

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

ΜΠΣ «Η σύγχρονη εγκληματικότητα και η αντιμετώπιση της»

«Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος»:

σύγχρονη διάσταση του φαινομένου σε διεθνές και εθνικό επίπεδο

Επιτροπή:

Ομ. Καθηγητής: Ι. Φαρσεδάκης (επιβλέπων)

Καθηγητής: Α. Μαγγανάς

Αν. Καθηγητής: Γρ. Λάζος

Γεώργιος Ράσκος (Α.Μ.3211Μ011)
15 Οκτωβρίου 2013

Ο Captain Kidd επιβλέπει τους πειρατές του που θάβουν το θυσσαυρό στο νησί Gardiner, πίνακας του Howard Pyle (Νοέμβριος 1894)

Πίνακας περιεχομένων

Πίνακας περιεχομένων	2
Συντομογραφίες.....	4
Περίληψη.....	5
Εισαγωγή.....	6
Μεθοδολογία	8
Διαμόρφωση διεθνούς και εθνικού κανονιστικού πλαισίου.....	10
Έννοια ξεπλύματος, προέλευση και εξέλιξη του όρου.....	10
Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος ή νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες πράξεις;	13
Εγκληματοποίηση σε διεθνές και ποινικοποίηση σε εθνικό επίπεδο	14
Σύμβαση του ΟΗΕ ενάντια στη διακίνηση ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών, Βιέννη, 1980.....	15
Σύμβαση του ΣτΕ για το ξέπλυμα, την έρευνα, κατάσχεση και δήμευση των προσόδων του εγκλήματος, Στρασβούργο, 1990.....	20
Σύμβαση των ΗΕ κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος, Παλέρμο, 2000	24
Σύμβαση των ΗΕ κατά της Διαφθοράς, 2003	26
Σύμβαση του ΣτΕ για το ξέπλυμα, την έρευνα, κατάσχεση και δήμευση των προσόδων του εγκλήματος, Βαρσοβία, 2005.....	28
Οι 40 Συστάσεις της Ομάδας Οικονομικής Δράσης (FATF)	30
Οι εξελίξεις εγκληματοποίησης του ξεπλύματος χρήματος στο πλαίσιο της ΕΕ (3+1 Ευρωπαϊκές Οδηγίες)	34
Οδηγία 91/308/ΕΟΚ του Συμβουλίου της ΕΕ της 10 Ιουνίου 1991	34
Οδηγία 2001/97/ΕΚ της 4 Δεκεμβρίου 2001	36
Η Οδηγία 2005/60/ΕΚ της 26 Οκτωβρίου 2005	38
Η προς ψήφιση 4 ^η Οδηγία του Συμβουλίου	40
Χρηματοδότηση της Τρομοκρατίας	44
Οι υποχρεώσεις και ο προληπτικός ρόλος του χρηματοοικονομικού τομέα.....	53
Μέτρα δέουσας επιμέλειας – Η τεχνική “Γνώριζε τον πελάτη σου”	59
Διατήρηση των δεδομένων.....	63
Υποβολή στοιχείων ύποπτων συναλλαγών	64
Εσωτερικός έλεγχος και εκπαίδευση του προσωπικού	67
Ενδιάμεσο συμπέρασμα	68
Συγκέντρωση και ανάλυση πληροφοριών, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.....	70
Μονάδες Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών	71
Διεθνής συνεργασία: Egmond Group & FIU.NET	76
Εθνικό νομικό πλαίσιο	78
Ποινικοποίηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος	80

Ελληνική FIU: Απο την Επιτροπή του άρθρου 7 στην Ανεξάρτητη Αρχή	82
Θεμελίωση του προληπτικού ρόλου του χρηματοοικονομικού τομέα.....	84
Σύγχρονη φαινομενολογία του Ξεπλύματος Χρήματος.....	91
Χαρακτηριστικά	91
Διεθνικότητα	91
Διασύνδεση με το οργανωμένο έγκλημα.....	96
Προστατεύομενο έννομο αγαθό	103
Ο κύκλος του ξεπλύματος	111
Το μοντέλο των 3 σταδίων: τοποθέτηση, διαστρωμάτωση και ενσωμάτωση.....	112
Τυπολογία του ξεπλύματος χρήματος	123
Η διακίνηση μετρητών	124
Ανεπίσημα συστήματα διακίνησης κεφαλαίων	130
Η λειτουργία φορολογικών «παραδείσων» και (εξωχώριων) οικονομικών κέντρων ...	133
Νέες μορφές πληρωμών: η συμβολή της τεχνολογίας και του διαδικτύου	139
Κριτική-Συμπεράσματα.....	145
Βιβλιογραφία.....	148
Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία:.....	148
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία:.....	148
Άρθρα-αναφορές:	149
Διαδικτυακές πηγές:	151

Συντομογραφίες

Βλ.	Βλέπε
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕπ	Ευρωπαϊκή Επιτροπή
ΕΚ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ε.ο.	Εγκληματική οργάνωση
ΔΕΥ	Δικαιοσύνης & Εσωτερικών Υποθέσεων (πρώην 3 ^{ος} πυλώνας)
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
κ.α.	και άλλα
κ.ε.	και επόμενα
κεφ.	Κεφάλαιο
Ν.	Νόμος
ΞΧ	Ξέπλυμα χρήματος
ο.π.	Όπως παραπάνω
παρ.	Παράγραφος
Π.Κ.	Ποινικός Κώδικας
σελ.	Σελίδα/σελίδες
ΣΛΕΕ	Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
σ.σ.	σημείωση συγγραφέα
ΣτΕ	Συμβούλιο της Ευρώπης
σχετ.	Σχετικά
ΤτΕ	Τράπεζα της Ελλάδος
ΧΤ	Χρηματοδότηση της Τρομοκρατίας
AML	Anti-money laundering
CDD	Customer Due Diligence
EC	European Commission
FATF	Financial Action Task Force
FIU	Financial Intelligence Unit
IVTS	Informal Value Transfer Systems
IMF	International Monetary Fund
KYC	Know your customer
TF	Terrorism Financing
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime

Περίληψη

Με την παρούσα εργασία επιχειρείται να αναδειχτεί η σύγχρονη διάσταση του πολύπλευρου εγκληματικού φαινομένου του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος.

Αρχικά παρουσιάζεται το φαινόμενο στη διαχρονική του διάσταση και στη συμβολή που είχαν στην εγκληματοποίηση του τα κείμενα και οι δράσεις διεθνών και περιφερειακών οργανισμών, των Ηνωμένων Εθνών και του Συμβουλίου της Ευρώπης και η συνεισφορά της άτυπης Ομάδας Χρηματοοικονομικής Δράσης. Ξεχωριστή αναφορά γίνεται στο Ευρωπαϊκό πλαίσιο περιγραφής του ξεπλύματος χρήματος. Περιγράφεται επίσης η έννοια της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας λόγω της συμπερίληψης της στα σχετικά κείμενα μαζί με το ξέπλυμα χρήματος. Ακόμη, γίνεται περιγραφή των προληπτικών μέτρων και των αρμοδιοτήτων που εκχωρήθηκαν στους υπόχρεους φορείς για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος και το ρόλο των Μονάδων Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών. Τέλος, γίνεται ειδική αναφορά στο κανονιστικό πλαίσιο της Ελλάδας, όπως διαμορφώθηκε και ισχύει.

Όσον αφορά τη σύγχρονη μορφή του φαινομένου γίνεται ανάλυση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του ξεπλύματος, της διεθνικότητας, της σχέσης με την έννοια και λειτουργία με την οργανωμένη εγκληματικότητα και τα προσβαλλόμενα από τη δράση του έννομα αγαθά.

Στο τελευταίο μέρος της εργασίας περιγράφεται η διεθνώς παραδεκτή διαδικασία των τριών σταδίων και οι κυριότερες μέθοδοι του ξεπλύματος χρήματος.

Λέξεις-κλειδιά: ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, μέθοδος, τυπολογία

Εισαγωγή

Το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος (*money laundering* στην αγγλική γλώσσα, *blanchiment d'argent* στα γαλλικά, *νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα* όπως μεταφέρεται στα ελληνικά νομικά κείμενα) είναι μια καινούργια σχετικά έννοια για μια ευρέως διαδεδομένη πρακτική. Η σύγχρονη διάσταση του φαινομένου δεν απέχει πολύ από την αρχική του οριοθέτηση στα τέλη της δεκαετίας του 1980, παρότι αποτέλεσε αντικείμενο εμπλοκής, επεξεργασίας και επαναλαμβανόμενης τροποποίησης των αρχικών ρυθμίσεων.

Το ξέπλυμα χρήματος γεννήθηκε ως φαινόμενο με κατεξοχήν διεθνικό χαρακτήρα. Τα χαρακτηριστικά που συγκεντρώνει και οι εξελίξεις που συνέβησαν παράλληλα με την διαμόρφωση του πλαισίου του (άνοιγμα συνόρων, ενιαίος χώρος Schenghen, παγκσμιοποίηση του εμπορίου, της οικονομίας και των επικοινωνιών) οδήγησαν τα κράτη να αντιληφθούν ότι η αποτελεσματική αντιμετώπιση του δεν μπορεί να λάβει χώρα στα όρια της κυριαρχίας του κράτους, με τα εργαλεία του εθνικού ποινικού δικαίου και με τις παραδοσιακές και συμβατικές πρακτικές αντιμετώπισης κάθε άλλου εγκλήματος. Έτσι καθοριστικό ρόλο διαδραμάτισαν τα διεθνή κείμενα, με δεσμευτικό ή μη χαρακτήρα, για τον σχηματισμό της κοινής απάντησης των κρατών απέναντι στη κοινή απειλή.

Η διαμόρφωση του πλαισίου του ξεπλύματος χρήματος έχει σαφή επιρροή από την Αμερικανική νομοθεσία και εξελίχθηκε σχεδόν παράλληλα με την έννοια του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος, αρχικά με τη μορφή της διακίνησης ναρκωτικών και στη συνέχεια με το σοβαρό και οργανωμένο έγκλημα, όπως το καθόρισε η Συνθήκη του Παλέρμο. Η διασύνδεση του ξεπλύματος με το οργανωμένο έγκλημα έγινε για να βρεθεί τρόπος να αντιμετωπισθεί η ανάπτυξη της οικονομικής ισχύος του οργανωμένου εγκλήματος που αποτελεί γενεσιουργό αιτία της δράσης του, ανατροφοδοτεί την εγκληματική δραστηριότητα και, ίσως πιο επικίνδυνο από όλα, για να ανακοπεί η κοινωνική πρόοδος των μελών του και η διείσδυση τους στη νόμιμη οικονομία. Ένας ακόμη λόγος είναι η αντιμετώπιση της ίδιας της οργανωμένης εγκληματικότητας, με αυστηροποίηση του ποινικού πλαισίου, την απειλή επιπλέον κατηγορίας για το αδίκημα της νομιμοποίησης και την αποστέρηση της παράνομης περιουσίας, μέσα από την κατάσχεση και δήμευση της.

Τέλεση αδικημάτων, όπως η διακίνηση ναρκωτικών, η εμπορία ανθρώπων, η εκβίαση, η τοκογλυφία, ο παράνομος τζόγος, το λαθρεμπόριο, η απάτη και το εμπόριο όπλων, αποφέρουν τεράστια έσοδα στις εγκληματικές οργανώσεις. Τα παράνομα έσοδα έχουν αγοραστική δύναμη με μια προϋπόθεση: η απευθείας χρήση τους μπορεί να οδηγήσει στην ανακάλυψη των αδικημάτων από τα οποία προέκυψαν. Ο Masciandaro υποστηρίζει ότι τα καθαρά χρήματα κοστίζουν πιο πολύ σε σχέση με τα βρώμικα, υπό την έννοια ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν με μικρότερο ρίσκο να συνδεθούν με παράνομη πράξη¹. Αυτό αποτελεί και το κίνητρο της νομιμοποίησης των κεφαλαίων που έχουν αποκτηθεί παράνομα και αποσκοπεί στην απόκρυψη της προέλευσης, την αλλαγή της μορφής της περιουσίας ή την διακίνηση της προς περιοχές όπου υπάρχουν μικρότερες πιθανότητες εντοπισμού. Τα παράνομα έσοδα νομιμοποιούνται διαμέσου του χρηματοοικονομικού τομέα, πιστωτικού ή μη, ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν και πάλι για νόμιμους ή παράνομους σκοπούς. Με άλλα λόγια η νομιμοποίηση εσόδων επιτρέπει την επιστροφή (μέσω του ξεπλύματος χρήματος) στη νόμιμη οικονομία εσόδων που έχουν αντληθεί από αυτήν με παράνομο τρόπο (με την τέλεση του βασικού αδικήματος).²

Η έκταση του ξεπλύματος χρήματος δεν μπορεί να υπολογιστεί, παρότι αποτέλεσε το αντικείμενο διαφόρων μελετών και ερευνών. Η δημιουργία του αποκλειστικά στην υπόγεια (*undergoround*) οικονομία, η εμφάνιση μόνο μέρους των παράνομων εσόδων στη νόμιμη οικονομία, η τοποθέτηση κεφαλαίων στη νόμιμη οικονομία χωρίς να γίνεται αντιληπτή η παράνομη προέλευση τους και ο διεθνικός χαρακτήρας του φαινομένου και της εξαρτημένης παράνομης πράξης (αλλού τελείται το αδίκημα, αλλού παράγονται τα παράνομα κέρδη και αλλού ξεπλένονται) είναι μερικοί από τους παράγοντες που δεν επιτρέπουν την ασφαλή εκτίμηση της έκτασης του. Οι υπολογισμοί και εκτιμήσεις διαφόρων διεθνών οργανισμών (IMF και UNODC) ανάγουν το ύψος του ξεπλύματος σε 2 με 5% του παγκόσμιου ΑΕΠ³, ή μεταξύ 800 και 2 τρις \$ ετησίως.

Το πλαίσιο ξεπλύματος χρήματος όπως διαμορφώθηκε διεθνώς περιλαμβάνει δύο βασικούς πυλώνες: την καταστολή και τη πρόληψη. Η πρόληψη στοχεύει στο να

¹ Masciandaro D. κ.α., σελ. 2-3

² Angela Leong, σελ. 30 κ.ε.

³ Βλ. Reuter P. & Truman E., σελ. 13 και σχετ. ιστοσελίδα του UNODC: <http://www.unodc.org/unodc/en/money-laundering/globalization.html>, προσβάσιμη για τελευταία φορά την 19-09-2013.

αποτρέψει τους εγκληματίες να χρησιμοποιούν τους χρηματοοικονομικούς φορείς για το ξέπλυμα χρήματος και για να θεμελιώσει ένα καθεστώς διαφάνειας που να αποτρέπει τους χρηματοοικονομικούς φορείς να εμπλέκονται στο ξέπλυμα χρήματος. Η καταστολή στοχεύει στο να τιμωρεί τους εγκληματίες και τους συνεργούς τους στο ξέπλυμα χρήματος, όταν παρά τα προληπτικά μέτρα επιτυγχάνουν ή αποπειρώνται να ξεπλύνουν τα παράνομα έσοδα τους.⁴ Σε αυτούς τους δύο βασικούς πυλώνες μπορεί να προστεθεί και ένας τρίτος, ο ρόλος των Μονάδων Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών, που λειτουργούν ως κόμβοι ανταλλαγής και επεξεργασίας πληροφοριών, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

Μεθοδολογία

Για την παρούσα εργασία χρησιμοποιήθηκαν βασικά τα πρωτότυπα κείμενα των διεθνών και περιφερειακών οργανισμών και άτυπων οργανώσεων, όπως των Ηνωμένων Εθνών, του Συμβουλίου της Ευρώπης, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Ομάδας Χρηματοοικονομικής Δράσης (FATF), οι οποίοι συνέβαλαν στη διαμόρφωση της σύγχρονης έννοιας και του απαγορευτικού και κυρωτικού πλαισίου του ξεπλύματος χρήματος. Πέρα από τη διαθέσιμη διεθνή και εγχώρια βιβλιογραφία, έγινε εκτεταμένη χρήση των αναφορών και μελετών που έχουν εκπονηθεί από αρμόδιους φορείς, εν γνώσει ότι μπορεί να εκθέτουν την οπτική του φορέα που εκπροσωπούν, προκειμένου όμως να συγκεντρωθούν στοιχεία για τη σύγχρονη μορφή που προσλαμβάνει το εγκληματικό φαινόμενο, τις μεθόδους που μετέρχονται οι εμπλεκόμενοι σε αυτό, τη γεωγραφική του εξάπλωση, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αλλά και τις εξελικτικές τάσεις.

Η περιγραφή της ελληνικής πραγματικότητας στηρίζεται στην ανάλυση της σχετικής νομοθεσίας και τη διαθέσιμη βιβλιογραφία και αρθρογραφία με νομικό κυρίως προσανατολισμό. Γίνεται συγκεκριμένη αναφορά στο ρόλο και τη λειτουργία της Ανεξάρτητης Αρχής για τη Νομιμοποίηση Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες η οποία έχει καταστεί ο κύριος φορέας της εφαρμογής της σχετικής νομοθεσίας στη χώρα μας και υπέχει θέση Μονάδας Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών. Αναφορικά με την φαινομενολογία, χαρακτηριστικά και τυπολογία, του ξεπλύματος δεν γίνεται καμία διάκριση της ελληνικής με τη διεθνή διάσταση του

⁴ Levi M. & Reuter P., σελ. 297

φαινομένου καθώς κατά την άποψη του συγγραφέα δεν υπάρχουν στοιχεία που να διαφοροποιούν τη χώρα μας σε μεγάλο βαθμό από τις λοιπές χώρες του δυτικού κόσμου και να τις προσδίδουν ιδιαίτερα στοιχεία που να επηρεάζουν δραστικά τη μορφή και εξέλιξη του φαινομένου.

Τέλος γίνεται και αναφορά στη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, που ακολούθησε χρονικά την θέσπιση του πλαισίου ξεπλύματος χρήματος. Η επιλογή της σύνδεσης ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης τρομοκρατίας παρότι έχουν ελάχιστα κοινά σημεία συμπεριλαμβάνονται ατυχώς στο ίδιο πλαίσιο ρυθμίσεων ίσως από την ανάγκη της καταπολέμησης του φαινομένου της τρομοκρατίας, που από της αρχές της χιλιετίας έχει ενταθεί, και μέσω των οικονομικών των οργανώσεων.

Διαμόρφωση διεθνούς και εθνικού κανονιστικού πλαισίου

Έννοια ξεπλύματος, προέλευση και εξέλιξη του όρου

Μέχρι πριν από μερικές δεκαετίες η αντιμετώπιση των εσόδων που παράγονταν από την τέλεση εγκληματικών πράξεων μπορούσε να περιγραφεί με τη φράση: «*pecunia non olet*», τα χρήματα δεν μυρίζουν⁵. Υπό αυτό το πνεύμα τα παράνομα έσοδα που προέκυπταν από την τέλεση εγκληματικών πράξεων και η κατοχή τους από άλλα πρόσωπα, πλην των φυσικών αυτουργών, δεν αποτελούσαν αντικείμενο της ποινικής νομοθεσίας, παρα μόνο αν προέρχονταν ευθέως από εγκλήματα, κυρίως, κατά της ιδιοκτησίας, όπως η περίπτωση της αποδοχής προϊόντων εγκλήματος. Παρόλα αυτά τα χαρακτηριστικά που συνιστούν το ξέπλυμα χρήματος, η συγκάλυψη της παράνομης προέλευσης των εσόδων και η απόκρυψη τους, χρονολογείται αρκετά παλιά.

Οι πρώτες αναφορές της βιβλιογραφίας για την μετατροπή της περιουσίας που αποκτήθηκε παράνομα αφορούν τον διαβόητο γκανγκστερ Al Capone, ο οποίος συνελήφθη και καταδικάστηκε για φοροδιαφυγή, για τα παράνομα έσοδα που απέφυγε να δηλώσει στις φοροελεγκτικές αρχές και όχι για τα εγκλήματα που τέλεσε, από τα οποία προήλθαν τα παράνομα έσοδα. Ο Al Capone λέγεται ότι χρησιμοποιούσε επιχειρήσεις που στήριζαν τη λειτουργία τους στη χρήση μετρητών χρημάτων μικρής ονομαστικής αξίας (*cash intensive business*), όπως πλυντήρια ρούχων (*laundrettes*). Αυτή αποτελεί και την πιο διαδεδομένη εκδοχή της προέλευσης του όρου *ξέπλυμα χρήματος* ή *money laundering*⁶. Ένας ακόμη μαφιόζος της αμερικανικής ιστορίας του οργανωμένου εγκλήματος, ο Meyer Lansky, εκμεταλλεύτηκε τη θωράκιση του τραπεζικού απορρήτου στην Ελβετία, που καθιερώθηκε το 1934 με το νόμο Banking Secrecy Act, για να μεταφέρει εκεί τα παράνομα έσοδα του δικτύου καζίνο που λειτουργούσε στη Φλόριδα των ΗΠΑ⁷.

Αρκετά χρόνια αργότερα ο όρος ξέπλυμα χρήματος εμφανίστηκε στην υπόθεση Watergate στην Αμερική, το 1973. Ο όρος χρησιμοποιήθηκε από τη

⁵ Η φράση αυτή αποδίδεται στο Ρωμαίο Αυτοκράτορα Βεσπασιανό (7-79), ο οποίος για τη συγκέντρωση εσόδων επέβαλλε φορολογία στη χρήση των δημόσιων ουρητηρίων. Ανταπαντώντας στη κριτική που του ασκήθηκε απάντησε με την ιστορική πλέον φράση. Βλ. σχετ. Τραγάκη Γ. σελ. 44 και Χλούπη Γ., σελ. 271

⁶ Unger Br. & Linde D., σελ. 3

⁷ Βλ. σχετ. Levi M. & Reuter P., σελ. 290

Βρετανική εφημερίδα Guardian για να περιγράψει τη διαδικασία μεταφοράς κεφαλαίων στο Μεξικό και τον επαναπατρισμό τους στις ΗΠΑ που πραγματοποιούσε η Επιτροπή Επανεκλογής του Προέδρου Νίξον. Τα διακινούμενα κεφάλαια ήταν παράνομες χορηγίες της εκστρατείας επανεκλογής του Προέδρου των ΗΠΑ.

Η πρώτη αναφορά του όρου σε νομικό κείμενο γίνεται στην απόφαση των Αμερικανικών δικαστηρίων *US vs \$4,255,625.39* (551 F.Supp. 314) του 1982⁸. Η υπόθεση αφορούσε τη νομιμοποίηση εσόδων μέσω λογαριασμού που τηρούσε σε τράπεζα του Μιάμι ΗΠΑ μια ταξιδιωτική εταιρία με έδρα το Κάλι της Κολομβίας. Στο λογαριασμό κατατίθονταν υψηλά χρηματικά ποσά ύψους 1-2 εκατ. \$, σε χαρτονομίσματα μικρής ονομαστικής αξίας, προερχόμενα από διακίνηση ναρκωτικών. Η τράπεζα που δέχονταν τα κεφάλαια χρέωνε από 1/8 σε 1/2 του 1% του συνολικού κατετιθέμενου ποσού. Η διακίνηση των ποσών από την Κολομβία στο Μιάμι όπου τοποθετούνταν στο χρηματοπιστωτικό σύστημα γίνονταν με φυσική μεταφορά (*cash couriers*).

Ο Νόμος για το Τραπεζικό Απόρρητο, που ψηφίστηκε στις ΗΠΑ το 1970, αποτέλεσε την αφετηρία των προσπαθειών του κολασμού και της τιμώρησης του ξεπλύματος χρήματος, παρόλο που σαν όρος δεν ήταν ευρύτερα γνωστός. Η επιλογή του τίτλου είναι ως ένα βαθμό αντιφατική, καθώς το νομοθέτημα δεν προέβλεπε την προστασία, αλλά τον περιορισμό του τραπεζικού απορρήτου και επέβαλλε στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να αναφέρουν κάθε συναλλαγή άνω των 10.000 \$.⁹

Έμμεση αναφορά στο ξέπλυμα αλλά και στη διασύνδεση του με την έννοια του οργανωμένου εγκλήματος γίνεται στη Συμφωνία Αμοιβαίας Δικαστικής Συνεργασίας που υπογράφηκε μεταξύ των ΗΠΑ και της Ελβετίας, στις 25 Μαρτίου 1973. Στο άρθρο 6 της Συμφωνίας, παρ. 3, κατα τον ορισμό της οργανωμένης εγκληματικής ομάδας αναφέρεται ότι ως τέτοια θα πρέπει να θεωρείται η ομάδα προσώπων που τελεί αδικήματα επιδιώκοντας: «...την απόκτηση χρηματικών ή οικονομικών ωφελημάτων ή κερδών ... ολικά ή μερικά με παράνομα μέσα και που

⁸ Βλ. τη σχετική δημοσίευση της απόφασης στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.leagle.com/decision/1982865551FSupp314_1819, προσβάσιμη για τελευταία φορά την 19-09-2013.

⁹ Levi M. & Reuter P., σελ. 296

προστατεύει τις παράνομες δραστηριότητες απο ποινική δίωξη» και πως τα αδικήματα τελούνται με «συστηματικό και μεθοδικό τρόπο».¹⁰

Παρά το γεγονός ότι το «ξέπλυμα χρήματος», ως έννοια αλλά όχι με αυτή την ονομασία, υπάρχει από την εποχής της ποτοαπαγόρευσης στις ΗΠΑ, η αντιμετώπιση του, με τον τρόπο που την ορίζουμε σήμερα, είναι αποτέλεσμα μιας πορείας δύο-τριών δεκαετιών¹¹, η οποία έχει σαφείς επιρροές από την διαμόρφωση του αντίστοιχου πλαισίου στην Αμερική.

Στα χρόνια που ακολούθησαν την εισαγωγή του όρου, η έννοια του ξέπλυματος χρήματος απασχόλησε διεθνείς και εθνικούς οργανισμούς και αρχές που προσπάθησαν να δώσουν τη δική τους συμβολή στην περιγραφή του. Έτσι η Προεδρική Επιτροπή για το Οργανωμένο Έγκλημα των Η.Π.Α. (*President's Commission on Organised Crime-1986*) ορίζει ως νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες «τη διαδικασία μέσω της οποίας αποκρύπτεται η ύπαρξη, η παράνομη πηγή ή η παράνομη χρήση εσόδων, τα οποία στη συνέχεια μεταμφιέζονται με τέτοιο τρόπο ώστε η προέλευσή τους να εμφανίζεται νόμιμη». Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Αστυνομικής Συνεργασίας ΙΝΤΕΡΠΟΛ θεωρεί ξέπλυμα «κάθε πράξη ή απόπειρα απόκρυψης ή συγκαλύψης της ταυτότητας των παράνομα αποκτηθέντων εσόδων, έτσι ώστε να φαίνονται ότι προέρχονται από νόμιμη πηγή»¹². Το Γραφείο των ΗΕ για το Έγκλημα και τα Ναρκωτικά (UNODC) περιγράφει το ξέπλυμα ως «μια μέθοδο με την οποία οι εγκληματίες συγκαλύπτουν την παράνομη προέλευση του πλούτου τους και τον προστατεύουν, προκειμένου να αποφύγουν τις υποψίες των διωκτικών αρχών και να αποτρέψουν την ανακάλυψη ενοχοποιητικών σε βάρος τους στοιχείων»¹³.

Σε επίπεδο ΕΕ, το ξέπλυμα ορίζεται ως «η διαδικασία με την οποία τα παράνομα έσοδα «καθαρίζονται», έτσι ώστε να αποκρύπτεται η παράνομη προέλευση τους». Ο ορισμός συνδέει το ξέπλυμα χρήματος με το οργανωμένο έγκλημα που

¹⁰ Το πλήρες κείμενο της Συμφωνίας βρίσκεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.rhf.admin.ch/etc/medialib/data/rhf/recht.Par.0010.File.tmp/sr0-351-933-6-e.pdf>, προσβάσιμη για τελευταία φορά την 19-09-2013.

¹¹ Hopton D., σελ. 2

¹² <http://www.interpol.int/Crime-areas/Financial-crime/Money-laundering>

¹³ <https://www.unodc.org/unodc/en/money-laundering/introduction.html?ref=menuside>

παράγει τεράστια κέρδη σε μετρητά χρήματα, και παραθέτει ως χαρακτηριστικά αδικήματα, τη διακίνηση ναρκωτικών, όπλων και ανθρώπων (*trafficking in human beings*) και την απάτη. Ο ορισμός αυτός καινοτομεί σε σχέση με τους λοιπούς που προαναφέρθηκαν καθώς εισάγει την έννοια του μεγέθους, προφανώς ως στοιχείο της διακινδύνευσης. Αναφέρεται συγκεκριμένα ότι ενώ δεν είναι δυνατό να μετρηθεί το μέγεθος του ξεπλύματος, όπως γίνεται με τη νόμιμη οικονομική δραστηριότητα, η έκταση του προβλήματος θεωρείται τεράστια¹⁴.

Στην Ελλάδα ο σχετικός όρος εισάγεται για πρώτη φορά μέσω του Νόμου 2145/1993 σχετικά με τη ρύθμιση θεμάτων εκτελέσεως ποινών, επιταχύνσεως και εκσυγχρονισμού των διαδικασιών απονομής της δικαιοσύνης και άλλων θεμάτων, και μέσω της τροποποίησης αυτού από το άρθρο 2 του Ν. 2331/95 καταλήγει ότι *«νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες -με την έννοια της διάπραξης σοβαρών ποινικών αδικημάτων- είναι το σύνολο των πράξεων ή των παραλείψεων με τις οποίες αποκρύπτεται η πραγματική προέλευση και ο δικαιούχος των παράνομα αποκτούμενων περιουσιακών στοιχείων, με τρόπο ώστε, εμφανίζοντας ότι προέρχονται από νόμιμη οικονομική δραστηριότητα, να διατηρεί τον έλεγχο επ' αυτών»*.

Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος ή νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες πράξεις;

Όπως θα αναφερθεί με λεπτομέρεια στη συνέχεια, το πλαίσιο της εγκληματοποίησης του ξεπλύματος χρήματος αρχικά συνδέθηκε αποκλειστικά με τη διακίνηση ναρκωτικών, πλέον όμως περιλαμβάνει έναν ευρύ κατάλογο προηγούμενων (βασικών) αδικημάτων που θεμελιώνουν τη νομική βάση της εφαρμογής της σχετικής νομοθεσίας: Μόνο κεφάλαια που παρήχθησαν από την τέλεση αδικημάτων που συμπεριλαμβάνονται σε αυτόν τον κατάλογο υπόκεινται στους νόμους και στους κανονισμούς του ξεπλύματος χρήματος.¹⁵ Κεφάλαια που παράγονται από άλλες κατηγορίες αδικημάτων δεν αποτελούν αντικείμενο της νομοθεσίας ξεπλύματος χρήματος. Το δίπολο ξεπλύματος χρήματος και προηγούμενου (βασικού) αδικήματος ορίζεται από τον όρο *«νομιμοποίηση εσόδων*

¹⁴ http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/organized-crime-and-human-trafficking/money-laundering/index_en.htm

¹⁵ Levi M. & Reuter P., σελ. 299

από εγκληματική δραστηριότητα», που αποτελεί την επιλογή της ελληνικής νομοθεσίας. Αντίθετα, ο όρος «ξέπλυμα βρώμικου χρήματος» μεταφέρει την ηθική απαξία στην περιουσία, λόγω των υποψιών που συγκεντρώνει από τα στοιχεία της συναλλαγής που την αφορούν (ύψος ποσού, προφίλ συναλλασσομένων, προορισμός κεφαλαίων κλπ). Ο όρος αυτός μπορεί να οδηγήσει στην λανθασμένη εντύπωση της αποσύνδεσης της παράνομης περιουσίας από την προηγούμενη εγκληματική πράξη και την στοιχειοθέτηση αυτοτελούς αξιόποινης συμπεριφοράς. Μια τέτοια αποψη ουσιαστικά αντιστρέφει το βάρος της απόδειξης, από την κατηγορούσα αρχή στον κάτοχο της περιουσίας, που καλείται να αποδείξει και να πείσει ότι έχει νόμιμη προέλευση και συνεπώς την κατέχει νόμιμα. Μια τέτοια προσέγγιση θα παραβίαζε το τεκμήριο της αθωότητας και θα ήταν νομικά λανθασμένη. Για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας θα χρησιμοποιηθεί ο όρος του ξεπλύματος χρήματος, υπο την έννοια ότι τα παράνομα κεφάλαια αποτελούν το κεντρικό στοιχείο εγκληματοποίησης του φαινομένου και η διακίνηση τους ενεργοποιεί τα προληπτικά μέτρα των υπόχρεων φορέων.

Εγκληματοποίηση σε διεθνές και ποινικοποίηση σε εθνικό επίπεδο

Το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος αποτελεί μια από τις σπάνιες περιπτώσεις αδικημάτων διεθνώς, όπου μια πράξη θεωρήθηκε πρώτα έγκλημα σε διεθνές επίπεδο και ακολούθως προσκλήθηκαν οι ποινικοί νομοθέτες να την ποινικοποιήσουν σε εθνικό επίπεδο. Η πορεία που ακολουθήθηκε είναι αντίστροφη με τη συνηθισμένη. Όταν μια παράνομη πράξη θεωρηθεί ότι προσβάλλει την έννομη τάξη περισσοτέρων κρατών τότε διεθνοποιείται για να εξασφαλιστεί ο καλύτερος συντονισμός των διωκτικών αρχών, αστυνομικών και δικαστικών, για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του.¹⁶ Όπως ο Bartsch επισημαίνει: «Οι προσπάθειες εναρμόνισης του ποινικού δικαίου είναι αμελητέες... μια ευρείας κλίμακας προσπάθεια εναρμόνισης του ουσιαστικού ποινικού δικαίου... θεωρείται ακόμη μια Ουτοπία. Η ιδέα αυτή είναι εξ' ολοκλήρου ανεδαφική: Επειδή το ποινικό δίκαιο ρυθμίζει τις σχέσεις κράτους-πολίτη, είναι βαθιά ριζωμένο στις εθνικές παραδόσεις σε σχέσεις με άλλες κατηγορίες δικαίου. Η εναρμόνιση του ποινικού δικαίου ήταν δυνατή –και θα είναι δυνατή στο άμεσο

¹⁶ Καμπέρου-Ντάλτα Ε., σελ. 8-9

μέλλον- μόνο σε ότι αφορά εγκλήματα που έχουν πράγματι διεθνικό χαρακτήρα ή για εκείνα που ορισμένες χώρες έχουν κοινό ενδιαφέρον καταπολέμησης τους»¹⁷

Ένα εξίσου σημαντικό στοιχείο αναφορικά με την ποινικοποίηση του ξεπλύματος χρήματος στην εσωτερική νομοθεσία των κρατών, είναι η συμβολή των διεθνών κειμένων μη δεσμευτικής ισχύος (“soft law”) που ασκήθηκε στη διαμόρφωση των εθνικών νομοθεσιών, όπως η περίπτωση των 40 Συστάσεων της FATF, που θα αναφερθούν στη συνέχεια.¹⁸

Και στα δύο παραπάνω χαρακτηριστικά στοιχεία της διαμόρφωσης της έννοιας του ξεπλύματος χρήματος είχε καταλυτική επιρροή η Αμερικανική νομοθεσία, κυρίως λόγω του μεγέθους του προβλήματος της διακίνησης των ναρκωτικών που αποτέλεσε αρχικά τη δικαιολογητική βάση εισαγωγής της σχετικής νομοθεσίας για το ξέπλυμα, την καμπάνια ποινικής αντιμετώπισης του οργανωμένου εγκλήματος μετά τη δεκαετία του 1970 και της επιθετικής κατασταλτικής κουλτούρας των Αμερικανικών διωκτικών αρχών. Σε αυτά θα πρέπει να προστεθεί και το γεγονός της τρομοκρατικής επίθεσης της 11^{ης} Σεπτεμβρίου που λειτούργησε καταλυτικά στην ένταση της αντιμετώπισης της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.¹⁹

Ακολουθώς παρατίθενται κατά χρονολογική σειρά τα κυριότερα διεθνή κείμενα που διαμόρφωσαν το πλαίσιο του ξεπλύματος χρήματος και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας:

Σύμβαση του ΟΗΕ ενάντια στη διακίνηση ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών, Βιέννη, 1980

Η Σύμβαση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών «ενάντια στη διακίνηση ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών», που υπογράφηκε στην Βιέννη Αυστρίας την 19-20 Δεκεμβρίου 1988, αποτελεί το πρώτο διεθνές κείμενο από το οποίο απορρέει η υποχρέωση ποινικοποίησης του ξεπλύματος χρήματος. Η χώρα μας, απο κοινού με άλλες 105 χώρες μέλη των Ηνωμένων Εθνών, συμμετείχε στις εργασίες του συνεδρίου που οργανώθηκε για το σκοπό αυτό από τις 20 Νοεμβρίου έως και τις 20 Δεκεμβρίου του 1988 και προσυπέγραψε τη Σύμβαση στις 23 Φεβρουαρίου 1989. Η Σύμβαση κυρώθηκε στο εθνικό μας δίκαιο με το Ν. 1990 στις 16 Δεκεμβρίου 1991.

¹⁷ Την προσέγγιση του H-J Bartsch παραθέτει ο Brown A., σελ. 110

¹⁸ Stessens G., σελ. 15 κ.ε.

¹⁹ Levi M. & Reuter P., σελ 346-347

Στο προοίμιο της Σύμβασης ενάντια στη διακίνηση των ναρκωτικών (εφεξής θα αναφέρεται ως Σύμβαση της Βιέννης) αναγνωρίζεται ότι τόσο η ραγδαία και μεγάλης έκτασης εξάπλωση της παραγωγής και ζήτησης των ναρκωτικών, όσο και η σχέση της διακίνησης ναρκωτικών με άλλες μορφές οργανωμένης εγκληματικότητας ενέχουν σοβαρούς κινδύνους για την οικονομική και κοινωνική σταθερότητα όλων των χωρών (λόγω και του διεθνικού χαρακτήρα του φαινομένου) και μπορούν να θέσουν σε κίνδυνο την ασφάλεια, ακόμα και την εθνική τους κυριαρχία. Ιδιαίτερα επισημαίνεται ότι τα τεράστια παράνομα κέρδη που αποκομίζονται από την διακίνηση ναρκωτικών δίνουν τη δυνατότητα στις εμπλεκόμενες διεθνικές οργανώσεις να διεισδύουν στη νόμιμη οικονομία και το χρηματοοικονομικό σύστημα και να διαφθείρουν τις κρατικές δομές. Έτσι στο προοίμιο ακόμα της Σύμβασης εκφράζεται απερίφραστα η ανάγκη της αποστέρησης των εμπλεκόμενων από τα παράνομα κέρδη προκειμένου να εξαλειφθεί το κύριο κίνητρο της εμπλοκής τους στην εγκληματική αυτή δραστηριότητα.

Η Σύμβαση δεν πραγματεύεται το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος ως μια αυτόνομη έννοια, αλλά ενσωματωμένη στο οπλοστάσιο των μέτρων ενάντια στην απειλή της διακίνησης ναρκωτικών. Αυτό το πλαίσιο θέτει και τους περιορισμούς όσον αφορά την εγκληματοποίηση του ξέπλυματος χρήματος κατά το χρόνο υπογραφής της Σύμβασης. Βέβαια είναι ανεδαφικό να απομονώνεται η διακίνηση ναρκωτικών ως το μόνο αδίκημα από το οποίο προέρχονται οικονομικά οφέλη για τα οποία υπάρχει η ανάγκη να αποκρυφτεί η πραγματική τους προέλευση ώστε να επενδυθούν στη συνέχεια ακίνδυνα. Η ίδια η διασύνδεση της διακίνησης ναρκωτικών με άλλες μορφές οργανωμένης εγκληματικότητας που γίνεται στο κείμενο της Σύμβασης αποκλείει έναν τέτοιο εννοιολογικό περιορισμό. Από μια άλλη οπτική, μέσω της διακίνησης ναρκωτικών κατέστη δυνατή η εισαγωγή, στη διεθνή έννομη τάξη και στη φαρέτρα των διωκτικών αρχών, διεθνώς, της έννοιας του ξεπλύματος, κάτι που ίσως θα ήταν αρκετά δυσκολότερο να γίνει για άλλα αδικήματα, τουλάχιστον κατά το χρόνο εκείνο.²⁰

Αν και με σαφή αποκλειστικό προσανατολισμό στην εγκληματική δραστηριότητα της διακίνησης ναρκωτικών η Σύμβαση της Βιέννης παρακινεί τα κράτη να προβούν στην ποινικοποίηση του ξεπλύματος του χρήματος

²⁰ Brown A., *Proceeds of crime*, σελ. 61

(property=περιουσία) που προέρχεται απο την τέλεση της εγκληματικής αυτής δραστηριότητας. Μάλιστα η αξιόποινη συμπεριφορά του ξεπλύματος τυποποιείται σε 3 κυρίως μορφές: της μετατροπής-μεταβίβασης, της συγκάλυψης-απόκρυψης της προέλευσης και της κατοχής-διαχείρισης περιουσίας. Αναλυτικά στο άρθρο 3 παράγραφος 1 υποπαράγραφος (b) περίπτωση (i) και (ii) και υποπαράγραφος (c) περίπτωση (i) της Σύμβασης που τιτλοφορείται «Αδικήματα και κυρώσεις» αναφέρονται οι τρεις τύποι ξεπλύματος ως εξής:

b) i) Η μετατροπή ή μεταβίβαση περιουσίας, εν γνώσει οτι η περιουσία αυτή προέρχεται απο αδίκημα ή αδικήματα που περιγράφονται στην υποπαράγραφο (a) του ίδιου άρθρου²¹, ή απο πράξη συμμετοχής σε τέτοιο αδίκημα ή τέτοια αδικήματα, με σκοπό τη συγκάλυψη ή την απόκρυψη της παράνομης προέλευσης της περιουσίας ή την παροχή συνδρομής σε οποιονδήποτε εμπλεκόμενο στην τέλεση τέτοιου αδικήματος ή τέτοιων αδικημάτων ώστε να αποφύγει της νομικές συνέπειες της πράξης του.

ii) Η απόκρυψη ή συγκάλυψη της πραγματικής φύσης, πηγής, τοποθεσίας, διάθεσης, κίνησης, δικαιώματων επί ή κυριότητα της περιουσίας, εν γνώσει οτι τέτοια περιουσία προέρχεται απο αδίκημα ή αδικήματα που περιγράφονται στη υποπαράγραφο (a) του ίδιου άρθρου ή απο πράξη συμμετοχής σε τέτοιο αδίκημα ή τέτοια αδικήματα.

c) Σε συμφωνία με τις συνταγματικές επιταγές και τις βασικές αρχές του δικαίου συστήματος:

i) Η απόκτηση, κατοχή ή διαχείριση περιουσίας, εν γνώσει οτι, κατα το χρόνο της απόκτησης, αυτή (σ.σ. η ιδιοκτησία) προέρχεται απο αδίκημα ή απο αδικήματα που περιγράφονται στην υποπαράγραφο (a) του ίδιου άρθρου ή απο πράξη συμμετοχής σε τέτοιο αδίκημα ή τέτοια αδικήματα.

Οι νομοτυπικές μορφές του ξεπλύματος χρήματος, όπως περιγράφονται στη Σύμβαση της Βιέννης και παρατέθηκαν αμέσως παραπάνω διατηρήθηκαν σχεδόν αυτούσιες σε όλα τα διεθνή νομικά κείμενα και αντίστοιχες πρωτοβουλίες διεθνών

²¹ Στην υποπαράγραφο α του άρθρου 3 της Σύμβασης περιγράφονται τα αδικήματα της καλλιέργειας, παραγωγής, μεταφοράς, εμπορίας, διάθεσης, αγορά και κατοχή ναρκωτικών ουσιών καθώς και η οργάνωση και χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων αυτών

και περιφερειακών ενώσεων κρατών (Συμβούλιο της Ευρώπης, FATF, κλπ). Η αλλαγή που εισήχθη στα κείμενα αυτά, όπως έχει ήδη αναφερθεί και θα σχολιαστεί παρακάτω, είναι η διεύρυνση της προηγούμενης παράνομης πράξης, από τα αδικήματα της διακίνησης ναρκωτικών σε όλα τα αδικήματα της οργανωμένης ή σοβαρής εγκληματικότητας²².

Και οι τρεις συμπεριφορές προκειμένου να καταστούν αξιόποινες προυποθέτουν την πρόθεση του υπαιτίου, δηλαδή να τελεί αυτός σε γνώση της παράνομης προέλευσης της περιουσίας, το οποίο αποτελεί ένα αξιολογικό στοιχείο και αντικείμενο της έρευνας των διωκτικών αρχών για τη στοιχειοθέτηση της ποινικής εμπλοκής. Αυτή η νομικοτεχνική απαίτηση έχει ιδιαίτερη σημασία στη 3^η μορφή ξεπλύματος χρήματος και ειδικά όσον αφορά τους καλόπιστους (*bona fide*) κατόχους περιουσίας, που μπορεί να προέρχεται από κάποια παράνομη πράξη και να μεταβιβάσθηκε σε αυτούς εν αγνοία της παράνομης προέλευσης της. Ίσως και για το λόγο αυτό η πρόταση εγκληματοποίησης παρατέθηκε σε ξεχωριστή υποπαράγραφο στο κείμενο της Σύμβασης και υπο την προυπόθεση η οποιαδήποτε ρύθμιση σε εθνικό επίπεδο να είναι σύμφωνη με το Σύνταγμα και το λοιπό συναφές νομικό πλαίσιο.

Όσον αφορά την παρατηρούμενη κλιμάκωση, η πρώτη περιγραφόμενη ενέργεια που συνιστά την αξιόποινη πράξη του ξεπλύματος χρήματος έχει μια πιο «ενεργητική» μορφή σε σχέση με τις άλλες δύο. Σε αυτή απαιτείται μια μορφή συμμετοχής του υπαιτίου του ξεπλύματος χρήματος στην προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα (διακίνηση ναρκωτικών) από την οποία προέρχονται τα παράνομα έσοδα (περιουσία), κάτι που εκλείπει παντελώς στη τρίτη μορφή. Αντίθετα, η τρίτη μορφή είναι αυτή που έχει ένα πιο «παθητικό» χαρακτήρα διασύνδεσης με τη προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα, καθώς αξιώνεται αποκλειστικά η γνώση της παράνομης προέλευσης της περιουσίας της, κατα το χρόνο κτήσης της και καμμία άλλη διασύνδεση με την εγκληματική δραστηριότητα από την οποία αυτή προέρχεται. Τέλος, η δεύτερη μορφή, δηλαδή η απόκρυψη ή συγκάλυψη των παράνομων εσόδων, θεωρείται ότι ανταποκρίνεται περισσότερο στο πρότυπο της τυπικής συμπεριφοράς ξεπλύματος χρήματος και στους περιγραφικούς –μη ποινικούς– ορισμούς που δόθηκαν κατά καιρούς.

²² βλ. Ε. Καμπέρου-Ντάλτα, σελ. 13 και G. Stessens, σελ. 117 κ.ε.

Η τυποποίηση των τριών μορφών έρχεται να καλύψει και τις τρεις πιθανές περιπτώσεις εμπλεκόμενων στη διαδικασία ξεπλύματος περιουσίας προερχόμενης απο παράνομη δραστηριότητα (εν προκειμένω διακίνηση ναρκωτικών): των άμεσα εμπλεκόμενων στη τέλεση της παράνομης πράξης απο την οποία προήλθε η περιουσία (1^η μορφή), τυχόν τεχνοκρατών ή ατόμων με ειδικές γνώσεις (λογιστές, τραπεζικοί, συμβολαιογράφοι, κλπ) οι οποίοι θα στρατολογηθούν συγκεκριμένα για να αναλάβουν τη πρόσδοση νομιμοφάνειας στα παράνομα έσοδα (2^η μορφή) και οποιουδήποτε άλλου στον οποίο θα καταλήξει η περιουσία που προήλθε απο παράνομη πράξη, αρκεί να αυτός γνωρίζει την παράνομη προέλευση της (3^η μορφή). Όπως πολύ εύστοχα παρατηρεί ο Stessens²³ οι τρεις αυτές μορφές μπορούν σχηματικά να αναπαρασταθούν με τρεις ομόκεντρους κύκλους στο κέντρο των οποίων βρίσκεται η προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα. Η απόσταση απο το κέντρο του κύκλου αντιστοιχεί και στην σχέση του υπαιτίου του ξεπλύματος χρήματος, υποκειμένου της αξιόποινης συμπεριφοράς, απο την προηγούμενη αξιόποινη πράξη.

Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί οτι στις νομοτυπικές μορφές που υιοθετήθηκαν στο άρθρο 3 της Σύμβασης, η διατύπωση απηχεί σε μεγάλο βαθμο την αντίστοιχη Αμερικανική νομοθεσία, η οποία είχε θεσπιστεί την προηγούμενη χρονια (1986). Στην περίπτωση (a)(i)(b)(i) της σχετικής Αμερικανικής νομοθεσίας (18 USC 1956) ποινικοποιείται η συμπεριφορά «(a) (i) οποιουδήποτε, ενώ γνωρίζει οτι η περιουσία που αποτελεί αντικείμενο μιας οικονομικής συναλλαγής προέρχεται απο την τέλεση οποιασδήποτε μορφής αδικήματος, πραγματοποιεί ή επιχειρεί να πραγματοποιήσει μια τέτοια οικονομική συναλλαγή η οποία στην πράξη αφορά τα έσοδα απο την τέλεση εγκληματικής δραστηριότητας... (B) γνωρίζοντας οτι η συναλλαγή θα έχει ως αποτέλεσμα ολικά ή μερικά: (I) την απόκρυψη ή τη συγκάλυψη της φύσης, της τοποθεσίας, της πηγής, την ιδιοκτησία ή τον έλεγχο των εσόδων συγκεκριμένης παράνομης συμπεριφοράς...».

Ακόμη, με το αρθρο 5 της Σύμβασης οι χώρες προτρέπονται να θεσπίσουν το κατάλληλο πλαίσιο για την αναζήτηση, εντοπισμό και κατάσχεση με απώτερο σκοπό τη δήμευση των εσόδων προερχόμενων απο τη διακίνηση ναρκωτικών ή περιουσίας ίσης αξίας με αυτά τα παράνομα έσοδα. Στα μέτρα που θα πρέπει να θεσπίσει το κάθε

²³ G. Stessens, σελ. 114

κράτος θα πρέπει να περιλαμβάνεται και η δυνατότητα πρόσβασης των δικαστικών ή τυχόν άλλων αρμόδιων αρχών σε τραπεζικά, οικονομικά ή εμπορικά δεδομένα, γεγονός που υπο προϋποθέσεις ουσιαστικά αίρει το τραπεζικό απόρρητο. Τέλος πρέπει να σημειωθεί ότι στα άρθρα 7, 9 και 10 ρυθμίζονται θέματα αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής και διεθνούς συνεργασίας τόσο για το βασικό αντικείμενο της Σύμβασης, τη διακίνηση ναρκωτικών, όσο και για το ξέπλυμα των χρημάτων που παράγονται από αυτή τη δράση, αναγνωρίζοντας έτσι ότι πρόκειται για ένα σοβαρό αδίκημα που δε γνωρίζει εθνικά όρια και δεν μπορεί να αντιμετωπισθεί αποκλειστικά με εθνικά μέτρα.

Σύμβαση του ΣτΕ για το ξέπλυμα, την έρευνα, κατάσχεση και δήμευση των προσόδων του εγκλήματος, Στρασβούργο, 1990

Το Συμβούλιο της Ευρώπης αρκετά νωρίς διέκρινε την επέκταση διεθνώς του ξεπλύματος χρήματος και του κινδύνου που θέτει για τις οικονομίες των χωρών, ιδιαίτερα των αναπτυσσόμενων που είναι πιο δεκτικές σε ξένα κεφάλαια. Έτσι, μόλις το 1977 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τα Προβλήματα του Εγκλήματος του ΣτΕ συνέστησε μια Επιτροπή τεχνοκρατών για να μελετήσει το *«σοβαρό πρόβλημα που παρατηρείται σε μερικές χώρες με τη παράνομη μεταφορά κεφαλαίων που προέρχονται από την τέλεση εγκλημάτων και συχνά χρησιμοποιούνται σε περαιτέρω εγκλήματα»*. Αποτέλεσμα των εργασιών της επιτροπής ήταν η υιοθέτηση, το 1980, από το ΣτΕ, της Σύστασης μέτρων ενάντια στη μεταφορά και φύλαξη κεφαλαίων εγκληματικής προέλευσης, που περιελάμβανε μια σειρά ρυθμίσεων για την ανάπτυξη σε εθνικό επίπεδο ενός ολοκληρωμένου προγράμματος αντιμετώπισης του ξεπλύματος χρήματος. Η σύσταση αυτή ακολουθήθηκε από την εισαγωγή μια δεκαετία αργότερα, το 1990, της Σύμβασης του ΣτΕ για το *«ξέπλυμα, την έρευνα, κατάσχεση και δήμευση των προσόδων του εγκλήματος»*.²⁴ Η προετοιμασία της Σύμβασης του ΣτΕ για το ξέπλυμα έλαβε χώρα μεταξύ του 1987 και 1990, διάστημα κατά το οποίο υιοθετήθηκε και η Σύμβαση της Βιέννης. Το γεγονός αυτό έπαιξε ένα σημαντικό ρόλο στη

²⁴ Βλ. http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/About/Background_MONEYVAL_en.asp (προσβάσιμο την 10-08-2013)

διαμόρφωση της τελικής μορφής της Σύμβασης του Στρασβούργου και δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στην επιδίωξη για αρμονία στους αντίστοιχους ορισμούς²⁵.

Η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης, η οποία ψηφίστηκε στο Στρασβούργο της Γαλλίας, την 8 Νοεμβρίου 1990, (η οποία εφεξής θα αναφέρεται ως Σύμβαση του Στρασβούργου) αποτελεί το δεύτερο χρονικά διεθνές κείμενο, σε περιφερειακό αυτή τη φορά επίπεδο, που αφορά την θεμελίωση του αξιόποινου της συμπεριφοράς του ξεπλύματος χρήματος. Η Σύμβαση αυτή αναθεωρήθηκε το 2005 με τη Σύμβαση του ΣτΕ για το *«ξέπλυμα, την έρευνα, κατάσχεση και δήμευση των προσόδων του εγκλήματος και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας»*, που ψηφίστηκε στη Βαρσοβία της Πολωνίας, την 16 Μαΐου 2005.

Στη Σύμβαση του Στρασβούργου γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στη διεθνική διάσταση που πλέον προσλαμβάνει η σοβαρή εγκληματικότητα, η αντιμετώπιση της οποίας επιβάλλει την χρήση νέων μεθόδων και ανακριτικών τεχνικών. Μια από τις μεθόδους που προτείνεται είναι η αποστέρηση των εσόδων που προέρχονται από την τέλεση σοβαρών εγκλημάτων, η οποία μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από τη στενή διεθνή και περιφερειακή συνεργασία των χωρών. Η αναφορά στο *«σοβαρό έγκλημα»*, το οποίο μπορεί να αποτελέσει τη πηγή των παράνομων εσόδων, αποτελεί από μόνη της μια καινοτομία της Σύμβασης, καθώς διευρύνει σημαντικά το αντικείμενο της όσον αφορά τα αδικήματα που μπορούν να αποφέρουν στους δράστες τους παράνομα έσοδα, τα οποία μετά θα πρέπει να ξεπλυθούν. Έτσι, ενώ η Σύμβαση της Βιέννης οριοθέτησε το ξέπλυμα μόνο όσον αφορά τα έσοδα από την διακίνηση των ναρκωτικών, στη Σύμβαση του Στρασβούργου αναφέρεται ότι κάθε σοβαρό αδίκημα μπορεί να αποτελεί προηγούμενη παράνομη πράξη ξεπλύματος χρήματος (predicate offence)²⁶. Εκτίμηση του συγγραφέα είναι ότι με το τρόπο αυτό διευρύνεται σημαντικά το πεδίο εφαρμογής της έννοιας του ξεπλύματος χρήματος, καθώς πλέον οι διατάξεις ξεπλύματος χρήματος μπρούν να τύχουν εφαρμογής σε κάθε αδίκημα από το οποίο μπορούν να προκύψουν παράνομα περιουσιακά οφέλη, είτε αυτό τελείται από μεμονωμένους δράστες, είτε εντός πλαισίου εγκληματικής οργάνωσης.

²⁵ Brown A., σελ. 107

²⁶ Στο άρθρο 1 που τιτλοφορείται «Ερμηνεία των όρων», περίπτωση (e), αναφέρεται ότι *«ως προηγούμενο αδίκημα (predicate offence) νοείται κάθε έγκλημα από το οποίο μπορεί να προκύψουν έσοδα τα οποία με τη σειρά τους να αποτελέσουν υποκείμενο των διατάξεων που καθορίζονται στο άρθρο 6 της ίδιας Σύμβασης»* (σ.σ. τυποποιήσεις ξεπλύματος χρήματος).

Μάλιστα στο κείμενο της Σύμβασης δε γίνεται καμία περιγραφή για το τι νοείται για τους σκοπούς της ως «σοβαρό έγκλημα»²⁷ αλλά αυτό εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια των κρατών, με μοναδική λογική προϋπόθεση να είναι αδίκημα το οποίο να μπορεί να αποφέρει στον ή στους δράστες του οικονομικά οφέλη.

Η εκπλήρωση των σκοπών της Σύμβασης κινείται σε δύο κύριους άξονες, όπως άλλωστε αυτοί τέθηκαν και στο προοίμιο της, αφενός της εγκληματοποίησης του ξεπλύματος χρήματος και τη θεσμοθέτηση διαδικασιών για την ανίχνευση, εντοπισμό και κατάσχεση, με σκοπό τη δήμευση, των παράνομων εσόδων από το έγκλημα, αφετέρου της ενίσχυσης της διεθνούς συνεργασίας για την επίτευξη του παραπάνω σκοπού, επι τη βάση της παραδοχής της διεθνούς διάστασης της σοβαρής εγκληματικότητας.

Όσον αφορά τον πρώτο άξονα η Σύμβαση του Στρασβούργου, στο άρθρο 6, υιοθετεί και παραθέτει σχεδόν αυτούσια τη τυποποίηση της Σύμβαση της Βιέννης για τη τυπολογία του ξεπλύματος χρήματος με μόνη διαφορά ότι ως προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα αναφέρεται η σοβαρή εγκληματικότητα και όχι αποκλειστικά η διακίνηση ναρκωτικών. Κατα τ' άλλα διατηρείται η διάκριση στις τρεις μορφές της μετατροπής-μεταβίβασης, συγκάλυψης-απόκρυψης και κατοχής-διαχείρισης. Το δεύτερο μέτρο που προτείνεται είναι η δήμευση των προσόδων που προήλθαν από την τέλεση του σοβαρού αδικήματος, αλλά και κάθε περιουσίας (ίσης αξίας) που τυχόν αποκτήθηκε με αυτά [άρθρο 2 περίπτωση 1]. Για να καταστεί δυνατή ή έρευνα υποθέσεων ξεπλύματος χρήματος, αλλά και για να είναι εφικτός ο εντοπισμός των παράνομων εσόδων που προέρχονται από τέλεση σοβαρών αδικημάτων τα κράτη προτρέπονται να λάβουν νομοθετικά ή άλλα ανάλογα μέτρα τα οποία θα επιτρέπουν για παράδειγμα την πρόσβαση σε τραπεζικά δεδομένα, ακόμα και να κατάσχουν τα σχετικά στοιχεία.

Το δεύτερο μέρος της Σύμβασης αφιερώνεται στη διεθνή συνεργασία και στις νομοθετικές πρωτοβουλίες που θα πρέπει να αναληφθούν και τις ρυθμίσεις για την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των δικαστικών και διωκτικών αρχών στην

²⁷ Ανάλογη χρήση του όρου «σοβαρό έγκλημα» γίνεται στη Σύμβαση του Πατέρμο για το Διεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα. Στο κείμενο της Σύμβασης και για τους σκοπούς συγκεκριμενοποιείται ότι σοβαρό θεωρείται κάθε αδίκημα που απειλείται με ποινή στερητική της ελευθερίας τουλάχιστον τεσσάρων (4) ετών. [άρθρο 2 περίπτωση (b)]

έρευνα των υποθέσεων ξεπλύματος χρήματος και προς τη κατεύθυνση της αναζήτησης, εντοπισμού και κατάσχεσης με σκοπό τη δήμευση των παράνομων εσόδων που αποκτήθηκαν και επενδύθηκαν-ξεπλύθηκαν.

Χαρακτηριστικό της σημασίας που προσδίδει η Σύμβαση στο διεθνικό χαρακτήρα τόσο των σοβαρών αδικημάτων, όσο και του ξεπλύματος χρήματος που προέρχονται από αυτό, αποτελεί η αναφορά στο άρθρο που εγκληματοποιεί τις τρεις μορφές ξεπλύματος ότι δεν θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη εάν το προηγούμενο αδίκημα τελέσθηκε ή όχι στην επικράτεια και περιοχή εδαφικής αρμοδιότητας του κράτους που ερευνά το ξέπλυμα των χρημάτων που προήλθαν από αυτό. Η αναφορά αυτή αποτελεί παραδοχή του διεθνικού χαρακτήρα που έχει η σοβαρή εγκληματικότητα και του γεγονότος ότι σε μία ή περισσότερες χώρες μπορεί να τελείται το αδίκημα και αλλού να επενδύονται τα παράνομα έσοδα από αυτό. Η παραδοχή αυτή μπορεί να θεωρηθεί προοδευτική έως επαναστατική εξεταζόμενη στο πλαίσιο στο οποίο έλαβε χώρα, δηλαδή το 1990, προ της λύσης της ΕΣΣΔ και της πτώσης των καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης αλλά και της καθιέρωσης του ενιαίου χώρου των κρατών μελών της ΕΕ, γεγονότα που ακολούθησαν χρονικά, μετέβαλαν σημαντικά την έννοια των συνόρων και συνέβαλαν καταλυτικά στη διαμόρφωση ενός διεθνοποιημένου περιβάλλοντος στην Ευρώπη και ευρύτερα.

Η Σύμβαση του Στρασβούργου όπως και η Σύμβαση της Βιέννης, κυρώθηκε από τα περισσότερα κράτη-μέλη του ΣτΕ²⁸. Παρότι λοιπόν δεν έχει δεσμευτική ισχύ για τα κράτη που την έχουν κυρώσει στο εθνικό τους δίκαιο, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, αποτέλεσε, μαζί με τη Σύμβαση της Βιέννης, ένα κείμενο-βάση για τη διαμόρφωση των εθνικών νομοθεσιών, ώστε να ληφθούν όλα εκείνα τα απαραίτητα μέτρα για τη θωράκιση των εθνικών χρηματοπιστωτικών συστημάτων απέναντι στην αυξανόμενη απειλή του ξεπλύματος χρήματος σε αρμονία με τη λοιπή διεθνή κοινότητα. Τα δύο αυτά κείμενα αποτέλεσαν την πηγή αναφοράς²⁹ της πρώτης

²⁸ Η Σύμβαση του ΣτΕ θεωρείται «ανοιχτή», δηλαδή ανοιχτή προς υπογραφή σε ομόθυμες χώρες και ειδικά την Αυστραλία, ΗΠΑ και Καναδά, που συμμετείχαν ενεργά στη διαμόρφωση της, βλ. άρθρο 36 της Σύμβασης και αντίστοιχο χωρίο της Επεξηγηματικής Έκθεσης της. Την 1-6-2011 η Σύμβαση του Στρασβούργου είχε υπογραφεί και κυρωθεί από όλες τις 47 χώρες του Συμβουλίου και την Αυστραλία. Βλ. <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=198&CM=1&DF=01/06/2011&CL=ENG> (προσβάσιμο για τελευταία φορά την 10-08-2013)

²⁹ Τραγάκης Γ., σελ. 214

Ευρωπαϊκής Οδηγίας (91/308/ΕΟΚ) για το ξέπλυμα χρήματος, για την οποία θα γίνει λόγος εκτενέστερα παρακάτω.

Σύμβαση των ΗΕ κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος, Παλέρμο, 2000

Το δεύτερο διεθνές κείμενο παγκόσμιας κλίμακας που ορίζει την αντικειμενική υπόσταση του ξεπλύματος χρήματος είναι η Σύμβαση του ΟΗΕ για το Διεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα που υπογράφηκε στο Παλέρμο της Ιταλίας, το Δεκέμβριο του 2000. Η υπογραφή της Σύμβασης του Παλέρμο υπογραμμίζει την σπουδαιότητα του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος και την ανάγκη άμεσης ανάληψης μέτρων σε εθνικό επίπεδο, σε αρμονία με το διεθνές πλαίσιο που αυτή παρέχει.

Η στόχευση του οργανωμένου εγκλήματος στο κείμενο της Σύμβασης είναι σαφέστατη και μεταξύ των συμπεριφορών που προτείνεται να ποινικοποιηθούν σε εθνικό επίπεδο είναι και αυτή του ξεπλύματος χρήματος. Η ένταξη και διασύνδεση αυτή φαντάζει απόλυτα λογική δεδομένου ότι σκοπός της οργανωμένης εγκληματικότητας είναι η απόκτηση οικονομικού οφέλους, δηλαδή παράνομων εσόδων και λόγω του οργανωμένου χαρακτήρα τέλεσης του αδικήματος το ύψος αυτών είναι συνήθως ιδιαίτερα μεγάλο, γεγονός που επιβάλλει την ανάγκη νομιμοποίησης τους.

Η Σύμβαση του Παλέρμο σε ότι έχει να κάνει με την εγκληματοποίηση του ξεπλύματος χρήματος δανείζεται την τυποποίηση που είχε πρωτοεισαχθεί με τη Σύμβαση της Βιέννης. Οι τρεις μορφές αξιόποινης συμπεριφοράς παρατίθενται με την ίδια ακριβώς διατύπωση και συμπληρώνονται με μία τέταρτη περίπτωση που περιγράφει την ποινική εμπλοκή άλλων, πέρα των φυσικών αυτουργών των πράξεων αυτών. Έτσι στο άρθρο 6 που αφορά το ξέπλυμα χρήματος και στην παράγραφο 1 υποπαράγραφο (β) αναφέρεται ότι τα κράτη θα πρέπει να εξετάσουν, με την επιφύλαξη των βασικών αρχών του νομικού τους συστήματος, την ποινικοποίησης της συμμετοχής, ένωσης ή συμφωνίας για την τέλεση, ή απόπειρα τέλεσης και συνδρομή, υποκίνηση, διευκόλυνση, παροχή τεχνικών συμβουλών για την πραγμάτωση οποιασδήποτε απο τις τρεις τυποποιήσεις του ξεπλύματος χρήματος.

Το αξιόποινο της συμπεριφοράς του ξεπλύματος χρήματος περιορίζεται σε περιουσία που προέκυψε από την τέλεση αδικημάτων εντός πλαισίου εγκληματικής οργάνωσης, για εκείνες τις χώρες που η εθνική νομοθεσία απαιτεί κατάλογο συγκεκριμένων αδικημάτων. Ταυτόχρονα, τα κράτη ενθαρρύνονται να ενσωματώσουν στις διατάξεις περι ξεπλύματος χρήματος, ως προηγούμενο αδίκημα, όσο το δυνατόν περισσότερα εγκλήματα. Πέρα από τα αδικήματα της συμμετοχής σε οργανωμένη εγκληματική ομάδα, της διαφθοράς και παρεμπόδισης της δικαιοσύνης, τα οποία αναφέρονται συγκεκριμένα στο κείμενο της Σύμβασης, η πρόταση συμπεριλαμβάνει όλα τα «σοβαρά» αδικήματα, δηλαδή εκείνα που τιμωρούνται με ποινή στερητική της ελευθερίας τουλάχιστον τεσσάρων (4) ετών.

Μια ακόμη διαφοροποίηση και καινοτυπία, σε σχέση με τα κείμενα που προηγήθηκαν, είναι ότι λείπει οποιαδήποτε συγκεκριμένη αναφορά στο διεθνικό χαρακτήρα του ξεπλύματος. Παρά το διεθνικό χαρακτήρα που έχει το πνεύμα της Σύμβασης³⁰, η αναφορά που γίνεται στην αντικειμενική υπόσταση του ξεπλύματος χρήματος δεν απαιτεί την τέλεση του διεθνώς. Στο κείμενο της Σύμβασης, στο άρθρο 3 παράγραφο 2 περίπτωση (d) όπου ορίζεται η έννοια της διεθνικότητας, έμμεσα αναγνωρίζεται ο διεθνικός χαρακτήρας που, υπο προϋποθέσεις, μπορεί να προσλαμβάνει το ξέπλυμα, όταν χρήματα που επενδύονται ή καταναλώνονται σε μια χώρα προέρχονται από την τέλεση αδικήματος σε άλλη ή άλλες χώρες χωρίς αυτό όμως να αποτελεί στοιχείο του αξιοποιήσιμου. Η αναντιστοιχία αυτή καλύπτεται μερικώς και από την αναφορά ότι οι διατάξεις για το ξέπλυμα εφαρμόζονται ανεξάρτητα εάν το βασικό αδίκημα τελέσθηκε σε άλλη δικαιοδοσία [άρθρο 6 παράγραφο 2 περίπτωση (c)]. Ελλείψει οποιασδήποτε νομοτεχνικής απαίτησης για τέλεση του ξεπλύματος διεθνώς και με δεδομένο το δεσμευτικό χαρακτήρα που έχει μια τέτοια Σύμβαση για τις χώρες που την έχουν κυρώσει, οι σχετικές διατάξεις εγκληματικοποίησης του ξεπλύματος χρήματος, ουσιαστικά αποτελούν μια ευθεία σύσταση ποινικοποίησης του ξεπλύματος χρήματος σε εθνικό επίπεδο, ανεξάρτητα της διασύνδεσης του με το οργανωμένο έγκλημα ή με το αν η ποινικοποιούμενη συμπεριφορά έχει διεθνικό χαρακτήρα.

³⁰ Η διεθνής οπτική της Σύμβασης εκφράστηκε και με τη φράση του τότε Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ Kofi Annan, που προλογίζει το κείμενο της, ότι η Σύμβαση εκφράζει τη πολιτική θέληση της διεθνούς κοινότητας «να δώσει μια παγκόσμια απάντηση σε μια παγκόσμιας εμβέλειας πρόκληση».

Η ρύθμιση που εισάγει η Σύμβαση του Παλέρμο, με το κύρος ενός κειμένου διεθνούς ποινικού δικαίου, ουσιαστικά σηματοδοτεί την απαγκίστρωση της έννοιας του ξεπλύματος χρήματος απο συγκεκριμένα αδικήματα ή δέσμες αδικημάτων, όπως αυτά που συνθέτουν την γενικότερη κατηγορία της διακίνησης ναρκωτικών και χρησιμοποιήθηκαν για την εισαγωγή και την αποδοχή του ξεπλύματος χρήματος ως μιας αξιόποινης δραστηριότητας, αλλά και ως μια στρατηγική αντιμετώπισης και περιστολής της διεθνικής οργανωμένης εγκληματικότητας. Η διακίνηση ναρκωτικών, ως προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα, για την οποία χωρεί η εφαρμογή των διατάξεων ξεπλύματος χρήματος, όπως θεσπίστηκε με τη Σύμβαση της Βιέννης, αποτέλεσε το ιδανικό «όχημα» για την εισαγωγή της σχετικής νομοθεσίας διεθνώς, καθώς είχε γίνει ήδη αντιληπτός ο υψηλός βαθμός οργάνωσης των εμπλεκομένων, ο διεθνικός χαρακτήρας και τα τεράστια κέρδη που αποφέρει. Με τη νεότερη διάταξη της Σύμβασης του Παλέρμο, η έννοια του ξεπλύματος χρήματος όπως έχει ήδη διαμορφωθεί ταυτίζεται με κάθε αδίκημα τελούμενο είτε μεμονωμένα, είτε εντός πλαισίου εγκληματικής οργάνωσης, είτε έχει διεθνικό χαρακτήρα, είτε, πιο σπάνια (όπως δείχνει η πρακτική), περιορίζεται στα όρια ενός μόνο κράτους, αρκεί να μπορεί να αποφέρει έσοδα στους υπαιτίους τέλεσής τους.

Σύμβαση των ΗΕ κατά της Διαφθοράς, 2003

Η συμβολή των Ηνωμένων Εθνών στη διαμορφωση του διεθνούς πλαισίου για το ξέπλυμα χρήματος ολοκληρώθηκε με την Σύμβαση κατά της Διαφθοράς, που ψηφίστηκε στη Γενική Συνέλευση της 31 Οκτωβρίου 2003 και τέθηκε σε ισχύ την 14 Δεκεμβρίου 2005. Η χώρα μας υπέγραψε τη Σύμβαση στις 10-12-2003, σε υψηλού επιπέδου διάσκεψη που φιλοξενήθηκε για το σκοπό αυτό στη Merida του Μεξικό και την κύρωσε στο εθνικό δίκαιο με το Ν. 3666/2008.³¹

Στο κείμενο της Σύμβασης τονίζεται η διαπίστωση της ιδιαίτερη σχέση μεταξύ της διαφθοράς και του οργανωμένου και οικονομικού εγκλήματος, στο οποίο συμπεριλαμβάνεται και το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος. Επίσης τονίζεται ότι η διαφθορά παράγει υψηλά κέρδη και προσωπική περιουσία που μπορούν να πλήξουν

³¹ Βλ. σχετ. διαθέσιμα στοιχεία στην ιστοσελίδα: <http://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/signatories.html> (πρόσβαση για τελευταία φορά την 07-09-2013)

τη λειτουργία του κράτους δικαίου και συνεπώς θα πρέπει να καταδειχθεί ανάλογη αποφασιστικότητα για την πρόληψη, τον εντοπισμό και την αποτροπή της διεθνούς διακίνησης παράνομων εσόδων διαφθοράς αλλά και την κατάσχεση τους.

Υπο το πρίσμα αυτής της λογικής στο άρθρο 14 της Σύμβασης θεμελιώνεται μια δέσμη μέτρων για το ξέπλυμα χρήματος που κινείται στους εξής άξονες:

- ο Την εφαρμογή κανονιστικών μέτρων (μέτρα δέουσας επιμέλειας, τήρηση αρχείου και αναφορά ύποπτων συναλλαγών) σε τραπεζικούς και μη οργανισμούς, που μπορεί να είναι ευάλωτοι στο ξέπλυμα χρήματος, χωρίς να γίνεται κάποιος περαιτέρω προσδιορισμός τους,
- ο Την ενίσχυση της συνεργασίας και την ανταλλαγή των διαθέσιμων πληροφοριών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο και την ίδρυση Μονάδων Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών, ώστε να λειτουργούν ως μοναδικό σημείο επαφής για την συγκέντρωση και επεξεργασία των πληροφοριών, και
- ο Τον έλεγχο της φυσικής διακίνησης μετρητών και τη θέσπιση υποχρέωσης αναφοράς τέτοιας διακίνησης.

Μάλιστα για την πλήρη διαμόρφωση του θεσμικού πλαισίου για το ξέπλυμα χρήματος η Σύμβαση κατά της Διαφθοράς παραπέμπει στις αντίστοιχες κατευθυντήριες γραμμές διεθνών, περιφερειακών και πολυμερών πρωτοβουλιών.

Η Σύμβαση δεν εισάγαγε κάποιες καινοτομίες όσον αφορά τις υποστάσεις του ξεπλύματος, καθώς στο άρθρο 23 υιοθετεί την ίδια περιγραφή, όπως και η Σύμβαση του Παλέρμο. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται, στο άρθρο 24, στην υπόσταση της συγκάλυψης, της οποίας ζητείται η ποινικοποίηση, όταν τελείται με δόλο έπειτα απο την τέλεση του κάποια απο τα αδικήματα διαφθοράς, εν γνώση οτι η περιουσία προέρχεται απο τέτοια παράνομη πράξη. Η διάταξη αυτή αφορά προφανώς υπαλλήλους, ιδιωτικών ή δημόσιων φορέων, χρηματοπιστωτικών ή μη, και το ρόλο που μπορεί δυνητικά να έχουν στη διαδικασία ξεπλύματος, χωρίς οποιαδήποτε συμμετοχή στη τέλεση του βασικού αδικήματος, που όμως με τη πράξη τους ενισχύουν ή συστήνουν την προσβολή που αυτή επέφερε.

Για το εύρος εφαρμογής των διατάξεων για το ξέπλυμα συστήνεται η ευρύτερη δυνατή κατηγορία αδικημάτων, στην οποία θα πρέπει να

συμπεριλαμβάνονται τουλάχιστον τα αδικήματα αντικειμένου της Σύμβασης κατά της Διαφθοράς.

Σύμβαση του ΣτΕ για το ξέπλυμα, την έρευνα, κατάσχεση και δήμευση των προσόδων του εγκλήματος, Βαρσοβία, 2005

Όπως ήδη αναφέρθηκε, το 2005 το ΣτΕ υιοθέτησε την Σύμβαση της Βαρσοβίας, η οποία αντικατέστησε τη Σύμβαση του Στρασβούργου. Η Σύμβαση της Βαρσοβίας, τέθηκε σε ισχύ την 1^η Μαΐου 2008, αφοτου κυρώθηκε από 6 χώρες μέλη του Συμβουλίου. Η Σύμβαση μέχρι σήμερα έχει υπογραφεί από 33 χώρες μέλη, μεταξύ των οποίων και η χώρα μας (την 2 Απριλίου 2009) και από την ΕΕ. Επίσης, 12 χώρες την έχουν κυρώσει στο εθνικό τους δίκαιο.³² Για τις λοιπές χώρες που ενώ την έχουν υπογράψει, αλλά δεν την έχουν κυρώσει, εξακολουθεί να τους δεσμεύει η Σύμβαση του Στρασβούργου³³.

Η επικαιροποίηση της Σύμβασης του Στρασβούργου με αυτή της Βαρσοβίας έγινε για να συμπεριληφθούν στο κείμενο της νεότερης αναφορές σχετικά με την χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, η οποία είναι δυνατόν να προέρχεται όχι αποκλειστικά από ξέπλυμα χρήματος από παράνομες δραστηριότητες, αλλά και από νόμιμες πηγές που μπορεί να επενδύονται για την εξυπηρέτηση των σκοπών της τρομοκρατίας (*money dirtying*). Η Σύμβαση της Βαρσοβίας είναι το πρώτο διεθνές κείμενο που περιλαμβάνει διατάξεις για την πρόληψη και τον έλεγχο τόσο του ξεπλύματος χρήματος, όσο και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

Η Σύμβαση της Βαρσοβίας επιβεβαιώνει με τη σειρά της την αποσύνδεση του ξεπλύματος χρήματος από συγκεκριμένο αδίκημα ή κατηγορία αδικήματος και θέτει ως στόχο της την αντιμετώπιση του ξεπλύματος χρήματος ανεξάρτητα από το αδίκημα από το οποίο έχει προκύψει. Διατηρεί τις ίδιες τρεις νομοτυπικές μορφές της αξιόποινης συμπεριφοράς του ξεπλύματος χρήματος και καθιερώνει ως βασικά αδικήματα, δηλαδή αδικήματα από την τέλεση των οποίων παράγονται τα παράγοντα έσοδα, λίστα είκοσι αδικημάτων που αναφέρονται περιοριστικά στο παράρτημα της Σύμβασης και είναι κοινά με αυτά των 40 Συστάσεων της FATF, για τις οποίες

³² Βλ. <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=198&CM=1&DF=01/06/2011&CL=ENG> (προσβάσιμο την 10-08-2013)

³³ Βλ. Καμπέρου-Ντάλτα Ε., σελ. 19

γίνεται λόγος αμέσως μετά. Τα είκοσι συγκεκριμένα αδικήματα προσβάλλουν διαφορετικά έννομα αγαθά, έχουν όμως ως κοινό στοιχείο ότι από αυτά μπορεί να προκύψει (υψηλό) παράνομο περιουσιακό όφελος. Τα κράτη προτρέπονται ακόμη να ορίσουν ως βασικά αδικήματα: (α) όσα τιμωρούνται με ποινή στερητική της ελευθερίας ανώτερου ύψους τουλάχιστον ενός έτους ή (β) κατώτερου ύψους τουλάχιστον έξη μηνών, είτε (γ) να ορίσουν ένα κατάλογο συγκεκριμένων αδικημάτων, είτε (δ) να συμπεριλάβουν ως βασικά αδικήματα όλα τα σοβαρά αδικήματα σύμφωνα με την εθνική τους νομοθεσία.

Οι 40 Συστάσεις της Ομάδας Οικονομικής Δράσης (FATF)

Παράλληλα, χρονικά, με την εξέλιξη της έννοιας και του εύρους εφαρμογής του ξεπλύματος χρήματος, σε παγκόσμιο και περιφερειακό επίπεδο, αναπτύσσεται το έργο της Ομάδας Χρηματοοικονομικής Δράσης (FATF³⁴). Η FATF είναι ένα ανεπίσημο διακυβερνητικό όργανο που ιδρύθηκε στη Σύνοδο των 7 –τότε- ισχυρότερων χωρών του κόσμου (G7) στο Παρίσι, το 1989, σε απάντηση του κλιμακούμενου ενδιαφέροντος για το ξέπλυμα χρήματος, αναγνωρίζοντας τον κίνδυνο που αυτό θέτει στο τραπεζικό σύστημα και στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Πριν από το 1989, ελάχιστα κράτη είχαν θεμελιώσει πλαίσιο αντιμετώπισης του ξεπλύματος χρήματος. Η πρόταση δημιουργίας της FATF που κατατέθηκε από τη Γαλλία και τις ΗΠΑ, αρχικά δεν συμπεριελάμβανε τα αδικήματα της φοροδιαφυγής, για να επιτρέψει τη συμμετοχή της Ελβετίας³⁵. Αρχικά, μέλη της Ομάδας Δράσης ήταν τα μέλη της G-7, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και επτά ακόμη χώρες. Σήμερα, η FATF αριθμεί 36 μέλη³⁶, μεταξύ των οποίων η Ελλάδα και δύο περιφερειακοί οργανισμοί, ενώ συνεργάζεται ή έχει ως παρατηρητές διάφορους οργανισμούς και ενώσεις με συναφή ή παρόμοια οργάνωση και αποστολή³⁷.

Ως αποστολή της FATF ορίστηκε η μελέτη των τάσεων και μεθόδων ξεπλύματος χρήματος και των μέτρων που έχουν αναληφθεί σε εθνικό επίπεδο για την αντιμετώπιση του και η πρόταση μέτρων για την αποτελεσματικότερη καταπολέμηση του, τη θωράκιση του τραπεζικού συστήματος και τη διαφύλαξη της αξιοπιστίας του.

³⁴ Το αγγλικό ακρωνύμιο αντιστοιχεί στο Financial Action Task Force, το οποίο αποδόθηκε στην ελληνική γλώσσα ως Ομάδα Οικονομικής Δράσης, παρότι δεν είναι αυτή η ακριβής μετάφραση του. Λόγω της ιδρύσεως της Ομάδας στο Παρίσι διατηρεί παράλληλα και την ονομασία της στη Γαλλική γλώσσα με το αντίστοιχο ακρωνύμιο: Groupe d' Action Financiere-GAFI.

³⁵ Levi M. & Reuter P., σελ. 306. Για τις ΗΠΑ η δημιουργία της Ομάδας Δράσης και η συστράτευση των κρατών στους σκοπούς της, ήταν ένα σημαντικό βήμα στον πόλεμο κατά των ναρκωτικών, που τότε ήταν στο ζενίθ του.

³⁶ Μέλη της FATF είναι η Αργεντινή, Αυστραλία, Αυστρία, Βέλγιο, Βραζιλία, Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ελβετία, Ελλάδα, Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, Ηνωμένο Βασίλειο, Ισλανδία, Ινδία, Ιρλανδία, Ιταλία, Ιαπωνία, Ισπανία, Καναδάς, Κίνα, Κορέα, Λουξεμβούργο, Μεξικό, Νέα Ζηλανδία, Νορβηγία, Νότιος Αφρική, Ολλανδία, Πορτογαλία, Ρωσσία, Σιγκαπούρη, Σουηδία, Τουρκία, Φιλανδία, Χονγκ-Κονγκ, καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου.

³⁷ Αναλυτικότερα βλ. <http://www.fatf-gafi.org/pages/aboutus/membersandobservers/>

Για την επίτευξη του σκοπού αυτή η FATF εξέδωσε ένα χρόνο μετά την ίδρυση της, το 1990, μία δέσμη 40 Συστάσεων, η οποία έμελε να αναθεωρηθεί και να συμπληρωθεί αρκετές φορές τα επόμενα χρόνια. Η αρχική εκδοχή των Συστάσεων στόχευε στη προστασία του χρηματοπιστωτικού τομέα από τους κινδύνους του ξεπλύματος των χρημάτων προερχόμενων από το εμπόριο ναρκωτικών. Η πρώτη αναθεώρηση τους, το 1996, είχε ως αποτέλεσμα να διευρυνθεί το πεδίο τους πέρα από τα αδικήματα της διακίνησης ναρκωτικών. Η επόμενη αναθεώρηση του Οκτωβρίου του 2001 και ενώ έχει μεσολαβήσει το τρομοκρατικό χτύπημα της 11 Σεπτεμβρίου στους Δίδυμους Πύργους της Νέας Υόρκης, συμπεριλαμβάνει στο αντικείμενο της και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας και προχωρά στην έκδοση των οκτώ αρχικά, μετέπειτα εννέα, Ειδικών Συστάσεων για τη Χρηματοδότηση της Τρομοκρατίας. Οι Συστάσεις αναθεωρήθηκαν και πάλι το 2003 και αναγνωρίστηκαν από πάνω από 180 χώρες παγκοσμίως, ως διεθνή *standards* ενάντια στο ξέπλυμα χρήματος και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας. Η μορφή που έχουν σήμερα είναι το αποτέλεσμα της τελευταίας αναθεώρησης που έλαβε χώρα το 2012, κατά την οποία ενσωματώθηκαν οι Εννέα Ειδικές Συστάσεις για τη Χρηματοδότηση της Τρομοκρατίας, σε έναν ενιαίο κατάλογο σαράντα συνολικά Συστάσεων για τη Καταπολέμηση του Ξεπλύματος Χρήματος, της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας και της Εξάπλωσης της.

Οι αρχικά εκδοθείσες Συστάσεις της FATF βρίσκονταν σε απόλυτη συμφωνία με το πνεύμα της Σύμβασης της Βιέννης, καθώς ήταν το μόνο διεθνές κείμενο αναφορικά με την ποινική οριοθέτηση του ξεπλύματος χρήματος. Έτσι, η πρώτη Σύσταση αναφέρεται στη πλήρη εφαρμογή της Σύμβασης της Βιέννης, ενώ πιο συγκεκριμένα η τέταρτη προτρέπει «κάθε χώρα να ποινικοποιήσει το ξέπλυμα χρήματος που προέρχεται από τη διακίνηση των ναρκωτικών, όπως άλλωστε ορίζεται στη Σύμβαση της Βιέννης». Στην επόμενη Σύσταση, με αριθμό 5, επιχειρείται μια πρώιμη διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής των ποινικών διατάξεων ξεπλύματος χρήματος καθώς οι χώρες καλούνται να εξετάσουν σοβαρά την σκοπιμότητα της επεκτάσεως σε εκείνα τα αδικήματα που συνδέονται με τη παραγωγή και διακίνηση ναρκωτικών και προχωρά παραπέρα αναφέροντας ότι *«Εναλλακτικά, μία χώρα μπορεί να ποινικοποιήσει όλα τα σοβαρά ποινικά αδικήματα ή όλα τα αδικήματα που γεννούν ή δημιουργούν σημαντικά έσοδα της μορφής αυτής ή να περιλάβει ορισμένα μόνο*

σοβαρά αδικήματα».³⁸ Στην αναθεώρηση των Συστάσεων που πραγματοποιήθηκε το 2006, το νέο άρθρο 4, που προήλθε απο την αναρίθμηση του παλαιότερου με αριθμό 5, ζητά απο τα κράτη να επεκτείνουν τον ποινικό ορισμό του αδικήματος απο αυτά της διακίνησης ναρκωτικών σε όλα τα σοβαρά αδικήματα, παραμένει όμως ταυτόχρονα στη διακριτική ευχέρεια των κρατών ποια αδικήματα θα συμπεριλάβουν ως προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα ξεπλύματος χρήματος.³⁹

Το σημερινό περιεχόμενο των Συστάσεων, αποτέλεσμα μιας πορείας αναθεωρήσεων, συμπληρώσεων και επικαιροποιήσεων, αποκρυσταλλώθηκε το 2012. Στη Σύσταση 3 που αναφέρεται στο αδίκημα του ξεπλύματος χρήματος ζητείται απο τις χώρες να το ποινικοποιήσουν στη βάση των Συμβάσεων της Βιέννης και του Παλέρμο. Πέρα απο αυτό, οι χώρες προτρέπονται να εφαρμόζουν το αδίκημα τους ξεπλύματος χρήματος σε κάθε σοβαρό αδίκημα, προκειμένου να πετύχουν έτσι την ευρύτερη δυνατή κλίμακα προηγούμενων αδικημάτων για τα οποία χωρεί η εφαρμογή των διατάξεων ξεπλύματος χρήματος.

Καθώς η FATF δεν αποτελεί έναν διεθνή οργανισμό έτσι ώστε να αντλεί κύρος απο την ιδιαίτερη αυτή νομική υπόσταση, διότι ιδρύθηκε ως ενα ανεπίσημο διακυβερνητικό όργανο, του οποίου η εντολή λειτουργίας ανανεώνεται περιοδικά, οι Συστάσεις της δεν αποτελούν ενα δεσμευτικό κείμενο για τα μέλη της. Παρόλαταύτα επηρέασαν σε σημαντικό βαθμό την διαμόρφωση και εξέλιξη του διεθνούς δικαίου και του κανονιστικού πλαισίου⁴⁰ για την καταπολέμηση του ξεπλύματος χρήματος διεθνώς και η απήχηση τους ήταν τέτοια που αποτέλεσαν πρότυπο δημιουργίας παρόμοιων οργάνων σε διάφορές περιοχές του κόσμου, όπως στη Νότιο Αμερική, στη Μέση Ανατολή και στη Καραϊβική. Ο σεβασμός της εθνικής κυριαρχίας του κάθε κράτους εκφράζεται εύστοχα απο το γεγονός ότι το έργο της Ομάδας εμφανίζεται με τη μορφή Συστάσεων, οι οποίες βέβαια είναι επενδυμένες με το ειδικό βάρος της συμμετοχής σε αυτήν των ισχυρότερων και πιο αναπτυγμένων χωρών. Ακόμη, η

³⁸ Τραγάκης Γ., σελ. 230

³⁹ Stessens G., σελ. 119

⁴⁰ Ο Τραγάκης θεωρεί οτι η FATF είναι «μια απο τις πιο σοβαρές και αποτελεσματικές πρωτοβουλίες που εκδηλώθηκαν στο χώρο της διεθνούς συνεργασίας μεταξύ των αρμοδίων διωκτικών, δικαστικών και εποπτικών αρχών για το θέμα του ξεπλύματος χρήματος», ο.π., σελ. 215. Ο Ναμίας απο την πλευρά του την χαρακτηρίζει ως «τον κύριο φορέα απο τον οποίο εκπορεύονται οι κανόνες του διεθνούς δικαίου για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας», βλ. Ναμίας, Ο., σελ. 246.

συχνή επικαιροποίηση και συμπλήρωση του περιεχομένου των Συστάσεων (όπως εκφράζεται συμβολικά απο την υιοθέτηση των 9 Ειδικών Συστάσεων για τη Χρηματοδότηση της Τρομοκρατίας μόλις ένα μήνα μετά απο την τρομοκρατική επίθεση στη Νέα Υόρκη), καταδεικνύει αντανakλαστικά που δεν είναι δυνατόν να προέλθουν απο διεθνείς ή περιφερειακούς οργανισμούς λόγω των πολυδιάστατων πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών επιδράσεων που συνήθως εμπεριέχουν. Τέλος θα πρέπει να επισημανθεί ότι το έργο της FATF τυγχάνει καθολικής αναγνώρισης σε επίπεδο ΕΕ και μνημονεύεται στα κείμενα των σχετικών Οδηγιών ως κύριος φορέας διαμόρφωσης του κανονιστικού πλαισίου ξεπλύματος χρήματος.

Οι εξελίξεις εγκληματοποίησης του ξεπλύματος χρήματος στο πλαίσιο της ΕΕ (3+1 Ευρωπαϊκές Οδηγίες)

Ενώ η διαδικασία της διαμόρφωσης του κανονιστικού πλαισίου της ΕΕ όσον αφορά την εγκληματοποίηση εξελίσσεται ταυτόχρονα ή έστω με μια δικαιολογημένη καθυστέρηση σε σχέση με την αντίστοιχη δραστηριότητα σε διεθνές και περιφεριακό επίπεδο, επιλέχθηκε να αναφερθεί σε ξεχωριστό κεφάλαιο της εργασίας, τόσο για την σημασία και επιρροή στη διαμόρφωση της ελληνικής έννομης τάξης, όσο και για την ιδιαίτερη νομική ισχύ των ρυθμίσεων στο πλαίσιο το ενιαίου χώρου της ΕΕ.

Οδηγία 91/308/ΕΟΚ του Συμβουλίου της ΕΕ της 10 Ιουνίου 1991

Λίγα χρόνια μετά απο την Σύμβαση της Βιέννης και την επόμενη χρονιά απο την ανακοίνωση των 40 Συστάσεων της FATF και τη Σύμβαση του Στρασβούργου, η Ευρωπαϊκή Ένωση (τότε Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα) προχώρησε, με τη μορφή Οδηγίας, στη διαμόρφωση ενός απαγορευτικού κανόνα για το ξέπλυμα χρήματος, για τις χώρες που την αποτελούσαν. Τα διεθνή κείμενα και οι Συστάσεις της FATF που είχαν προηγηθεί επηρέασαν το πνεύμα της Οδηγίας, αλλά και προετοίμασαν τα κράτη για την υιοθέτηση της. Παρά τις σχετικές Συμβάσεις που ήδη προϋπήρχαν και τα οποία είχαν προσυπογράψει όλα ή τα περισσότερα μέχρι τότε κράτη της ΕΕ, θεωρήθηκε αναγκαία η εισαγωγή ενός κειμένου που να πραγματεύεται το θέμα του ξεπλύματος χρήματος εντός του χώρου της Ένωσης, καθώς αφενός η προστασία της σταθερότητας και της αξιοπιστίας του Ευρωπαϊκού χρηματοπιστωτικού συστήματος, απο τις απειλές που δέχεται απο το ξέπλυμα χρήματος, θεωρήθηκε αναγκαία συνθήκη στη πορεία της οικονομικής ολοκλήρωσης, αφετέρου εκτιμήθηκε οτι οι υπαίτιοι του ξεπλύματος χρήματος, θα μπορούσαν να εκμεταλλευτούν τις ελευθερίες της διακίνησης κεφαλαίων και τη παροχή οικονομικών υπηρεσιών, εντός του ενιαίου χώρου προς εξυπηρέτηση του εγκληματικού σκοπού τους⁴¹. Η Οδηγία στοχεύει στην κατάρτιση προτάσεων για την υιοθέτηση όχι αποκλειστικά ποινικών κανόνων (ποινικοποίησης της πράξης, διεθνούς συνεργασίας, υποχρεώσεων των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων κ.α.) οι οποίες όταν ενσωματωθούν στις εθνικές έννομες τάξεις θα εναρμονίσουν το πλαίσιο δράσης και θα θωρακίσουν την Ένωση στο σύνολο της.

⁴¹ Levi M. & Reuter P., σελ. 307

Ακόμη, η ανάληψη της δράσης απο πλευράς της ΕΕ θεωρήθηκε αναγκαία και για τη προφανή επίδραση που έχει το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος στην ανάπτυξη γενικά του οργανωμένου εγκλήματος και ειδικότερα της διακίνησης ναρκωτικών. Η αντιμετώπιση του ξεπλύματος χρήματος χαρακτηρίζεται στο κείμενο της οδηγίας ως ο πιο αποτελεσματικός τρόπος να περιορισθεί η μορφή αυτή εγκληματικότητας που απειλεί τις κοινωνίες όλων των χωρών της ΕΕ.

Η Οδηγία 91/308/ΕΟΚ «για τη πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων απο παράνομες δραστηριότητες» (στο εξής θα αναφέρεται ως η 1^η Οδηγία) δεν είχε καμία δεσμευτική ισχύ και όντας στη προ-Μαστριχτ εποχή, δεν μπορούσε να επιβάλλει στις χώρες την επικύρωση των διατάξεων της στο εθνικό τους δίκαιο. Η αμηχανία αυτή για τη νομική ισχύ της Οδηγίας και της δεσμευτικότητας έναντι των κρατών μελών της ΕΕ εκφράστηκε με την δήλωση αποδοχής της ανάγκης εγκληματοποίησης σε κοινοτικό επίπεδο και ποινικοποίησης στο εθνικό δίκαιο του ξεπλύματος χρήματος, η οποία έγινε στο πλαίσιο του Συμβουλίου, αλλά εκτός του κοινοτικού πλαισίου⁴². Η δήλωση αυτή υπενθύμιζε τις υποχρεώσεις που αναλήφθηκαν απο όλα τα κράτη μέλη απέναντι στη Σύμβαση της Βιέννης και απο τα περισσότερα απέναντι στη Σύμβαση του Στρασβούργου, επισημαίνοντας ότι η περιγραφή της αξιόποινης συμπεριφοράς στην Οδηγία προέρχεται απο τα δύο αυτά κείμενα. Έτσι τα κράτη, με τη δήλωση των αντιπροσώπων τους, δεσμεύτηκαν να υιοθετήσουν στο εθνικό τους δίκαιο, μέχρι το τέλος του 1992 τη σχετική ποινική νομοθεσία σύμφωνα με τις υποχρεώσεις τους προς τα «παραπάνω όργανα»⁴³.

Όπως ήδη αναφέρθηκε η περιγραφή της αξιόποινης συμπεριφοράς προέρχεται σχεδόν αυτούσια απο τις 3 μορφές που είχαν αρχικά εισαχθεί με τη Σύμβαση της Βιέννης και με μια τέταρτη, αυτή της με οποιοδήποτε τρόπο συμμετοχής (σύσταση οργάνωσης, παρακίνηση, υποβοήθηση) στις τρεις παραπάνω μορφές, που καθιερώθηκε με τη Σύμβαση του Πατέρμο. Ως προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα η Οδηγία υιοθετεί τα αδικήματα της παραγωγής και διακίνησης

⁴² Καμπέρου-Ντάλτα Ε., σελ. 27

⁴³ Ο Brown εκτιμά ότι η γενικόλογη αυτή διατύπωση που δεν ξεκαθαρίζει εάν η Οδηγία συμπεριλαμβάνεται στη δήλωση-δέσμευση των Αντιπροσώπων ίσως και να ήταν ηθελημένη, ώστε να μην αναληφθεί μια υποχρέωση που θα μπορούσε να θεωρηθεί ευθεία παρέμβαση της ΕΕ στα εσωτερικά (διαμόρφωση ποινικής νομοθεσίας) των κρατών, βλ. Brown Α., σελ. 121,

ναρκωτικών που θέσπισε η Σύμβαση της Βιέννης, όμως αφήνει τα κράτη ελεύθερα να αποφασίσουν την διεύρυνση της εφαρμογής στην εθνική τους νομοθεσία και σε άλλα αδικήματα, χωρίς να γίνεται κάποια προσδιοριστική αναφορά σε σοβαρό ή οργανωμένο έγκλημα.

Η Οδηγία αναγνωρίζει με σαφήνεια το διεθνικό χαρακτήρα της προηγούμενης εγκληματικής δραστηριότητας και κατ' επέκταση του ξεπλύματος χρήματος που προκύπτουν από αυτό, καθώς αναφέρεται ότι δεν θα πρέπει κατ' ανάγκη αυτές οι δύο συμπεριφορές να λαμβάνουν χώρα στο έδαφος του ίδιου κράτους. Ο διεθνικός χαρακτήρας των αδικημάτων δεν περιορίζεται αποκλειστικά μεταξύ των χωρών της ΕΕ αλλά μπορεί να αφορά και τρίτες χώρες, εκτός ΕΕ.

Οδηγία 2001/97/ΕΚ της 4 Δεκεμβρίου 2001

Μια δεκαετία μετά από την υιοθέτηση της 1^{ης} Ευρωπαϊκής Οδηγίας και ενώ έχουν μεσολαβήσει μια σειρά από αναθεωρήσεις του πλαισίου του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος σε παγκόσμιο, περιφερειακό και Ευρωπαϊκό επίπεδο, θεσπίστηκε η 2^η Ευρωπαϊκή Οδηγία (2001/97/ΕΚ), «για την τροποποίηση της Οδηγίας 91/308/ΕΟΚ του Συμβουλίου για τη πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες». Σκοπός της είναι να προσαρμοσθεί το Ευρωπαϊκό πλαίσιο στις διεθνείς εξελίξεις, για να ακολουθεί τη διεθνή πρακτική προκειμένου να εξακολουθήσει να παρέχει υψηλό επίπεδο προστασίας του χρηματοπιστωτικού κλάδου και άλλων ευαίσθητων (οικονομικών) δραστηριοτήτων.

Στο εισαγωγικό μέρος της νέας Οδηγίας αναγνωρίζεται ότι η 1^η Οδηγία προέβλεπε ότι μόνο η διακίνηση ναρκωτικών επιβίωνταν να αποτελεί προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα την παρατηρούμενη διεθνώς τάση διεύρυνσης του ορισμού της νομιμοποίησης εσόδων σε μια ευρύτερη κλίμακα παράνομων πράξεων από τις οποίες μπορεί να προέρχονται. Στο ερώτημα γιατί επιβάλλεται η ανάγκη διεύρυνσης του φάσματος εφαρμογής των διατάξεων ξεπλύματος χρήματος, η 2^η Οδηγία απαντά ότι με τον τρόπο αυτό θα διευκολυνθεί η διεθνής συνεργασία και η ανίχνευση των ύποπτων συναλλαγών. Επίσης, η καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος που δραστηριοποιείται σε ένα ευρύ φάσμα αδικημάτων (με σκοπό την απόκτηση

οικονομικού οφέλους, όπως ορίζει η προηγηθείσα Σύμβαση του ΟΗΕ για το Διεθνικό ΟΕ) είναι άμεσα συνδεδεμένη με την αντιμετώπιση του ξεπλύματος χρήματος. Επομένως δεν είναι λειτουργική και αποτελεσματική μια λογική περιορισμού του εύρους εφαρμογής του ξεπλύματος χρήματος, το οποίο θα πρέπει να αναπροσαρμοσθεί κατ' αναλογία.

Στην κατεύθυνση αυτή αναφέρεται συγκεκριμένα η αναθεώρηση των 40 Συστάσεων της FATF, ενώ χαρακτηρίζεται το άτυπο αυτό όργανο ως ένας «κορυφαίος διεθνής φορέας» στον τομέα του ξεπλύματος χρήματος. Πηγή της διεύρυνσης αποτελεί επίσης και η κοινή δράση 98/699/ΔΕΥ της 3 Δεκεμβρίου 1998 για «το ξέπλυμα χρήματος, τον προσδιορισμό, τον εντοπισμό, τη δέσμευση, την κατάσχεση και τη δήμευση των οργάνων και των προϊόντων του εγκλήματος» που ορίζει ότι προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα ξεπλύματος χρήματος πρέπει να είναι κάθε «σοβαρό» αδίκημα και ως τέτοιο περιγράφεται εκείνο για το οποίο απειλείται ποινή στέρησης της ελευθερίας κατ' ανώτατο όριο άνω του ενός έτους ή κατα κατώτατο όριο άνω των έξι μηνών.

Ενώ δεν αναφέρεται ως τέτοια στο κείμενο της Οδηγίας, πηγή της διεύρυνσης αποτελεί και η Απόφαση-πλαίσιο της 26 Ιουνίου 2001. Η Απόφαση κατ' ουσία αναφέρεται στην ανάγκη ποινικοποίησης της απαγορευτικής συμπεριφοράς του ξεπλύματος χρήματος, για την οποία θα πρέπει να απειλούνται ποινές αναλογικές και αποτρεπτικές, μεταξύ των οποίων θα πρέπει να είναι και η απειλή στέρησης της ελευθερίας του υπαιτίου για χρονικό διάστημά τουλάχιστον τεσσάρων ετών. Έτσι το ίδιο το αδίκημα του ξεπλύματος χρήματος σε εθνικό επίπεδο ανάγεται σε σοβαρό αδίκημα. Ακόμη, η απόφαση-πλαίσιο υιοθετεί τη ρύθμιση της Σύμβασης της Στρασβούργου να αναγνωρίζεται ως προηγούμενη εγκληματική πράξη η τέλεση οποιουδήποτε σοβαρού αδικήματος, που τιμωρείται ποινή στέρησης της ελευθερίας κατ' ανώτατο όριο άνω του ενός έτους ή κατα κατώτατο όριο άνω των έξι μηνών, όπως άλλωστε και η κοινή δράση που αναφέρθηκε αμέσως πιο πριν.

Αποτέλεσμα αυτής της συλλογιστικής ήταν να επεκταθεί η έννοια του ξεπλύματος χρήματος σε όλα τα σοβαρά αδικήματα και ως τέτοια ορίζονται:

- (α) τα αδικήματα σχετικά με τα ναρκωτικά όπως αυτά περιγράφονται στη Σύμβαση της Βιέννης (άρθρο 3 παράγραφος 1),

- (β) τα σοβαρά αδικήματα σύμφωνα με την κοινή δράση 98/699/ΔΕΥ,
- (γ) η διακεκριμένη περίπτωση απάτης σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων της ΕΕ (όπως ορίζεται στα άρθρα 1 και 2 της Σύμβασης για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ΕΕC 316 της 27-11-1995)
- (δ) το αδίκημα της δωροδοκίας,
- (ε) Οποιοδήποτε αδίκημα, η τέλεση του οποίου μπορεί να αποφέρει ουσιώδη κέρδη, το οποίο όμως θα πρέπει να τιμωρείται από τη νομοθεσία του κράτους μέλους με ποινή φυλάκισης.

Τέλος, αφήνεται στη διακριτική ευχέρεια των κρατών να ορίσουν οποιοδήποτε αδίκημα ως βασικό για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος.

Η Οδηγία 2005/60/ΕΚ της 26 Οκτωβρίου 2005

Το 2005 θεσπίστηκε η 3^η κατά σειρά Ευρωπαϊκή Οδηγία, η 2005/60/ΕΚ, *«σχετικά με τη πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες πράξεις και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας»* η οποία επέφερε πολύ σημαντικές τροποποιήσεις στις ρυθμίσεις της 1ης Οδηγίας, η οποία καταργήθηκε για λόγους σαφήνειας. Η θέσπιση της 3ης Οδηγίας έγινε με βασικό σκοπό να συμπεριληφθεί το αδίκημα της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, είτε τα χρήματα προέρχονται από νόμιμη, είτε από παράνομη δραστηριότητα, στο κανονιστικό πλαίσιο της ΕΕ, καθώς και για να ενσωματώσει ρυθμίσεις που έχουν υιοθετηθεί στα πλαίσια των εργασιών άλλων διεθνών φόρεων, κυρίως της FATF. Η 3^η Οδηγία, όπως και η προηγούμενη, αναγνωρίζει την FATF ως τον κυριότερο φορέα διαμόρφωσης των κανόνων ενάντια στο ξέπλυμα χρήματος (και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας) και ουσιαστικά επιβάλλει την εναρμόνιση των Ευρωπαϊκών κανόνων με τις αναθεωρημένες το 2003 Συστάσεις της (της FATF).

Η περιγραφή της αξιόποινης συμπεριφοράς παραμένει η ίδια όπως και στην προηγούμενη κοινοτική Οδηγία και τυποποιείται στις πράξεις: (α) μετατροπής-μεταβίβασης, (β) απόκρυψης-συγκάλυψης, (γ) κατοχής διαχείρισης και (δ) της, με οποιοδήποτε τρόπο, συμμετοχής στις παραπάνω αξιόποινες συμπεριφορές. Ως

προηγούμενη αξιόποινη συμπεριφορά για την οποία χωρεί η εφαρμογή των διατάξεων ξεπλύματος χρήματος ορίζεται η συμμετοχή στη διάπραξη σοβαρού αδικήματος. Η έννοια του σοβαρού αδικήματος ορίζεται με βάση συγκεκριμένους όρους και κυρίως με αναγωγή σε προηγούμενα Ευρωπαϊκά και διεθνή κείμενα. Έτσι, στο άρθρο 3 παράγραφος 5, ως σοβαρά εγκλήματα νοούνται:

- (α) τα αδικήματα των τρομοκρατικών οργανώσεων (όπως αυτά ορίστηκαν στα άρθρα 1 έως και 4 της Απόφασης-πλαίσιο 2002/475/ΔΕΥ της 13 Ιουνίου 2002)
- (β) τα αδικήματα των ναρκωτικών, σύμφωνα με τη Σύμβαση της Βιέννης,
- (γ) τα αδικήματα που τελούνται εντός πλαισίου εγκληματικής οργάνωσης (όπως αυτά έχουν ορισθεί στο άρθρο 1 της κοινής δράσης 98/733/ΔΕΥ)
- (ε) η διακεκριμένη περίπτωση απάτης σε βάρος των οικονομικών συμφερόντων της ΕΕ (όπως ορίζεται στα άρθρα 1 και 2 της Σύμβασης για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ΕΕC 316 της 27-11-1995)
- (δ) η δωροδοκία,
- (στ) Οποιοδήποτε αδίκημα, η τέλεση του οποίου απειλείται με ποινή φυλάκισης κατ' ανώτατο όριο τουλάχιστον ενός έτους ή κατα κατώτερο όριο τουλάχιστον έξη μηνών.

Μια βασική διαφορά της 3^{ης} κατα σειρά κοινοτικής Οδηγίας σε σχέση με τις άλλες δύο που προηγήθηκαν, είναι ότι στο κείμενο της απουσιάζει οποιαδήποτε μορφής αναφορά στο οργανωμένο έγκλημα και με ποιο τρόπο η λειτουργία του σχετίζεται με το ξέπλυμα χρήματος. Αντί του οργανωμένου εγκλήματος χρησιμοποιείται η έννοια του «σοβαρού» εγκλήματος. Αδικήματα που χαρακτηρίζονται ως σοβαρά, είτε λόγω της επαπειλούμενης ποινής, είτε σύμφωνα με τον ορισμό της Σύμβασης του Παλέρμο για το οργανωμένο έγκλημα, μπορούν να τελούνται και εντός πλαισίου εγκληματικών οργανώσεων [βλ. παραπάνω περίπτωση (γ)]. Η περίπτωση αυτή παραπέμπει στην απόφαση πλαίσιο 98/733/ΔΕΥ, στην οποία γίνεται αναφορά της διασύνδεσης του οργανωμένου εγκλήματος με την αξιόποινη συμπεριφορά του ξεπλύματος χρήματος. Η επιλογή λοιπόν να χρησιμοποιηθεί η

έννοια του σοβαρού εγκλήματος αποσκοπεί στη μεγαλύτερη δυνατή εφαρμογή των ρυθμίσεων για το ξέπλυμα χρήματος.

Μια ακόμη διαφορά σε σχέση με τη προηγούμενη Οδηγία είναι ότι τα σοβαρά αδικήματα επιλέγονται με βάση το ύψος (κατα ανώτατο ή κατώτατο όριο) της επαπειλούμενης ποινής και όχι με τη γενική αναφορά που προϋπήρχε για αδικήματα που μπορούν να «αποφέρουν ουσιώδεις προσόδους». Τέλος, οι κατηγορίες των σοβαρών αδικημάτων για το ξέπλυμα χρήματος είναι πλέον συγκεκριμένες και δεν επαφίεται στα κράτη μέλη ο καθορισμός τους.

Για άλλη μια φορά σε διεθνές κείμενο τονίσθηκε ο διεθνικός χαρακτήρας του ξεπλύματος χρήματος. Στη συγκεκριμένη Οδηγία απερίφραστα διατυπώνεται ότι τόσο το ξέπλυμα χρήματος όσο και η χρηματοδότηση της τρομοκρατίας διενεργούνται συχνά σε διεθνές επίπεδο. Αυτή η διεθνής διάσταση θα πρέπει να αποτελεί απαραίτητο γνώμονα του σχεδιασμού της αντεγκληματικής πολιτικής ενάντια σε αυτή την δραστηριότητα, σε εθνικό και σε κοινοτικό επίπεδο, διαφορετικά τα μέτρα θα έχουν περιορισμένα αποτελέσματα. Ο συντονισμός στη θέσπιση κανόνων σε κοινοτικό επίπεδο, για το ξέπλυμα χρήματος και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, είναι αναγκαίος ώστε αφενός τα κράτη μέλη να λάβουν μέτρα που να συνάδουν με την λειτουργία της εσωτερικής αγοράς, την Ευρωπαϊκή δημόσια τάξη και το νομικό πολιτισμό της Ένωσης, αφετέρου να αποτρέψουν πιθανή κατάχρηση από τους «ξεπλυντές» της ελεύθερης κίνησης των προϊόντων και της ελεύθερης παροχής χρηματοοικονομικών υπηρεσιών.

Η προς ψήφιση 4^η Οδηγία του Συμβουλίου

Ενώ διαρκεί η συγγραφή της παρούσας εργασίας επίκειται η θέσπιση της 4^{ης} Κοινοτικής Οδηγίας σχετικά με *«την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας»*. Στις 5 Φεβρουαρίου 2013 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έδωσε στη δημοσιότητα την τελική έκδοση του κειμένου της προτεινόμενης Οδηγίας, η οποία αναμένεται να υιοθετηθεί στα τέλη του 2013 ή αρχές του 2014 από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο των Υπουργών και να τεθεί σε ισχύ μετά από 2 χρόνια.

Η 4^η κατα σειρά παρέμβαση της ΕΕ στην διαμόρφωση του κανονιστικού πλαισίου σχετικά με το ξέπλυμα χρήματος, με τη μορφή της Οδηγίας, γίνεται για να επικαιροποιηθεί η κοινοτική νομοθεσία και να εναρμονισθεί με τις διεθνείς εξελίξεις και συγκεκριμένα με τις 40 Συστάσεις της FATF, οι οποίες αναθεωρήθηκαν για τελευταία φορά το 2012. Η ανάληψη της δράσης της ΕΕ, πέρα από την εναρμόνιση της ενωσιακής νομοθεσίας στα διεθνή πρότυπα, ανταποκρίνεται και στην ενωσιακή διαδικασία επανεξέτασης του ήδη τεθέντος πλαισίου. Η εξέλιξη των κανόνων και διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής αποσκοπούν στο να περιορίσουν τα «παραθυράκια» που μπορεί να τύχουν εκμετάλλευσης από τους υπαιτίους ξεπλύματος χρήματος. Ωστόσο, η μεταβαλλόμενη φύση των απειλών νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, η οποία διευκολύνεται από τη συνεχή εξέλιξη της τεχνολογίας και των μέσων που βρίσκονται στη διάθεση των εγκληματιών, απαιτεί μόνιμη προσαρμογή του νομικού πλαισίου για την αντιμετώπιση αυτών των απειλών.⁴⁴ Έπειτα, η ΕΕ είναι σε πιο αποτελεσματική θέση σε σχέση με τα κράτη μέλη για να εξασφαλίσει την απαιτούμενη ομοιογένεια και σαφήνεια στις επιμέρους εθνικές αγορές, ώστε ο ενιαίος οικονομικός χώρος να διατηρεί τη φήμη του ασφαλούς τόπου ανάπτυξης της επιχειρηματικής δραστηριότητας και να είναι λιγότερο ελκυστική επιλογή σε όσους επιθυμούν να νομιμοποιήσουν έσοδα από παράνομες πράξεις σε καθεμιά από τις χώρες μέλη της.

Ο πρωταρχικός σκοπός της αναθεώρησης του Ευρωπαϊκού πλαισίου καταπολέμησης του ξεπλύματος χρήματος, όπως είχε διακηρυχθεί και σε προηγούμενες Οδηγίες, είναι η προστασία της κοινής αγοράς και του χρηματοοικονομικού συστήματος από τον εμφανή κίνδυνο που αποτελεί το ξέπλυμα χρήματος και η χρηματοδότηση της τρομοκρατίας. Ως επιμέρους στόχους η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει προσδιορίσει: (α) την ενδυνάμωση της κοινής αγοράς με τον περιορισμό περίπλοκων συννομιματικών ελέγχων, (β) την προστασία της κοινωνίας από εγκληματικές πράξεις και πράξεις τρομοκρατίας, (γ) την προστασία της οικονομικής ευημερίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης εξασφαλίζοντας ένα αποτελεσματικό επιχειρηματικό περιβάλλον και (δ) συνεισφέροντας στην οικονομική σταθερότητα με την προστασία της ακεραιότητας, εύρυθμης λειτουργίας και αξιοπιστίας του χρηματοοικονομικού συστήματος.

⁴⁴ Βλ. ΑιτΕκθ της πρότασης Οδηγίας του Ευρωπαϊκού κοινοβουλίου και Συμβουλίου, COM(2013) 45 final, σελ. 3

Σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση της προτεινόμενης Οδηγίας η επίτευξη των παραπάνω στόχων απαιτεί τη διασφάλιση συνεκτικότητας μεταξύ της προσέγγισης της ΕΕ και της προσέγγισης σε διεθνές επίπεδο, καθώς και ευελιξίας στην εφαρμογή τους· και με την διασφάλιση ότι οι κανόνες είναι επικεντρωμένοι στον κίνδυνο και προσαρμοσμένοι ώστε να αντιμετωπίζουν τις νεοεμφανιζόμενες απειλές.

Ακόμη, προς την κατεύθυνση της εναρμόνισης των εθνικών νομικών πλαισίων, βάσει του άρθρου 83 παράγραφος 1 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ), η Επιτροπή προτίθεται να συμπληρώσει την υπο έγκριση Οδηγία με την ενίσχυση των κατασταλτικών μέτρων της ΕΕ για την καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες.

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί ότι η πρόταση της 4^{ης} Οδηγίας, υπο το πρίσμα που παρουσιάστηκε παραπάνω είναι σε απόλυτη ακολουθία με τους 5 στρατηγικούς στόχους της ΕΕ για την εσωτερική ασφάλεια. Στο σχετικό κείμενο⁴⁵ η νομιμοποίηση εσόδων αναφέρεται ως έκφανση του οργανωμένου εγκλήματος, που συνήθως έχει διασυνοριακό ή διατομεακό χαρακτήρα και η δράση του δρέπει τεράστια κέρδη. Σε 2 απο τους συνολικά 5 διακυρηγμένους στρατηγικούς στόχους, την «*εξουδετέρωση των διεθνών εγκληματικών δικτύων*» και την «*πρόληψη της τρομοκρατίας και αντιμετώπιση της ριζοσπαστικοποίησης και της στρατολόγησης τρομοκρατών*» δράσεις που αφορούν το ξέπλυμα χρήματος και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, αντίστοιχα.

Η ουσιαστική αλλαγή που παρατηρείται στην προτεινόμενη Οδηγία, όσον αφορά την ποινικοποίηση του ξεπλήματος βρώμικου χρήματος, είναι ότι τα φορολογικά εγκλήματα που αφορούν έμμεσους και άμεσους φόρους, θα συμπεριληφθούν (εάν η Οδηγία υιοθετηθεί τελικά ως έχει) στον κατάλογο των προηγούμενων εγκληματικών δραστηριοτήτων ξεπλήματος χρήματος. Η προσθήκη

⁴⁵ βλ. Ανακοίνωση της επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο: Η στρατηγική εσωτερικής ασφάλειας της ΕΕ στην πράξη: πέντε βήματα για μια ασφαλέστερη Ευρώπη, COM/2010/0673 τελικό, προσβάσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0673:FIN:EL:HTML>, πρόσβαση για τελευταία φορά την 14-08-2013.

αυτή ταυτίζεται με το περιεχόμενο των αναθεωρημένων Συστάσεων της FATF, που η 4^η Οδηγία επιχειρεί να προσεγγίσει.

Χρηματοδότηση της Τρομοκρατίας

Το τρομοκρατικό χτύπημα στους Δίδυμους Πύργους, που πραγματοποιήθηκε την 11^η Σεπτεμβρίου 2001, ήταν ένα κομβικό σημείο για την ανάληψη διεθνούς δράσης γενικά για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και ειδικότερα για την καταπολέμηση της χρηματοδότησης της. Η συμβολή του δεν αφορά την εισαγωγή της έννοιας της χρηματοδότησης της συνεργασίας, καθώς αυτό είχε γίνει σε προηγούμενο χρόνο, αλλά την ένταση των προσπαθειών συσπείρωσης και δραστηριοποίησης των κρατών για την εφαρμογή των σχετικών ρυθμίσεων.

Πριν από το χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και συγκεκριμένα στις 9 Δεκεμβρίου 1999, τα ΗΕ ψήφισαν τη Διεθνή Σύμβαση για την Κατάπνιξη της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας, η οποία τέθηκε σε εφαρμογή στις 10 Απριλίου 2002⁴⁶. Η Σύμβαση αυτή εγκληματοποιεί την πράξη οποιουδήποτε,

«...που με κάθε μέσο, έμμεσα ή άμεσα, παράνομα και ηθελημένα, παρέχει ή συγκεντρώνει κεφάλαια, με πρόθεση αυτά να χρησιμοποιηθούν ή ενώ γνωρίζει ότι πρόκειται να χρησιμοποιηθούν, ολικά ή μερικά, για την τέλεση:

(α) *μιας πράξης που συνιστά αδίκημα, στο πλαίσιο ή όπως ορίζεται από τις Συνθήκες του Παραρτήματος,*

(β) *κάθε άλλη πράξη που προορίζεται να προκαλέσει θάνατο ή σοβαρές σωματικές βλάβες σε ένα πολίτη, ή σε οποιοδήποτε άλλο άτομο το οποίο δε λαμβάνει ενεργό μέρος στις εχθροπραξίες μιας ένοπλης σύγκρουσης, όταν ο σκοπός μιας τέτοιας πράξης, από τη φύση ή το περιεχόμενο της, είναι να εκφοβίσει τον πληθυσμό ή να εξαναγκάσει μια κυβέρνηση ή ένα διεθνή οργανισμό από το να τελέσουν ή να παραλείψουν να τελέσουν μια πράξη.»*

Μετά την Συνθήκη για τη Χρηματοδότηση της Τρομοκρατίας και λίγες ημέρες μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, στις 28 Σεπτεμβρίου 2001, τα ΗΕ υιοθέτησαν την Απόφαση 1373. Η απόφαση, που δεν περιορίζεται στη καταδίκη των πρόσφατων τρομοκρατικών επιθέσεων, προχωρεί παραπέρα και καλεί τα κράτη μέλη να λάβουν άμεσα και δραστικά μέτρα τα οποία κινούνται σε δύο

⁴⁶ Η χώρα μας υπέγραψε τη Συνθήκη στις 8 Μαρτίου 2000 και την κύρωσε στο εθνικό δίκαιο στις 16 Απριλίου 2004. Βλ. σχετ. στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII-11&chapter=18&lang=en, τελευταία πρόσβαση την 25-08-2013.

κύριους άξονες: αφενός να ποινικοποιήσουν τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας (υιοθετώντας την οπτική της προηγούμενης Συνθήκης), να σταματήσουν να παρέχουν ασφαλές καταφύγιο και να διώξουν όσους υποστηρίζουν, άμεσα ή έμμεσα τρομοκρατικές πράξεις, ώστε να αποτραπούν οι πολίτες των χωρών να εμπλακούν κατα οποιοδήποτε τρόπο στη συγκέντρωση χρημάτων και αφετέρου να αποστερήσουν φυσικά πρόσωπα απο κεφάλαια που διαθέτουν και ενδεχομένως θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για τρομοκρατικούς σκοπούς. Ένας τρίτος άξονας δράσης που περιλαμβάνει η Απόφαση είναι η εντατικοποίηση της συνεργασίας και της ανταλλαγής πληροφοριών για την έγκαιρη διάγνωση και αποτροπή παρόμοιων περιστατικών ή των προπαρασκευαστικών τους πράξεων.

Άμεση ήταν και η ανταπόκριση της FATF μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Σε συνάντηση που έλαβε χώρα στη Νέα Υόρκη, τον Οκτώβριο του 2010, παρουσιάσθηκαν οι 8 Ειδικές Συστάσεις της Ομάδας για την Καταπολέμηση της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας. Πιστή στην κατεύθυνση που ήδη είχε δοθεί απο τα ΗΕ, η FATF προέτρεπε τις χώρες να υιοθετήσουν και να κυρώσουν στο εθνικό τους δίκαιο τη Συνθήκη για τη Χρηματοδότηση της Τρομοκρατίας και την Απόφαση των ΗΕ που προηγήθηκαν (1^η Σύσταση). Με τη 2^η Σύσταση τα κράτη καλούνταν να ποινικοποιήσουν την χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, των τρομοκρατικών πράξεων και των τρομοκρατικών οργανώσεων και να χαρακτηρίσουν τις πράξεις αυτές ως βασικά αδικήματα ξεπλύματος χρήματος.

Η τελευταία αναθεώρηση των Συστάσεων που ολοκληρώθηκε τον Φεβρουάριο του 2012 ενσωμάτωσε τις Ειδικές Συστάσεις για τη Χρηματοδότηση της Τρομοκρατίας, σε έναν ενιαίο κατάλογο 40 Συστάσεων για το ξέπλυμα χρήματος και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας. Η ενσωμάτωση αυτή δεν επέφερε κάποια ουσιαστική αλλαγή στη πρόταση ποινικοποίησης που εκφράστηκε απο την FATF το 2001 και παραπέμπει για το σκοπό αυτό ευθέως στη Συνθήκη του 1999. Η ουσιαστική διαφορά που καταγράφεται σε σχέση με προηγούμενες εκδοχές των Συστάσεων και με το πνεύμα που διέπει τις αντίστοιχες διατάξεις για το ξέπλυμα χρήματος είναι οτι η ζητείται η δίωξη της χρηματοδότησης τρομοκρατικών οργανώσεων και τρομοκρατών, ακόμα και αν αυτές δεν συνδέονται με συγκεκριμένη τρομοκρατική πράξη. Ουσιαστικά, ενώ οι Ειδικές Συστάσεις ενσωματώνονται σε ένα ενιαίο κατάλογο με τις αντίστοιχες Συστάσεις για το ξέπλυμα χρήματος, ώστε να λαμβάνονται κοινά μέτρα απο τον χρηματοπιστωτικό τομέα για την προστασία του

και την πρόληψη διείσδυσης παράνομων χρημάτων σε αυτόν, ταυτόχρονα θεμελιώνεται η ουσιαστική μεταξύ τους διαφορά: για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας δεν απαιτείται η ύπαρξη «βασικού αδικήματος», εκείνης δηλαδή της παράνομης πράξης με την οποία συνδέεται άμεσα το κυκλοφορούν παράνομο «χρήμα». Η διαφοροποίηση αυτή πιθανώς εδράζεται στο γεγονός ότι τα χρήματα που συγκεντρώνονται από μια τρομοκρατική οργάνωση δεν χρησιμοποιούνται πάντοτε για κάποιο συγκεκριμένη τρομοκρατική επίθεση, αλλά μάλλον ο κανόνας είναι ότι χρησιμοποιούνται για να συντηρήσουν την ύπαρξη της.

Στο επίπεδο των κρατών του ΣτΕ, η ενσωμάτωση διατάξεων για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας πραγματοποιείται το 2005 με τη Σύμβαση της Βαρσοβίας, που επικαιροποίησε και αντικατέστησε την προηγούμενη του Στρασβούργου. Για την οριοθέτηση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, η Σύμβαση δανείζεται τον ορισμό του άρθρου 2 της Συνθήκης της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας. Καθόσον δε αφορά την αντιμετώπιση του, στο άρθρο 2 της Σύμβασης τα κράτη μέλη καλούνται να αναλάβουν σε εθνικό επίπεδο τις αναγκαίες πρωτοβουλίες ώστε τα μέτρα αντιμετώπισης του ξεπλύματος χρήματος να είναι κοινά με αυτά για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, ειδικά για την ανταλλαγή πληροφοριών και τη διεθνή συνεργασία, την αναζήτηση, ανίχνευση, εντοπισμό, κατάσχεση και δήμευση περιουσίας. Σύμφωνα με τη Σύμβαση η περιουσία που μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο χρηματοδότησης τρομοκρατίας είναι αδιάφορο αν έχει νόμιμη ή παράνομη προέλευση, αρκεί να χρησιμοποιείται ή να πρόκειται να χρησιμοποιηθεί για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας.

Η επικαιροποίηση του κανονιστικού πλαισίου της ΕΕ και η συμπλήρωση του με διατάξεις για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας γίνεται σχετικά αργά, μόλις το 2006, με τη 3^η Ευρωπαϊκή Οδηγία. Η 2^η Ευρωπαϊκή Οδηγία που εκδόθηκε λίγους μήνες μετά την 11^η Σεπτεμβρίου δεν συμπεριελάμβανε απαγορευτικές διατάξεις για την χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, αλλά διέκρινε το πεδίο εφαρμογής του ξεπλύματος χρήματος σε κάθε «σοβαρό» αδίκημα. Υπο την ερμηνεία ότι η συμμετοχή σε τρομοκρατική οργάνωση ή σε τρομοκρατικές πράξεις νοείται ως σοβαρό αδίκημα στις χώρες της ΕΕ, η Οδηγία έμμεσα κάλυπτε και την χρηματοδότηση της τρομοκρατίας. Ακόμα παλαιότερα, ήδη από το 1999 το Συμβούλιο παρακινούσε τα κράτη να εντείνουν τις προσπάθειες τους για την καταπολέμηση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας μέσω της στενής συνεργασίας

και ανταλλαγής πληροφοριών⁴⁷. Η ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας αποτέλεσε αντικείμενο της Απόφασης 2000/642/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 17 Οκτωβρίου 2000, που πραγματεύονταν θέματα συνεργασίας μεταξύ των Μονάδων Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών.⁴⁸

Με την 3^η Οδηγία ορίζεται συγκεκριμένα ακόμη στην τίτλο της ότι αντικείμενο των ρυθμίσεων αποτελεί η χρηματοδότηση της τρομοκρατίας απο κοινού με το ξέπλυμα χρήματος. Η οριοθέτηση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας κινείται στο ίδιο πλαίσιο τόσο με τη Συνθήκη του 1999, όσο και με τις Συστάσεις της FATF. Έτσι, ως χρηματοδότηση της τρομοκρατίας ορίσθηκε η *«παροχή ή συλλογή κεφαλαίων καθ' οποιονδήποτε τρόπο, άμεσα ή έμμεσα, με την πρόθεση να χρησιμοποιηθούν ή εν γνώση του γεγονότος ότι θα χρησιμοποιηθούν, στο σύνολο τους ή εν μέρει για τα αδικήματα της τρομοκρατίας»*⁴⁹, η οποία διατηρείται και στο κείμενο της υπο ψήφιση 4^{ης} Ευρωπαϊκής Οδηγίας.

Απο τον ορισμό της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας της Συνθήκης του 1999, που αποτέλεσε κορμό των μετέπειτα διεθνών κειμένων σε περιφερειακό και ευρωπαϊκό επίπεδο γίνεται αντιληπτή μια ουσιαστική διαφορά μεταξύ των εννοιών του ξεπλύματος χρήματος και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Ένα απο τα βασικά σημεία του ορισμού και οριοθέτησης της έννοιας του ξεπλύματος χρήματος ήταν η σύνδεση με συγκεκριμένα αδικήματα ή κατηγορίες αδικημάτων, όπως η διακίνηση ναρκωτικών που είχε ορισθεί αρχικά και η διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής της ρύθμισης για να συμπεριλάβει και άλλες. Στην περίπτωση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας δίδεται ένας πολύ ευρύς ορισμός τόσο της χρηματοδότησης (*«παρέχει ή συγκεντρώνει κεφάλαια»*), καθώς και ένας ευρύς ορισμός της τρομοκρατικής πράξης. Στην περίπτωση μάλιστα των αναθεωρημένων Συστάσεων της FATF δεν απαιτείται η σύνδεση με συγκεκριμένη τρομοκρατική

⁴⁷ Σύσταση του Συμβουλίου της 9 Δεκεμβρίου 1999 για τη συνεργασία στην καταπολέμηση της χρηματοδότησης των τρομοκρατικών ομάδων, 1999 O.J. (C 373)

⁴⁸ Wouters J. & Naert F., σελ. 23-26

⁴⁹ Ως αδικήματα της τρομοκρατίας ορίζονται τα αναφερόμενα στα άρθρα 1 έως 4 της Απόφασης Πλαίσιο 2002/475/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 13 Ιουνίου 2002, για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Τα συγκεκριμένα άρθρα ορίζουν τα τρομοκρατικά εγκλήματα, τα εγκλήματα σχετικά με τρομοκρατικές οργανώσεις, εγκλήματα που συνδέονται με τρομοκρατικές δραστηριότητες και ηθική αυτουργία, συνέργεια ή απόπειρα στις παραπάνω πράξεις. Η Απόφαση Πλαίσιο του 2002 έχει τροποποιηθεί με την Απόφαση πλαίσιο 2008/919/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 28ης Νοεμβρίου 2008

πράξη. Μοναδικό κοινό στοιχείο μεταξύ των δύο ορισμών είναι η απαίτηση της πρόθεσης από την μεριά του υπαιτίου, να γνωρίζει ότι πρόκειται να χρησιμοποιηθούν για τρομοκρατικές πράξεις ή ευθέως να επιθυμεί κάτι τέτοιο.

Μεταξύ του ξεπλύματος χρήματος και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, παρά το γεγονός ότι διεθνώς εντάσσονται σε ένα ενιαίο πλαίσιο, έχουν διαπιστωθεί ουσιώδεις διαφορές.

Η βασική διαφορά συνίσταται στο γεγονός ότι η διαδικασία ξεπλύματος χρήματος αφορά έσοδα που προέκυψαν από τη τέλεση παράνομης πράξης (βασικό αδίκημα). Σκοπός του ξεπλύματος είναι η απόκρυψη της παράνομης προέλευσης ώστε να είναι δυνατή η χρησιμοποίησή τους στη νόμιμη οικονομία. Αντιθέτως, στην περίπτωση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας τα έσοδα μπορεί να προέρχονται είτε από την τέλεση παράνομων πράξεων, είτε από νόμιμη δραστηριότητα, πχ συγκέντρωση δωρεών⁵⁰ (*fund raising*). Στη τελευταία αυτή περίπτωση τα χρήματα θα πρέπει να υποστούν μια διαδικασία συγκάλυψης ώστε οι «ευεργέτες» να μην αποκαλυφθούν, ούτε να συνδεθεί η ταυτότητά τους με τον τρομοκρατικό σκοπό που θα υποστηρίξουν τα χρήματα τους. Όσα κεφάλαια προέρχονται από την τέλεση παράνομων πράξεων καλύπτονται από το κανονιστικό πλαίσιο του ξεπλύματος χρήματος σε συνάρτηση πάντα με το πεδίο εφαρμογής σε σχέση με το βασικό αδίκημα σε κάθε χώρα.

Οι τρεις μορφές ξεπλύματος χρήματος (μετατροπής-μεταβίβασης, συγκάλυψης-απόκρυψης και κατοχής-διαχείρισης) δεν απηχούν στην περίπτωση της χρηματοδότησης τη τρομοκρατίας. Οι τρομοκρατικές οργανώσεις μπορούν να χρηματοδοτήσουν τη δράση τους με τέσσερις διαφορετικούς τρόπους που διαμορφώνουν τις αντίστοιχες μορφές που προσλαμβάνει το φαινόμενο:

⁵⁰ Η Έκθεση της Εθνικής Επιτροπής των Τρομοκρατικών Επιθέσεων στις ΗΠ, που κλήθηκε να διερευνήσει τα «γεγονότα και τις περιστάσεις της τρομοκρατικής επίθεσης της 11^{ης} Σεπτεμβρίου» αναφέρει ότι η φιλανθρωπία ή παροχή δωρεάς, που καλείται στην αραβική γλώσσα *zakat*, είναι μια αρκετά διαδεδομένη πρακτική στον Μουσουλμανικό κόσμο. Η οικονομική επιβίωση του δικτύου της Al Qaeda οφείλεται στη συγκέντρωση χρημάτων προερχόμενων από δωρεές, από ένα πυρήνα οικονομικών διαμεσολαβητών. Κάποιοι από τους δωρητές γνώριζαν τον τελικό σκοπό στον οποίο θα χρησιμοποιούνταν τα χρήματα τους. Βλ. The 9/11 Commission Report, σελ. 170-171, διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.9-11commission.gov/report/911Report.pdf> (τελευταία πρόσβαση την 19-08-2013)

- (α) με την απευθείας χρήση παράνομων κεφαλαίων, δηλαδή περιουσίας που αποκτήθηκε από την τέλεση παράνομων πράξεων. Τυπικό παράδειγμα αποτελεί η χρηματοδότηση της τρομοκρατίας από εμπόριο ναρκωτικών⁵¹.
- (β) με την απευθείας χρήση νόμιμων κεφαλαίων, που συγκεντρώνονται από καμπάνιες χρηματοδότησης ή από την κερδοφορία νόμιμων επιχειρήσεων που ελέγχονται από τα μέλη της τρομοκρατικής οργάνωσης.
- (γ) Με κεφάλαια που προέρχονται από ξέπλυμα χρήματος. Τρομοκρατικές οργανώσεις που συγκεντρώνουν έσοδα από εγκληματική δραστηριότητα εφαρμόζουν τις πρακτικές της νομιμοποίησης εσόδων επιδιώκοντας να αποκρύψουν τη διασύνδεση τους με το βασικό αδίκημα και να μπορέσουν να επενδύσουν τα κεφάλαια αυτά στη νόμιμη οικονομία ή να τα χρησιμοποιήσουν περαιτέρω για τους τρομοκρατικούς σκοπούς τους. Η σημασία της διαδικασίας αυτή έγκειται στη μείωση της πιθανότητας δίωξης τόσο για την αρχική πράξη που απέφερε τα παράνομα έσοδα, όσο και για την τρομοκρατική στην οποία αυτά θα χρησιμοποιηθούν⁵².
- (δ) Αντίστροφα, κεφάλαια που έχουν συγκεντρωθεί νόμιμα θα πρέπει να υποστούν μια διαδικασία, αντίθετης φοράς με αυτή του ξεπλύματος χρήματος, που διεθνώς καλείται «*money dirtying*». Σημαντικά ποσά που έχουν συγκεντρωθεί ακόμα και από νόμιμη πηγή είναι πιθανό να κινητοποιήσουν τις αρχές με την εφαρμογή μέτρων δέουσας επιμέλειας ως προς τον πελάτη ή αναφορά της συναλλαγής ως ύποπτης για περαιτέρω έρευνα. Επίσης, οι εμπλεκόμενοι στα δύο άκρα μιας οικονομικής συναλλαγής, ακόμα και αν τα χρήματα έχουν νόμιμη προέλευση δεν θα ήθελαν να συνδεθούν με τον σκοπό της, τη χρηματοδότηση τρομοκρατικής ενέργειας ή οργάνωσης. Έτσι με το «*λέρωμα*» των νόμιμων εσόδων, σε μια διαδικασία εκ διαμέτρου αντίστροφη του ξεπλύματος χρήματος επιχειρείται η συγκάλυψη της προέλευσης των νόμιμων κεφαλαίων, προκειμένου αυτά να μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην υπόγεια οικονομία, όπως λ.χ. αγορά εκρηκτικών ή όπλων ή γενικά να εξυπηρετήσουν παράνομους σκοπούς.

⁵¹ Masciandaro D., σελ. 25

⁵² ο.π.

Μία ακόμη διαφορά είναι αυτή της τάξης μεγέθους. Κατα κανόνα το ξέπλυμα χρήματος αφορά μεγάλα χρηματικά ποσά, αν αναλογισθεί κανείς τα αδικήματα απο τα οποία μπορεί να προέρχεται και την εξάπλωση και έκταση αυτών των αδικημάτων παγκοσμίως. Αντίθετα η χρηματοδότηση της τρομοκρατίας -κατα κανόνα- αφορά χρηματικά ποσά αρκετά μικρότερα, γεγονός που καθιστά την προληπτική ανίχνευση ύποπτων συναλλαγών που συνδέονται με ξέπλυμα χρήματος μια δύσκολη έως πρακτικά αδύνατη διαδικασία. Όπως αναφέρεται στην αναφορά της Επιτροπής για την επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, το συνολικό κόστος της οργάνωσης και εκτέλεσης της επίθεσης ανήλθε στο ποσό των 400.000 με 500.000 \$, παρότι ο ετήσιος προϋπολογισμός της Al Qaeda εκτιμάται ότι είναι γύρω στα 30 εκατ. \$⁵³. Η εκτίμηση του χαμηλού άμεσου κόστους των τρομοκρατικών επιθέσεων επιβεβαιώνεται και απο την Ομάδα Χρηματοοικονομικής Δράσης, σύμφωνα με την οποία το εκτιμώμενο κόστος των σημαντικότερων πρόσφατων τρομοκρατικών επιθέσεων κυμαίνεται μεταξύ 10.000 και 50.000 \$ ως εξής:

Επίθεση	Ημερομηνία	Εκτιμώμενο Κόστος
Μετρό του Λονδίνου	7 Ιουλίου 2005	8.000 \$
Σιδηροδρομικός Σταθμός Μαδρίτης	11 Μαρτίου 2004	10.000 \$
Φορητό-βόμβα στη Κωνσταντινούπολη	15, 20 Νοεμβρίου 2003	40.000 \$
Βόμβα στο Ξενοδοχείο Marriot της Τζακάρτα	5 Αυγούστου 2003	30.000 \$
Βόμβα στο Μπαλί	12 Οκτωβρίου 2002	50.000 \$
Πολεμικό πλοίο “USS Cole”	12 Οκτωβρίου 2000	10.000 \$
Βόμβα πρεσβείας Ανατολικής Αφρικής	7 Αυγούστου 1998	50.000 \$

Πίνακας 1: Το άμεσο κόστος εκτέλεσης μιας τρομοκρατικής επίθεσης, FATF, 2008⁵⁴

Τέλος, ενώ σε κάθε περίπτωση ξεπλύματος χρήματος το κίνητρο είναι αποκλειστικά το κέρδος, στις περιπτώσεις χρηματοδότησης τρομοκρατίας, τα κίνητρα

⁵³ The 9/11 Commission Report , σελ. 171-172

⁵⁴ βλ. FATF Terrorist Financing Typologies Report, σελ. 7, διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/FATF%20Terrorist%20Financing%20Typologies%20Report.pdf> (τελευταία πρόσβαση την 24-08-2013)

δεν είναι οικονομικής φύσεως αλλά έχουν ιδεολογική, πολιτική και θρησκευτική χροιά. Το γεγονός αυτό μπορεί να δυσχεράνει αρκετά την αντιμετώπιση του φαινομένου, δεδομένου ότι η εφαρμογή των προληπτικών μέτρων έγκαιρης διάγνωσης που έχουν θεσμοθετηθεί εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από το προσωπικό που αναλαμβάνει να διεκπεραιώσει τη συναλλαγή. Αν αυτό το προσωπικό διέπεται από ανάλογες απόψεις, αυτό μπορεί να συντελέσει καθοριστικά στο να μη «διαγνωσθεί» ή να μην αναφερθεί οποιαδήποτε υποψία για τη συναλλαγή.⁵⁵

Παρά τις ουσιώδεις διαφορές, το αποτέλεσμα και στις δύο περιπτώσεις είναι κοινό: η οικονομική «επιβράβευση». Τόσο οι εγκληματικές οργανώσεις και οι εμπλεκόμενοι στην τέλεση σοβαρών εγκλημάτων, όσο και οι τρομοκράτες ή τα μέλη τρομοκρατικών οργανώσεων απαιτούν οικονομική βοήθεια και υποστήριξη για να χρηματοδοτήσουν τη δράση τους και να ενισχύσουν τη δύναμη τους. Όταν ξεπλυθούν τα χρήματα, οι εγκληματίες έχουν στην κατοχή τους χρηματικά ποσά που φαντάζουν να έχουν νόμιμη προέλευση και μπορούν να τα χρησιμοποιήσουν όπως επιθυμούν, είτε να τοποθετηθούν στη νόμιμη οικονομία, είτε να επανεπενδυθούν σε παράνομες δραστηριότητες. Αντίστοιχα, στην περίπτωση χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, οι εμπλεκόμενοι αναζητούν την οικονομική υποστήριξη και τη διακίνηση χρήματος διεθνώς, όχι για πλουτισμό ή προσωπικό όφελος, αλλά για να εξυπηρετήσουν τους σκοπούς τους: «η επίτευξη μιας πολιτικής επιδίωξης, η ανεξαρτητοποίηση μιας περιοχής, η ανατροπή της κυβερνητικής τάξης και όσον αφορά την Al Qaeda, την ανατροπή της παγκόσμιας τάξης»⁵⁶.

Το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου στην Αμερική δεν διαμόρφωσε το κανονιστικό πλαίσιο της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, αλλά άσκησε πίεση για την ταχύτερη ενσωμάτωση των ρυθμίσεων και την διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής όσον αφορά τους υπόχρεους φορείς και πρόσωπα. Δεδομένου ότι για την πραγματοποίηση των τρομοκρατικών επιθέσεων στη Μαδρίτη και στο Λονδίνο, τα άμεσα επιχειρησιακά έξοδα ήταν περιορισμένα, είναι δύσκολο να προβλεφτεί που θα σταματήσει αυτή η διεύρυνση⁵⁷ και κατά πόσο μπορεί να είναι αποδοτικός ο μηχανισμός αυτός για την αποστέρηση των τρομοκρατικών οργανώσεων από χρηματοδοτικούς πόρους.

⁵⁵ βλ. Peter Reuter & Edwin M. Truman, σελ. 3

⁵⁶ RCH Alexander, σελ. 174

⁵⁷ Levi M. & Reuter P., σελ. 291

Η καταπολέμηση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας εντάσσεται στα πλαίσια της διεθνούς στρατηγικής αντιμετώπισης της, τόσο όσον αφορά την αποστέρηση εσόδων που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την κάλυψη άμεσων εξόδων πραγματοποίησης τρομοκρατικών επιθέσεων (βραχυπρόθεσμη λειτουργία), όσο και για την συντήρηση της ύπαρξης και τη διάδοση των τρομοκρατικών οργανώσεων (μακροπρόθεσμη λειτουργία).

Οι υποχρεώσεις και ο προληπτικός ρόλος του χρηματοοικονομικού τομέα

Η εγκληματοποίηση διεθνώς του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος, η προτροπή των κρατών για την ποινικοποίηση του και η συνεχώς διευρυνόμενη έκταση εφαρμογής του, καθώς και η διεθνής και περιφερειακή συνεργασία για την αναζήτηση, εντοπισμό, κατάσχεση, με σκοπό τη δήμευση, περιουσίας που αποκτήθηκε παράνομα, αποτελούν την μία μόνο όψη της στρατηγικής που καταστρώθηκε σε διεθνές επίπεδο για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Η ποινική δίωξη των υπαιτίων ξεπλύματος βρώμικου χρήματος και η αποστέρηση της περιουσίας που αυτοί απέκτησαν, είτε απευθείας απο την τέλεση του βασικού αδικήματος, είτε απο την μετατροπή των προϊόντων αυτού, αποτέλεσε τον διακηρυγμένο κατασταλτικό στόχο των περισσότερων διεθνών κειμένων που προαναφέρθηκαν. Η εφαρμογή όμως των ποινικών διατάξεων δίωξης και κατάσχεσης προϋποθέτουν να έχει γίνει αντιληπτή η τέλεση αδικήματος απο το οποίο προέκυψαν τα παράνομα κέρδη και αυτά να έχουν εντοπισθεί σε μορφή και αξία. Στη περίπτωση αυτή όμως θα έχει πληγεί ήδη η αξιοπιστία του τραπεζικού ή ευρύτερα του χρηματοοικονομικού τομέα, καθώς δεν θα έχει επιτευχθεί η αποτροπή της χρησιμοποίησης του για την εξυπηρέτηση των εγκληματικών σκοπών των υπαιτίων ξεπλύματος χρήματος.

Η ανάγκη ανάληψης προληπτικής δράσης για την προστασία του χρηματοοικονομικού τομέα διαγνώσθηκε αρκετά νωρίς, προτού ακόμα οριοθετηθεί με απαγορευτικές και κυρωτικές διατάξεις η έννοια του ξεπλύματος χρήματος. Η διαμόρφωση των μέτρων επηρεάστηκε τόσο από την Αμερικανική νομοθεσία⁵⁸ που στηρίζονταν στην συλλογή δεδομένων και υποβολή πληροφοριών ύποπτων συναλλαγών στις διωκτικές και δικαστικές αρχές, όσο και στην Ελβετική νομοθεσία που στόχευε περισσότερο στην αποτροπή χρησιμοποίησης του χρηματοοικονομικού τομέα για τους σκοπούς της νομιμοποίησης παράνομων εσόδων. Σε επίπεδο πολιτικής

⁵⁸ Η Νομοθετική Πράξη για το Τραπεζικό Απόρρητο ζητούσε τη συνεργασία των Αμερικανικών χρηματοοικονομικών οργανισμών για την ανίχνευση και αποτροπή ξεπλύματος βρώμικου χρήματος. Συγκεκριμένα, οι χρηματοοικονομικοί οργανισμοί υποχρεώνονταν να διατηρούν δεδομένα για συναλλαγές μετρητών, να αναφέρουν συναλλαγές μετρητών που υπερβαίνουν τα 10.000 \$ και να αναφέρουν ύποπτη δραστηριότητα που μπορεί να σχετίζεται με ξέπλυμα χρήματος, φοροδιαφυγή ή άλλη εγκληματική δραστηριότητα. Βλ. Bank Secrecy Act 1970 προσβάσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.fincen.gov/statutes_regs/bsa/ (τελευταία πρόσβαση την 19-08-2013)

της ΕΕ αναγνωρίσθηκε ότι η σύγχρονη μορφή της οργανωμένης εγκληματικότητας απαιτεί πολυεπίπεδη προσέγγιση για να προληφθεί και να κατασταλεί. Για το λόγο αυτό αναπτύχθηκε η λεγόμενη «διοικητική προσέγγιση», η οποία περιγράφεται ως ένας συνδυασμός εργαλείων σε διοικητικό επίπεδο για την πρόληψη της διείσδυσης του οργανωμένου εγκλήματος στο δημόσιο τομέα, στην οικονομία ή σε κομβικές υπηρεσίες της δημόσιας διοίκησης. Η πρόληψη μιας τέτοιας διείσδυσης θεωρείται ότι είναι ίσης αξίας με την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος με τα όπλα της ποινικής δικαιοσύνης, γι' αυτό και αποτέλεσε προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Πολιτικής που αντανάκλαται διαχρονικά στον τίτλο και στο πνεύμα των 3+1 Ευρωπαϊκών Οδηγιών (*«την πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες...»*) και πιο πρόσφατα στο Πρόγραμμα της Στοκχόλμης και το Σχέδιο Δράσης που το συνοδεύει.

Αρχικά τα προληπτικά μέτρα επικέντρωναν το ενδιαφέρον τους στις τράπεζες παραγνωρίζοντας τον προφανή κίνδυνο κάθε επιχείρησης, εταιρίας, επαγγελματίας ή οργανισμού που πραγματοποιεί συναλλαγές οικονομικής φύσης να χρησιμοποιηθεί για την νομιμοποίηση παράνομων εσόδων. Βέβαια η επικέντρωση του ενδιαφέροντος στις τράπεζες αποτελεί λογικό αποτέλεσμα της αντίληψης του μηχανισμού λειτουργίας του ξεπλύματος χρήματος. Τα παράνομα έσοδα που γεννά το έγκλημα, οργανωμένο ή σοβαρό, είναι κυρίως σε μετρητά, τα οποία άμεσα ή έμμεσα τοποθετούνται στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Η διαχείριση μεγάλων χρηματικών ποσών για διαφόρων ειδών συναλλαγές, από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, παρέχει τη δυνατότητα να αναμειχθούν με αυτά και παράνομα έσοδα από εγκληματικές πράξεις. Επίσης, ο διεθνοποιημένος χαρακτήρας της λειτουργίας του χρηματοπιστωτικού συστήματος προσφέρεται για άμεση διακίνηση χρημάτων μεταξύ χωρών. Και τέλος, ο ίδιος ο εμπιστευτικός χαρακτήρας των τραπεζικών συναλλαγών, που δυσχεραίνει ή καθιστά αδύνατη την πρόσβαση στα τραπεζικά δεδομένα ή την παροχή στοιχείων στις διωκτικές και δικαστικές αρχές, ευνοεί τη τοποθέτηση των παράνομων χρημάτων τα οποία καλύπτονται από το τραπεζικό απόρρητο⁵⁹.

Σταδιακά, τα προληπτικά μέτρα επεκτάθηκαν για να καλύψουν και άλλες επαγγελματικές κατηγορίες πέρα από χρηματοπιστωτικούς και χρηματοοικονομικούς οργανισμούς.

⁵⁹ Βλ. Stessens G., σελ. 130 κ.ε.

Μολις το 1980, το ΣτΕ διέκρινε την τάση της διακίνησης προϊόντων εγκλήματος απο τη μία χώρα σε άλλη και την εισαγωγή τους στον οικονομικό τομέα που ευνοεί την επανεπένδυση τους σε άλλες εγκληματικές δραστηριότητες και την επέκταση, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, του εγκληματικού φαινομένου. Ταυτόχρονα αναγνώρισε και τον προληπτικό ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει ο τραπεζικός τομέας και ειδικότερα ότι η συνεργασία των τραπεζών με τις διωκτικές και δικαστικές αρχές μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην αντιμετώπιση εγκληματικών ενεργειών.

Στο πλαίσιο αυτό, το ΣτΕ με τη Σύσταση R (80) 10 που υιοθετήθηκε σε επίπεδο του Συμβουλίου Υπουργών προέτρεπε τις κυβερνήσεις των κρατών μελών να λάβουν τις αναγκαίες πρωτοβουλίες, ώστε τα τραπεζικά ιδρύματα να θεσπίσουν προληπτικά μέτρα, τρία εκ των οποίων συνιστούν τον προληπτικό ρόλο τους, ως εξής:

(α) Ως πρώτο μέτρο προτάθηκε η εξακρίβωση των στοιχείων ταυτότητας των πελατών τους, όποτε αυτοί ανοίγουν τραπεζικό λογαριασμό ή εκμισθώνουν τραπεζική θυρίδα, όποτε πραγματοποιούν συναλλαγή σε μετρητά συγκεκριμένου ποσού, ακόμα και αν αυτή πραγματοποιείται τμηματικά και όποτε γίνεται διατραπεζική μεταφορά χρηματικών ποσών, ακόμα και αν γίνεται τμηματικά. Επίσης, οι τράπεζες θα πρέπει να εξακριβώνουν τα στοιχεία των πελατών του, με κατάλληλο τρόπο, όταν οι συναλλαγές γίνονται είτε απο απόσταση, είτε με τη μεσολάβηση κάποιου τρίτου.

(β) Η εκμίσθωση τραπεζικών θυρίδων να γίνεται μόνο σε άτομα ή εταιρίες που έχουν προηγούμενες συναλλαγές με την τράπεζα και χαρακτηρίζονται αξιόπιστοι/-ες.

(γ) παροχή εκπαίδευσης στο προσωπικό των τραπεζών για την εξέταση εγγράφων αποδεικτικών των στοιχείων ταυτότητας και «ανίχνευσης» εγκληματικής συμπεριφοράς.

Σημαντική συνεισφορά στην διαμόρφωση του πλαισίου των υποχρεώσεων των χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων είχε η «Διακήρυξη των αρχών» που υιοθετήθηκε από την Επιτροπή της Βασιλείας, την οποία αποτελούν οι εκπρόσωποι των Κεντρικών Τραπεζών 12 χωρών. Το εποπτικό αυτό όργανο που είναι γνωστό ως «Επιτροπή Τραπεζικών Κανονισμών και Εποπτικών Διαδικασιών» ανέλαβε την

υποχρέωση να ενημερώσει τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και να διατυπώσει επίσημα τους κανόνες συναλλακτικής συμπεριφοράς. Η εμπιστοσύνη του κοινού στα τραπεζικά ιδρύματα και η σταθερότητα, οικονομική και διοικητική, που πρέπει να τα χαρακτηρίζει διαρκώς, μπορούν πολύ εύκολα να υπονομευθούν από δυσμενείς πληροφορίες ότι πραγματοποιούν, ανέχονται ή υποστηρίζουν συναλλαγές που αποτελούν μέρος της διαδικασίας νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Η διακήρυξη των αρχών της Βασιλείας στόχευε στο να αναδείξει την ανάγκη καθιέρωσης και τήρησης νέων ηθικών προτύπων επαγγελματικής συμπεριφοράς των τραπεζικών ιδρυμάτων.⁶⁰

Οι προτάσεις μέτρων που περιελάμβανε η Σύσταση του ΣτΕ και οι Αρχές της Βασιλείας, παρότι σε ακατέργαστη μορφή αποτέλεσαν τη βάση των μετέπειτα μέτρων που υιοθετήθηκαν παγκοσμίως.

Η πρώτη έκδοχή των 40 Συστάσεων της FATF, το 1990, επίσης περιελάμβανε προληπτικά μέτρα για την προστασία του τραπεζικού τομέα. Οι περισσότερες από τις Συστάσεις αυτές (15 από τις συνολικά 21 Συστάσεις) ενσωματώθηκαν την επόμενη χρονιά στο κείμενο της 1^{ης} Ευρωπαϊκής Οδηγίας (91/308/ΕΟΚ). Μάλιστα στην 1^η Οδηγία αναφέρονταν ότι η ποινική προσέγγιση δεν είναι ο μόνος τρόπος αντιμετώπισης του ξεπλύματος χρήματος και πως το χρηματοπιστωτικό σύστημα μπορεί να διαδραματίσει αποτελεσματικό ρόλο στη προσπάθεια αυτή. Η 1^η Οδηγία παραπέμπει ευθέως στη Σύσταση του ΣτΕ και τις Βασικές Αρχές της Βασιλείας, ως σημαντικά βήματα της πρόληψης ξεπλύματος χρήματος. Τα προληπτικά μέτρα που θέσπισε η 1^η Ευρωπαϊκή Οδηγία αφορούσαν τα πιστωτικά ιδρύματα, τους χρηματοδοτικούς οργανισμούς και υπό προϋποθέσεις τις ασφαλιστικές εταιρίες. Τα κράτη μέλη όμως ήταν ελεύθερα να επεκτείνουν το σύνολο ή ένα μέρος των μέτρων και σε άλλα επαγγέλματα ή επιχειρηματικές κατηγορίες, οι οποίες λόγω της φύσης των δραστηριοτήτων τους είναι ιδιαίτερα επιδεκτικές ως προς το να χρησιμοποιηθούν για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα.

Η υπο ψήφιση 4^{ης} Ευρωπαϊκή Οδηγία επεκτείνει το πεδίο εφαρμογής των προληπτικών μέτρων σε ένα αρκετά πλατύ πεδίο οργανισμών, ιδρυμάτων και προσώπων με οικονομικές δραστηριότητες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη νομιμοποίηση εσόδων. Οι υπόχρεες οντότητες, όπως πρόκειται να καθοριστούν στο

⁶⁰ ο.π., σελ. 16-17 & 134. Βλ. επίσης Τραγάκη Γ., σελ. 206

επίπεδο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι απόλυτα ταυτισμένες με τις αντίστοιχες διατάξεις των 40 Συστάσεων της FATF, όπως αναθεωρήθηκαν το 2012. Έτσι, η Ευρωπαϊκή Οδηγία θα δεσμεύει στη λήψη προληπτικών μέτρων:

- (α) τα πιστωτικά ιδρύματα και τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς,
- (β) τα ακόλουθα φυσικά και νομικά πρόσωπα, κατα την άσκηση των επαγγελματικών τους δραστηριοτήτων:

- 1. ελεγκτές, λογιστές και φορολογικούς συμβούλους,

- 2. συμβολαιογράφους και άλλους ανεξάρτητους επαγγελματίες νομικούς, όταν συμμετέχουν, είτε ενεργώντας εξ ονόματος και για λογαριασμό των πελατών τους στο πλαίσιο χρηματοπιστωτικών συναλλαγών ή συναλλαγών επί ακινήτων, είτε βοηθώντας στον σχεδιασμό ή στην υλοποίηση συναλλαγών για τους πελάτες τους σχετικά με:

- 2.1. την αγορά και πώληση ακινήτων ή επιχειρήσεων,

- 2.2. τη διαχείριση χρημάτων, τίτλων ή άλλων περιουσιακών στοιχείων των πελατών τους,

- 2.3. το άνοιγμα ή τη διαχείριση τραπεζικών λογαριασμών, λογαριασμών ταμειευτηρίου ή λογαριασμών τίτλων,

- 2.4. την οργάνωση των εισφορών των αναγκαίων για τη σύσταση, λειτουργία ή διοίκηση εταιρειών,

- 2.5. τη σύσταση, λειτουργία ή διοίκηση εταιρειών καταπιστευματικής διαχείρισης (trusts), επιχειρήσεων ή ανάλογων μονάδων,

- 3. φορείς παροχής υπηρεσιών σε εταιρείες καταπιστευματικής διαχείρισης ή επιχειρήσεις [που δεν εμπίπτουν ήδη στο πεδίο εφαρμογής των στοιχείων (2) ή (3)]

- 4. κτηματομεσίτες, συμπεριλαμβανομένων πρακτόρων εκμίσθωσης ακινήτων,

- 5. άλλα φυσικά ή νομικά πρόσωπα που εμπορεύονται αγαθά, μόνον εφόσον η πληρωμή καταβάλλεται ή εισπράττεται σε μετρητά και αφορά ποσό

ίσο ή μεγαλύτερο από 7.500 €, ανεξαρτήτως του αν η συναλλαγή διενεργείται με μία και μόνη πράξη ή με περισσότερες της μιας πράξεις που φαίνεται να συνδέονται μεταξύ τους·

6. παρόχους υπηρεσιών τυχερών παιχνιδιών.

Η Οδηγία θα αφορά όλες τις παραπάνω υπόχρεες οντότητες ακόμα και αν οι δραστηριότητες τους ασκούνται στο Διαδίκτυο και επομένως έχουν παγκόσμια διάσταση. Πέρα από τις συγκεκριμένες επαγγελματικές κατηγορίες χρηματοοικονομικού ή μη χαρακτήρα, η υπο ψήφιση Οδηγία προσκαλεί τα κράτη μέλη να δίνουν ιδιαίτερη προσοχή σε κάθε χρηματοπιστωτική δραστηριότητα που θεωρείται, λόγω της φύσης της, ιδιαίτερα επιδεκτική να χρησιμοποιηθεί ή να αποτελέσει αντικείμενο κατάχρησης για σκοπούς νομιμοποίησης παρανόμων εσόδων ή χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

Η στρατηγική της πρόληψης ξεπλύματος χρήματος διαρθρώνεται σε τέσσερις άξονες: στην δέουσα επιμέλεια ως προς τον πελάτη (*customer due diligence*), την αναφορά, την κανονικοποίηση και την εποπτεία, και την επιβολή κυρώσεων. Τα μέτρα δέουσας επιμέλειας αφορούν την απαίτηση της ονομαστικοποίησης των τηρούμενων λογαριασμών και των πραγματικών δικαιούχων, την παροχή στοιχείων ταυτότητας και επικοινωνίας και μια διαρκής διαδικασία παρακολούθησης του συναλλασσόμενου φυσικού προσώπου ή εταιρίας για το εάν είναι συνεπής με τη γνώση της τράπεζας για την δουλειά του. Σύμφωνα με τη θεωρία, η απαίτηση της παροχής στοιχείων ταυτότητας αποτρέπει ορισμένους παραβάτες ή τους αρνείται η πρόσβαση αφού ελεγχθούν οι πληροφορίες. Η αναφορά σχετίζεται με την υποχρέωση διαβίβασης διαθέσιμων πληροφοριών από τον υπόχρεο φορέα προς τη θεσμοθετημένη αρχή (Μονάδα Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών). Η εποπτεία είναι η διαρκής παρακολούθηση εφαρμογής των μέτρων δέουσας επιμέλειας και εκπλήρωσης των υποχρεώσεων αναφοράς. Τέλος, οι κυρώσεις, κυρίως διοικητικές και αστικές, παρά ποινικές (με εξαίρεση την ελληνική περίπτωση), αφορούν τα υπόχρεα πρόσωπα ή φορείς που αποτυγχάνουν να εφαρμόσουν το προληπτικό πλαίσιο, ιδίως τα μέτρα δέουσας επιμέλειας και τις υποχρεώσεις αναφοράς.⁶¹

⁶¹ Levi M. & Reuter P., σελ. 297-299

Στην παράθεση των κύριων αξόνων που διαμορφώνουν τα μέτρα προληπτικής δράσης θα ληφθούν υπόψη τόσο η αναθεωρημένη εκδοχή των 40 Συστάσεων της FATF, όσο και οι διατάξεις της υπο ψήφιση 4^{ης} Ευρωπαϊκής Οδηγίας.

Μέτρα δέουσας επιμέλειας – Η τεχνική “Γνώριζε τον πελάτη σου”

Ο προληπτικός ρόλος λειτουργίας των χρηματοοικονομικών οργανισμών δομήθηκε κυρίως πανω στην αρχή που περιγράφει γλαφυρά η φράση «Γνώριζε τον πελάτη σου». Η αρχή αυτή συνιστά τα μέτρα δέουσας επιμέλειας αναφορικά με την ταυτότητα του πελάτη και το σκοπό της σκοπούμενης συναλλαγής.

Απο τους χρηματοοικονομικούς οργανισμούς, κυρίως οι τράπεζες και προκειμένου να προστατεύσουν τα συμφέροντα τους εφήρμοζαν αυτή την αρχή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι περιπτώσεις δανείων⁶². Η καθολική εφαρμογή της ταυτοποίησης του πελάτη για κάθε είδους συναλλαγή με τους προαναφερθέντες χρηματοοικονομικούς οργανισμούς θεωρήθηκε επαναστατική, λαμβάνοντας ιδιαίτερα υπόψη το καθεστώς ανωνυμίας και απορρήτου που προστάτευε τέτοιου είδους συναλλαγές σε ορισμένες χώρες.

Η εφαρμογή της αρχής «Γνώριζε τον πελάτη σου» λαμβάνει χώρα στο κρίσιμο στάδιο της τοποθέτησης των παράνομων κερδών (που συνήθως έχουν τη μορφή μετρητών χρημάτων) στο χρηματοπιστωτικό τομέα και είναι ικανή να αποτρέψει την διείσδυση τους στο χρηματοπιστωτικό τομέα και έτσι να αποφευχθεί η έκθεση στους κινδύνους του ξεπλύματος χρήματος. Η στιγμή της τοποθέτησης των παράνομων κερδών στους βραχίονες της νόμιμης οικονομίας είναι η πιο ευάλωτη στιγμή στη διαδικασία του ξεπλύματος χρήματος. Το άνοιγμα ενός λογαριασμού ή η κατάθεση σε αυτόν χρημάτων ή η έμβαση χρημάτων που αποτελούν προϊόντα εγκλήματος είναι η στιγμή που ο υπαίτιος του ξεπλύματος χρήματος, είτε λειτουργεί μεμονωμένα, είτε ως μέλος κάποιας εγκληματικής οργάνωσης έρχεται σε επαφή με τα στελέχη του

⁶² Στην διαδικασία έγκρισης των χορηγήσεων απαιτούνται ένα πλήθος δικαιολογητικά απο τον πιστωτικό ή χρηματοδοτικό οργανισμό για να πιστοποιηθεί τόσο η δυνατότητα αποπληρωμής και ο σκοπός διάθεσης των χρημάτων, όσο και η ταυτότητα του δανειολήπτη για τυχόν μελλοντική αστική αξίωση σε βάρος του, σε περίπτωση που δεν καταφέρει να ανταποκριθεί στους όρους της σύμβασης (έγκαιρη καταβολή των δόσεων, αποπληρωμή). Η όλη αυτή διαδικασία ολοκληρώνεται με την συναίνεση του υποψήφιου δανειολήπτη, καθώς αυτός έχει συμφέρον να υπερκαλύψει τους όρους της τράπεζας ώστε να εκταμιευθεί το δάνειο.

χρηματοοικονομικού τομέα που είναι επιφορτισμένα με τη διαχείριση και έγκριση της συναλλαγής. Αν υπερπηδηθεί αυτό το εμπόδιο τότε τα κατατεθειμένα χρήματα, ενδεδυμένα με τον μανδύα του κύρους του χρηματοοικονομικού οργανισμού είναι πολύ δύσκολο να κινήσουν υποψίες. Περαιτέρω ενέργειες διακίνησης του σε άλλες χώρες ή μετατροπής τους σε άλλης μορφής τραπεζικά προϊόντα σχεδόν εξαλείφουν τον κίνδυνο αυτό.

Η 10^η Σύσταση της FATF προτρέπει τα κράτη να απαγορεύσουν την τήρηση ανώνυμων τραπεζικών λογαριασμών. Ακόμη, προτρέπει τα κράτη να εφαρμόζουν μέτρα επιμέλειας: (α) κάθε φορά που συνάπτεται επαγγελματική σχέση με τον πελάτη, (β) για κάθε συναλλαγή που υπερβαίνει το ποσό των 15.000 Ευρώ ή Δολαρίων ΗΠΑ ή στις περιπτώσεις ηλεκτρονικών συναλλαγών, (γ) εαν υπάρχουν υποψίες για ξέπλυμα χρήματος ή χρηματοδότηση της τρομοκρατίας και (δ) εάν ο χρηματοοικονομικός οργανισμός αμφιβάλλει για την εγκυρότητα ή την πληρότητα των στοιχείων ταυτότητας που τηρεί από προηγούμενες συναλλαγές. Επιπρόσθετα των περιπτώσεων αυτών, η υπο ψήφιση 4^η Ευρωπαϊκή Οδηγία περιλαμβάνει τη διενέργεια περιστασιακών συναλλαγών: (ε) με παρόχους υπηρεσιών τυχερών παιγνίων, σε ποσό ίσο ή μεγαλύτερο των 2.000 Ευρώ, (στ) με φυσικά ή νομικά πρόσωπα που εμπορεύονται αγαθά, σε ποσό ίσο ή μεγαλύτερο των 7.500 Ευρώ ανεξάρτητα από το αν οι συναλλαγές διενεργούνται με μία και μόνη πράξη ή με περισσότερες της μιας πράξεις που φαίνεται να συνδέονται μεταξύ τους.

Η εφαρμογή αυτών των μέτρων περιλαμβάνει την ταυτοποίηση του πελάτη βάσει «αξιόπιστων, ανεξάρτητων εγγραφών, δεδομένων ή πληροφοριών» και την κατανόηση και τη συγκέντρωση πληροφοριών για τη φύση και το σκοπό της συναλλαγής. Η εφαρμογή των μέτρων δέουσας επιμέλειας δεν περιορίζεται μόνο κατα τη στιγμή της έναρξης της επαγγελματικής σχέσης, αλλά είναι μια συνεχής διαδικασία που εκτείνεται καθ' όλη τη διάρκεια της σχέσης συνεργασίας, ώστε να εγγυάται ότι οι συναλλαγές που λαμβάνουν χώρα είναι σε συμφωνία με την εικόνα που έχει ο οργανισμός για το *προφίλ* του πελάτη, τη φύση των συναλλαγών που πραγματοποιεί και την προέλευση των διακινούμενων κεφαλαίων. Μάλιστα προβλέπεται στις Συστάσεις ότι εαν ένας χρηματοοικονομικός οργανισμός δεν είναι σε θέση να εξακριβώσει την ταυτότητα του πελάτη δεν θα πρέπει να ανοίγει τον λογαριασμό, να συνάπτει επαγγελματική σχέση, να ολοκληρώνει τη συναλλαγή και θα πρέπει να εξετάσει το ενδεχόμενο να τερματίσει την επαγγελματική σχέση με τον

μη (επαρκώς) ταυτοποιημένο πελάτη και να υποβάλει αναφορά ύποπτης συναλλαγής (μέτρο το οποίο θα αναλυθεί αμέσως παρακάτω).

Τα μέτρα δεν αφορούν μόνο τους ιδιώτες φυσικά πρόσωπα, αλλά επεκτείνονται στους νόμιμους εκπροσώπους τους όταν αυτοί αναλαμβάνουν να διεκπεραιώσουν τις συναλλαγές, στα νομικά πρόσωπα ή τις εταιρικές οντότητες (για παράδειγμα trusts). Στην τελευταία περίπτωση, η εξακρίβωση της ταυτότητας δεν θα πρέπει να περιορίζεται μόνο στην ταυτοποίηση του πρόσωπου που εμφανίζεται ως εκπρόσωπος για την πραγματοποίηση της συναλλαγής και την εξακρίβωση της νομιμοποίησης εκπροσώπησης, αλλά θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει και τον «πραγματικό δικαιούχο».

Μία από τις βασικές αδυναμίες του μέτρου είναι ότι οι πελάτες αυτοπροσδιορίζονται, παρέχοντας οι ίδιοι στον χρηματοπιστωτικό φορέα έγγραφα και στοιχεία για την ταυτότητα τους και τη χρηματοοικονομική τους εικόνα. Ο χρηματοπιστωτικός φορέας δεν είναι σε θέση να εξετάσει την εγγυρότητα των εγγράφων που προσκομίζονται και τη γνησιότητα τους.

Προσέγγιση με βάση τον κίνδυνο: ενισχυμένα και απλουστευμένα μέτρα δέουσας επιμέλειας

Βασικό στοιχείο της προσέγγισης με βάση τον κίνδυνο, η οποία προτείνεται από την FATF και υιοθετείται με την 3^η και την υπο ψήφιση 4^η Οδηγία, είναι η δυνατότητα που έχουν τόσο τα κράτη, όσο και οι υπόχρεες οντότητες να εντοπίζουν, να κατανοούν και να μετριάζουν τους κινδύνους τους, και να τεκμηριώνουν και να επικαιροποιούν τις εκτιμήσεις κινδύνου στις οποίες προβαίνουν. Η διαδικασία αυτή αφενώς δίνει τη δυνατότητα στις εθνικές εποπτικές αρχές να εξετάζουν τις αποφάσεις που λαμβάνονται από τους εγχώριους χρηματοοικονομικούς οργανισμούς και αφετέρου στους χρηματοοικονομικούς οργανισμούς να επικεντρώνουν το ενδιαφέρον και τους πόρους τους εκεί όπου οι κίνδυνοι είναι εντονότεροι και συχνότεροι.

Στην διαδικασία εκτίμησης των κινδύνων ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, σχετικά με τον τύπο των πελατών, γεωγραφική περιοχή που απηχεί η συναλλαγή και συγκεκριμένα προϊόντα ή χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, οι χρηματοοικονομικοί οργανισμοί θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις

μεταβλητές που σχετίζονται με τις παραπάνω κατηγορίες κινδύνου. Η υπο ψήφιση 4^η Οδηγία στο Παράρτημα της περιλαμβάνει κατάλογο με παράγοντες καταστάσεων δυνητικά χαμηλότερου και υψηλότερου κινδύνου. Οι μεταβλητές αυτές, μεμονωμένα ή συνδυαστικά, μπορεί να αυξήσουν ή να μειώσουν το ενδεχόμενο ρίσκο και να καθορίσουν ανάλογα την ανάγκη λήψης μέτρων δέουσας επιμέλειας. Παραδείγματα τέτοιων μεταβλητών μπορεί να είναι ο σκοπός της τήρησης ενός λογαριασμού ή μιας επαγγελματικής σχέσης, το ύψος των ποσών που κατατίθενται και το μέγεθος των συναλλαγών που πραγματοποιούνται, η συχνότητα ή η διάρκεια της επαγγελματικής σχέσης, κλπ.

Τα μέτρα ενισχυμένης δέουσας επιμέλειας θα πρέπει να έχουν έναν υψηλότερο βαθμό εποπτείας της σχέσης συνεργασίας με τον πελάτη για να εξακριβωθεί εάν οι συναλλαγές του είναι ασυνήθεις ή ύποπτες. Στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει να εξετάζονται, στο μέτρο του δυνατού, το ιστορικό και ο σκοπός όλων των περίπλοκων, μεγάλης τάξης μεγέθους συναλλαγών ή συναλλαγών που δεν διαφαίνεται να έχουν προφανή οικονομικό ή νόμιμο σκοπό.

Η υπο ψήφιση 4^η Ευρωπαϊκή Οδηγία εντάσει στις περιπτώσεις εκείνες, που απαιτείται η εφαρμογή μέτρων αυξημένης δέουσας επιμέλειας, τις διασυνοριακές σχέσεις τραπεζικής ανταπόκρισης με τα ιδρύματα-πελάτες από τρίτες χώρες και τις συναλλαγές ή επιχειρηματικές σχέσεις με *πολιτικώς εκτεθειμένα πρόσωπα*⁶³, της αλλοδαπής και της ημεδαπής.

Στις περιπτώσεις που οι κίνδυνοι ξεπλύματος χρήματος και χρηματοδότησης της τρομοκρατίας εμφανίζονται μικρότεροι, οι χρηματοοικονομικοί οργανισμοί μπορούν να εφαρμόζουν απλουστευμένα μέτρα δέουσας επιμέλειας. Παραδείγματα τέτοιων μέτρων είναι η ταυτοποίηση του πελάτη και του «πραγματικού δικαιούχου» μετά τη σύναψη της σχέσης συνεργασίας, η όχι τόσο συχνή επικαιροποίηση των στοιχείων ταυτότητας του πελάτη και η μη λήψη μέτρων ή συλλογή πληροφοριών για την καλύτερη κατανόηση του σκοπού της συναλλαγής.

⁶³ Στο άρθρο 2 παράγραφος 7 της Οδηγίας ορίζεται ότι πολιτικώς εκτεθειμένα πρόσωπα είναι εκείνα στα οποία έχει ή είχε ανατεθεί η εκτέλεση σημαντικού δημόσιου λειτουργήματος, είτε από κράτος μέλος («της ημεδαπής»), είτε από Τρίτη χώρα («της αλλοδαπής»), είτε από διεθνή οργανισμό. Η ρύθμιση μάλιστα καλύπτει τόσο τους συγγενείς πρώτου βαθμού, όσο και τους συνεργάτες τους.

Διατήρηση των δεδομένων

Οι Συστάσεις της FATF και οι Ευρωπαϊκές Οδηγίες θεμελιώσαν την υποχρέωση των χρηματοοικονομικών οργανισμών να διατηρούν στα αρχεία τους αντίγραφα των στοιχείων που θεμελιώνουν την ταυτότητα του πελάτη (όπως ήδη αναφέρθηκε αμέσως παραπάνω), αλλά και των συναλλαγών που αυτός πραγματοποιεί. Στο άρθρο 39 της υπό ψήφισης 4^{ης} Ευρωπαϊκής Οδηγίας θεμελιώνεται η υποχρέωση των χρηματοοικονομικών οργανισμών να φυλάσσουν για τους σκοπούς της πρόληψης, ανίχνευσης και διερεύνησης ενδεχόμενου ξεπλύματος χρήματος, αντίγραφα ή στοιχεία αναφοράς των απαιτούμενων αποδεικτικών στοιχείων που συγκεντρώθηκαν κατά τη διαδικασία δέουσας επιμέλειας, καθώς επίσης και έγγραφα ή αρχεία, πρωτότυπα ή αντίγραφα, που όμως θα μπορούν να γίνουν αποδεκτά σε ενδεχόμενη δικαστική διαδικασία, όσον αφορά επιχειρηματικές ή συναλλακτικές σχέσεις με τον εκάστοτε πελάτη. Οι υπόχρεοι οργανισμοί θα πρέπει να διατηρούν τα στοιχεία αυτά για πέντε (5) χρόνια, προθεσμία που άρχεται είτε από την ημέρα ολοκλήρωσης της συναλλαγής, είτε της λήξης της επιχειρηματικής σχέσης. Τα κράτη σε συμφωνία με την ισχύουσα εθνική νομοθεσία έχουν τη δυνατότητα να επιμηκύνουν αυτή την περίοδο, που όμως σε κάθε περίπτωση δε θα πρέπει να ξεπερνά τα δέκα (10) έτη.

Ανάλογες ρυθμίσεις διατήρησης δεδομένων προβλέπονται και στην αναθεωρημένη Σύσταση Νο 11 της FATF. Η FATF συστήνει ότι δια νόμου οι χρηματοοικονομικοί οργανισμοί θα πρέπει να διατηρούν στοιχεία συναλλαγών, που πραγματοποιούνται σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο και στοιχεία σχετικά με την ταυτότητα του πελάτη τα οποία να διαθέσιμα για τις αρμόδιες διωκτικές αρχές ώστε να μπορούν να ανακατασκευάσουν τη διαδρομή του χρήματος και να χρησιμοποιηθούν ως αποδεικτικά στοιχεία σε ενδεχόμενη ποινική διαδικασία.

Ο γενικοπροληπτικός χαρακτήρας του μέτρου συνίσταται στο ότι σε συνδυασμό με τα μέτρα επιμέλειας του πελάτη μπορούν να αποθαρρύνουν επίδοξους «καθαριστές» να χρησιμοποιήσουν το χρηματοοικονομικό σύστημα για τη νομιμοποίηση παράνομων εσόδων, καθώς η εξακρίβωση και η διατήρηση των στοιχείων τους και των στοιχείων της συναλλαγής, μπορούν να τους στοχοποιήσουν για μεγάλο χρονικό διάστημα ως υπαιτίους ξεπλύματος χρήματος. Κατα κύριο λόγο το μέτρο αφορά την αρχή της διαθεσιμότητας και της προσφορότητας, δηλαδή η θεμελίωση του μέτρου εξασφαλίζει ότι στοιχεία για συναλλαγές και πρόσωπα που

ενδεχομένως να χρειαστεί να διερευνηθούν περαιτέρω θα είναι διαθέσιμα αλλά και πρόσφορα για την αποδεικτική διαδικασία. Έτσι, η διατήρηση των στοιχείων που συγκεντρώθηκαν κατά τη σύναψη της επιχειρηματικής σχέσης με τον πελάτη ή αφορούν συναλλαγή που πραγματοποιήθηκε ουσιαστικά αποσκοπούν στο να υποβοηθήσουν το έργο των αρχών που θα ερευνήσει, εκ των υστέρων, τον πελάτη για ενδεχόμενη εμπλοκή του σε ξέπλυμα χρήματος ή την συναλλαγή ως τρόπο ξέπλυματος χρήματος.

Υποβολή στοιχείων ύποπτων συναλλαγών

Η υποβολή στοιχείων ύποπτων συναλλαγών από κοινού με τα μέτρα δέουσας επιμέλειας του πελάτη αποτελούν τους κύριους πυλώνες της στρατηγικής για την προστασία του χρηματοοικονομικού συστήματος από ενδεχόμενη χρησιμοποίηση του για τους σκοπούς του ξέπλυματος χρήματος και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

Ενώ η αρχή «Γνώριζε τον πελάτη σου», επηρεασμένη από την Ελβετική νομοθεσία αποσκοπούσε στο να κλείσει της «πύλες» του χρηματοοικονομικού τομέα, να αποθαρρύνει και να αποτρέψει την παρείσφρηση «βρώμικων» κεφαλαίων, δεν ήταν δυνατή να κινητοποιήσει τις αρμόδιες αρχές για να διερευνήσουν την προέλευση των κεφαλαίων και ενδεχομένως να αποδώσουν ποινικές ευθύνες. Αντίθετα, το μέτρο της διατήρησης των δεδομένων (παθητική λειτουργία) και η αναφορά ύποπτων συναλλαγών (ενεργητική λειτουργία) σκοπεύουν ακριβώς στο να υποβοηθήσουν των διωκτικών αρχών, κινητοποιώντας τον μηχανισμό έρευνας και διατηρώντας τα απαραίτητα (αποδεικτικά) στοιχεία. Η κινητοποίηση των διωκτικών αρχών εξαρτάται από δύο κυρίως παραμέτρους: την θεατότητα του αδικήματος που λαμβάνει χώρα, η οποία μπορεί να προκαλέσει την αυτεπάγγελτη ενεργοποίηση και από την αναφορά του αδικήματος. Η νομιμοποίηση παράνομων εσόδων λαμβάνει χώρα σε ένα τομέα, τον χρηματοοικονομικό, ο οποίος δεν εποπτεύεται από τις αστυνομικές αρχές, τα δε αδικήματα τα οποία παράγουν τα παράνομα αυτά έσοδα, όπως τα αδικήματα των ναρκωτικών, δεν έχουν θύματα (*victimless crimes*). Η πληροφόρηση λοιπόν μπορεί να προέλθει είτε από τα χρηματοοικονομικά ιδρύματα που διαθέτουν στοιχεία για τέτοιες συναλλαγές, είτε από τις διοικητικές εποπτικές αρχές που έχουν πρόσβαση στα δεδομένα αυτά.

Η Αμερικανική νομοθεσία (Banking Secrecy Act, 1970) που θέσπισε αρχικά την υποχρέωση αναφοράς συναλλαγής περιελάμβανε ένα ποσοτικό κριτήριο, εάν η αξία της συναλλαγής υπερβαίνει το ποσό των 10.000 \$ και διαζευκτικά ένα ποιοτικό, εάν η συναλλαγή σχετίζεται με ξέπλυμα χρήματος, φοροδιαφυγή ή άλλο έγκλημα. Το ποσοτικό στοιχείο του ορίου αναφοράς των 10.000 \$ ήταν ένα ξεκάθαρο αντικειμενικό κριτήριο για το ποιές συναλλαγές θα έπρεπε να αναφέρονται στην αρμόδια αρχή. Αυτό όμως αυτόματα δεν σημαίνει ότι κάθε συναλλαγή άνω των 10.000 και 1 \$ θα πρέπει να θεωρείται ύποπτη, γιατί κάτι τέτοιο θα οδηγούσε την οικονομία σε αγκύλωση (αγορά κατοικίας, αγορά αυτοκινήτου, κλπ), ούτε ότι κάθε συναλλαγή άνω αυτού του ποσού θα έπρεπε να εξετάζεται ως προς τη νομιμότητα της προέλευσης των κεφαλαίων, κάτι που θα ήταν πρακτικά ανέφικτο.

Η προσέγγιση που έχει επικρατήσει και αποτυπώνεται στο κείμενο της υπο ψήφισης 4^{ης} Οδηγίας, της ισχύουσας 3^{ης} αλλά και στις Συστάσεις της FATF, είναι αυτή της αξιολόγησης της φύσης της συναλλαγής και τον χαρακτηρισμό της ως ύποπτης με βάση υποκειμενικά κριτήρια. Η επιλογή αυτή είναι συνεπής και με την προσέγγιση με βάση τον κίνδυνο (*Risk Based Approach*) που θεσπίζεται ως μεθοδολογία στα 3 παραπάνω κείμενα. Επίσης μια τέτοια προσέγγιση επικεντρώνεται σε λιγότερες αριθμητικά αναφορές που δίνει το πλεονέκτημα πιο ενδεδειγμένης έρευνας στην εποπτική αρχή που τις συγκεντρώνει, αλλά με περισσότερες πιθανότητες να στοιχειοθετηθεί η υποψία του ξεπλύματος χρήματος ή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

Η Σύσταση Νο 20 της FATF προτρέπει τα κράτη να θεσπίσουν με νόμο την υποχρέωση αναφοράς από μέρους των χρηματοοικονομικών οργανισμών, όπου υπάρχουν υποψίες ή βέβαια στοιχεία να υποπτεύονται ότι κεφάλαια που διακινούνται μέσω αυτών προέρχονται από ξέπλυμα χρήματος ή χρηματοδότηση της τρομοκρατίας. Η ισχύουσα 3^η Ευρωπαϊκή Οδηγία σε αντίστοιχο σημείο της ορίζει ότι τα κράτη μέλη θα πρέπει να απαιτούν από τις υπόχρεες οντότητες, πιστωτικά ιδρύματα, χρηματοοικονομικούς οργανισμούς ή κατηγορίες επαγγελματιών, να δίνουν ιδιαίτερα προσοχή σε κάθε συναλλαγή που θα μπορούσε να καταστεί ευεπίφορη ξεπλύματος χρήματος ή χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, εφιστώντας συγκεκριμένα τη προσοχή σε εκείνες που είναι περίπλοκες ή ασυνήθιστα μεγάλες ή φαίνεται να μην έχουν κάποιο προφανή οικονομική ή λογική αιτιολόγηση. Μια τέτοια διάταξη εκλείπει από το κείμενο της υπο ψήφιση Οδηγίας.

Η 3^η και η προς ψήφιση 4^η Οδηγία περιλαμβάνουν επίσης την απαίτηση προς τις υπόχρεες χρηματοοικονομικές οντότητες να αναφέρουν άμεσα στη Μονάδα Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών:

(α) με δική τους πρωτοβουλία, κάθε γνώση ή υποψία ή εύλογο λόγο υποψίας, ότι τα χρηματικά ποσά είναι έσοδα εγκληματικής δραστηριότητας ή χρηματοδότηση της τρομοκρατίας,

(β) όλες τις πληροφορίες που έχει αιτηθεί αυτή (η ΜΧΠ)

Στη θέσπιση της υποχρέωσης αναφοράς δεν γίνεται καμία συνάρτηση με το είδος του αδικήματος απο οποίο μπορεί να προέρχονται τα παράνομα προς νομιμοποίηση έσοδα, παρότι η διεύρυνση του πεδίου ποινικοποίησης του ξεπλύματος χρήματος ήταν ένα κύριο θέμα των υιοθετούμενων ρυθμίσεων. Κάτι τέτοιο βέβαια θα ήταν ανεδαφικό καθώς οι υπάλληλοι ή τα στελέχη των χρηματοοικονομικών οργανισμών, που καλούνται να διεκπεραιώσουν μια οικονομική συναλλαγή, ακόμα και αν τη χαρακτηρίσουν ως ύποπτη, δεν μπορούν να διακρίνουν την εγκληματική δραστηριότητα απο την οποία μπορεί να έχουν προκύψει παράνομα έσοδα. Η εξακρίβωση του βασικού αδικήματος είναι συνήθως το αποτέλεσμα μιας μακροσκελούς και πολυεπίπεδης έρευνας.

Οι χρηματοοικονομικοί οργανισμοί είναι υποχρεωμένοι εφόσον αντιληφθούν ή υποπτευθούν οτι μια επιχειρούμενη συναλλαγή συνδέεται με ξέπλυμα χρήματος ή χρηματοδότηση της τρομοκρατίας, να μην την εκτελέσουν προτού ενημερώσουν την αρμόδια ΜΧΠ. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις και παρά τις υπόνοιες, όταν η αποφυγή της συναλλαγής είναι αδύνατη ή μπορεί να δυσχεράνει τη δίωξη των εμπλεκόμενων στη συναλλαγή προσώπων, μπορεί να επιτραπεί η πραγματοποίηση της συναλλαγής και να ενημερωθεί εκ των υστέρων η ΜΧΠ. Η διάταξη αυτή που απαντάται στην 3^η Οδηγία και συμπεριλαμβάνεται στην 4^η, ουσιαστικά θεσπίζει μια μορφή «ελεγχόμενου ξεπλύματος χρήματος», κατ' αναλογία με την ελεγχόμενη μεταφορά ναρκωτικών, που αποτελεί μια αρκετά διαδεδομένη ανακριτική τεχνική. Το «ελεγχόμενο ξέπλυμα χρήματος» θα μπορούσε να οδηγήσει στην αποκάλυψη του τελικού προορισμού των παράνομων εσόδων, καθώς και άλλων εμπλεκόμενων προσώπων πέρα απο αυτόν που προσέρχεται στον χρηματοοικονομικό οργανισμό για να πραγματοποιήσει τη συναλλαγή. Η διάταξη αυτή θα μπορούσε να έχει ουσιαστική εφαρμογή στις έρευνες υποθέσεων οργανωμένης εγκληματικότητας, όπου τα ηγετικά

μέλη των ε.ο. δεν συμμετέχουν ενεργά στην τέλεση του βασικού αδικήματος, δραστηριότητα που ανατίθεται σε κατώτερα μέλη, πλην όμως τα παράνομα έσοδα που παράγονται, αργά ή γρήγορα, θα καταλήξουν σε αυτούς.

Για είναι δυνατή η εφαρμογή επι της ουσίας της υποχρέωσης αναφοράς ύποπτων συναλλαγών αλλά και της δυνατότητας μη πραγματοποίησης της συναλλαγής που θεωρείται ύποπτης, τα στελέχη των χρηματοοικονομικών οργανισμών προστατεύονται απο κάθε ποινική ή αστική ευθύνη για τις πράξεις τους. Ως προϋπόθεση για την εξάλειψη της ποινικής ευθύνης τιθεται να ενήργησαν καλόπιστα, ακόμα και αν δεν γνωρίζουν ποιο ακριβώς είναι το βασικό αδίκημα και αν αυτό πράγματι τελέσθηκε. Παρόμοια διάταξη θεσπίζεται και σε Ευρωπαϊκό επίπεδο.

Το ισχύον πλαίσιο αναφοράς ύποπτων συναλλαγών συναλλαγών απαγορεύει τις υπόχρεες οντότητες να αποκαλύψουν στους πελάτες ύποπτων συναλλαγών οτι τα στοιχεία τους ή τα στοιχεία της συναλλαγής θα υποβληθούν στη ΜΧΠ για περαιτέρω έρευνα. Μια τέτοια ενέργεια θα έπληττε καίρια την αρχή της μυστικότητας που διαπνέει τις ποινικές έρευνες και θα δυσχέραινε σημαντικά τις προσπάθειες των διωκτικών αρχών για την ανίχνευση της πηγής των κεφαλαίων, της εμπλοκής του πελάτη στην βασική εγκληματική δραστηριότητα καθώς και τυχόν άλλων εμπλεκόμενων προσώπων.

Εσωτερικός έλεγχος και εκπαίδευση του προσωπικού

Τα προληπτικά μέτρα κατά της χρησιμοποίησης του χρηματοοικονομικού τομέα για τους σκοπούς του ξεπλύματος χρήματος ή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας ολοκληρώνονται απο μια δέσμη ρυθμίσεων εποπτείας της ορθής λειτουργίας τους. Ουσιαστικά πρόκειται για τη δυνατότητα αυτορύθμισης του χρηματοοικονομικού τομέα, για την ανάπτυξη εσωτερικών πολιτικών, διαδικασιών και ελέγχων για την εφαρμογή των μέτρων δέουσας επιμέλειας, την αναφορά ύποπτων συναλλαγών, τη διαφύλαξη των αρχείων, την αξιολόγηση και διαχείριση του κινδύνου, ακόμα και την επιλογή του προσωπικού. Στις περιπτώσεις εκείνες που η υπόχρεη οντότητα είναι όμιλος εταιριών θα πρέπει να διασφαλίζεται οτι αυτές οι πολιτικές εφαρμόζονται ισότιμα σε όλες τις εταιρίες, ακόμα και σε εκείνες που βρίσκονται σε τρίτες χώρες. Κάθε οργανισμός θα πρέπει να λαμβάνει μέτρα σε αναλογία με τη φύση και την ένταση του κινδύνου στον οποίο είναι εκτεθειμένος

συνεπεία του είδους της οικονομικής δραστηριότητας που αναπτύσσει την γεωγραφική περιοχή που λαμβάνει χώρα, κλπ.

Τα μέτρα αυτά θα πρέπει να περιλαμβάνουν και την εκπαίδευση του προσωπικού, σε θέματα νομοθεσίας για τις ισχύουσες διατάξεις και σε πρακτικές που μετέρχονται οι «καθαριστές» ή οι εμπλεκόμενοι σε χρηματοδότηση τρομοκρατίας και σε ενδείξεις ύποπτων συναλλαγών. Λαμβάνοντας υπόψη την αναπροσαρμογή του κανονιστικού πλαισίου σε κάθε χώρα και την ανταπόκριση των υπαιτίων ξεπλύματος χρήματος στα μέτρα που λαμβάνονται, η κατάρτιση και μετεκπαίδευση του προσωπικού που εμπλέκεται σε συναλλαγές υψηλής επικινδυνότητας θα πρέπει να είναι τακτική.

Ενδιάμεσο συμπέρασμα

Η ορθή εφαρμογή των ρυθμίσεων για την πρόληψη και την καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και της καταπολέμησης της τρομοκρατίας, από τους φορείς του χρηματοοικονομικού φορέα εξασφαλίζεται με τις αυστηρές επαπειλούμενες διοικητικές κυρώσεις που θεσπίζονται στα διεθνή κείμενα και υιοθετούνται στις εθνικές νομοθεσίες για την περίπτωση που διαπιστωθεί αποτυχία εκπλήρωσης των υποχρεώσεων που τους αναλογούν. Λαμβάνοντας υπόψη τις συνθήκες εντονότατου ανταγωνισμού κάτω από τις οποίες λειτουργούν οι αγορές στο παγκόσμιο οικονομικό περιβάλλον, κίνητρο συμμόρφωσης αποτελεί και η διαφύλαξη της φήμης και της εικόνας υγιούς επιχείρησης, που μπορεί να πληγεί καίρια εάν έπειτα από έλεγχο διεθνούς ή εθνικής εποπτικής αρχής αποδειχθεί ότι ο χρηματοοικονομικός φορέας είναι ευάλωτος, πόσο μάλλον συνεργαζόμενος σε ξέπλυμα χρήματος ή χρηματοδότηση της τρομοκρατίας.⁶⁴ Οι μηχανισμοί αυτοί λειτουργούν για τους χρηματοοικονομικούς οργανισμούς, όπως ο επίσημος και ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος, μόνο που στην περίπτωση αυτή απειλείται η οικονομική ευμάρεια που αποτελεί το λόγο ύπαρξης και λειτουργίας τους. Προς αποφυγή των δυσάρεστων συνεπειών οι χρηματοοικονομικοί φορείς και ιδιαίτερα οι τράπεζες εμφανίζονται απόλυτα πρόθυμες να εφαρμόσουν τις σχετικές ρυθμίσεις αναλαμβάνοντας και το ανάλογο οικονομικό κόστος.

⁶⁴ Οββαδίας Ναμίας, σελ. 246

Ο ιδιαίτερος ρόλος που επιφυλάσσει η νομοθεσία ξεπλύματος χρήματος στον χρηματοοικονομικό τομέα, τον καθιστά βοηθητικό όργανο των διωκτικών αρχών. Η κομβική θέση των χρηματοοικονομικών φορέων στο κέντρο των συναλλαγών παρέχει τη δυνατότητα διενέργειας συνδυαστικής έρευνας για να στοιχειοθετηθεί ο ύποπτος χαρακτήρας της συναλλαγής.⁶⁵ Το πλήθος των συναλλαγών που διενεργούνται καθημερινά, το τραπεζικό απόρρητο, αλλά και η αδυναμία των διωκτικών αρχών να παρεμβάλλονται ή να εποπτεύουν άμεσα τη συναλλακτική σχέση πελάτη-χρηματοοικονομικού οργανισμού, οδηγούν στη ανάγκη στρατολόγησης του τελευταίου και την εκχώρηση σε αυτόν εξουσιών δημόσιας αρχής, που προσιδιάζουν με την ιδιωτική αστυνόμευση.^{66 67} Η συνεργασία των υπόχρεων φορέων είναι αναγκαία προϋπόθεση ουσιαστικής και αποτελεσματικής εφαρμογής των ρυθμίσεων αντιμετώπισης του ξεπλύματος χρήματος.

Στον αντίποδα αναφέρεται στη βιβλιογραφία ότι η εφαρμογή των μέτρων αντιμετώπισης του ξεπλύματος χρήματος έχει ένα υπολογίσιμο κόστος, σε χρήματα και πόρους, που βαρύνει τον ιδιωτικό τομέα. Το βάρος αυτό λειτουργεί αντισταθμιστικά ως προς τα οφέλη που απολαμβάνει ο οργανισμός να θεωρείται φερέγγυος και ακέραιος όσον αφορά το ξέπλυμα χρήματος.

⁶⁵ ο.π., σελ. 263

⁶⁶ Thony J-F, σελ. 7

⁶⁷ Βλ. επίσης Stessens G., σελ. 179 κ.ε.

Συγκέντρωση και ανάλυση πληροφοριών, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο

Ένα από τα κυριότερα προβλήματα στην αντιμετώπιση του ξεπλύματος χρήματος εδράζεται στη πληροφοριακή ασυμετρία μεταξύ του κράτους, που είναι επιφορτισμένο με την υποχρέωση καταπολέμησης του ξεπλύματος χρήματος και των χρηματοοικονομικών φορέων, που διαθέτουν τα στοιχεία για τις ύποπτες συναλλαγές αλλά και όσους τις πραγματοποιούν. Το κράτος που είναι επιφορτισμένο με τη δίωξη του εγκλήματος και έχει την εξουσιοδότηση να δράσει δεν έχει τις κατάλληλες πληροφορίες, ενώ ο χρηματοοικονομικός φορέας που διαθέτει τις πληροφορίες δεν έχει δυνατότητα δράσης.⁶⁸ Η μεταξύ τους στενή συνεργασία και μια όχι απλά μια τυπική συμβιωτική σχέση είναι αναγκαία συνθήκη για την ουσιαστική εφαρμογή των κατασταλτικών και προληπτικών διατάξεων. Ακόμη, οι ρυθμίσεις που θεσπίστηκαν για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος χρήματος και τη λήψη των προληπτικών μέτρων θα παρέμεναν κενό γράμμα εάν περιορίζονταν αποκλειστικά σε τοπικό ή εθνικό επίπεδο. Η ανάγκη διεθνούς συνεργασίας μεταξύ των αρμόδιων φορέων αναδείχτηκε σχεδόν σε κάθε διεθνές κείμενο εγκληματοποίησης του ξεπλύματος χρήματος.

Αρχικά, η εκδοχή των Συστάσεων της FATF του 1990 αναφέρονταν γενικά σε «αρμόδιες αρχές», τις οποίες δεν προσδιόριζε περαιτέρω, αλλά τις περιέγραφε ως αρμόδιες για τη λήψη ύποπτων συναλλαγών ή συναλλαγών πάνω από ένα ορισμένο όριο, για την έκδοση οδηγιών προς τους φορείς του χρηματοοικονομικού τομέα, την τήρηση ψηφιοποιημένης βάσης δεδομένων, για την άσκηση εποπτείας και ελέγχου συμμόρφωσης και την ανταλλαγή πληροφοριών. Η αναθεώρηση του 2003 θεμελίωσε την έννοια των Μονάδων Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών⁶⁹, παρακινώντας τις χώρες να ιδρύσουν τέτοιες μονάδες που θα είναι υπεύθυνες για τη συγκέντρωση και επεξεργασία των αναφορών ύποπτων συναλλαγών. Οι Μονάδες αυτές για να επιτελούν το έργο τους θα πρέπει να έχουν το κατάλληλο έμπυχο δυναμικό, τεχνική υποδομή και οικονομικούς πόρους (Σύσταση 30), ενώ οι χώρες θα πρέπει να εγγυηθούν την μέγιστη δυνατή διεθνή συνεργασία και πως η ανταλλαγή των πληροφοριών θα πραγματοποιείται χωρίς υπερβολικούς περιορισμούς (Σύσταση 40).

⁶⁸ Βλ. σχετ. την άποψη του Pierre Kopp (1995), όπως την παραθέτει στο άρθρο του ο Thony, σελ. 7

⁶⁹ Ο όρος που χρησιμοποιείται διεθνώς είναι: *Financial Intelligence Unit-FIU*

Παρόμοια σύσταση εκφράστηκε με την Σύμβαση του Παλέρμιο για το Διεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα, προς τις χώρες για να εξασφαλίσουν ότι «διοικητικές, κανονιστικές, διωκτικές ή άλλες αρχές, επιφορτισμένες με την αντιμετώπιση του ξεπλύματος χρήματος ... θα έχουν τη δυνατότητα συνεργασίας και ανταλλαγής πληροφοριών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο ... και προς αυτή».

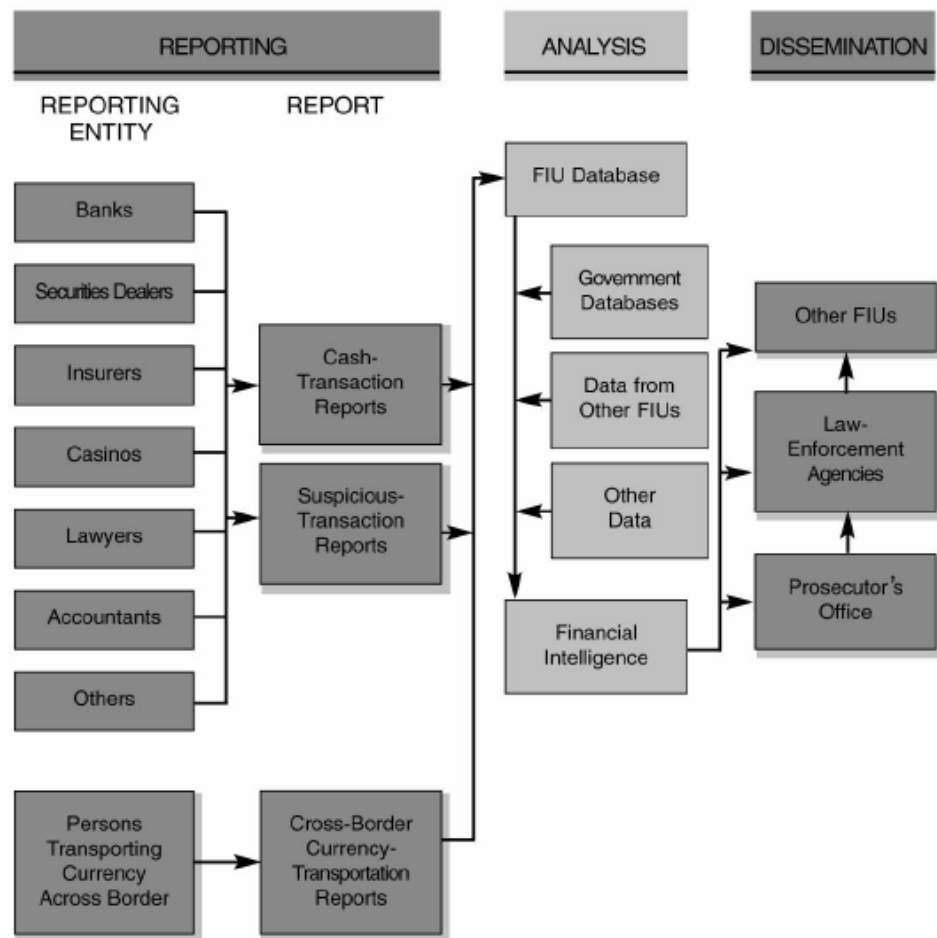
Μονάδες Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών

Σύμφωνα με το Egmont Group, μια άτυπη οργάνωση που δημιουργήθηκε τον Ιούνιο του 1995 και πήρε το όνομα της από το παλάτι Egmont-Arenberg στις Βρυξέλες, όπου έλαβε χώρα η πρώτη συνεδρίαση του, η Μονάδα Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών ορίζεται ως: «Μια κεντρική, εθνική υπηρεσία υπεύθυνη για τη συλλογή (και όπου επιτρέπεται για την αίτηση), ανάλυση και προώθηση στις αρμόδιες διωκτικές αρχές αναφορών χρηματοοικονομικών πληροφοριών: που αφορούν προσόδους ύποπτης εγκληματικής προέλευσης και ενδεχόμενης χρηματοδότησης της τρομοκρατίας ή που απαιτούνται από την εθνική νομοθεσία ή το κανονιστικό πλαίσιο, για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος χρήματος και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας».⁷⁰

Κατά τον παραπάνω ορισμό και για τους σκοπούς της συνεργασίας μεταξύ των ΜΧΠ, κάθε χώρα θα πρέπει να ορίσει μία τέτοια μονάδα που θα λειτουργεί ως μοναδικό σημείο επαφής όπου θα υποβάλλονται και θα συγκεντρώνονται οι σχετικές πληροφορίες. Η μονάδα αυτή θα πρέπει να έχει τη νομική εξουσιοδότηση για να πραγματοποιεί το ελάχιστο των δράσεων που προβλέπονται από τον ορισμό, δηλαδή τη συλλογή, ανάλυση και διαβίβαση των χρηματοοικονομικών πληροφοριών. Η ανάλυση των πληροφοριών μπορεί να εκτείνεται από την απλή ταξινόμηση και την διαβίβαση στην καθ' ύλη ή στη κατά τόπο αρμόδια διωκτική αρχή αρχή, έως τη διασύνδεση με δεδομένα άλλων πηγών στις οποίες έχει πρόσβαση η μονάδα, που προσδίδουν προστιθέμενη αξία στην αρχική πληροφορία. Οι αναφορές που λαμβάνουν οι ΜΧΠ από τους υπόχρεους φορείς αφορούν ύποπτες ή ασυνήθεις συναλλαγές, ή κάθε άλλη πληροφορία για την οποία έχει θεσπιστεί υποχρέωση αναφοράς. Η ανταλλαγή των πληροφοριών μπορεί να πραγματοποιείται με τις αρμόδιες διωκτικές αρχές ή τους υπόχρεους φορείς της χώρας, αλλά και τις ΜΧΠ του

⁷⁰ Interpretive note concerning the Egmont definition of a FIU, σελ. 1-2

εξωτερικού. Κοινός σκοπός των ΜΧΠ είναι η αντιμετώπιση του ξεπλύματος χρήματος και της καταπολέμησης της τρομοκρατίας.⁷¹

Εικόνα 1: Απεικόνιση της ροής της πληροφορίας σε μια ΜΧΠ [Ετήσια Έκθεση 2001 της ΜΧΠ Καναδά (FINTRAC), όπως αναπαράχθηκε στην έκθεση του ΔΝΤ και της ΠΤ, 2004, σελ. 4]

Η ύπαρξη ενός μοναδικού σημείου συλλογής και ανάλυσης πληροφοριών σχετικά με το ξέπλυμα χρήματος εμφανίζει ορισμένα σημαντικά πλεονεκτήματα, όπως η συγκέντρωση εξειδικευμένης γνώσης για τη μεθοδολογία της έρευνας και την τυπολογία του αδικήματος, την εξοικονόμηση χρόνου της συλλογής και επεξεργασίας των πληροφοριών για ύποπτες συναλλαγές και τέλος την αποφυγή της αλληλοεπικάλυψης δραστηριοτήτων και της πολυδιάσπασης. Κυριότερο πλεονέκτημα κατα τον συγγραφέα είναι η δημιουργία ενός ενδιάμεσου σταδίου

⁷¹ ο.π. σελ. 2-3. Βλ. επίσης Stessens G., σελ. 184

μεταξύ των χρηματοοικονομικών φορέων που έχουν την υποχρέωση αναφοράς και των διωκτικών αρχών, δικαστικών και αστυνομικών, που έχουν την αρμοδιότητα και υποχρέωση έρευνας. Αυτό δημιουργεί ένα κλίμα εμπιστοσύνης που ενθαρρύνει την υποβολή ύποπτων συναλλαγών, καθώς αυτές θα αναλυθούν από τη ΜΧΠ και θα υποβληθούν στις διωκτικές αρχές μόνο εάν προκύψουν ενισχυτικά στοιχεία ή αποχρώσεις ενδείξεις ξεπλύματος χρήματος ή χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Επίσης, προφυλάσσει εκείνους τους πελάτες των οποίων οι συναλλαγές θα εξετασθούν σε ένα προ-ανακριτικό στάδιο χωρίς να στοιχειοθετηθούν οι υποψίες.

Η δημιουργία των ΜΧΠ διαμορφώθηκε πάνω σε δύο άξονες: την εφαρμογή των μέτρων καταπολέμησης του ξεπλύματος χρήματος παράλληλα με υπάρχουσες δομές δίωξης του εγκλήματος (στην περίπτωση του δικαστικού, αστυνομικού, διοικητικού και υβριδικού μοντέλου) ή τη δημιουργία ενός κεντρικού σημείου για τη συλλογή και αξιολόγηση πληροφοριών για χρηματοοικονομικές συναλλαγές και την προώθηση των αποτελεσμάτων στις αρμόδιες διωκτικές αρχές (στο διοικητικό ή το υβριδικό μοντέλο). Ένα από τα βασικά στοιχεία υπαγωγής στα παραπάνω μοντέλα είναι ο τρόπος πρόσβασης στις χρηματοοικονομικές πληροφορίες, κυρίως δεδομένα τραπεζικών συναλλαγών, που στις περισσότερες χώρες καλύπτονται από κάποια, απλή ή ενισχυμένη μορφή απορρήτου.

Κατά το **αστυνομικό** μοντέλο, η ΜΧΠ λειτουργεί στους κόλπους του αστυνομικού σώματος. Στην περίπτωση αυτή οι πληροφορίες που συλλέγονται, ταξινομούνται και διαβιβάζονται στις αστυνομικές υπηρεσίες που έχουν τη κατα τόπο αρμοδιότητα για την έρευνα τους. Ένα από τα πολύ σημαντικά πλεονεκτήματα του μοντέλου αυτού είναι η πρόσβαση σε ένα ευρύ φάσμα πηγών πληροφόρησης, τόσο σε εθνικό επίπεδο, όσο και διεθνώς μέσω ευέλικτων δομών ανταλλαγής πληροφοριών που παρέχουν λ.χ. οι διάλογοι της INTERPOL ή της EUROPOL. Το μειονέκτημα του μοντέλου εδράζεται στην ίδια τη φύση του αστυνομικού έργου: την έρευνα εγκλημάτων, τη συλλογή αποδεικτικού υλικού και την υποβολή του υλικού στις δικαστικές αρχές για την άσκηση της δίωξης. Ο δομολειτουργισμός αυτός μπορεί να αποτελέσει ανασταλτικό παράγοντα για τους χρηματοοικονομικούς φορείς να χαρακτηρίσουν μια συναλλαγή ύποπτη και να τη γνωστοποιήσουν στην αστυνομικής μορφής ΜΧΠ, καθώς γνωρίζουν ότι αυτή θα αποτελέσει αντικείμενο ενδελεχούς έρευνας, ακόμα και αν στη συνέχεια δεν στοιχειοθετηθεί η υποψία. Αποτέλεσμα

αυτής της «φοβίας» είναι να περιορίζονται οι αναφορές σε εκείνες τις περιπτώσεις που η υποψία είναι ιδιαίτερα έντονη.

Σε ορισμένες χώρες, κυρίως του ηπειρωτικού δικαίου, η ΜΧΠ είναι ενταγμένη στο **δικαστικό** τμήμα, υπο εισαγγελική επιμέλεια, κυρίως γιατί οι Εισαγγελείς προΐστανται των διωκτικών αρχών και μπορούν να κατευθύνουν και να επιβλέπουν το έργο τους. Το δικαστικό μοντέλο λειτουργίας των ΜΧΠ έχει εφαρμογή σε χώρες με ιδιαίτερα αυστηρό τραπεζικό απορρήτο, καθώς η απευθείας επικοινωνία με τις δικαστικές αρχές είναι αναγκαία συνθήκη για την παροχή των στοιχείων από τους χρηματοοικονομικούς φορείς. Επίσης παρέχει τα εχέγγυα της αμερόληπτης εξέτασης των ύποπτων αναφορών και την επιλογή για το αν αυτές χρήζουν περαιτέρω έρευνας. Η αμεροληψία αυτή μπορεί να εμπνέει εμπιστοσύνη στους φορείς του χρηματοοικονομικού τομέα, σε σχέση με το αστυνομικό μοντέλο που προαναφέρθηκε, ώστε να υποβάλλουν τις αναφορές τους γνωρίζοντας ότι θα εξετασθούν με αμεροληψία. Ακόμη, οι ΜΧΠ που λειτουργούν να βάση το δικαστικό μοντέλο είναι οι μόνες που έχουν τον πλήρη έλεγχο στον «κύκλο ζωής» των πληροφοριών που λαμβάνουν: μπορούν έπειτα από την ανάλυση και συμπληρωματική έρευνα που θα ακολουθήσει τη λήψη τους, είτε να την αρχειοθετήσουν αν κρίνουν ότι δεν στοιχειοθετείται η υποψία, είτε να πεισθούν για την ύπαρξη ξεπλύματος χρήματος ή χρηματοδότησης τρομοκρατίας και να ασκήσουν διώξεις⁷². Σε αντίθεση με το αστυνομικό, στην περίπτωση του δικαστικού μοντέλου η πρόσβαση σε πληροφορίες είναι περιορισμένη και οι διαδικασίες λιγότερο ευέλικτες, ειδικά όσον αφορά την ανταλλαγή πληροφοριών και τη συνεργασία σε διεθνές επίπεδο.

Το τρίτο μοντέλο λειτουργίας των ΜΧΠ είναι το **διοικητικό**, το οποίο προσφέρει τα ιδιαίτερα πλεονεκτήματα του ενδιάμεσου σταδίου και της προστασίας της «αθωότητας» των πελατών. Συχνά, οι χρηματοοικονομικοί φορείς που διαπιστώνουν μια προβληματική συναλλαγή ή επαγγελματική σχέση δεν έχουν ισχυρά στοιχεία για να επιβεβαιώσουν κάποια διασύνδεση με εγκληματική δραστηριότητα ή ότι ο πελάτης σχετίζεται με κάποια εγκληματική οργάνωση. Ο ρόλος του διοικητικού τύπου ΜΧΠ είναι η στοιχειοθέτηση της υποψίας, ώστε να διαβιβασθούν οι πληροφορίες στις διωκτικές αρχές για περαιτέρω έρευνα. Έτσι

⁷² Stessens G., σελ. 187

διαφυλάσσεται και η εμπιστευτικότητα των πληροφοριών εκείνων των συναλλαγών για τις οποίες δεν θα προκύψουν αποχρώσεις ενδείξεις διασύνδεσης με εγκληματική δραστηριότητα. Ένα επιπρόσθετο πλεονέκτημα είναι η ευελιξία στην ανταλλαγή των πληροφοριών σε σχέση με τα δίκτυα συνεργασίας που έχουν αναπτυχθεί και λειτουργούν σε διεθνές επίπεδο (Egmont Group) ή σε Ευρωπαϊκό (FIU.NET).

Οι διοικητικού τύπου ΜΧΠ είναι συνήθως μέρος μιας ευρύτερης διοικητικής δομής ή υπο την εποπτεία μιας Αρχής, όχι όμως αστυνομικής ή δικαστικής. Σε ορισμένες περιπτώσεις έχουν την υπόσταση μιας ξεχωριστής υπηρεσίας που τελεί υπο τη διακριτική εποπτεία ενός Υπουργείου⁷³ ή άλλου φορέα⁷⁴ («*αυτόνομες ΜΧΠ*») ή δεν υπόκεινται σε κανένα έλεγχο («*ανεξάρτητες ΜΧΠ*»).⁷⁵

Το τέταρτο και τελευταίο μοντέλο λειτουργίας των ΜΧΠ είναι το «*μικτό*» ή «*υβριδικό*» που περιλαμβάνει ένα συνδυασμό των στοιχείων που προαναφέρθηκαν. Με το υβριδικό μοντέλο επιχειρείται να συγκεντρωθούν τα πλεονεκτήματα των άλλων τριών τυποποιήσεων: ευελιξία, εμπιστευτικότητα, αμεροληψία και εξειδικευμένη γνώση. Σε ορισμένες περιπτώσεις συνδυάζονται τα χαρακτηριστικά του διοικητικού και του αστυνομικού μοντέλου ή ενώνονται δύο υπηρεσίες που ήταν επιφορτισμένες με την έρευνα του ξεπλύματος χρήματος στο παρελθόν. Σε άλλες περιπτώσεις του διοικητικού μοντέλου, αποσπώνται στη Μονάδα υπάλληλοι διωκτικών υπηρεσιών ή κανονιστικών αρχών, οι οποίοι συνεχίζουν να ασκούν τα καθήκοντα της υπηρεσίας προέλευσης τους⁷⁶.

⁷³ Αφορά κυρίως το Υπουργείο των Οικονομικών, όπως στην περίπτωση της ΜΧΠ των ΗΠΑ, FinCEN. Βλ. την ιστοσελίδα της μονάδας: <http://www.fincen.gov/>, προσβάσιμη για τελευταία φορά την 19-09-2013.

⁷⁴ Όπως η Κεντρική Τράπεζα στην περίπτωση της Ιταλικής ΜΧΠ, βλ. σχετ. http://www.bancaditalia.it/bancaditalia/organizzazione/Aree/uif/internal&action=set_language.action?LANGUAGE=en, προσβάσιμη για τελευταία φορά την 19-09-2013.

⁷⁵ Βλ. σχετ. το κοινό έργο του Διεθνούς Νομισματικού ταμείου και της Παγκόσμιας Τράπεζας «*Financial Intelligence Units: An overview*», σελ. 10-11

⁷⁶ Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα υβριδικού μοντέλου μπορεί να αντληθεί απο την ελληνική πραγματικότητα, καθώς η Ανεξάρτητη Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων απο Εγκληματική Δραστηριότητα, στελεχώνεται με αποσπασμένους υπαλλήλους διαφόρων Υπουργείων, μεταξύ των οποίων και του Υπουργείου Δημοσίας Τάξης και Προστασίας του Πολίτη (αστυνομική αρχή), ενώ επικεφαλής της είναι Ανώτατος Δικαστικός ή Εισαγγελικός λειτουργός (δικαστική αρχή). Βλ. παρακάτω, σελ.82

Διεθνής συνεργασία: Egmond Group & FIU.NET

Η δημιουργία και η καθιέρωση λειτουργίας των ΜΧΠ, είχε ως επόμενο φυσικό εξελικτικό στάδιο τη δημιουργία δικτύων μεταξύ τους για τη συνεργασία και την ανταλλαγή πληροφοριών. Η συνεργασία των χωρών για την έρευνα υποθέσεων ξεπλύματος χρήματος μπορεί να πραγματοποιείται μέσω των υφιστάμενων διαύλων δικαστικής και αστυνομικής συνεργασίας σε διεθνές ή περιφερειακό (Ευρωπαϊκό) επίπεδο, μέσω της EUROJUST, INTERPOL και EUROPOL, αντίστοιχα. Η δημιουργία επιπρόσθετων δομών και συγκεκριμένα δικτύων συνεργασίας των ΜΧΠ των διαφόρων κρατών, συνεισφέρει την απαιτούμενη εξειδίκευση του αντικειμένου αλλά και ένα κοινό τόπο προβληματισμού και συνέργειας.

Στο πλαίσιο του Egmont Group διαμορφώθηκε ένα φόρουμ των ΜΧΠ για την συστηματοποίηση και επέκταση της συνεργασίας, μέσω της ασφαλούς επικοινωνίας και ανταλλαγής πληροφοριών.⁷⁷

Η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των ΜΧΠ αναγνωρίζεται ως αυξημένης σημασίας για την υποστήριξη ερευνών της νόμιμης κατοχής και προέλευσης κεφαλαίων. Αναφορές ύποπτων συναλλαγών που αφορούν διασυνοριακές κινήσεις κεφαλαίων μπορούν να εξετασθούν υπο το πρίσμα της αμοιβαίας συνεργασίας μεταξύ των εμπλεκόμενων ΜΧΠ, λόγω ακριβώς του κεντρικού ρόλου των μονάδων αυτών σε κάθε χώρα αναφορικά με τη συγκέντρωση και ανάλυση των χρηματοοικονομικών πληροφοριών. Το άνοιγμα και η διατήρηση της ροής χρηματοοικονομικών πληροφοριών από άλλες αντίστοιχες εθνικές ΜΧΠ προάγει τις προσπάθειες των διωκτικών αρχών διεθνώς με την παροχή πηγών πληροφοριών που ενδεχομένως να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο στη πορεία της έρευνας σε εθνικό επίπεδο.

Η δημιουργία του ασφαλούς δικτύου επικοινωνίας, *Egmont Secure Web*, υποστηρίζει την ανταλλαγή των χρηματοοικονομικών πληροφοριών. Η πλατφόρμα ανταλλαγής πληροφοριών επιτρέπει τα μέλη του δικτύου να ανταλλάσσουν πληροφορίες, γνωρίζοντας ότι αυτό γίνεται με ασφαλή τρόπο, διαφυλάττει τη μυστικότητα τους και διασφαλίζει την έγκαιρη και κατάλληλη αξιοποίηση τους.

⁷⁷ Βλ. σχετ. στην ιστοσελίδα <http://www.egmontgroup.org/membership>, προσβάσιμη για τελευταία φορά την 19-09-2013.

Σε επίπεδο ΕΕ, η συνεργασία μεταξύ των ΜΧΠ της Ένωσης θεσμοθετήθηκε με πρωτοβουλία της ΕΕπ, σύμφωνα με τη σχετική επιταγή της 3^{ης} Ευρωπαϊκής Οδηγίας για την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των ΜΧΠ και συγκεκριμένα την ανταλλαγή πληροφοριών. Η ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των ΜΧΠ των κρατών-μελών της ΕΕ, μετεξελίχθηκε, από τη διμερή, κατά περίπτωση συνεργασία, σε ένα αποκεντρωμένο δίκτυο ανταλλαγής πληροφοριών. Η ανταλλαγή των πληροφοριών πραγματοποιείται μέσω ενός πληροφοριακού δικτύου που έχει αναπτυχθεί στις χώρες μέλη του προγράμματος, μέσα από ένα καθεστώς ανωνυμίας, που προστατεύει τη μυστικότητα της έρευνας, αλλά και τα προσωπικά δεδομένα του ερευνώμενου. Οι πληροφορίες που ανταλλάσσονται δεν καταχωρούνται σε κάποια κεντρική βάση, αλλά κάθε χώρα είναι κύριος των πληροφοριών της. Όταν προκύπτει κάποια διασύνδεση οι εμπλεκόμενες χώρες λαμβάνουν σχετική ενημέρωση για περαιτέρω συνεργασία. Βασική επιδίωξη είναι να διαπιστωθούν κοινά στοιχεία μεταξύ παράλληλα εξελισσόμενων ερευνών στις χώρες-μέλη του FIU.NET.

Σήμερα, όλες οι χώρες μέλη της ΕΕ συμμετέχουν στο FIU.NET, με εξαίρεση τη Σουηδία και τη Τσεχία. Η συμμετοχή των περισσότερων χωρών της Ένωσης εξασφαλίζει ομοιόμορφη προσέγγιση της ανταλλαγής πληροφοριών σε Ευρωπαϊκό επίπεδο.⁷⁸

⁷⁸ Βλ. την σχετ. ιστοσελίδα: <https://www.fiu.net/fiunet-unlimited/connections>, προσβάσιμη για τελευταία φορά την 19-09-2013.

Εθνικό νομικό πλαίσιο

Το ρυθμιστικό πλαίσιο για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας στη χώρα μας ακολούθησε μια παράλληλη πορεία με τις εξελίξεις σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο όσον αφορά το σχηματισμό του, τις αλληπάλληλες τροποποιήσεις με τις οποίες διευρύνθηκε το πεδίο εφαρμογής του και αυστηροποιήθηκε το περιεχόμενό του. Η επιρροή που δέχτηκε η ελληνική νομοθεσία είναι εμφανής τόσο στα εξελικτικά στάδια που ακολούθησε, όσο και στο περιεχόμενο των ρυθμίσεων. Στον ακόλουθο πίνακα επιχειρείται μια αντιστοίχιση μεταξύ των διεθνών και ευρωπαϊκών ρυθμίσεων με τις αντίστοιχες που υιοθετήθηκαν σε εθνικό επίπεδο:

Διεθνής πηγή (κατά έτος)	Κοινοτική νομική πράξη	Ελληνική νομοθεσία
FATF: 40 Συστάσεις (1990)	Οδηγία 91/308/ΕΟΚ	Νόμος 2331/1995
FATF: 40 Συστάσεις (1996)	Οδηγία 2001/97/ΕΚ	Νόμος 3424/2005
FATF: 40 Συστάσεις (2003)	Οδηγία 2005/60/ΕΚ Οδηγία Επιτροπής 2006/70/ΕΚ	Νόμος 3691/2008
FATF: 9 Ειδικές συστάσεις (2004)	Οδηγία 2005/60/ΕΚ Κανονισμός 1781/2006	Νόμος 3691/2008
Σύμβαση Βιέννης - 1988	Οδηγία 91/308/ΕΟΚ	Νόμος 1990/1991
Σύμβαση Στρασβούργου (1990)	Απόφαση-πλαίσιο 2001/500/ΔΕΥ	Νόμος 2655/1998
Σύμβαση Ηνωμένων Εθνών για τη Χρηματοδότηση της Τρομοκρατίας (1999)	Απόφαση-πλαίσιο 2002/475/ΔΕΥ	Νόμος 3034/2002

Πίνακας 2: Αντιστοίχιση διεθνών και ευρωπαϊκών κειμένων με εθνικά νομοθετήματα

Η εισαγωγή της έννοιας του ξεπλύματος χρήματος έγινε το 1993 με το Ν. 2145, ο οποίος προσέθεσε το άρθρο 394Α «Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική

δραστηριότητα» στον ΠΚ. Το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος ορίζονταν ως η αγορά, η απόκρυξη, η λήψη ως εμπράγματα ασφάλεια, η κατοχή, η μετατροπή ή μεταβίβαση περιουσίας (προερχόμενης από προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα), ενεργώντας από κερδοσκοπία ή με σκοπό να συγκαλύψει την αληθινή πρέλευση ή για να παράσχει συνδρομή σε πρόσωπο που ενέχεται στα αδικήματα από τα οποία προέκυψε η περιουσία. Ως προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα αναφέρονται τα αδικήματα της αρπαγής, εκβίασης, ληστείας και κλοπής, διακίνησης ναρκωτικών και όπλων, πυρομαχικών και εκρηκτικών υλών και εμπορία οργάνων. Η τέλεση ξεπλύματος χρήματος κατ' επάγγελμα ή κατα συνήθεια ή εάν η νομοποιηθείσα περιουσία είναι ιδιαίτερα μεγάλης αξίας θεωρούνται ως επιβαρυντικές περιπτώσεις. Το άρθρο της νομιμοποίησης εσόδων έδινε τη δυνατότητα στις δικαστικές αρχές να αίρουν το τραπεζικό απόρρητο, να ζητούν και να λαμβάνουν στοιχεία συναλλαγών και να προχωρούν σε δέσμευση τραπεζικών λογαριασμών, τραπεζικών θυρίδων ή να απαγορεύουν την εκποίηση ακίνητης περιουσίας.

Η ρύθμιση που υιοθετήθηκε δεν ακολούθησε την νομοτυπική περιγραφή του ξεπλύματος χρήματος που είχε ήδη καθιερωθεί με τη Σύμβαση της Βιέννης και τη 1^η Ευρωπαϊκή Οδηγία, ενώ ακόμα και η επιλογή των βασικών αδικημάτων φαντάζει κάπως αυθαίρετη. Θα μπορούσε να ειπωθεί ότι ο νομοθέτης, στην πρώτη απόπειρα προσέγγισης του εγκληματικού αυτού φαινομένου, αναφορικά με τη νομοτεχνική περιγραφή της παράνομης πράξης, είχε το βλέμμα του στραμμένο στο προυπάρχων αδίκημα της αποδοχής προϊόντων εγκλήματος. Η ρύθμιση διαπνέεται από έντονη εσωστρέφεια, καθώς δεν γίνεται καμία μνεία για τον διεθνικό χαρακτήρα των βασικών αδικημάτων και του συναφούς ξεπλύματος χρήματος, ούτε για την απαιτούμενη διεθνή συνεργασία για την αντιμετώπιση του. Τέλος, έχει αποκλειστικά κατασταλτικό χαρακτήρα και δεν περιλαμβάνει ρυθμίσεις για τον υπεύθυνο και προληπτικό ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει ο χρηματοοικονομικός τομέας, ενώ ήδη τέτοιες ρυθμίσεις περιλαμβάνονταν στην Ευρωπαϊκή Οδηγία του 1991.

Οι αδυναμίες της θεσμοθέτησης ενός μηχανισμού αντιμετώπισης του ξεπλύματος χρήματος, πρόληψης και καταστολής, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, διαφάνηκαν την επόμενη χρονιά, το 1994, όταν η χώρα μας αξιολογήθηκε από κλιμάκιο της FATF, κατά τον πρώτο γύρο αμοιβαίων αξιολογήσεων των κρατών που συμμετέχουν σε αυτή. Στο πόρισμα της αξιολόγησης αναγνωρίζεται η εισαγωγή του άρθρου 394^A και η επέκταση του πεδίου εφαρμογής της διάταξης πέρα από το

αδίκημα της διακίνησης ναρκωτικών, ως ένα θετικό βήμα. Ταυτόχρονα όμως αναγνωρίζεται ότι το άνοιγμα της οικονομίας και του χρηματοοικονομικού τομέα καθιστούν τη χώρα ευάλωτη στους κινδύνους που θέτει το ξέπλυμα χρήματος, ενώ τα μέτρα που λαμβάνουν μη κυβερνητικές αρχές, όπως η Τράπεζα της Ελλάδος και η Ένωση Ελληνικών Τραπεζών, περιορίζονται στις τράπεζες και δεν είναι ικανά να θωρακίσουν το σύνολο του χρηματοοικονομικού τομέα.⁷⁹

Η Έκθεση της FATF πρότεινε τη ρύθμιση των αδυναμιών που διαπιστώθηκαν κατά την αξιολόγηση με την ψήφιση Νόμου με αντίστοιχο περιεχόμενο. Η Ελλάδα «συμμορφώθηκε» με την υπόδειξη την επόμενη χρονιά, το 1995 με τη ψήφιση του Ν. 2331 και έκτοτε ακολουθεί το πνεύμα και ενσωματώνει τις Συστάσεις και τα κείμενα των διεθνών οργανισμών στο εθνικό δίκαιο, τόσο όσον αφορά την καταστολή αλλά και τη πρόληψη του ξεπλύματος χρήματος, ορισμένες φορές επιλέγοντας την αυστηρότερη εκδοχή των ρυθμίσεων ή τη μεγαλύτερη δυνατή διευρυνση του πεδίου εφαρμογής τους.

Ποινικοποίηση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος

Η ποινικοποίηση στη χώρα μας ακολούθησε το διεθνές πρότυπο εγκληματοποίησης του ξεπλύματος χρήματος που προυποθέτει ουσιαστικά και χρονικά την προηγούμενη εγκληματική πράξη από την οποία θα πρέπει να παράγεται η κρίσιμη «βρώμικη» περιουσία. Μετά την τέλεση της παράνομης πράξης ακολουθεί η συμπεριφορά που αποσκοπεί στο «ξέπλυμα» της «βρώμικης» περιουσίας που αποκτήθηκε. Στο θέμα αυτής της διπλής νομοτεχνικής περιγραφής, ο Έλληνας νομοθέτης υιοθέτησε σε όλα τα νομοθετήματα από το 1995 μέχρι και σήμερα τις 3 τυποποιήσεις του ξεπλύματος χρήματος όπως ορίστηκε αρχικά με τη Σύμβαση της Βιέννης. Σχετικά με τη προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα όμως δεν επέδειξε την ίδια νομοτεχνική συνέπεια ως προς το πνεύμα των ρυθμίσεων αλλά μάλλον ως προς την αποδοχή των τάσεων επέκτασης του πεδίου εφαρμογής⁸⁰.

⁷⁹ FATF V, Annual Report 1993-1994, σελ. 14, προσβάσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/1993%201994%20ENG.pdf>, πρόσβαση για τελευταία φορά την 31-08-2013.

⁸⁰ Παύλου Στ., σελ. 7-9

Αρχικά, ο Ν. 2331/1995 προέβλεπε περιοριστικά τα αδικήματα εκείνα για τα οποία μπορούν να εφαρμοστούν οι διατάξεις νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες πράξεις. Η μελέτη των 24 αδικημάτων που επιλέγηκαν ως βασικά αδικήματα δεν οδηγεί σε ασφαλές συμπέρασμα για το κριτήριο με βάση το οποίο έγινε η επιλογή τους, εάν ήταν η δυνατότητα να αποφέρουν στους δράστες τους υψηλά οικονομικά οφέλη ή η αυξημένη ηθική και κοινωνική απαξία που ενέχουν ή η αυστηρή ποινική αντιμετώπιση που προβλέπεται για αυτά.

Το επόμενο νομοθέτημα, ο Ν. 3424/2005 διεύρυνε σημαντικά το πεδίο εφαρμογής των διατάξεων του ξεπλύματος χρήματος, καθώς ενώ περιελάμβανε έναν «ενδεικτικό» κατάλογο 16, κατα γενική ομολογία, «βαριών» αδικημάτων, έδινε ταυτόχρονα τη δυνατότητα να συμπεριληφθεί οποιοδήποτε αδίκημα, η τέλεση του οποίου αποφέρει παράνομο περιουσιακό όφελος άνω των 15.000 Ευρώ ή τιμωρούνταν με ποινή στερητική της ελευθερίας πάνω από έξη μήνες. Η ρύθμιση αυτή δεν ξεκαθάρισε και πάλι τις προθέσεις του Έλληνα νομοθέτη, εάν στοχεύει την σοβαρή εγκληματικότητα ή την εγκληματικότητα με υψηλή κερδοφορία, αλλά υπήρξε συνεπής (ως προς το ευρύτερο δυνατό πλαίσιο) με αντίστοιχες τάσεις διεύρυνσης που είχαν διαμορφωθεί διεθνώς για ορισμό ως προηγούμενης εγκληματικής δραστηριότητας από ένα κατάλογο συγκεκριμένων αδικημάτων (Σύμβαση της Βαρσοβίας) ή απειλούνται με ποινή στερητική της ελευθερίας ενώ των έξη μηνών (Σύμβαση της Βαρσοβίας και κοινή δράση 98/699/ΔΕΥ), των σοβαρών ποινικών αδικημάτων ή όλων των αδικημάτων που γεννούν ή δημιουργούν σημαντικά (ουσιώδη) έσοδα (Συστάσεις της FATF και 2^η Ευρωπαϊκή Οδηγία). Βασική καινοτομία των ρυθμίσεων που προέβλεπε ο Ν. 3424/2005 ήταν η πρόβλεψη της οργανωμένης εγκληματικότητας (του άρθρου 187 παρ. 1,2,3 και 4 του Π.Κ.) ως βασικό αδίκημα ξεπλύματος χρήματος.

Το ισχύον απαγορευτικό και κυρωτικό πλαίσιο για το ξέπλυμα χρήματος διαμορφώνεται από το Ν. 3681/2008, με τον οποίο ενσωματώθηκε στην εθνική νομοθεσία η 3^η Ευρωπαϊκή Οδηγία (2005/60/ΕΚ), η οποία είχε ήδη ψηφιστεί σε Ευρωπαϊκό επίπεδο από το 2005. Ο Ν. 3681/2008 ορίζει ως «βασικά» αδικήματα έναν κατάλογο 17 κατηγοριών εγκλημάτων και μία ακόμα κατηγορία που περιλαμβάνει όσα αδικήματα τιμωρούνται με ποινή φυλάκισης άνω των έξη μηνών και από τα οποία να μπορεί να προκύψει περιουσιακό όφελος, χωρίς να αναφέρεται κάποιο κατώτατο όριο ως κριτήριο, όπως προέβλεπε η προηγούμενη ρύθμιση. Με τη

ρύθμιση αυτή ουσιαστικά στην ελληνική νομοθεσία διευρύνεται η εφαρμογή του ξεπλύματος χρήματος σχεδόν σε κάθε αδίκημα, υπό τον αφηρημένο όρο η τέλεση του να μπορεί να παράξει κάποιο οικονομικό όφελος. Με την οπτική αυτή, «βρώμικο» θα πρέπει να θεωρείται κάθε έσοδο που προέρχεται από την τέλεση οποιουδήποτε αδικήματος, αρκεί αυτό να τιμωρείται με ποινή στέρησης της ελευθερίας άνω των εξη μηνών⁸¹. Η πρόσφατη αυστηροποίηση και ποινικοποίηση της φοροδιαφυγής εντάσει και το αδίκημα αυτό, ως βασικό αδίκημα, στο πεδίο εφαρμογής του ξεπλύματος χρήματος, αξιόποινη συμπεριφορά που πρόκειται να συμπεριλάβει στα βασικά αδικήματα η προς ψήφιση 4^η Οδηγία.

Αυτή η ρύθμιση οδηγεί στο οξύμωρο αποτέλεσμα, η τέλεση πλημμεληματικού χαρακτήρα αδικήματος από το οποίο προέκυψε περιουσιακό όφελος, να επισύρει κακουργηματικές ποινές για τη συναφή πράξη του ξεπλύματος χρήματος.

Όσον αφορά τις μορφές του ξεπλύματος χρήματος διατηρούνται οι 3 νομοτυπικές περιγραφές της μεταβίβασης-μετατροπής, απόκρυψης-συγκάλυψης και κατοχής διαχείρισης, όπως είχαν ορισθεί στα διεθνή κείμενα. Σε αυτές προστίθεται μία 4^η, που αποτελεί έμπνευση του Έλληνα νομοθέτη: η τοποθέτηση παράνομων εσόδων στο χρηματοοικονομικό τομέα.

Ελληνική FIU: Από την Επιτροπή του άρθρου 7 στην Ανεξάρτητη Αρχή

Με το άρθρο 7 του Ν. 2331/1995 προβλέφθηκε στην Εθνική νομοθεσία η σύσταση Επιτροπής, η οποία ως Μονάδα Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών (ή Financial Intelligence Unit - FIU) είχε ως αποστολή τη συγκέντρωση, αξιολόγηση και διερεύνηση των αναφορών ύποπτων συναλλαγών ή ενδείξεων εγκληματικής δραστηριότητας. Επικεφαλής της Επιτροπής ορίζονταν ανώτατος δικαστικός λειτουργός. Οι υπάλληλοι της Επιτροπής εκτελούν καθήκοντα ειδικού ανακριτικού υπαλλήλου και μπορούν να εξετασθούν ως μάρτυρες στο δικαστήριο.

Οι υποθέσεις που ερευνώνται από την Επιτροπή αποστέλλονται στον αρμόδιο Εισαγγελέα για την άσκηση ποινικής δίωξης, ενώ σε αντίθετη περίπτωση αρχαιοθετούνται. Χαρακτηριστικό της πρωιμότητας της ρύθμισης, σε σχέση με την

⁸¹ ο.π., σελ. 11-12

κρατούσα δικαιοκή αντίληψη και τραπεζική πρακτική της διασφάλισης του τραπεζικού απορρήτου ήταν η νομοθετική πρόβλεψη ότι η έρευνα της Επιτροπής θα έπρεπε να ολοκληρώνεται μέσα σε πέντε ημέρες από την έναρξη της, προφανώς από τη λήψη της αναφοράς ύποπτης συναλλαγής. Άποψη του συγγραφέα είναι ότι η προθεσμία αυτή που τέθηκε από το νομοθέτη ήταν ανέφικτο να τηρηθεί, γνωρίζοντας την έλλειψη μηχανοργάνωσης της Ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης και την ανυπαρξία δομών συλλογής, σε κεντρικό επίπεδο, δυνατότητας επεξεργασίας, αναζήτησης και διασύνδεσης των αναγκαίων πληροφοριακών δεδομένων. Επίσης, με την απαίτηση τόσο στενού χρονικού περιθωρίου παραγνωρίζονταν πρακτικά το ενδεχόμενο, στη διαδικασία αναζήτησης βασικού αδικήματος ή στοιχειοθέτησης της «αντικανονικότητας» της συναλλαγής και την υπαγωγή της στις διατάξεις ξεπλύματος χρήματος χρήματος, ότι θα πρέπει να αναζητηθούν τυχόν πληροφορίες από άλλες χώρες. Η αδυναμία αυτή προφανώς διαγνώστηκε και απαλείφθηκε στην επόμενη τροποποίηση του άρθρου 7.

Με το Ν. 3424 του 2005 με τον οποίο τροποποιήθηκε και επικαιροποιήθηκε το περιεχόμενο του ισχύοντος Ν. 2331/1995, επεκτάθηκε σημαντικά η εμβέλεια και η λειτουργία της Επιτροπής του άρθρου 7. Βασικά η Επιτροπή ανάχθηκε σε Ανεξάρτητη Διοικητική Αρχή και οικονομική και διοικητική αυτοτέλεια. Η αναβάθμιση της διοικητικής υπόστασης της Αρχής συνοδεύτηκε και με επέκταση του λειτουργικού της πλαισίου. Έτσι, η Εθνική Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες, ορίστηκε ως αρμόδιο για να δέχεται και να εξετάζει πληροφορίες που διαβιβάζονται από αλλοδαπούς φορείς με τους οποίους συνεργάζεται και παρέχει συνδρομή, συμπεριλαμβανομένων και πληροφοριών για το έγκλημα της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Επίσης, η Αρχή μπορούσε να έχει πρόσβαση σε κάθε είδους αρχεία χωρίς να κωλύεται από το φορολογικό απόρρητο, να ζητά και να έχει πρόσβαση σε στοιχεία τραπεζικών ή άλλων χρηματοοικονομικών συναλλαγών και να διενεργεί ελέγχους σε δημόσιες υπηρεσίες και οργανισμούς.

Το 2008, με το άρθρο 7 η Ελληνική ΜΧΠ μετονομάστηκε και πάλι σε Επιτροπή, χωρίς όμως να αλλάξει ουσιαστικά το πλαίσιο των αρμοδιοτήτων της. Σε αυτό προστέθηκε η έκδοση οδηγιών προς τα υπόχρεα πρόσωπα ή φορείς και η ενημέρωση των αντίστοιχων εποπτικών αρχών σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με τις υποχρεώσεις τους. Ως τέτοιες αρμόδιες εποπτικές αρχές ο νόμος όρισε:

- (α) την Τράπεζα της Ελλάδος,
- (β) την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς,
- (γ) την Επιτροπή Εποπτείας Ιδιωτικής Ασφάλισης,
- (δ) την Επιτροπή Λογιστικής Τυποποίησης και Ελέγχων,
- (ε) το Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών/Γενική Διεύθυνση Φορολογικών Ελέγχων,
- (στ) την Επιτροπή Εποπτείας Διενέργειας Τυχερών Παιγνίων.
- (ζ) το Υπουργείο Δικαιοσύνης (για τους δικηγόρους και τους συμβολαιογράφους), και
- (η) το Υπουργείο Ανάπτυξης [για τα φυσικά και νομικά πρόσωπα που παρέχουν υπηρεσίες σε εταιρίες και καταπιστεύματα (*trusts*)].

Η σημερινή μορφή της Ελληνικής ΜΧΠ είναι αποτέλεσμα της τροποποίησης που επήλθε με το Ν. 3932/2011, που την μετονόμασε σε «*Εθνική Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες, της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας και Ελέγχουν των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης*». Ο μακρόσυρτος τίτλος της Αρχής ανταποκρίνεται περιγραφικά στα επιμέρους καθήκοντα που έχει, με κάθε μια από τις τρεις Μονάδες που την απαρτίζουν. Η πρώτη Μονάδα που είναι αρμόδια για το ξέπλυμα χρήματος είναι αυτή που συνεργάζεται με τους αντίστοιχους φορείς των άλλων κρατών και συμμετέχει στα δίκτυα ανταλλαγής πληροφοριών, τόσο σε Ευρωπαϊκό επίπεδο (FIU-NET), όσο και σε διεθνές (Egmond Group).

Θεμελίωση του προληπτικού ρόλου του χρηματοοικονομικού τομέα

Όσον αφορά την καταστολή του φαινομένου, η υιοθέτηση της διεθνούς τυποποίησης αλλά και η διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής σχεδόν σε κάθε αδίκημα από το οποίο μπορεί να προκύψει παράνομο περιουσιακό όφελος καθιστά την Ελληνική νομοθεσία απόλυτα εναρμονισμένη με τα διεθνή πρότυπα. Στον τομέα της πρόληψης και της ενίσχυσης του ρόλου του χρηματοοικονομικού τομέα παρατηρείται μια παρόμοια διεύρυνση στις κατηγορίες των υπόχρεων προσώπων, πέραν των όσων

αναφέρονται στην 3^η Ευρωπαϊκή Οδηγία, η οποία ενσωματώθηκε στο ισχύον νομικό πλαίσιο της καταπολέμησης της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα (Ν. 3691/2008).

Ως υπόχρεοι φορείς σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία ορίζονται επιπλέον οι εταιρίες κεφαλαίου επιχειρηματικών συμμετοχών, οι εταιρίες παροχής επιχειρηματικού κεφαλαίου, φορείς διεξαγωγής τυχερών παιχνιδιών, οίκοι δημοπρασίας, οι εκπληστηριαστές και οι ενεχυροδανειστές. Ακόμη, αναφορικά με τους λογιστές και φορολογικούς συμβούλους, η εθνική νομοθεσία επεκτείνεται και σε εταιρικά μορφώματα με ανάλογη λειτουργία. Κατα τ' άλλα ενσωματώθηκαν όλες οι διατάξεις της 3^{ης} Οδηγίας για την απλουστευμένη και αυξημένη δέουσα επιμέλεια, την εξακρίβωση της ταυτότητας του πελάτη σε εξ' αποστάσεως συναλλαγές και τα πολιτικώς εκτεθημένα πρόσωπα.

Μια σημαντική ιδιαιτερότητα της ελληνικής νομοθεσίας στην κατεύθυνση της ενίσχυσης του προληπτικού ρόλου του χρηματοοικονομικού τομέα είναι η πρόβλεψη ποινικών κυρώσεων για τα υπόχρεα πρόσωπα ή τους υπαλλήλους των υπόχρεων φορέων που παραλείπουν απο πρόθεση τη γνωστοποίηση στην αρμόδια αρχή στοιχείων για ύποπτες ή ασυνήθεις συναλλαγές. Η πρόβλεψη καλύπτει ακόμα και την περίπτωση εκείνη που ο υπόχρεος, φορέας ή υπάλληλος του, παρουσιάζει ψευδή ή παραπλανητικά στοιχεία κατα παράβαση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων⁸². Άποψη του συγγραφέα είναι ότι η καινοτυπία αυτή, σε σχέση με τις διοικητικές κυρώσεις που προβλέπονται διεθνώς, εδράζεται προφανώς στο γεγονός ότι ο προληπτικός ρόλος και η υποχρέωση τήρησης στοιχείων και αναφοράς ύποπτων συναλλαγών αποτελεί εκχώρηση αρμοδιότητας δημόσιας αρχής σε ιδιωτικό φορέα. Επειδή το προσωπικό των υπόχρεων φορέων και τα υπόχρεα πρόσωπα δεν θεωρούνται υπάλληλοι με την έννοια του άρθρου 13 περ. α' του ΠΚ και έτσι δεν εφαρμόζονται για αυτούς οι διατάξεις περί παράβασης καθήκοντος και κατάχρησης εξουσίας και προκειμένου να θωρακισθεί η εκχώρηση της δυνατότητας ελέγχου των συναλλαγών υιοθετήθηκε η απειλή της ποινικής κύρωσης, η οποία στρέφεται ευθέως κατά του υπαιτίου, ενώ οι διοικητικές κυρώσεις ή η αμαύρωση της

⁸² Άρθρο 45 παρ. 1 περ. δ' του Ν. 3691/2008. Η προβλεπόμενη ποινή είναι φυλάκιση μέχρι δύο ετών εάν για την πράξη δεν προβλέπεται βαρύτερη ποινή από άλλες διατάξεις.

φήμης του υπόχρεου φορέα έχει επίπτωση στο σύνολο του οργανισμού⁸³. Σε κάθε περίπτωση όμως είναι ενδεικτικό της οπτικής της ελληνικής έννομης τάξης που θεμελιώνει προληπτικά μέτρα με την απειλή εφαρμογής κατασταλτικών πρακτικών.

Σε εθνικό επίπεδο στη διαμόρφωση της πρόληψης του ξεπλύματος χρήματος συνέβαλλαν σημαντικά και οι Αποφάσεις των εποπτικών αρχών για τον τρόπο λειτουργίας και εφαρμογής των ρυθμίσεων από τους υπόχρεους φορείς, αλλά και την ενημέρωση για τις παρατηρούμενες τυπολογίες σε κάθε ένα τομέα χρηματοοικονομικής δραστηριότητας και τα κριτήρια χαρακτηρισμού μιας συναλλαγής ως ύποπτης. Οι αποφάσεις αυτές διαμορφώνουν έναν ερμηνευτικό μηχανισμό των νομοθετικών ρυθμίσεων και στα πλαίσια της αρχής της προσέγγισης με βάση τον κίνδυνο διαμορφώνουν μια ενιαία προσέγγιση σε εθνικό επίπεδο και διασφαλίζουν την επικαιροποίηση των ρυθμίσεων.

Τράπεζας της Ελλάδος:

- Πράξη Διοικητή 2652/29-02-2012, Τροποποίηση των αποφάσεων ΕΤΠΘ 281/5/17-03-2009 και 285/6/09-07-2009
- Απόφαση της Επιτροπής Τραπεζικών και Πιστωτικών Θεμάτων 300/30/28-07-2010, συμπλήρωση των αποφάσεων ΕΤΠΘ 281/5/17-3-2009 και 290/12/11-11-2009
- Απόφαση της Επιτροπής Τραπεζικών και Πιστωτικών Θεμάτων 290/12/11-11-2009, καθορισμός του πλαισίου επιβολής διοικητικών κυρώσεων στα εποπτευόμενα από την Τράπεζα της Ελλάδος Ιδρύματα, σύμφωνα με το άρθρο 52 του Ν. 3691/2008 (ΦΕΚ 2434Β 10-12-2009)
- Απόφαση της Επιτροπής Τραπεζικών και Πιστωτικών Θεμάτων 285/6/09-07-2009, ενδεικτική τυπολογία ασυνήθων ή ύποπτων συναλλαγών κατά την έννοια των παραγράφων 13-14 του άρθρου 4 του Ν. 3691/2008 (ΦΕΚ 1735 Β 21-08-2009)
- Απόφαση της Επιτροπής Τραπεζικών και Πιστωτικών Θεμάτων 281/5/17-03-2009, πρόληψη της χρησιμοποίησης των εποπτευομένων από την Τράπεζα της Ελλάδος πιστωτικών ιδρυμάτων και χρηματοπιστωτικών οργανισμών για τη

⁸³ Ναμίας Ο., σελ. 267

νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας (ΦΕΚ 650 Β 09-04-2009)

Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς:

- ο Αποφαση εκ πρόληψη ΞΧ και ΧΤ (ΦΕΚ Β 06-05-2009)
- ο Εγκύκλιος εκ τυπολογία ΞΧ και ΧΤ

Επιτροπή Εποπτείας Ιδιωτικής Ασφάλισης:

- ο Αποφαση για ΞΧ και ΧΤ (ΦΕΚ Β 17-09-2009)

Αποφάσεις λοιπών αρχών:

- ο Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών, Εγκύκλιος για την Ισοδυναμία Τρίτων Χωρών,
- ο Υπουργείο Δικαιοσύνης, Απόφαση για τον Τρόπο Λειτουργίας της Επιτροπής Δικηγόρων 67473 (ΦΕΚ 807 Β 30-04-2009),
- ο Υπουργείο Οικονομικών, Επιτροπή Λογιστικής Τυποποίησης & Ελέγχων, Απόφαση 16296/1570/16-04-2010,
- ο Υπουργείο Οικονομικών, Γενική Διεύθυνση Φορολογικών Ελέγχων, Εγκύκλιος 1127/31-08-2010,
- ο Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών, Απόφαση για τον Έλεγχο Ειδών Διττής Χρήσεως.

Η Τράπεζα της Ελλάδος, λόγω και του σημαντικού ρόλου που διαδραματίζουν διαχρονικά τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα στη διαδικασία νομιμοποίησης εσόδων απο εγκληματική δραστηριότητα, επέδειξε έντονη δραστηριότητα όπως φαίνεται στις Αποφάσεις που παρατέθηκαν παραπάνω. Οι Αποφάσεις της ΤτΕ αναφέρονται στη διαμόρφωση της προσέγγισης με βάση το κίνδυνο, στην εφαρμογή της δέουσας επιμέλειας για την ταυτοποίηση των συναλλαγών, τον εντοπισμό και αναφορά ύποπτων συναλλαγών και την οργάνωση του εσωτερικού ελέγχου.

Στη διαμόρφωση της πολιτικής και των διαδικασιών αποτροπής του κινδύνου χρήσης των υπηρεσιών τους για τους σκοπούς του ΞΧ ή της ΧΤ, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα λαμβάνονται υπόψη οι σχετικές Συστάσεις της FATF. Στη λήψη των μέτρων και των διαδικασιών εκτιμούνται το μέγεθος, η δομή και η

πολυπλοκότητα των εργασιών που πραγματοποιούνται μέσω του φορέα. Για την εκτίμηση του κινδύνου τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα αξιολογούν:

- (α) Τον κίνδυνο που απορρέει από την επιχειρηματική ή επαγγελματική δραστηριότητα των πελατών του Πιστωτικού Ιδρύματος (π.χ. πολύπλοκη δομή ιδιοκτησίας νομικών προσώπων, εταιρείες με ανώνυμες μετοχές, εταιρείες που έχουν συσταθεί σε υπεράκτια κέντρα, Πολιτικώς Εκτεθειμένα Πρόσωπα, πελάτες με μεγάλες συναλλαγές σε μετρητά κτλ).
- (β) Τον κίνδυνο από τη συναλλακτική συμπεριφορά του πελάτη (π.χ. διενέργεια συναλλαγών χωρίς εμφανή νόμιμο οικονομικό/εμπορικό σκοπό, δυσκολίες στην εξακρίβωση της πηγής και προέλευσης των περιουσιακών στοιχείων του πελάτη, απροθυμία από τον πελάτη να αποκαλύψει τους πραγματικούς ιδιοκτήτες νομικού προσώπου κτλ).
- (β) Τον κίνδυνο από την διενέργεια συναλλαγών που ευνοούν την ανωνυμία του πελάτη (π.χ. πελάτες εξ' αποστάσεως).
- (γ) Τον κίνδυνο από τα προϊόντα και υπηρεσίες που παρέχονται στον πελάτη, (π.χ. εμβάσματα, υπηρεσίες private banking, επενδυτικά προϊόντα κτλ).
- (δ) Τον κίνδυνο από τη χώρα ή περιοχή προέλευσης ή προορισμού των κεφαλαίων ή διεξαγωγής των εργασιών του πελάτη.

Οι πελάτες κατηγοριοποιούνται σε τρεις κατηγορίες (χαμηλού, κανονικού και υψηλού κινδύνου) ώστε να εφαρμόζονται ανάλογοι κανόνες δέουσας επιμέλειας και να ελέγχονται περιοδικά, με βάση τη φύση της συναλλαγής (όγκος, μέγεθος, είδος, πολυπλοκότητα, χρήση νέων τεχνολογιών), το επαγγελματικό και συναλλακτικό προφίλ τους και τις χώρες διακίνησης των κεφαλαίων και διεξαγωγής των εργασιών τους.

Ακόμη ιδιαίτερη μνεία γίνεται στις Αποφάσεις τις ΤτΕ για τα έγγραφα και λοιπά στοιχεία με τα οποία πιστοποιείται η ταυτότητα του πελάτη, για φυσικό πρόσωπο ή εταιρία, για εκπρόσωπο ή πραγματικό δικαιούχο, καθώς θεωρείται ότι αποτελεί τη βάση όλων των διαδικασιών πρόληψης του ΞΧ και της ΧΤ, αλλά και

μέσο προστασίας της φερεγγυότητας και της φήμης του χρηματοπιστωτικού τομέα⁸⁴. Η ταυτοποίηση των φυσικών προσώπων γίνεται με βάση πρωτότυπα έγγραφα που εκδίδονται από αξιόπιστες και ανεξάρτητες πηγές και ως τέτοια θεωρούνται το Δελτίο Αστυνομικής Ταυτότητας ή το Δελτίο Υπηρετούντος στις Ένοπλες Δυνάμεις, το Διαβατήριο ή άλλο ισότιμο έγγραφο για το χρόνο που αυτό βρίσκεται σε ισχύ. Συμπληρωματικά στοιχεία μπορούν να συγκεντρωθούν από λογαριασμούς ΔΕΚΟ, έγγραφα ΔΟΥ, βεβαιώσεις εργοδοσίας κλπ, ειδικά όσον αφορά τη διεύθυνση κατοικίας και στοιχεία επικοινωνίας, επαγγελματική δραστηριότητα και ΑΦΜ. Αναφορικά με τις εταιρίες και λοιπά νομικά πρόσωπα απαιτούνται ΦΕΚ με τα οποία συστήνεται η εταιρία και ορίζεται ή μεταβάλλεται ή μετοχική της σύνθεση, το δικαίωμα υπογραφής και εκπροσώπησης, καταστατικά επικυρωμένα με αντίστοιχες αποφάσεις των Πρωτοδικείων και κάθε άλλο προσήκων νομιμοποιητικό έγγραφο. Για τα φυσικά πρόσωπα που μετέχουν ή εκπροσωπούν στις εταιρίες ή είναι οι πραγματικοί της ιδιοκτήτες εφαρμόζεται η διαδικασία που περιγράφηκε αμέσως παραπάνω.

Σύμφωνα με τις σχετικές αποφάσεις τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα οφείλουν να εξετάζουν με δέουσα επιμέλεια κάθε συναλλαγή που λόγω της φύσης της μπορεί να συνδεθεί με ΞΧ ή ΧΤ. Τέτοις συναλλαγές είναι οι ύποπτες ή οι ασυνήθεις ή κάθε πολύπλοκη ή ασυνήθιστα μεγάλη συναλλαγή. Ως ύποπτες θεωρούνται οι συναλλαγές για τις οποίες εκτιμάται ότι υπάρχουν αποχρώσεις ενδείξεις ή υπόνοιες για πιθανή διάπραξη ή απόπειρα διάπραξης ΞΧ ή ΧΤ ή για εμπλοκή του συναλλασσόμενου ή του πραγματικού δικαιούχου σε εγκληματικές δραστηριότητες, με βάση την αξιολόγηση των στοιχείων της συναλλαγής (φύση της συναλλαγής, κατηγορία χρηματοπιστωτικού μέσου, συχνότητα, πολυπλοκότητα και ύψος της συναλλαγής, χρήση ή μη μετρητών) και του προσώπου (επάγγελμα, οικονομική επιφάνεια, συναλλακτική ή επιχειρηματική συμπεριφορά, φήμη, παρελθόν, επίπεδο διαφάνειας του νομικού προσώπου-πελάτη, άλλα σημαντικά χαρακτηριστικά). Ασυνήθης είναι η συναλλαγή που «δεν συνάδει με τη συναλλακτική, επιχειρηματική ή επαγγελματική συμπεριφορά του συναλλασσόμενου ή του πραγματικού δικαιούχου ή με την

⁸⁴ Κεφ. 5 της υπ' αριθμ. 281/17.3.2009 Απόφασης της Επιτροπής Τραπεζικών και Πιστωτικών Θεμάτων της Τράπεζας της Ελλάδος

οικονομική τους επιφάνεια ή που δεν έχουν προφανή σκοπό ή κίνητρο οικονομικής, επαγγελματικής ή προσωπικής φύσεως»⁸⁵.

⁸⁵ ο.π., Κεφ. 8 περ. 1

Σύγχρονη φαινομενολογία του Ξεπλύματος Χρήματος

Ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώθηκε, οριοθετήθηκε και εξελίχθηκε, το κανονιστικό πλαίσιο του ξεπλύματος χρήματος σκιαγραφεί τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Ταυτόχρονα, η λειτουργία του ξεπλύματος χρήματος εντός του πλαισίου που διαμορφώθηκε και η προσπάθεια από τους εμπλεκόμενους εγκληματίες να υπερκεράσουν τα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα που θεσπίστηκαν, διαμόρφωσε την τυπολογία και τις μεθόδους του.

Χαρακτηριστικά

Κύρια χαρακτηριστικά της εγκληματικής δραστηριότητας του ξεπλύματος χρήματος είναι η διεθνικότητα, η διασύνδεση με το οργανωμένο έγκλημα, καθώς και η ταυτοποίηση του προσβαλλόμενου εννομού αγαθού που συνεπάγεται την ανάγκη προστασίας του.

Διεθνικότητα

Το στοιχείο της διεθνικότητας είναι άρρικτα συνδεδεμένο με την έννοια του ξεπλύματος χρήματος και ίσως μπορεί να ειπωθεί ότι αποτελεί το κύριο χαρακτηριστικό του. Η διεθνής διάσταση του ξεπλύματος χρήματος ορίζεται αρχικά από τον τρόπο με τον οποίο έχει περιγραφεί η έννοια του, από τη φύση της προηγούμενης εγκληματικής δραστηριότητας, από την οποία εξαρτάται, και τέλος από την ίδια τη μορφή που προσλαμβάνει το φαινόμενο στη σύγχρονη παγκοσμιοποιημένη οικονομία.

Η εξέλιξη διεθνώς της ιστορίας όσον αφορά τη διαμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας χαρακτηρίζεται από δύο κύριες εξελίξεις: Πρώτον, τα κυρίαρχα έθνη-κράτη προσχωρούν και εντάσσονται σε ευρύτερες πολιτικές ενώσεις, αναλαμβάνοντας αμοιβαία την εφαρμογή των υποχρεώσεων, τη παροχή συνδρομής στην εφαρμογή της ποινικής νομοθεσίας και την ενιαία εγκληματοποίηση συμπεριφορών. Δεύτερον, η ραγδαία αύξηση της κινητικότητας των προσώπων, αγαθών και υπηρεσιών, απτών ή άυλων, εκτός των συνόρων. Αποτέλεσμα αυτών των εξελίξεων είναι ότι τα φυσικά σύνορα εφαρμογής του ποινικού νόμου διαλύονται, διασταυρώνονται και μπερδεύονται. Έτσι το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης είναι

τόσο στενά συνδεδεμένο με το γενικότερο πολιτικό πλαίσιο των διεθνών σχέσεων που μια χώρα μπορεί να διαμορφώνει από μόνη της τη ποινική νομοθεσία και το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, μόνο εάν επιλέξει να υφίσταται πολιτικά απομονωμένη. Έτσι, η διεθνοποίηση της ποινικής νομοθεσίας συνεπάγεται διεθνοποίηση των δικωτικών μηχανισμών, των μέσων απόκτησης και χρήσης αποδεικτικών μέσων και επιβολής κυρώσεων. Ακόμη, περιλαμβάνει την ομογενοποίηση των διατάξεων ουσιαστικού (*substantive*) δικαίου και τη δημιουργία υπερεθνικών δικωτικών δομών που προκαλούν μεγαλύτερη αλληλοεξάρτηση μεταξύ των κρατών.⁸⁶

Η περίπτωση του ξεπλύματος χρήματος είναι μια από τις σπάνιες κατηγορίες αδικημάτων που πρώτα εγκληματοποιήθηκαν σε διεθνές επίπεδο και έπειτα ποινικοποιήθηκαν από επιμέρους χώρες-μέλη διεθνών, περιφερειακών και υπερεθνικών ενώσεων, με αποτέλεσμα να εξασφαλιστεί η, όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματική, αστυνομική και δικαστική συνεργασία, όσο το δυνατόν περισσότερων κρατών⁸⁷. Αρκετά κράτη από τις αρχές της δεκαετίας του '80 αντιλήφθηκαν τον πολύπλευρο και δυναμικό χαρακτήρα του ξεπλύματος χρήματος, το οποίο (ΕΧ) δεν περιορίζεται μόνο στα όρια της εθνικής τους κυριαρχίας και επομένως η οργάνωση της απάντησης δεν μπορεί να είναι ζήτημα που αφορά ένα μεμονωμένο κράτος, αλλά μια ευρύτερη σύμπραξη κρατών μέσα από τη διαμόρφωση διεθνών και ευρωπαϊκών κειμένων ποινικού περιεχομένου^{88, 89}. Όπως ήδη

⁸⁶ Peter Alldridge, *Money Laundering Law*, Hart Publishing, Oxford, 2003, σελ. 89-90

⁸⁷ Καμπέρου-Ντάλτα Ε., σελ. 8-9

⁸⁸ ο.π., σελ. 7

⁸⁹ Η Συνθήκη της Λισαβόνας για τη λειτουργία της ΕΕ, που κυρώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με το Ν. 3671/2008, αναφέρει ρητά το ξέπλυμα χρήματος ως ένα από τα αδικήματα που μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο προσέγγισης των ουσιαστικών ποινικών δικαίων των κρατών-μελών (άρθρο 83 παρ. 1 εδ. Β της ενοποιημένης απόδοσης της ΣΛΕΕ), μέσω οδηγιών που θα εκδίδονται με τη συνήθη νομοθετική διαδικασία, όπως η κυοφορούμενη 4^η Ευρωπαϊκή Οδηγία. Για να ενταχθεί όμως ένα έγκλημα στο προαναφερθέν πλαίσιο προσέγγισης πρέπει να πληρεί τα κριτήρια της «ιδιαίτερα σοβαρής εγκληματικότητας με διασυνοριακή διάσταση, η οποία απορρέει ιδίως από τη φύση ή της επιπτώσεις των αδικημάτων αυτών ή λόγω ειδικής ανάγκης να καταπολεμούνται σε κοινή βάση» (άρθρο 83 παρ. 1 εδ. Α της ΣΛΕΕ). Η υπαγωγή του ξεπλύματος σε αυτό το πλαίσιο καθιστά δυνατή την εκχώρηση ποινικών αρμοδιοτήτων σε ευρωπαϊκά όργανα, όπως λ.χ. της ευρωπαϊκή Εισαγγελία, όταν ιδρυθεί, και τον καθορισμό ειδικών κανόνων διεθνούς ποινικού δικαίου κατά παρέκκλιση του εθνικού.

παρουσιάστηκε αναλυτικά, η διαμόρφωση των εθνικών αντεγκληματικών πολιτικών για το ξέπλυμα χρήματος αποτέλεσε το αποτέλεσμα της αφομοίωσης των κειμένων των διεθνών συνθηκών, συστάσεων και των ευρωπαϊκών οδηγιών⁹⁰ (για τη περίπτωση των χωρών της ΕΕ).

Πέρα από την αφύπνιση των κρατών για την επικινδυνότητα του ξεπλύματος χρήματος, η ενεργοποίηση της διεθνούς κοινότητας για την εγκληματοποίηση του φαινομένου αποσκοπούσε στην όσο δυνατόν μεγαλύτερη συμμετοχή των κρατών, ώστε να εξασφαλιστεί μια ομοιογενής αντεγκληματική πρακτική ενιαίας αντιμετώπισης του ξεπλύματος χρήματος, ανεξάρτητα από το μέγεθος της οικονομίας του κάθε κράτους, της γεωγραφικής του θέσης, της συμμετοχής του στο παγκόσμιο εμπορικό και χρηματοοικονομικό σύστημα. Η ομοιόμορφη ποινικοποίηση του ξεπλύματος χρήματος από όσο το δυνατόν περισσότερα κράτη εκτιμήθηκε ως σημαντικό προαπαιτούμενο της αποτελεσματικής εφαρμογής των μηχανισμών αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας. Σήμερα, οι ποινικές νομοθεσίες των περισσότερων κρατών του κόσμου έχουν προσεγγισθεί σε μεγάλο βαθμό, καθώς σε σύνολο 205 χωρών, οι 189 έχουν ποινικοποιήσει το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος. Απο αυτές μόνο 9 θεωρούν ως βασικό αδίκημα τη διακίνηση ναρκωτικών, ενώ 180 κράτη επεκτείνουν το πεδίο εφαρμογής των ρυθμίσεων σε διάφορα σοβαρά αδικήματα.⁹¹

Τέλος, η ποινικοποίηση του ξεπλύματος χρήματος σε μία χώρα, ανεξάρτητα εάν το βασικό αδίκημα τελέσθηκε εκτός της δικαιοδοσίας της (σε άλλη χώρα), ρύθμιση που συμπεριλαμβάνεται στο ισχύων κανονιστικό πλαίσιο, συνομολογεί το διεθνικό χαρακτήρα του φαινομένου και της αντίστοιχης αντεγκληματικής πολιτικής.

Η διεθνικότητα είναι ένα κοινό χαρακτηριστικό των περισσότερων σύγχρονων μορφών σοβαρής και οργανωμένης εγκληματικότητας, όπως τα αδικήματα της διακίνησης ναρκωτικών που αποτέλεσαν αρχικά τη διακολογητική βάση της εγκληματοποίησης του ξεπλύματος χρήματος. Ακόμη, αρκετά εγκλήματα που

⁹⁰ Η 1^η Ευρωπαϊκή Οδηγία στο προοίμιο της αναφέρει, μεταξύ άλλων: «... μέτρα που λαμβάνονται αποκλειστικά σε εθνικό επίπεδο χωρίς να λαμβάνουν υπόψη, θα έχουν περιορισμένη αποτελεσματικότητα ... κάθε μέτρο που λαμβάνεται από τη Κοινότητα σε αυτό το πεδίο θα πρέπει να είναι σε συμφωνία με άλλες δράσεις αντίστοιχων διεθνών φορέων».

⁹¹ Καμπέρου-Ντάλτα Ε., σελ. 10-11

τελούνται μεμονωμένα (εκτός πλαισίου εγκληματικής οργάνωσης), όπως τα εγκλήματα που τελούνται στο διαδίκτυο, έχουν διεθνικό χαρακτήρα. Το φαινόμενο αυτό δεν θα πρέπει να προσλαμβάνεται αποκλειστικά ως μια λογική συνέπεια της παγκοσμιοποίησης των αγορών και του εμπορίου, αλλά ως έκφραση μιας στρατηγικής που στοχεύει στην εκμετάλλευση των ευκαιριών που δημιουργεί η ελεύθερη διακίνηση προσώπων και κεφαλαίων που κυριαρχεί στις οικονομικές συναλλαγές, η εξέλιξη της πληροφορικής και η διάδοση του διαδικτύου. Τα χαρακτηριστικά αυτά αποδεικνύονται εξίσου αποτελεσματικά για τις εγκληματικές δραστηριότητες στο μέτρο που οι διωκτικές αρχές, δικαστικές και αστυνομικές, συνεχίζουν να βλέπουν τη δράση τους να περιορίζεται έντονα σε εθνικό επίπεδο, παρότι η τέλεση ενός αδικήματος περιέχει σε μικρό ή μεγάλο βαθμό το στοιχείο της διεθνικότητας (λ.χ. απόκρυψη των προϊόντων του εγκλήματος σε άλλη χώρα από αυτή που τελέσθηκε). Η παραδοσιακή αντίληψη του Ποινικού Κώδικα των περισσότερων χωρών που εδράζεται στην αρχή της εδαφικότητας δημιουργεί όλο και πιο σοβαρούς περιορισμούς λόγω των συγκρούσεων αρνητικών συμφερόντων μεταξύ των αρχών των διαφόρων εμπλεκόμενων χωρών, που λειτουργούν προς όφελος των εγκληματιών.⁹²

Ο διεθνικός και διασυνοριακός χαρακτήρας του σοβαρού εγκλήματος, ιδιαίτερα στην Ευρώπη, έχει επηρεασθεί σημαντικά από 2 συνθήκες που διαμορφώθηκαν τα τελευταία χρόνια: (α) λύθηκαν τα σύνορα εκεί που παλαιότερα υπήρχαν (εξαιτίας της δημιουργίας του ενιαίου χώρου της ΕΕ) και (β) άνοιξαν τα σύνορα εκεί που παλαιότερα η κίνηση ανθρώπων και εμπορευμάτων ήταν αυστηρά ελεγχόμενη (στην περίπτωση των χωρών της Νότιοανατολικής Ευρώπης)⁹³.

Η παγκοσμιοποίηση της αγοράς και συγκεκριμένα της αγοράς κεφαλαίου, βρέθηκε στην καρδιά της συλλογιστικής της ανάπτυξης του διεθνούς πλαισίου του ξεπλύματος χρήματος. Για κάθε χρήση και σκοπό, στον αναπτυγμένο κόσμο, χρήματα μπορούν να διακινηθούν οπουδήποτε και σε ελάχιστο χρόνο. Η παγκοσμιοποίηση έχει μια σειρά από επιθυμητά χαρακτηριστικά, αλλά ταυτόχρονα και αναγνωρισμένα κόστη.⁹⁴

⁹² Bernasconi P., άρθρο II, σελ. 7. Βλ. επίσης Durrieu R., σελ. 25-26

⁹³ Χλούπης Γ., σελ. 27

⁹⁴ Alldribge P., σελ. 91

Ο αυξανόμενα παγκοσμιοποιημένος χαρακτήρας του ξεπλύματος χρήματος συνδέεται και με τη παγκοσμιοποίηση του εγκλήματος γενικότερα. Η ανάπτυξη αγορών παγκοσμίως για παράνομα αγαθά και υπηρεσίες, η επανάσταση της σύγχρονης τεχνολογίας, συγκεκριμένα των μεταφορών και επικοινωνιών, η μείωση των συνοριακών ελέγχων, δημιούργησαν τις προϋποθέσεις ώστε οι εγκληματίες να λειτουργούν πραγματικά σε παγκόσμια κλίμακα. Η τάση αυτή υποβοηθήσε ταυτόχρονα και τη νομιμοποίηση εσόδων⁹⁵. Ο τεράστιος όγκος των νόμιμων συναλλαγών που πραγματοποιείται καθημερινά, αποτελεί την ιδανική κάλυψη για την εισαγωγή παράνομων έσοδων στο χρηματοοικονομικό σύστημα. Το παγκοσμιοποιημένο χρηματοοικονομικό σύστημα μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τους εγκληματίες, ειδικά μεταξύ χωρών με διαφοροποιήσεις (ασυμμετρίες και ασυνέχειες) στη νομοθεσία και τα συστήματα ελέγχου, ενώ οι διωκτικές αρχές είναι καθηλωμένες από προβλήματα δικαιοδοσίας και νομικά όρια⁹⁶. Το ξέπλυμα μπορεί να τελείται σε περισσότερα από ένα στάδια και το καθένα από αυτά σε διαφορετικό κράτος⁹⁷, αξιοποιώντας την ελαστική νομοθεσία ή τις ευνοϊκές χρηματοοικονομικές πρακτικές προς όφελος του.

Συνέπεια αυτών των καταστάσεων είναι ότι το ξέπλυμα χρήματος δεν είναι πρόβλημα μόνο των μεγάλων οικονομικών κέντρων ή των οικονομικών/φορολογικών «παραδείσων». Η επισκόπηση του φαινομένου καταδεικνύει ότι προτιμούνται περιοχές και χώρες όπου απουσιάζει η εποπτεία και ο έλεγχος των κεντρικών

⁹⁵ Η βιβλιογραφία δέχεται τον διεθνικό χαρακτήρα του ξεπλύματος χρήματος, ενώ στη 1^η Ευρωπαϊκή Οδηγία (91/308/ΕΟΚ) στο προοίμιο της αναφέρει ότι το ξέπλυμα χρήματος τελείται συνήθως σε διεθνή κλίμακα, ώστε να είναι ευχερέστερη η συγκάλυψη της παράνομης προέλευσης των εσόδων. Ακόμη η προσέγγιση της FATF δίνει ένα «τοπικό» χαρακτήρα σε κάθε ένα από τα 3 στάδια της διαδικασίας: το στάδιο της τοποθέτησης εξελίσσεται κατά κανόνα κοντά ή στη χώρα όπου παρήχθησαν τα παράνομα έσοδα. Για τη διαστρωμάτωση επιλέγεται κάποιο μεγάλο οικονομικό κέντρο ή μια δικαιοδοσία με ευνοϊκό κανονιστικό πλαίσιο. Τέλος, η ενσωμάτωση μπορεί να λάβει χώρα σε άλλη περιοχή, όπου οι εμπλεκόμενοι επιθυμούν να επενδύσουν τα καθαρά πλέον κέρδη τους. Βλ. σχετ. Durrieu R., σελ. 20 κ.ε.

⁹⁶ McDonnell R., σελ. 8. Βλ. επίσης τις σχετικές απόψεις του UNODC όπως αποτυπώνονται στην επίσημη ιστοσελίδα του γραφείου: <http://www.unodc.org/unodc/en/money-laundering/globalization.html>, σύμφωνα με την οποία η επέκταση της χρησιμοποίησης οικονομικών κέντρων, η ενιαία Ευρωπαϊκή αγορά, η φιλελευθεροποίηση της οικονομίας και η κυριαρχία του δολαρίου στη παγκόσμια παραοικονομία έχουν δυσχεράνει σημαντικά τα 3 «F» του ξεπλύματος χρήματος: *finding*, *freizing* και *forfeiting*.

⁹⁷ Καμπέρου-Ντάλτα Ε., σελ. 5

τραπεζών, όπου το τραπεζικό και φορολογικό απόρρητο είναι ιδιαίτερα ισχυρό. Η λειτουργία των εξωχώριων οικονομικών κέντρων, των φορολογικών παραδείσων, η διενέργεια τραπεζικών συναλλαγών από απόσταση, μέσω διαδικτύου, η μετατροπή κεφαλαίων σε αύλη μορφή (e-money) και κάθε άλλη μέθοδος που μπορούν να εμπνευστούν οι μετερχόμενοι τη νομιμοποίηση εσόδων, θα βρεί έδαφος να αναπτυχθεί σε οποιαδήποτε χώρα οι συνθήκες είναι πρόσφορες και η επικινδυνότητα περιορισμένη.⁹⁸ Αυτή η προτίμηση δεν εξαιρεί από τον κίνδυνο τα μεγάλα οικονομικά κέντρα του Δυτικού κόσμου, παρά το γεγονός ότι οι χώρες στις οποίες εδρεύουν έχουν θεσπίσει αυστηρά μέτρα και έχουν συμμορφωθεί πλήρως με τις διεθνείς πρακτικές για την προληπτική και κατασταλτική αντιμετώπιση του ξεπλύματος.⁹⁹

Διασύνδεση με το οργανωμένο έγκλημα

Το οργανωμένο έγκλημα παράγει τεράστια παράνομα κέρδη από δραστηριότητες όπως διακίνηση ναρκωτικών, λαθρεμπόριο όπλων και εμπορία ανθρώπων. Τα χρήματα που παράγονται είναι μειωμένης χρησιμότητας εάν οι εγκληματίες δεν να τα αποκρύψουν, συγκαλύψουν και να τα μετατρέψουν σε μορφές που είναι πρόσφορες για χρήση στη νόμιμη οικονομία. Το ξέπλυμα χρήματος αναδείχτηκε σε ένα βασικό χαρακτηριστικό του οργανωμένου εγκλήματος, ακριβώς για τη δυνατότητα που προσφέρει στις οργανώσεις για την επιβίωση τους και την επέκταση των δραστηριοτήτων τους. Εάν οι εγκληματικές οργανώσεις δεν είχαν τη δυνατότητα νομιμοποίησης των παράνομων κερδών τους θα ήταν λιγότερο προσοδοφόρες και περισσότερο ευάλωτες.

Στα πρώτα στάδια εμφάνισης του όρου «ξέπλυμα βρώμικου χρήματος» το φαινόμενο συνδέθηκε σχεδόν αποκλειστικά με την οργανωμένη εγκληματικότητα, είτε ως μορφή της, είτε ως ένα μέσο διατήρησης και ενίσχυσης της επιρροής της. Το οργανωμένο έγκλημα αρχικά ταυτίστηκε με την οργανωμένη διακίνηση ναρκωτικών,

⁹⁸ Σύμφωνα με τον Durrieu, οι παράγοντες που καθορίζουν εάν μια χώρα θα προσελκύσει το ενδιαφέρον των εμπλεκόμενων στη διαδικασία του ξεπλύματος είναι: η πρόσκληση εισροής κεφαλαίων, ανεξάρτητα από τη (πιθανή) παράνομη προέλευση, τα (υψηλά) επίπεδα διαφθοράς, κοινωνική, οικονομική και πολιτική αστάθεια, απουσία ισχυρού νομικού πλαισίου ή αδυναμία εφαρμογής του, και γεωγραφική θέση και συνοριακή πολιτική. Βλ. σχετ. Durrieu R., σελ. 47 κ.ε.

⁹⁹ Τραγάκης Γ., σελ. 62

που λόγω του διεθνικού χαρακτήρα της και της μεγάλης της έκτασης αφορούσε πολλές χώρες, παραγωγής, διακίνησης και ενδιάμεσους (διαμετακομιστικούς) προορισμούς, ενώ μπορούσε να αποφέρει στους εμπλεκόμενους τεράστια κέρδη τα οποία μοιράζονταν κατά μήκος του άξονα της παραγωγής, διακίνησης και εμπορίας¹⁰⁰. Η προσπάθεια νομιμοποίησης των τεράστιων παράνομων κερδών από την διακίνηση ναρκωτικών προκάλεσε το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας. Η επιλογή να ποινικοποιηθεί το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, στο ίδιο άρθρο της Σύμβασης της Βιέννης για τη διακίνηση των ναρκωτικών, πρεσβεύει την ίση σοβαρότητα της διεθνούς κοινότητας τόσο σε αυτή καθεαυτή τη διακίνηση ναρκωτικών, όσο και στην εξαρτημένη διαδικασία της νομιμοποίησης των παράνομων κερδών της.¹⁰¹ Στη συνέχεια, η επέκταση αυτής της παράλληλης και ισοβαρούς αντιμετώπισης του κύριου αδικήματος και του ξεπλύματος χρήματος, επεκτάθηκε, με τη Συνθήκη του Πατέρμο σε κάθε μορφή σοβαρής ή οργανωμένης εγκληματικότητας.

Η συζήτηση για το οργανωμένο έγκλημα κατέστησε σαφές ότι οι εγκληματικές ομάδες μπορούν να τελούν οποιοδήποτε αδίκημα και δεν περιορίζονται στη διακίνηση ναρκωτικών.¹⁰² Η ιστορία του οργανωμένου εγκλήματος στην Αμερική και την Ιταλία στις πρώτες δεκαετίες του περασμένου αιώνα επιβεβαιώνουν το γεγονός αυτό. Επίσης, ο ορισμός της έννοιας του οργανωμένου εγκλήματος, όπως έγινε με τη Συνθήκη του Πατέρμο, δεν περιορίζει τη δράση της εγκληματικής οργάνωσης σε ένα συγκεκριμένο κατάλογο ή μια συγκεκριμένη κατηγορία αδικημάτων. Αντίθετα, αναφέρει ως κύριο χαρακτηριστικό της ένωσης των

¹⁰⁰ Η σχετική ανάλυση του Γραφείου για τα Ναρκωτικά και το Έγκλημα των ΗΕ (UNODC), το 2011, υπολογίζει ότι για την δεκαετία 2000-2010, τα παράνομα έσοδα από τη διακίνηση ναρκωτικών ανέρχονται σε 650 δις \$ το χρόνο, που αντιστοιχεί στο 1.5% του παγκόσμιου ΑΕΠ. Τα παράνομα έσοδα που προέρχονται από τη διακίνηση των ναρκωτικών αντιστοιχούν στο 20% των παράνομων εσόδων από όλες τις μορφές διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος, ποσοστό που αντιστοιχεί σε 0.6-0.9% του παγκόσμιου ΑΕΠ. Αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι, για το 2009, υπολογίζεται πως η πώληση κοκαΐνης παγκοσμίως απέφερε 84 δις \$, εκ των οποίων μόνο 1 δις αφορά το κόστος παραγωγής, που καταλήγει στους καλλιεργητές του φυτού στις Άνδεις. Η μερίδα του λέοντος των παράνομων από τη πώληση του ναρκωτικού, σε χονδρική και λιανική, παράγεται στη Βόρεια Αμερική (35 δις \$) και στη Βόρεια και Κεντρική Ευρώπη (26 δις \$). Για αναλυτικότερα στοιχεία και επεξήγηση του υπολογιστικού μοντέλου βλ. Research report “*Estimating illicit financial flows resulting from drugs trafficking and other transnational organized crimes*”, UNODC, Οκτώβριος 2011

¹⁰¹ Καμπέρου-Ντάλτα Ε., σελ. 11

¹⁰² Stessens G., σελ. 12

προσώπων ότι είναι ο σκοπός της απόκτησης οικονομικής ισχύος. Τα παράνομα υψηλά έσοδα που παράγονται από την δράση του οργανωμένου εγκλήματος μπορούν, είτε να επενδυθούν στη νόμιμη οικονομία, οπότε προσδίδουν κοινωνικό κύρος και επιχειρηματικές προοπτικές στους κατόχους τους, είτε να επαναχρησιμοποιηθούν για εγκληματικές δράσεις, αναπτύσσοντας και ισχυροποιώντας περαιτέρω την οργάνωση¹⁰³. Τον κίνδυνο διείσδυσης στη νόμιμη οικονομία ή της γιγάντωσης των οργανώσεων είναι που καλείται, συμπληρωματικά με άλλες δράσεις, να μετριάσει το κανονιστικό πλαίσιο του ξεπλύματος. Όπως έχει χαρακτηριστικά έχει αναφέρει ο Bernasconi: *“One hundred thousand dollars in the hands of a Mafioso is more dangerous than a pistol”*¹⁰⁴.

Παρά τη δεδομένη διεύρυνση εφαρμογής του ξεπλύματος χρήματος σε πάρα πολλά αδικήματα, η ταχύτατη εξέλιξη του βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του οργανωμένου εγκλήματος και κυρίως στο ότι τα παράνομα έσοδα έχουν τη μορφή των μετρητών χρημάτων και είναι ιδιαίτερα υψηλά λόγω της οργανωμένης τέλεσης των κατά περίπτωση αδικημάτων.

Η παραγωγή τεράστιων παράνομων εσόδων μέσα από τη δράση των εγκληματικών οργανώσεων αποτελεί ένα ακόμη στοιχείο που ισχυροποιεί τους δεσμούς και την εξάρτηση με το ξέπλυμα χρήματος. Εξ ορισμού η οργανωμένη εγκληματικότητα παράγει μεγάλης έκτασης κέρδη. Τα τεράστια κέρδη των εγκληματικών οργανώσεων αποδίδονται σε δύο παράγοντες: Πρώτον ότι η παράνομη δραστηριότητα τελείται με μεθοδικότητα και οργάνωση και κατά δεύτερον διότι αφορά την παράνομη προσφορά αγαθών και υπηρεσιών. Κατά κανόνα οι παράνομες υπηρεσίες και τα αγαθά προσφέρονται σε αρκετά υψηλότερη τιμή σε σχέση με τα νόμιμα.¹⁰⁵ Η υψηλή τιμή των παράνομων αγαθών, σε σχέση με αυτά που διακινούνται νόμιμα, οφείλεται στον μονοπωλιακό χαρακτήρα που τείνει να επιβάλλει το οργανωμένο έγκλημα, το οποίο δεν ανέχεται τον ανταγωνισμό, αλλά

¹⁰³ Δημήτραινας Γ., σελ. 55 κ.ε.

¹⁰⁴ Εκατό χιλιάδες δολάρια στα χέρια ενός Μαφιόζου είναι πιο επικίνδυνα από ένα πιστόλι. Η φράση αυτή αποδίδεται στον Ελβετό Εισαγγελέα που χειρίστηκε την υπόθεση Pizza Connection, η οποία αφορούσε τη διακίνηση ηρωΐνης στην Αμερική, το ξέπλυμα των παράνομων εσόδων μέσα από εστιατόρια-πιτσαρίες και την αποστολή τους στη Σικελία.

¹⁰⁵ Stessens G., σελ. 8

επιζητεί την άσκηση αποκλειστικής επιρροής.¹⁰⁶ Στη θεώρηση του Dwight Smith για τις εγκληματικές οργανώσεις, υιοθετείται το μοντέλο της παράνομης επιχείρησης¹⁰⁷. Η παράνομη επιχείρηση της οργανωμένης εγκληματικότητας θεωρείται προέκταση της νόμιμης αγοράς, πέρα από τα όρια του νόμου, για την επιδίωξη του κέρδους ανταποκρινόμενη στις παράνομες απαιτήσεις μερίδας της αγοράς¹⁰⁸. Σύμφωνα με την «οικονομικό-αγοραία»¹⁰⁹ θεώρηση το οργανωμένο έγκλημα έρχεται να ικανοποιήσει τη ζήτηση για παράνομες υπηρεσίες και αγαθά, με τις εξής προϋποθέσεις: πρώτον, η ζήτηση να είναι υψηλή, δεύτερον, να μπορεί να αποφέρει υψηλά κέρδη και τρίτον, ο κίνδυνος ποινικής δίωξης να είναι χαμηλός, ιδιαίτερα, συγκρινόμενος με τα παράνομα κέρδη που παράγονται (*low risk/high profit*).¹¹⁰ Η θεώρηση αυτή επιβεβαιώνει ως βασικό χαρακτηριστικό της οργανωμένης εγκληματικότητας την επιδίωξη και παραγωγή τεράστιων παράνομων κερδών¹¹¹.

Τα τεράστια παράνομα κέρδη που παράγονται επηρεάζουν με δύο τρόπους τη σχέση οργανωμένης εγκληματικότητας και ξεπλύματος χρήματος. Αφενός δημιουργούν την πιεστική ανάγκη να ξεπλυθούν αυτά τα χρήματα. Ενώ μικρά ποσά που προέρχονται από αδικήματα που τελούνται μεμονωμένα μπορούν εύκολα να αναλωθούν ή να συγκαλυφθεί η προέλευση τους χωρίς να γίνει αυτό αντιληπτό από

¹⁰⁶ Την άποψη αυτή πρεσβεύει ο T. Schelling, σύμφωνα με τον οποίο: «το οργανωμένο έγκλημα δεν επιδιώκει την απλή ποσοτική επέκταση, αλλά δεν ανέχεται τον ανταγωνισμό». Βλ. σχετ. Λάζο Γρ., σελ. 14

¹⁰⁷ Παρόμοια άποψη αναπτύσσει και ο Lupsha, σύμφωνα με την οποία η οργανωμένοι εγκληματικότητα περιλαμβάνει ομάδες λαθρεμπόρων που λειτουργούν παρασιτικά ως προς το νόμιμο εμπόριο. Η σχέση αυτή εξελίσσεται σε τρία στάδια: Αρχικά, η εγκληματική ομάδα προσπαθεί να επιβάλει την κυριαρχία τους σε μια περιοχή και να διατηρήσει σε αυτή τη μονοπωλιακή άσκηση παράνομης δραστηριότητας σε αυτή. Έπειτα, εκμεταλλευόμενη συγκεκριμένες περιστάσεις αναπτύσσει μια προνομιακή σχέση με τα κέντρα εξουσίας που της επιτρέπουν να επεκτείνεται στον οικονομικό και πολιτικό τομέα (παρασιτική φάση). Τέλος, στη συμβιωτική φάση, η σχέση της εγκληματικής οργάνωσης με τη πολιτική εξουσία γίνεται αμφίδρομη. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Lupsha: «Τα παραδοσιακά εργαλεία του κράτους για να επιβάλλει το νόμο δεν λειτουργούν δεν λειτουργούν πλέον για το οργανωμένο έγκλημα που έχει γίνει μέρος του κράτους, ένα κράτος μέσα στο κράτος». Βλ. σχετ. τα όσο παραθέτει ο Wright A., σελ. 53-54

¹⁰⁸ Wright A., σελ. 56

¹⁰⁹ ο.π., σελ. 21

¹¹⁰ ο.π., σελ. 21-22

¹¹¹ Το UNODC υπολογίζει σε 900 δις \$ τα παράνομα έσοδα από το διεθνικό οργανωμένο έγκλημα, από τα οποία 600 δις \$ είναι διαθέσιμα για ξέπλυμα, επιτείνοντας τις κοινωνικο-οικονομικές επιπτώσεις της οργανωμένης εγκληματικότητας, βλ. σελ. 99

τις διωκτικές αρχές, δεν ισχύει το ίδιο για τα τεράστια έσοδα του οργανωμένου εγκλήματος. Τα ποσά που προέρχονται από οργανωμένη εγκληματικότητα απαιτούν τη χρήση επιτηδευμένων τεχνικών, καθώς τα μεγάλα μεγέθη από μόνα τους είναι ικανά να προκαλέσουν υποψίες για τη νομιμότητα της κατοχής και της προέλευσης τους και να αποτελέσουν την απαρχή μιας έρευνας των διωκτικών αρχών που στη συνέχεια να οδηγήσει στην αποκάλυψη της παράνομης δράσης, στην επιβολή ποινών και στην αποστέρηση των παράνομα αποκτηθέντων περιουσιακών αγαθών. Η ανάγκη αυτή γίνεται πιο έντονη στην περίπτωση που τα χρήματα που παράγονται δεν χρειάζεται να επαναεπενδυθούν στην παράνομη δραστηριότητα αλλά θα πρέπει να εισρεύσουν στη νόμιμη οικονομία, είτε για να αποταμιευθούν, είτε για να επενδυθούν. Το πέρασμα από την υπόγεια στην νόμιμη οικονομία επιβάλλει το ξέπλυμα των κεφαλαίων. Αφετέρου, τα παράνομα έσοδα που θα πρέπει να ξεπλυθούν, σε κάποιο από τα στάδια της διαδικασίας, θα πρέπει να τοποθετηθούν στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Η μαζική εισροή παράνομων κεφαλαίων, είναι αυτή που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την αξιοπιστία και ακεραιότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος.

Στην ελληνική νομοθεσία έχει υιοθετηθεί η αμφίδρομη σχέση μεταξύ ξεπλύματος χρήματος και οργανωμένης εγκληματικότητας. Στο άρθρο 187 του Π.Κ. που ορίζει τις εγκληματικές οργανώσεις, μεταξύ των άλλων κακουργημάτων, τα οποία μπορούν να τελούνται εντός πλαισίου εγκληματικής οργάνωσης ώστε να έχει εφαρμογή η σχετική νομοθεσία, περιλαμβάνεται και το αδίκημα του ξεπλύματος χρήματος¹¹². Επίσης στη νομοθεσία του ξεπλύματος χρήματος¹¹³, τα αδικήματα που τελούνται από εγκληματικές οργανώσεις περιλαμβάνονται στη λίστα των βασικών αδικημάτων. Η υπαγωγή αυτή, πέρα από την αυστηροποίηση των ποινών στους υπαιτίους ξεπλύματος χρήματος όταν αυτό τελείται εντός πλαισίου εγκληματικής οργάνωσης, δίνει τη δυνατότητα στις διωκτικές αρχές να εφαρμόζουν ειδικές ανακριτικές τεχνικές, όπως καταγραφή δραστηριότητας εκτός κατοικίας, άρση του απορρήτου των επικοινωνιών, κλπ αλλά και να μπορούν να υπαγάγουν και μάρτυρες σε πρόγραμμα προστασίας και να εφαρμόζουν μέτρα επιείκειας.

Η διασύνδεση του ξεπλύματος χρήματος με το οργανωμένο έγκλημα δεν περιορίζεται μόνο στο στάδιο τέλεσης των αδικημάτων. Η στενή εξαρτημένη μεταξύ

¹¹² Άρθρο 187 του Π.Κ.

¹¹³ Άρθρο 3 του Ν. 3961/2008 «»

τους σχέση συνέβαλε στην διαμόρφωση αντεγκληματικής πολιτικής που αντιμετωπίζει το ζεπλύμα χρήματος, ως ένα «εργαλείο» για την έμμεση αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος.

Τα μέτρα που εφαρμόστηκαν στο παρελθόν για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος αποδείχθηκαν αναποτελεσματικά ή απέτυχαν εντελώς. Η απειλή και επιβολή στερητικής της ελευθερίας ποινής, ακόμα και την αφηρημένης διακινδύνευσης πράξη της συμμετοχής της εγκληματικής οργάνωσης, ανεξάρτητα από την επίτευξη τέλεσης του αδικήματος, δεν στάθηκε από μόνη της ικανή να ανακόψει την εξάπλωση της δράσης του, καθώς τα μέλη αυτά αντικαθίστονται εύκολα ή συμμετέχουν στο σχεδιασμό των δράσεων της οργάνωσης ακόμα και μέσα από τη φυλακή. Για το λόγο αυτό η ποινικοποίηση του ζεπλύματος χρήματος και σπουδαιότερα η αποστέρηση των παράνομων εσόδων από τις εγκληματικές οργανώσεις που προβλέπει, αναδείχθηκε ως ένα «νέο εργαλείο» που πλήττει τη δομή της ίδιας της οργάνωσης και όχι μεμονωμένα μέλη της, καθώς στοχεύει στη γενεσιουργό αιτία της δράσης του οργανωμένου εγκλήματος, την απόκτηση (παράνομου) οικονομικού οφέλους. Η κατάσχεση και δήμευση των παράνομων εσόδων και η αύξηση της δυσκολίας ζεπλύματος τους, αφαιρεί το κίνητρο ένταξης και συμμετοχής σε εγκληματικές ομάδες και διαταράσσει σημαντικά την ίδια την λειτουργία τους.¹¹⁴ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της οπτικής αποτελούν οι ΗΠΑ, όπου ένας από τους στρατηγικούς στόχους αντιμετώπισης του διεθνικού οργανωμένου εγκλήματος είναι η ρήξη της οικονομικής δύναμης των δικτύων, η προστασία των αγορών στρατηγικού ενδιαφέροντος και το χρηματοοικονομικό σύστημα της χώρας από τη διείσδυση του οργανωμένου εγκλήματος και τη κατάχρηση του για τους σκοπούς της νομιμοποίησης.¹¹⁵

Στο στάδιο της πρόληψης και σε επίπεδο ΕΕ, στο πλαίσιο της πολυτομεακής προσέγγισης του οργανωμένου εγκλήματος, έχει διαμορφωθεί σύμφωνα με το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης η λεγόμενη «διοικητική προσέγγιση». Η «διοικητική προσέγγιση» αποβλέπει ουσιαστικά στην ενίσχυση του προληπτικού ρόλου των

¹¹⁴ Stessens G., σελ. 9-10

¹¹⁵ Βλ. σχετ. τη περίληψη της στρατηγικής (fact sheet) για το διεθνικό οργανωμένο έγκλημα, προσβάσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/07/25/fact-sheet-strategy-combat-transnational-organized-crime>, πρόσβαση για τελευταία φορά την 09-09-2013.

τραπεζών και των λοιπών χρηματοοικονομικών φορέων ώστε να αποτραπεί η διείσδυση των παράνομων κεφαλαίων που προέρχονται από την δράση του οργανωμένου εγκλήματος στη νόμιμη οικονομία.¹¹⁶

Παρά την αρχική θεώρηση της άρρηκτης σχέσης του ξεπλύματος χρήματος με την οργανωμένη διακίνηση ναρκωτικών και τη σοβαρή και οργανωμένη εγκληματικότητα, η διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής της νομοθεσίας, τείνει να καλύψει κάθε μορφή εγκληματικής δράσης, είτε τελείται εντός πλαισίου εγκληματικής οργάνωσης, είτε μεμονωμένα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της άκρατης διεύρυνσης προς κάθε κατεύθυνση αποτελεί η ελληνική νομοθεσία και η προς ψήφιση 4^η Ευρωπαϊκή Οδηγία, με την οποία συμπεριλαμβάνεται η φοροδιαφυγή ως ένα από τα αδικήματα για τα οποία μπορεί να υπάρξει ξέπλυμα, αλλά και η εφαρμογή της νομοθεσίας για σχετικά μικρά χρηματικά ποσά¹¹⁷. Αυτό που προφανώς επιθυμούσε να πετύχει αρχικά η διασύνδεση του φαινομένου του ξεπλύματος χρήματος με την οργανωμένη εγκληματικότητα και εκ των υστέρων η διεύρυνση σε περισσότερα αδικήματα, ήταν η όσο το δυνατόν ευρεία συμπερίληψη εκείνων των αδικημάτων, από τα οποία μπορούν να προκύψουν υψηλά παράνομα κέρδη. Η προσπάθεια να μετατραπούν αυτά τα τεράστια παράνομα έσοδα σε περιουσία με νομιμοφανή προέλευση, μέσω του χρηματοοικονομικού τομέα, είναι που μπορεί να πλήξουν την ακεραιότητα και τη σταθερότητα του.¹¹⁸ Παρόλα ταύτα στο συλλογικό υποσυνείδητο παραμένει η σχέση του φαινομένου με το οργανωμένο έγκλημα, είτε λόγω όγκου των παρανόμων κερδών, είτε λόγω της ηθικής απαξίας και των αναπαραστάσεων που το συνοδεύουν.

¹¹⁶ Βλ. σχετ. το υπ' αριθμ. 16797 από 23 Νοεμβρίου 2011 του Συμβουλίου της ΕΕ, στο οποίο περιγράφεται η Στρατηγική Εσωτερικής Ασφάλειας της Ένωσης και καθορίζεται η αντιμετώπιση των εγκληματικών δικτύων ως στρατηγικός στόχος τετραετίας. Πέρα από τη «διοικητική προσέγγιση» που καθιερώνει, η Στρατηγική επέβαλλε την αναθεώρηση του πλαισίου της ΕΕ για το ξέπλυμα χρήματος (γεγονός που οδηγεί στην ψήφιση της 4^{ης} Ευρωπαϊκής Οδηγίας) για να ενισχυθεί η διαφάνεια των νομικών προσώπων και των εταιρικών μορφωμάτων.

¹¹⁷ Υποχρέωση αναφοράς συναλλαγών άνω των 10.000 \$ σύμφωνα με τη Banking Secrecy Act, 1970, αλλά ακόμη και για 3.500 € σύμφωνα με την

¹¹⁸ Καμπέρου-Ντάλτα Ε., σελ. 12

Προστατευόμενο έννομο αγαθό

Η με επιτυχία ολοκλήρωση του ξεπλύματος χρήματος έχει ως αποτέλεσμα την συντήρηση και ενίσχυση της εγκληματικής δραστηριότητας από την οποία προέρχονται τα παράνομα έσοδα, ενώ η ίδια η χρήση του χρηματοοικονομικού τομέα, ανεξάρτητα από το εάν επιτυγχάνεται τον τελικό αποτέλεσμα ή όχι, μπορεί να βλάψει τη φερεγγυότητα και την ακεραιότητα του. Ακόμη, η εξαρτημένη σχέση μεταξύ του ξεπλύματος χρήματος και του βασικού αδικήματος επεκτείνεται πέρα από το στάδιο της παράβαση του κανόνα και στην δίωξη της συμπεριφοράς και στην επιβολή κυρώσεων. Εάν δεν εντοπισθεί το βασικό αδίκημα, τότε το ξέπλυμα μένει ατιμώρητο και αντίστροφα, εάν δεν εντοπισθούν τα παράνομα έσοδα, δεν αποστερείται ο εγκληματίας από τα όσα απέκτησε με την παράνομη δράση του ως επιπρόσθετη ποινή.

Οι συνέπειες αυτές βασικά περιγράφουν και τις αντίστοιχες κατευθύνσεις προστασίας των απαγορευτικών και κυρωτικών ρυθμίσεων, με την ιδιαιτερότητα ότι το ξέπλυμα χρήματος δεν φαίνεται να βάζει κατά ενός συγκεκριμένου έννομου αγαθού και να δικαιολογεί έτσι την εγκληματοποίηση του. Στις περισσότερες περιπτώσεις δεν υπάρχει ένα ορατό συγκεκριμένο προσωποποιημένο θύμα, αλλά η απειλή στρέφεται κατά της κοινωνικής και οικονομικής ομαλότητας¹¹⁹. Ακόμη, η ίδια η πορεία θεμελίωσης της εγκληματοποίησης του ξεπλύματος χρήματος σε διεθνές επίπεδο και η αυτούσια ή με ελάχιστες τροποποιήσεις εισαγωγή των απαγορευτικών ρυθμίσεων στις εθνικές έννομες τάξεις, όπως στη περίπτωση της Ελλάδας, δεν συνδέεται ευθέως με τη προστασία κάποιου έννομου αγαθού, ως δικαιολογητικός λόγος εισαγωγής της ρύθμισης. Ενισχυτικό της σύγχυσης, είναι το γεγονός ότι παράνομα έσοδα είναι δυνατόν να προκύψουν από μια πλειάδα αδικημάτων, τα οποία στρέφονται κατά ετερόκλητων έννομων αγαθών.

Ο Δημήτραινας¹²⁰ ισχυρίζεται ότι στην αναζήτηση ενός μεγέθους άξιου προστασίας από το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: ο άυλος ή ασώματος χαρακτήρας του αντικειμένου της εγκληματικής συμπεριφοράς, ότι είναι κρίσιμη η περιουσιακή αξία του στοιχείου αυτού, ότι είναι αναγκαία η συγκεκριμένη αξιόποινη προέλευση του και ότι απαιτείται θετική γνώση των στοιχείων αυτών από τον υπαίτιο ξεπλύματος.

¹¹⁹ Ριζάβα Φ., σελ. 454

¹²⁰ Βλ. το έργο του ιδίου, σελ. 60-65

Επιπλέον, θα πρέπει ο δράστης να επιθυμεί και να επιδιώκει την απομάκρυνση της περιουσίας από την πηγή προέλευσης της.

Οι διάφορες απόψεις που έχουν διατυπωθεί κατά καιρούς και αποκρυσταλλωθεί μπορούν να διαχωριστούν σε τρεις κατηγορίες:¹²¹

1. Το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος προσβάλλει έννομο αγαθό που όμως είναι διαφορετικό από το έννομο αγαθό που προσβάλλει το βασικό αδίκημα, άρα το ΕΧ έχει αυτοτελή κοινωνικοηθική απαξία
2. Το έννομο αγαθό του ξεπλύματος ταυτίζεται με εκείνο του βασικού αδικήματος, επιβεβαιώνοντας την εξαρτημένη μεταξύ τους σχέση, άρα το ΕΧ δεν έχει αυτοτελή απαξία, και
3. Το έννομο αγαθό του ξεπλύματος συνδέεται και εξαρτάται από το βασικό αδίκημα.

Το ξέπλυμα έχει αυτοτελή απαξία

Με την εγκληματικοποίηση του ξεπλύματος χρήματος η διεθνής κοινότητα επιχείρησε να προστατέψει το χρηματοπιστωτικό και γενικότερα χρηματοοικονομικό σύστημα, τον υγιή ανταγωνισμό, την ασφάλεια των συναλλαγών, κ.α. τα οποία μπορούν να θιγούν με την εισροή υπερβολικών παράνομων εσόδων σε αυτό.¹²² Η ελληνική νομοθεσία φέρεται να υιοθετεί άμεσα την άποψη αυτή, καθώς στο άρθρο 2 του ισχύοντος νόμου για το ξέπλυμα χρήματος (Ν. 3691/2008) αναφέρεται ότι αντικείμενο του είναι η προστασία της ακεραιότητας και της φήμης του χρηματοπιστωτικού τομέα από τους κινδύνους του ξεπλύματος.

Η τοποθέτηση παράνομων κεφαλαίων αυτή καθεαυτή μπορεί να πλήξει την ομαλή λειτουργία του χρηματοοικονομικού συστήματος. Η μαζικότητα της εισροής τέτοιων κεφαλαίων, τόσο σε συχνότητα, όσο και σε όγκο της κάθε συναλλαγής, η κίνηση, τοποθέτηση και επένδυση τους με γνώμονα όχι το επενδυτικό συμφέρον αλλά τις δυνατότητες νομιμοποίησης που προσφέρουν οι αντίστοιχες συναλλαγές, η απουσία μεθόδων και τεχνικών που να επιτρέπουν την ταυτόχρονη διενέργεια των συναλλαγών αλλά και τον έλεγχο της νόμιμης προέλευσης τους, μπορούν να

¹²¹ Καμπέρου-Ντάλτα Ε., σελ. 60

¹²² Reuter P. & Truman E., σελ. 130-131

διαταράζουν σημαντικά την οικονομική λειτουργία τραπεζικών ιδρυμάτων, οργανισμών ή χωρών¹²³.

Μέρος της βιβλιογραφία έχει διατυπωθεί λανθασμένα η άποψη¹²⁴ ότι το ξέπλυμα όχι μόνο δε θίγει τον χρηματοπιστωτικό τομέα, αλλά τον ενισχύει, στηρίζοντας και αξιοποιώντας τις δυνατότητες που προσφέρει. Η άποψη αυτή παραγνωρίζει την αρνητικές οικονομικές συνέπειες του ξεπλύματος: την ενίσχυση του αθέμιτου ανταγωνισμού, την στρέβλωση των μακροοικονομικών μεγεθών και της κατανάλωσης¹²⁵, την δημιουργία εξάρτηση της οικονομίας από κεφάλαια αμφισβητούμενης προέλευσης, ακόμα και τη διάβρωση λειτουργίας του κρατικού μηχανισμού. Σε μακροοικονομικό επίπεδο ο Alldridge προειδοποιεί ότι το ξέπλυμα χρήματος οδηγεί σε λάθος οικονομικές πολιτικές γιατί οι αποφάσεις λαμβάνονται με βάση στρεβλά στατιστικά στοιχεία, λάθος τοποθέτηση κεφαλαίων λόγω στρεβλώσεων στις τιμές των βασικών αγαθών και αρνητικές επιπτώσεις στη συλλογή φόρων λόγω της καθόλου ή μικρότερης δήλωσης εισοδήματος.¹²⁶ Τέλος η άποψη αυτή έρχεται σε πλήρη σύγκρουση με το Νόμο του Gresham¹²⁷ και τη παραλλαγή του που αφορά τη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού τομέα, σύμφωνα με τον οποίο «τα παράνομα κεφάλαια διώχνουν τα νόμιμα». Όταν πληγεί η φήμη ενός χρηματοπιστωτικού οργανισμού ότι ευνοεί, υποθάλλει ή χρησιμοποιείται για τους σκοπούς του ξεπλύματος, απωθούνται οι νόμιμοι και υγιείς καταθέτες και επενδυτές. Στην ίδια λογική, οι επενδύσεις που γίνονται με κριτήριο τις δυνατότητες νομιμοποίησης δεν στοχεύουν απαραίτητα στην παραγωγή κέρδους, που είναι η αναγκαία συνθήκη επιβίωσης στη νόμιμη οικονομία, αλλά λειτουργούν εκτός των ορίων του υγιούς ανταγωνισμού¹²⁸. Έτσι οι επιχειρήσεις-«πλυντήρια» παράνομων

¹²³ Ως παραδείγματα που επιβεβαιώνουν τον κίνδυνο αυτό ο McDonnell αναφέρει: (α) την περίπτωση της τράπεζας BCCI, για την οποία η κυβέρνηση και η βασιλική οικογένεια του Αμπού Ντάμπι, που την κατείχε, συμφώνησε να καταβάλει το ποσό των 1,8 δις \$ ως αποζημίωση για το ρόλο της στο ξέπλυμα χρήματος, (β) τις Σευχέλλες που με νόμο το 1996 προσέφεραν ασυλία σε όποιον επένδυε πάνω από 10 εκατ. \$ στη χώρα, το οποίο θεωρήθηκε από τη διεθνή κοινότητα ως πρόταση για επίδοξους υπαίτιους ξεπλύματος χρήματος. Βλ. σχετ. McDonnell, σελ. 10

¹²⁴ Ριζαβα Φ., σελ. 456

¹²⁵ Τραγάκης Γ., σελ. 42

¹²⁶ Alldridge P., σελ. 39

¹²⁷ Τραγάκης Γ. σελ. 47

¹²⁸ McDonnell R., σελ. 11

εσόδων σύντομα αποκτούν δεσπόζουσα θέση, εκτοπίζοντας σταδιακά τις νόμιμες επιχειρήσεις, με συνέπεια την περαιτέρω επέκταση και επιρροή των εγκληματιών.

Ένα σημαντικό στοιχείο που ορίζει την ένταση του κινδύνου είναι το ύψος των παράνομων κερδών που πρόκειται να ξεπλυθούν. Η οικονομική επιστήμη δεν έχει θέσει κάποιο συγκεκριμένο ποσό ή μακροοικονομική αναλογία των παράνομων σε σχέση με τα νόμιμα κέρδη, στο εγχώριο ή διεθνές χρηματοοικονομικό σύστημα. Παρόλα ταύτα γίνεται αντιληπτό, με μη οικονομικούς όρους, ότι για να είναι δυνατή μια προσβολή μεγάλης έντασης θα πρέπει να είναι ανάλογου ύψους, σε σχέση με τη δεδομένη οικονομική συγκυρία, ώστε να μπορούν αντικειμενικά να κλονίσουν την ακεραιότητα και ομαλή λειτουργία του συστήματος. Διαφορετικά η επίκληση της προστασίας του αποτελεί μια αοριστία κενή περιεχομένου. Στον αντίποδα αυτής της άποψης θα πρέπει να λεχθεί ότι η συγκεκριμένη μορφή εγκληματικής δραστηριότητας έχει τεράστιο σκοτεινό αριθμό: τα χρήματα που κινούνται στον χρηματοοικονομικό τομέα δεν θεωρούνται ότι έχουν παράνομη προέλευση μέχρι κάτι τέτοιο να αποδειχθεί ή τουλάχιστον να συγκεντρώσει αποχρώσεις ενδείξεις. Τα κράτη λοιπόν προκειμένου να είναι συνεπή στις υποχρεώσεις τους για προστασία του χρηματοοικονομικού συστήματος οφείλουν να θέσουν σε ισχύ το απαραίτητο κανονιστικό πλαίσιο που να είναι πρόσφορο αποτροπής μιας τέτοιας απειλής.

Το ξέπλυμα δεν έχει αυτοτελή απαξία

Οι διάφορες υποστάσεις του ξεπλύματος χρήματος προσβάλλουν το έννομο αγαθό της ποινικής δικαιοσύνης. Ουσιαστικά προκαλούν την πρακτική αδυναμία του εντοπισμού και της δήμευσης των προϊόντων του εγκλήματος και δυσχεραίνουν την ορθή απονομή της ποινικής δικαιοσύνης, με το αρνητικό αποτέλεσμα να αντανακλάται στην πρότερη εγκληματική πράξη.

Η ορθή απονομή της ποινικής δικαιοσύνης, ως προστατευόμενο αγαθό, βασίζεται στην άποψη ότι με το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος δυσχεραίνονται οι προσπάθειες των διωκτικών αρχών να ερευνήσουν και να τιμωρήσουν το βασικό αδίκημα¹²⁹ καθώς καθίσταται θολή ή μη ορατή η σύνδεση μεταξύ των παράνομων εσόδων και του βασικού αδικήματος, κατά τρόπο που είναι αβέβαιη η δίωξη του

¹²⁹ Διονυσοπούλου Α., σελ. 280

δράστη και η επιβολή ποινής, τόσο για το βασικό, όσο και για το συνεπακόλουθο αδίκημα του ξεπλύματος¹³⁰. Η ποινικοποίηση του ξεπλύματος χρήματος προσφέρει στις διωκτικές αρχές μια δεύτερη ευκαιρία να ανιχνεύσουν την πρότερη εγκληματική δραστηριότητα από την οποία προέκυψαν τα παράνομα έσοδα. Αν ταυτόχρονα ληφθεί υπόψη η τάση διεύρυνσης του πεδίου εφαρμογής του ξεπλύματος χρήματος σε όσο το δυνατόν περισσότερα αδικήματα, καθίσταται σαφές ότι η ποινικοποίηση του φαινομένου αποκτά κεντρικό ρόλο στην αντεγκληματική πολιτική κατά του βασικού αδικήματος.¹³¹

Στην κατηγορία αυτή εντάσσεται και η γενικοπροληπτική προστασία των έννομων αγαθών που προσβάλλει το βασικό αδίκημα καθώς η αδυναμία εξιχνίασης του βασικού αδικήματος εμπεριέχει τον κίνδυνο το έννομο αγαθό που προσβλήθηκε από το βασικό αδίκημα να δύναται να προσβληθεί εκ νέου, είτε με τον κίνδυνο της εμβάθυνσης της προσβολής, όπως στη περίπτωση των αδικημάτων κατά της ιδιοκτησίας/περιουσίας, είτε με τον αφηρημένο κίνδυνο της επανάληψης τέλεσης του ίδιου βασικού αδικήματος¹³².

Μια παραλλαγή της άποψης αυτής υποστηρίζει ότι το προστατευόμενο έννομο αγαθό του ξεπλύματος είναι η πρακτική αδυναμία εντοπισμού και δήμευσης της περιουσίας που αποκτήθηκε παράνομα, έτσι ώστε να αφαιρεθεί από τον δράστη, έμμεσα ή άμεσα¹³³. Η δήμευση μαζί με την ποινικοποίηση του ξεπλύματος αποτελούν τα δύο εργαλεία της σύγχρονης αντεγκληματικής πολιτικής για την καταπολέμηση της εγκληματικότητας που παράγει υψηλά έσοδα. Κατά την άποψη αυτή, που υποστηρίζει ο Τριανταφύλλου¹³⁴, η δήμευση επιδιώκει αυτοτελείς σκοπούς, που πέρα από την απειλή και επιβολή της στερητικής της ελευθερίας ποινής, αποσκοπούν στην αφαίρεση των εγκληματικών εσόδων, ώστε να καταστήσουν το έγκλημα μη προσοδοφόρο και έτσι μη ελκυστικό. Συνεπώς, το κανονιστικό πλαίσιο του ξεπλύματος επιτελεί μια βοηθητική λειτουργία στην καταπολέμηση του βασικού αδικήματος, με την εξασφάλιση της δήμευσης των παράνομων εσόδων και την αποστέρηση των εγκληματιών από την απόλαυση των οφελημάτων, την αφαίρεση

¹³⁰ Καμπέρου-Ντάλτα Ε., σελ. 71

¹³¹ Ριζάβα Φ., σελ. 434-435

¹³² Καμπέρου-Ντάλτα Ε., σελ. 61

¹³³ Διονυσοπούλου Α. σελ. 280-281

¹³⁴ Την σχετική άποψη παραθέτει η Ριζάβα Φ., σελ. 460

μέσων ή κίνητρων για την τέλεση νέων αδικημάτων (αποστέρηση κεφαλαίου κίνησης)¹³⁵.

Οι Levi και Reuter αναφέρουν τα μέτρα ξεπλύματος χρήματος ως «δίκαιη τιμωρία». Πέρα από τις άλλες λειτουργίες τους και κυρίως μέσω της δήμευσης, εξασφαλίζουν την ικανοποίηση των κοινωνιών ότι οι παραβάτες δεν θα μπορούν να απολαύσουν τους καρπούς των εγκλημάτων τους και ότι θα τους απαλλοτριωθούν εμφανώς. Η δήμευση πολεμά το αρνητικό πρότυπο του «ζην επικινδύνως». Η δήμευση των παράνομων κεφαλαίων δημιουργεί έσοδα για την Πολιτεία και οδηγεί σε δίωξη όσους επαγγελματίες συνωμοτούν ώστε τα παράνομα έσοδα να φαίνονται νόμιμα. Ιδιαίτερα για την κατηγορία των επαγγελματιών ο μόνος τρόπος που υπάρχει για να πληγεί η εγκληματική οργάνωση είναι να χτυπηθούν αυτοί που ενώ δεν μετέχουν στην τέλεση του βασικού αδικήματος συμβάλλουν στην αποσύνδεση των παράνομων κερδών από τα εγκλήματα από τα οποία προήλθαν. Σε τέτοια περίπτωση περνάει το μήνυμα ότι ο νόμος ισχύει για όλους.¹³⁶

Η προστασία της ποινικής δικαιοσύνης δεν περιορίζεται μόνο στην ημεδαπή αλλά περιλαμβάνει και την αλλοδαπή, καθώς οι σχετικές ρυθμίσεις της νομοθεσίας του ξεπλύματος χρήματος περιλαμβάνουν και εκείνες τις περιπτώσεις που το βασικό αδίκημα τελέστηκε στην αλλοδαπή¹³⁷. Στην περίπτωση του ξεπλύματος εγκαταλείπεται η κλασσική διάκριση μεταξύ ημεδαπών και αλλοδαπών ένομων αγαθών και αναλαμβάνεται η υποχρέωση να προστατευτούν κατ' εξαίρεση και ξένα κράτη τα οποία έχουν δικαιοδοσία έρευνας και δίωξης του βασικού αδικήματος, αδυνατούν όμως για οποιοδήποτε λόγο να την ασκήσουν, είτε γιατί δεν αντιλαμβάνονται την τέλεση του βασικού αδικήματος είτε του συνακόλουθου ξεπλύματος των παράνομων εσόδων που προήλθαν από αυτό. Η δίωξη της συμπεριφοράς του ξεπλύματος προστατεύει και τα συμφέροντα της χώρας όπου έλαβε χώρα το βασικό αδίκημα, καθώς εξασφαλίζει ότι ο υπαίτιος θα διωχθεί και θα

¹³⁵ McDonnel R., σελ. 9

¹³⁶ Levi M. & Reuter P., σελ. 348-349

¹³⁷ Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 3 του Ν. 3681/2008 «*νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες υπάρχει και όταν οι δραστηριότητες από τις οποίες προέρχεται η προς νομιμοποίηση περιουσία έλαβαν χώρα στο έδαφος άλλου κράτους, εφόσον αυτές θα ήταν βασικό αδίκημα εάν διαπράτονταν στην Ελλάδα και θεωρούνται αξιόποινες πράξεις σύμφωνα με τη νομοθεσία του κράτους αυτού*».

του επιβληθούν κυρώσεις, στερητική της ελευθερίας ποινή ή/και δήμευση των παράνομων εσόδων.¹³⁸

Η απαξία του ξεπλύματος εξαρτάται από το βασικό αδίκημα

Ο εξαρτημένος χαρακτήρας του ξεπλύματος με το βασικό αδίκημα πρέπει να θεωρείται δεδομένος. Οι νομοτυπικές περιγραφές του ξεπλύματος (λ.χ. απόκτηση, κατοχή διαχείριση ή χρήση) αποκτούν ηθική απαξία διότι η περιουσία προήλθε από συγκεκριμένο αδίκημα που περιλαμβάνεται στο πεδίο εφαρμογής των διατάξεων για το ξέπλυμα. Εάν η περιουσία έχει νόμιμη προέλευση ή προέρχεται από εγκληματική δραστηριότητα που δεν αποτελεί βασικό αδίκημα τότε δεν υφίσταται ξέπλυμα και συνεπώς η συμπεριφορά (ως προς την περιουσία που αποκτήθηκε) μένει ατιμώρητη.

Η εξάρτηση της απαξίας τους ξεπλύματος με αυτή του βασικού αδικήματος βρίσκει ιδιαίτερη εφαρμογή στην περίπτωση του οργανωμένου εγκλήματος. Το ξέπλυμα χρήματος μέσα από την οργανωμένη εγκληματικότητα αποκτά μια ιδιαίτερη έννοια, όπου αποκλειστικός σκοπός δεν είναι τα παράνομα έσοδα, αλλά η περαιτέρω δυνατότητα χρησιμοποίησης των κεφαλαίων στη νόμιμη ή παράνομη οικονομία και για την απόκτηση ισχύος. Καθοριστικός παράγοντας στη διαδικασία ξεπλύματος χρήματος, κατά τη Ριζάβα¹³⁹, είναι η εμπλοκή εγκληματικής οργάνωσης, είτε στο στάδιο της τέλεσης του βασικού αδικήματος, είτε για την επίτευξη την νομιμοποίησης των παράνομων εσόδων, είτε ταυτόχρονα και στα δύο. Στην περίπτωση αυτή η εγκληματική οργάνωση προσβάλλει τη δημόσια τάξη, αλλά και τα επιμέρους έννομα αγαθά τα οποία έχουν τεθεί στο στόχαστρο της. Ακόμη τα υψηλά παράνομα έσοδα που προκύπτουν από την οργανωμένη εγκληματική δράση αποτελούν ένα επιπλέον κριτήριο επικινδυνότητας.

Η επιτυχής νομιμοποίηση παράνομων εσόδων, ειδικά όταν είναι μεγάλου μεγέθους σε σχέση με τα πρότυπα του μέσου κοινωνού και εισρέουν στη νόμιμη οικονομία, πλήττει το αγαθό της «δικαιοσύνης» ή της «ακριβοδικίας στη κατανομή του πλούτου»¹⁴⁰. Η απόκτηση μεγάλης οικονομικής επιφάνειας και υψηλής κοινωνικής

¹³⁸ Καμπέρου-Ντάλτα Ε., σελ. 80

¹³⁹ Ριζάβα Φ., σελ. 465

¹⁴⁰ Η Καμπέρου-Ντάλτα αναφέρεται στη θεωρία του Τ. Ρώλς, σύμφωνα με την οποία «η κοινωνία διανέμει ορισμένα πρωταρχικά αγαθά, δηλαδή αγαθά τα οποία κάθε

θέσης, σε σύντομο χρόνο και χωρίς νόμιμη εργασία, με την καταχρηστική εφαρμογή των πρακτικών του εγχώριου ή διεθνούς χρηματοοικονομικού συστήματος προσβάλλει τα όρια που θέτει η δικαιοσύνη και τους όρους κοινωνικής συμβίωσης. Στη περίπτωση αυτή η προσβολή εκτείνεται πέρα από το χρηματοοικονομικό σύστημα ή την απονομή δικαιοσύνης ή το έννομο αγαθό που έπληξε το ίδιο το βασικό αδίκημα, αλλά την αξίωση αξίωση του μέσου κοινωνού να πλουτίζει κανείς με την αξία του, τις ικανότητες του και την έντιμη εργασία του.¹⁴¹

έλλογος άνθρωπος τεκμαίρεται ότι θέλει ανεξάρτητα από το περιεχόμενο του ορθολογικού σχεδίου της ζωής του. Τα κύρια πρωταρχικά κοινωνικά αγαθά είναι τα δικαιώματα, οι ελευθερίες και οι ευκαιρίες, το εισόδημα και ο πλούτος. ... οι παραπάνω κοινωνικές αξίες θα πρέπει να διανέμονται ίσα μεταξύ των ανθρώπων, εκτός αν μια άνιση διανομή κάποιων από αυτών αποβαίνει προς όφελος όλων». Βλ. σχετ. σελ. 85

¹⁴¹ Ο.π., σελ. 85-87

Ο κύκλος του ξεπλύματος

Η διαδικασία ξεπλύματος χρήματος ξεκινά από τα προϊόντα του εγκλήματος που προκύπτουν με την τέλεση του προηγούμενου (βασικού) αδικήματος και τελειώνει όταν τα κεφάλαια αυτά μπορούν να χρησιμοποιηθούν με ασφάλεια ή με ελάχιστο ρίσκο, για κάθε σκοπό, νόμιμο ή παράνομο¹⁴². Οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται στα πλαίσια αυτής της διαδικασίας είναι αναρίθμητες, πολύπλευρες και πολύπλοκες. Μοναδικός περιορισμός που τίθεται είναι τα όρια της φαντασίας των εμπλεκομένων προκειμένου να επιτύχουν τον επιθυμητό σκοπό της νομιμοποίησης. Οι προσπάθειες που καταβάλλονται από τους υπαιτίους ξεπλύματος χρήματος για την μείωση του κινδύνου εντοπισμού της ροής χρήματος και απώλειας των παράνομων κερδών είναι ανάλογες με τον επαγγελματισμό και την αποτελεσματικότητα των δομών οικονομικής έρευνας και δίωξης. Όσο πιο ισχυρά είναι τα προληπτικά και ελεγκτικά μέτρα, τόσο πιο επιτηδευμένες είναι οι τεχνικές νομιμοποίησης που χρησιμοποιούνται. Οι διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται, όσον αφορά το εύρος, την πολυπλοκότητα και την επιτήδευση των τεχνικών, εξαρτώνται από τη χώρα και από την εγκληματική δραστηριότητα από την οποία απορρέουν τα παράνομα κέρδη¹⁴³.

Κοινό στοιχείο όλων είναι ότι περιέχουν τρία κοινά στοιχεία που απαιτούνται από τους υπαιτίους:

1. Να αποκρυφτεί η πραγματική ιδιοκτησία και η προέλευση των χρημάτων,
2. Να διατηρείται διαρκώς η κατοχή της περιουσίας που αποκτήθηκε παράνομα, και
3. Να αλλάξει μορφή η παράνομη περιουσία.

Η τυποποίηση των τεχνικών ξεπλύματος χρήματος και η ένταξη ή αντιστοίχιση τους σε επεξηγηματικά μοντέλα, πέρα από τη συστηματικοποίηση της καταγεγραμμένης γνώσης για τη καλύτερη κατανόηση της δραστηριότητας σε θεωρητικό επίπεδο, πρωτίστως εξυπηρετεί τους κρατικούς φορείς που είναι επιφορτισμένοι με τη λήψη των αναγκαίων μέτρων για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Τα αντίμετρα αυτά στοχεύουν στο αδύνατο σημείο της διαδικασίας,

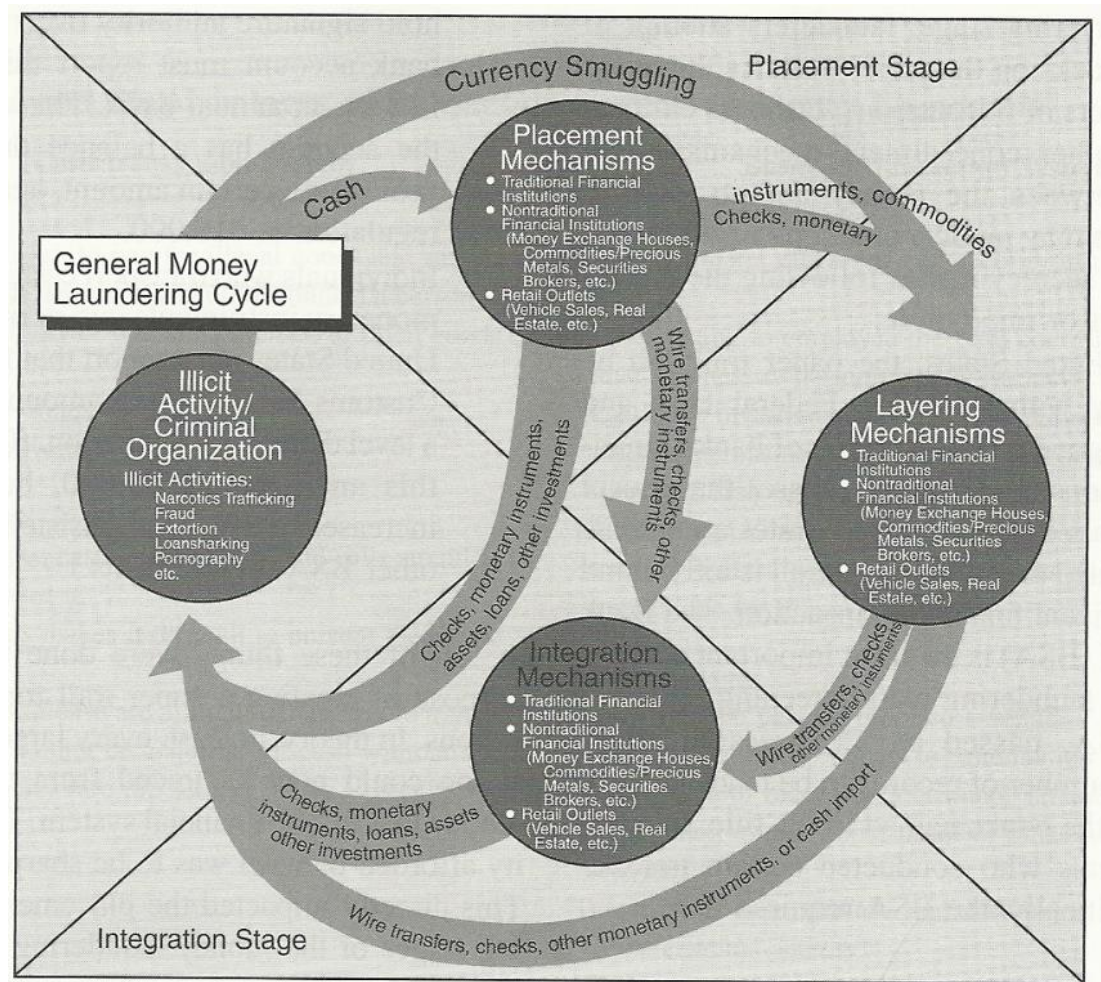
¹⁴² Levi M. & Reuter P., σελ. 311

¹⁴³ Gilmore W., σελ. 28-29

εκείνο το σημείο που η διαδικασία είναι πιο ευάλωτη στους ελεγκτικούς μηχανισμούς¹⁴⁴.

Το μοντέλο των 3 σταδίων: τοποθέτηση, διαστρωμάτωση και ενσωμάτωση

Η περιπλοκότητα και πολυπλοκότητα του ξεπλύματος χρήματος περιγράφεται εύστοχα από την διαδικασία των 3 σταδίων, της τοποθέτησης, της διαστρωμάτωσης και της ενσωμάτωσης, που μπορούν να λειτουργήσουν ως ένα ενιαίο συνεχές ή αυτόνομο. Η τυποποίηση αυτή έχει υιοθετηθεί από την FATF και τα ΗΕ και φαίνεται να κυριαρχεί και στη σχετική βιβλιογραφία.

Εικόνα 2: Απεικόνιση της διαδικασίας των 3 σταδίων του ξεπλύματος χρήματος, σύμφωνα με το Αμερικανικό FinCEN (Madinger J., σελ. 10)

¹⁴⁴ Gilmore W., σελ. 30

Τοποθέτηση (placement)

Κατά το αρχικό στάδιο, το στάδιο της τοποθέτησης τα παράνομα έσοδα που προέκυψαν από την τέλεση κάποιου αδικήματος, συνήθως με τη μορφή μετρητών, εισάγονται στον χρηματοπιστωτικό τομέα ή χρησιμοποιούνται για την αγορά κάποιου περιουσιακού στοιχείου ή νομισματικών ισοδυνάμων ή αξιογράφων.

Τόσο η διακίνηση ναρκωτικών, που αποτέλεσε τον καταλύτη κινητοποίησης της διεθνούς κοινότητας για την ανάληψη πρωτοβουλιών κατά του ξεπλύματος χρήματος, όσο και άλλες μορφές σοβαρού εγκλήματος, αποφέρουν στους εμπλεκόμενους, μεμονωμένους δράστες ή μέλη εγκληματικών οργανώσεων, παράνομα κέρδη υπό τη μορφή μετρητών και τις περισσότερες φορές σε χαρτονομίσματα μικρής ονομαστικής αξίας. Εξαιτίας αυτού του γεγονότος το στάδιο της τοποθέτησης-κατάθεσης των μετρητών χρημάτων σε χρηματοοικονομικά ιδρύματα ήταν εκείνο που θεωρήθηκε το πιο κρίσιμο για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος χρήματος.¹⁴⁵ Στη αδυναμία αυτή στηρίχθηκε η επιβολή σημαντικών υποχρεώσεων σε διάφορες κατηγορίες του ευρύτερου χρηματοοικονομικού τομέα που διαμορφώνουν μια δέσμη –προληπτικών- μέτρων, που παρουσιάστηκαν παραπάνω, όπως η αρχή «Γνώριζε τον πελάτη σου» που τυγχάνει εφαρμογής ακριβώς στο κρίσιμο στάδιο της διάδρασης του υπαιτίου με τους εκπροσώπους του χρηματοοικονομικού οργανισμού, η υποχρέωση διατήρησης των σχετικών στοιχείων και η υποχρέωση αναφοράς ύποπτων συναλλαγών ή συναλλαγών πάνω από ένα συγκεκριμένο όριο. Στόχος των ρυθμίσεων αυτών, πέρα από τον προληπτικό, ήταν η δημιουργία μιας σειράς έγγραφων ιχνών (*“paper trail”*) που θα μπορούσαν σε ενδεχόμενη έρευνα να ακολουθηθούν ώστε να αποκαλύψουν τον μηχανισμό του ξεπλύματος, τις τεχνικές που ακολουθήθηκαν, τα εμπλεκόμενα πρόσωπα και τους αποδέκτες των «ξεπλυμένων» κεφαλαίων.

Η επιβολή αυτών των προληπτικών μέτρων κατά το στάδιο της τοποθέτησης οδήγησε στους εμπλεκόμενους στη διαδικασία του ξεπλύματος χρήματος να σοφιστούν μια σειρά τεχνικών ώστε να παρακάμπτουν τα εμπόδια αυτά και να αποφεύγουν τον εντοπισμό. Κάποιες από αυτές τις τεχνικές έχουν πιο υψηλό βαθμό επιτήδευσης, ενώ άλλες είναι ιδιαίτερα απλές.

¹⁴⁵ Ο.π., σελ. 30-31

Ένας τρόπος δράσης που αναπτύχθηκε είναι η «τεχνική του μυρμηγκιού» ή *smurfing* ή *structuring* όπως καλείται διεθνώς. Δεδομένου ότι από τις αρχές των χωρών επιβλήθηκε η υποχρέωση αναφοράς συναλλαγών πάνω από ένα συγκεκριμένο όριο, 10.000 \$¹⁴⁶ ή 15.000 €, η τεχνική του structuring βασίζεται στην κατάθεση μικρότερων ποσών, σε διάφορα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Όταν εφαρμόζεται από περισσότερα πρόσωπα καλείται *smurfing*.¹⁴⁷ Με τον τρόπο αυτό αποφεύγεται η αυτόματη ενεργοποίηση του μηχανισμού αναφοράς και λόγω των μικρών διακινούμενων ποσών δεν κινούνται υποψίες στους υπαλλήλους των ιδρυμάτων που διεκπεραιώνουν τη συναλλαγή. Η τεχνική αυτή μπορεί να συνδυάζεται με την μετατροπή συναλλάγματος ή την τεχνική της διύλισης. Η τεχνική της διύλισης περιλαμβάνει την μετατροπή χαρτονομισμάτων μικρής ονομαστικής αξίας σε χαρτονομίσματα μεγαλύτερης ονομαστικής αξίας. Η μέθοδος αυτή συνδέεται άμεσα με τη διακίνηση ναρκωτικών, καθώς οι έμποροι ναρκωτικών αποκομίζουν από την παράνομη δράση τους μεγάλο όγκο χαρτονομισμάτων, μικρής ονομαστικής αξίας. Οι μεγάλες ποσότητες τέτοιων χαρτονομισμάτων μπορεί να εγείρουν υποψίες κατά την κατάθεση τους στο χρηματοοικονομικό σύστημα.¹⁴⁸ Οι τεχνικές του structuring, refining και ανταλλαγής συναλλάγματος δεν αφορούν αποκλειστικά τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, τις τράπεζες και τα ανταλλακτήρια συναλλάγματος συγκεκριμένα. Τέτοιες συναλλαγές μπορούν να πραγματοποιούνται και σε άλλους χρηματοοικονομικούς φορείς, όπως τα καζίνο.

Η κρισιμότητα του σταδίου της τοποθέτησης βασίζεται σε μεγάλο βαθμό, αν όχι αποκλειστικά, στην υποχρέωση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων να αξιολογούν τις συναλλαγές και να αποφαινόμενοι αν είναι ύποπτες ή ασυνήθεις. Ένας τέτοιος σκόπελος θα μπορούσε να ξεπεραστεί εάν οι εμπλεκόμενοι στη διαδικασία ξεπλύματος χρήματος εξασφάλιζαν τη «συνεργασία» ή την ανοχή των φορέων του

¹⁴⁶ Στη βιβλιογραφία αναφέρεται το παράδειγμα της Επιχείρησης «Greenback» που εντόπισε καταθέσεις χρηματικών ποσών, προερχόμενων από διακίνηση ναρκωτικών, λίγο κάτω από 10.000 \$, ώστε να αποφεύγεται η υποχρέωση αναφοράς που θεμελιώνει ο Νόμος για το τραπεζικό Απόρρητο στις ΗΠΑ (Banking Secrecy Act, 1970). Βλ. Levi M. & Reuter P., σελ. 296

¹⁴⁷ Βλ. σχετικά στην ιστοσελίδα της ΜΧΠ του Καναδά (Fintrac/Canafe) <http://www.fintrac-canafe.gc.ca/publications/typologies/2009-11-01-eng.asp#s4-4> (τελευταία πρόσβαση την 06-09-2013)

¹⁴⁸ Ο.π.

χρηματοοικονομικού τομέα μέσω των οποίων θα πραγματοποιούσαν το ξέπλυμα¹⁴⁹. Η συνεργασία των υπαλλήλων μπορεί να εξασφαλιστεί μέσω απειλών ή με τη δωροδοκία τους ή ακόμη να έχει τη μορφή της ένταξης στην εγκληματική οργάνωση με το διακριτό ρόλο της διεκπεραίωσης συναλλαγών ξεπλύματος χρήματος. Η εξασφάλιση μπορεί όμως να αφορά και το σύνολο του χρηματοοικονομικού φορέα, όπως στην περίπτωση της τράπεζας BCCI, του πιο γνωστού παραδείγματος στη διεθνή βιβλιογραφία για την διευκόλυνση ξεπλύματος χρήματος¹⁵⁰.

Οι εμπλεκόμενοι στο ξέπλυμα χρήματος μπορούν να αποφύγουν τον ενδελεχή έλεγχο κατά την τοποθέτηση των κεφαλαίων εκμεταλλευόμενοι τις ασυμμετρίες των νομοθετικών και κανονιστικών μηχανισμών στις διάφορες χώρες. Έτσι ενώ κατά κανόνα η τοποθέτηση των παράνομων εσόδων εξελίσσεται κοντά στη τέλεση της εγκληματικής δραστηριότητας και συχνά στην ίδια χώρα¹⁵¹, είναι δυνατόν να επιλέγονται χώρες με αδύναμες ή ανεπαρκείς δομές αντιμετώπισης ξεπλύματος χρήματος, προς τις οποίες διακινούνται τα παράνομα έσοδα ως φυσικά αντικείμενα και τοποθετούνται στον εκεί χρηματοοικονομικό τομέα. Πέρα από τους χαλαρούς ή μη εφαρμοστέους κανόνες δέουσας επιμέλειας στην χώρες αυτές ένα επιπρόσθετο πλεονέκτημα αυτής της μεθόδου είναι ότι χάνεται οποιοδήποτε έγγραφο ίχνος της πορείας των χρημάτων, γεγονός που δυσχεραίνει τις έρευνες των αρχών για την αρχική προέλευση των χρημάτων, την πραγματική ιδιοκτησία τους ή την διασύνδεση τους με τυχόν βασικό αδίκημα (*back-tracking investigations*). Η ευκολία παράκαμψης του σκληρού ελέγχου κατά την τοποθέτηση αντισταθμίζεται από τον κίνδυνο απώλειας, κλοπής των κεφαλαίων ή εντοπισμού τους από τις αρχές κατά τον συνοριακό έλεγχο.¹⁵² Επίσης, επειδή απώτερος σκοπός του ξεπλύματος χρήματος είναι η επιστροφή των κεφαλαίων, μετά την ολοκλήρωση του κύκλου της

¹⁴⁹ Mitsilegas V., σελ. 27

¹⁵⁰ Η BCCI, πριν το κλείσιό της το 1991, έφτασε να βρίσκεται μεταξύ των 7 μεγαλύτερων ιδιωτικών τραπεζών του κόσμου, με κεφάλαια 23 δις \$ και παρουσία σε 72 χώρες. Βλ. σχετ. McDonnell, σελ. 9-10. Στα πλαίσια της επιχείρησης “C-Chase” των Αμερικανικών Τελωνειακών αρχών, προέκυψε ότι περίπου 32 \$ είχαν διακινηθεί παράνομα διεθνώς. Μεταξύ των κατηγορουμένων στην υπόθεση αυτή ήταν και εννέα υψηλόβαθμα στελέχη της Τράπεζας. Βλ. σχετ. Gilmore, σελ. 32. Ο Passas, από την οπτική των εναλλακτικών σηστημάτων διακίνησης κεφαλαίων, αναφέρει ότι το κλείσιμο της τράπεζας έπληξε σε μεγάλο βαθμό τη πακιστανική κοινότητα της διασποράς η οποία έμεινε χωρίς ζωτικής σημασίας τραπεζικές συναλλαγές και έτσι ωθήθηκε σε ανεπίσημα συστήματα διακίνησης κεφαλαίων, βλ. σχετ. σελ. 46.

¹⁵¹ <http://www.fatf-gafi.org/pages/faq/moneylaundering/>

¹⁵² Gilmore, σελ. 32

νομιμοποίησης, στον κάτοχο τους, οι εμπλεκόμενοι προτιμούν να διακινούν τα κεφάλαια τους σε χώρες με σταθερά χρηματοπιστωτικά συστήματα¹⁵³ και για το σκοπό αυτό προκρίνονται οι «φορολογικοί παράδεισοι» ή τα εξωχώρια χρηματοοικονομικά κέντρα.

Τέλος, για να μην κινηθούν υποψίες από την ροή κεφαλαίων σε μετρητά και να αποφευχθεί οποιαδήποτε διασύνδεση του με την προηγούμενη εγκληματική δραστηριότητα, είτε αναμειγνύονται με νόμιμα έσοδα, μέσω επιχειρήσεων που χρησιμοποιούν μετρητά για τις συναλλαγές τους, όπως είναι οι υπηρεσίες εστίασης, είτε χρησιμοποιούνται για την κάλυψη αναγκών διαβίωσης και την πραγματοποίηση των καθημερινών αγορών. Οι δύο τεχνικές μπορούν να είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικές, καθώς η απόδειξη της παράνομης προέλευσης των χρημάτων απαιτεί σε έρευνα των ισολογισμών (εσόδων-εξόδων) σε βάθος χρόνου. Ένα σοβαρό μειονέκτημα είναι ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν για το ξέπλυμα σχετικά μικρών ποσών. Αν ξεπεραστεί ένα συγκεκριμένο όριο, που έχει να κάνει με τη επαγγελματική δραστηριότητα και πόσο προσοδοφόρα είναι αυτή, τότε καθίσταται ευδιάκριτη η αναντιστοιχία με την κερδοφορία που εμφανίζεται ή με την περιουσία που αποκτάται από αυτή.

Διαστρωμάτωση (Layering)

Όταν ολοκληρωθεί το στάδιο της τοποθέτησης και τα παράνομα κεφάλαια εισέλθουν στο χρηματοοικονομικό σύστημα, ακολουθεί το στάδιο της διαστρωμάτωσης. Κατά το στάδιο αυτό τα παράνομα κεφάλαια υπόκεινται μια σειρά μετατροπών ή μετακινήσεων, ώστε να αποστασιοποιηθούν από την παράνομη προέλευση τους¹⁵⁴. Μπορεί να χρησιμοποιηθούν για την αγορά επενδυτικών προϊόντων ή πολύ απλά να αποσταλούν σε μία σειρά λογαριασμών που τηρούνται σε διαφορετικές τράπεζες, στην ίδια χώρα ή σε διαφορετικές. Για το στάδιο της διαστρωμάτωσης επιλέγονται εξωχώρια οικονομικά κέντρα, περιφερειακά επιχειρηματικά κέντρα ή παγκόσμια χρηματοοικονομικά κέντρα και κάθε άλλη περιοχή που παρέχει επαρκείς χρηματοοικονομικές ή επιχειρηματικές υποδομές. Η διακίνηση μεταξύ λογαριασμών πραγματοποιείται ιδιαίτερα σε χώρες με χαλαρή

¹⁵³ Βλ. σχετικά στην ιστοσελίδα της FATF ο.π.

¹⁵⁴ Levy S.M., σελ. 2-5,

νομοθεσία ξεπλύματος χρήματος ή με αυστηρό πλαίσιο διαφύλαξης του τραπεζικού απορρήτου, όπου τα κεφάλαια μπορούν να διακινηθούν χωρίς να αφήσουν ίχνη της προέλευσης ή του τελικού προορισμού τους.¹⁵⁵

Συχνά οι συναλλαγές που πραγματοποιούνται σε αυτό το στάδιο δεν έχουν κάποια προφανή οικονομική ωφέλεια. Με δεδομένο τον τεράστιο όγκο των συναλλαγών που πραγματοποιούνται καθημερινά, τον υψηλό βαθμό ανωνυμίας, αλλά και τη μη συνεργασία με τις διωκτικές αρχές που προσφέρουν συγκεκριμένα οικονομικά κέντρα, οι πιθανότητες εντοπισμού τέτοιων ύποπτων συναλλαγών είναι απειροελάχιστες.¹⁵⁶

Βασικός στόχος της διακίνησης κεφαλαίων σε διάφορες χώρες, είναι να χαθεί η σειρά έγγραφων ιχνών, ώστε, σε περίπτωση έρευνας για την προέλευση των κεφαλαίων και την ταυτότητα των δικαιούχων τους, να διακοπεί η αντίστροφη πορεία της προσπάθειας ανακατασκευής της ροής του χρήματος και να δυσχερανθεί η έρευνα¹⁵⁷. Επίσης προκειμένου να δικαιολογηθεί η διακίνηση των χρημάτων και να προσδοθεί νομιμοφάνεια στη συναλλαγή, εμφανίζονται πλαστά έγγραφα για το σκοπό της, την προέλευση των κεφαλαίων και τον πραγματικό τους κάτοχο¹⁵⁸.

Μια από τις πιο αποτελεσματικές τεχνικές για την διαστρωμάτωση των κεφαλαίων είναι η χρησιμοποίηση της ηλεκτρονικής τραπεζικής. Η ηλεκτρονική διακίνηση των κεφαλαίων προσφέρει ταχύτητα, εκτέλεση της συναλλαγής από απόσταση και μηδαμινό κόστος. Ταυτόχρονα η άναρχης δομή του διαδικτύου, η απουσία στεγανού εποπτικού μηχανισμού και ο μεγάλος αριθμός συναλλαγών που πραγματοποιούνται καθημερινά εξασφαλίζουν σε μεγάλο βαθμό την αποφυγή ελέγχου.¹⁵⁹

Η προσεκτική μελέτη των συναλλαγών και η επένδυση σε χρηματοοικονομικά προϊόντα χωρίς ιδιαίτερο επενδυτικό ενδιαφέρον ή χρέωση αμοιβής επενδυτικού συμβούλου, μπορεί να αποκαλύψει την ύποπτη φύση της συναλλαγής. Οι αλλεπάλληλες και αδικαιολόγητες διακινήσεις των χρημάτων μεταξύ λογαριασμών

¹⁵⁵ <http://www.fatf-gafi.org/pages/faq/moneylaundering/>

¹⁵⁶ Angela Leong, σελ. 33

¹⁵⁷ Stessens G., σελ. 84

¹⁵⁸ Mitsilegas V, σελ. 28

¹⁵⁹ ο.π. Παρόμοια άποψη διατυπώνουν και οι Savona και De Feo, όπως την παραθέτει ο Alain Wright, σελ. 70

διαφόρων περιοχών, σε σύντομο χρονικό διάστημα, είναι μια ακόμη ένδειξη υποψίας της συναλλαγής.

Δεν πρέπει να παραβλεφθεί η περίπτωση εκείνη όπου τα παράνομα έσοδα ούτε διακινούνται, ούτε αλλάζουν μορφή. Ένα τέτοιο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το αδίκημα της φοροδιαφυγής. Χρήματα που προέρχονται από νόμιμη επαγγελματική δραστηριότητα τοποθετούνται σε χρηματοπιστωτικό ίδρυμα χώρας του εξωτερικού. Τα χρήματα αυτά δεν είναι παράνομα μέχρι τη στιγμή που δεν θα δηλωθούν ως φορολογητέο εισόδημα από τον κάτοχο τους. Από τη στιγμή εκείνη τα χρήματα ξεπλένονται μέσω της τράπεζα. Ακόμη, σε πολλές περιπτώσεις πρωταρχικός σκοπός του κατόχου περιουσίας που αποκτήθηκε παράνομα δεν είναι να αλλάξει μορφή αλλά να συγκαλυφθεί το γεγονός της κατοχής της περιουσίας. Με τον τρόπο αυτό «σπάει» η διασύνδεση μεταξύ των εγκληματιών και των παράνομων κεφαλαίων που θα μπορούσε τους συνδέσει με κάποια παράνομη πράξη. Οι δύο αυτές περιπτώσεις δείχνουν ότι ξέπλυμα υπάρχει ακόμα και όταν δεν περιλαμβάνει μετατροπή ή μεταβίβαση κεφαλαίων.¹⁶⁰

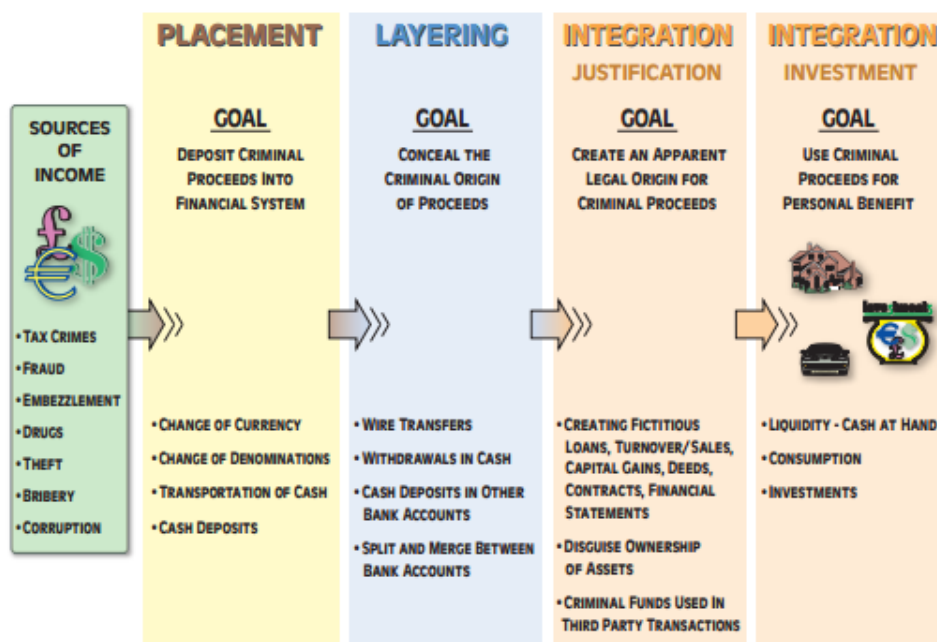
Ενσωμάτωση (Integration)

Η επιτυχής ολοκλήρωση του σταδίου της τοποθέτησης και της διαστρωμάτωσης, οδηγεί στο τρίτο και τελευταίο στάδιο, την ενσωμάτωση. Στο στάδιο αυτό τα χρήματα αφού έχουν ξεπλυθεί επιστρέφουν στον κάτοχο τους και εισάγονται στη νόμιμη οικονομία, όπως λ.χ. με την αγορά ακινήτων ή αντικείμενων αξίας ή με επένδυση σε επιχειρήσεις.¹⁶¹

Το στάδιο της ενσωμάτωσης μπορεί να διαχωρισθεί σε δύο επιμέρους (υπο)στάδια: της νόμιμης προέλευσης και της εισαγωγής στη νόμιμη οικονομία, το οποίο σχηματικά αποδίδεται ως ακολούθως:

¹⁶⁰ Hopton D., σελ. 2

¹⁶¹ <http://www.fatf-gafi.org/pages/faq/moneylaundering/>

Διάγραμμα 1: Διαδικασία ξεπλύματος χρήματος, με τα δύο υποστάδια της ενσωμάτωσης: δικαιολόγησης και επένδυσης, OECD 2009

Στο επιμέρους στάδιο της δικαιολόγησης επιχειρείται να δοθεί μια ξεκάθαρη νόμιμη προέλευση των παράνομων εσόδων. Αυτό επιτυγχάνεται με την σύναψη εικονικών συναλλαγών: με τη χρήση πλαστών συμβολαίων, συμφωνητικών, τιμολογίων, λογιστικών βιβλίων και γραπτών ή προφορικών συμφωνιών. Συχνές μέθοδοι είναι¹⁶²:

- Τα εικονικά δάνεια: αποπληρωμή δανείων ή back-to-back,
- Αυξάνοντας εικονικά την αξία της περιουσίας: πώληση και αγορά ακίνητης περιουσίας και άλλων αντικειμένων αξίας, εικονικά κέρδη από τυχερά παιχνίδια ή κληρονομίες, κ.α.,
- Αποκρύπτοντας την ιδιοκτησία και τη συμμετοχή σε επιχειρήσεις, εμπλοκή σε κατασκευές μέσω εξωχώριας εταιρίας ή με τοποθέτηση συγγενή ή αχυρανθρώπου ως νόμιμο ιδιοκτήτη,
- Χειραγώγηση αξίας, με υπερ- και υπό-τιμολόγηση,
- Χειραγώγηση κέρδους πωλήσεων με την ανάμειξη παράνομων και νόμιμων εσόδων.

¹⁶² OECD, σελ. 13-14

Στο τελευταίο στάδιο της επένδυση, στόχος είναι να καταστούν τα παράνομα κεφάλαια διαθέσιμα και πρόσφορα για προσωπικό όφελος από τον κάτοχο τους. Τα χρήματα αφού «καθαριστούν» μπορούν να χρησιμοποιηθούν για¹⁶³:

- Φύλαξη-αποταμίευση, σε μετρητά
- Κατανάλωση: κάλυψη καθημερινών εξόδων, τρόπου διαβίωσης, αγορά κοσμημάτων, οχημάτων, κλπ
- Επενδύσεις: σε τραπεζικά προϊόντα, ακίνητη περιουσία, αγορά μετοχών, ασφαλιστικών συμβολαίων, χρηματοδότηση νόμιμων ή παράνομων επιχειρήσεων.

Πέρα από το μοντέλο των τριών σταδίων στην βιβλιογραφία αναφέρονται και άλλες θεωρήσεις της διαδικασίας ξεπλύματος όπως το μοντέλο των φάσεων του Paolo Bernasconi ή το κυκλικό μοντέλο που αναπτύχθηκε από τον Andreas Zund. Το τελευταίο επεξηγηματικό μοντέλο έχει την ιδιαιτερότητα ότι αντιλαμβάνεται το φαινόμενο του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος ως μια κλειστή διαδικασία όπου τα παράνομα κέρδη αφού ξεπλυθούν χρησιμοποιούνται για να χρηματοδοτήσουν νέες εγκληματικές δράσεις. Η διαδικασία ξεπλύματος παρομοιάζεται με τον κύκλο ζωής του βρόχινου νερού που εξελίσσεται σε 10 στάδια, κάθε ένα από τα οποία αντιστοιχεί σε ένα βήμα προς την επίτευξη της νομιμοποίησης των παράνομων εσόδων, η οποία σχηματικά εξελίσσεται ως ακολούθως:¹⁶⁴

1	Βροχή	Τοποθέτηση των χρημάτων
2	Είσοδος του νερού στο έδαφος	Πρώτο πλύσιμο
3	Δημιουργία υπόγειων ρευμάτων	Δημιουργία αποθεμάτων
4	Δημιουργία υπόγειων ταμιευτήρων	Προετοιμασία και έμβαση στο εξωτερικό
5	Συλλογή σε υπόγειες θάλασσες	Προετοιμασία νομιμοποίησης
6	Αντλιοστάσιο	Είσοδος στο νόμιμο χρηματοοικονομικό σύστημα
7	Εγκαταστάσεις καθαρισμού	Δεύτερο πλύσιμο
8	Κατανάλωση/χρήση	Μεταφορά και επένδυση

¹⁶³ Ο.π., σελ. 14

¹⁶⁴ Κατσιός Σ.Α., σελ. 77-87

9	Εξάτμιση	Νόμιμη επανεισαγωγή στη χώρα προέλευσης
10	Νέα βροχή	Νέα τοποθέτηση παράνομων εσόδων

Πίνακας 3: *Αντιστοιχία βημάτων ξεπλύματος-σταδίων βρόχινου νερού*

Θα πρέπει να τονισθεί ότι σε όλες τις μορφές ή στάδια που αναφέρθηκαν ο τελικός σκοπός είναι κοινός: να αποκρυβεί η πραγματική ιδιοκτησία της περιουσίας και η αληθινή προέλευση των παράνομων εσόδων, αυτά να αλλάξουν μορφή ενώ θα διατηρείται συνεχώς ο έλεγχος τους. Το στοιχείο της απόκρυψης ή της συγκάλυψης είναι σύμφυτο της έννοιας του ξεπλύματος χρήματος και βαθύτερο και θα πρέπει να διακριθεί από την απλή απόκρυψη των παράνομων κερδών. Έτσι θα πρέπει να γίνει η διάκριση από το απλό «πλύσιμο» που αφορά τη χρησιμοποίηση μικρών χρηματικών ποσών για την αγορά αγαθών. Η πράξη αυτή δεν περιλαμβάνει την πρόθεση να αποκρυφτεί η προέλευση των χρημάτων, ούτε περιλαμβάνει τη χρήση πιστωτικών και χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων ή επιτηδευμένων τεχνικών.¹⁶⁵

Η αντιστροφή της διαδικασίας: money dirtying

Η αντίστροφη πορεία της διαδικασίας νομιμοποίησης εσόδων από παράνομη δραστηριότητα απηχεί κυρίως στην χρηματοδότηση της τρομοκρατίας. Όπως έχει ήδη αναφερθεί τα κεφάλαια που χρησιμοποιούνται για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας μπορούν να έχουν εξίσου παράνομη (λ.χ. διακίνηση ναρκωτικών) ή νόμιμη προέλευση, όπως χορηγίες από εύρωστους υποστηρικτές ή αγαθοεργίες. Στην τελευταία περίπτωση, κεφάλαια που έχουν αποκτηθεί με νόμιμο τρόπο χρησιμοποιούνται για να χρηματοδοτηθεί μια εγκληματική δραστηριότητα και έτσι «λερώνονται». Ο σκοπός δεν είναι απαραίτητα να αποσυνδεθούν τα κεφάλαια από την πηγή τους, αλλά μάλλον από τον προορισμό τους, δηλαδή την τρομοκρατική δράση. Σε αντίθεση με το ξέπλυμα χρήματος, στόχος της διαδικασίας δεν είναι η αποφυγή του εντοπισμού των παράνομων κεφαλαίων, αλλά βασικά η απόκρυψη των μελλοντικών εγκλημάτων, η τέλεση των οποίων θα υποστηριχθεί από τα νόμιμα κεφάλαια.¹⁶⁶

¹⁶⁵ Μιτσιλέγκας Β., σελ. 30

¹⁶⁶ Unger Β. κ.α., σελ. 33

Η διαδικασία αυτή είναι γνωστή με τον αδόκιμο όρο «αντίστροφο ξέπλυμα χρήματος» ή «*money dirtying*», που χρησιμοποιείται για να περιγράψει την χρήση «καθαρών» κεφαλαίων για την επίτευξη «βρώμικων» σκοπών. Στην περίπτωση αυτή είναι πολύ πιο δύσκολο, σε σχέση με τις περιπτώσεις ξεπλύματος χρήματος, για τον χρηματοπιστωτικό φορέα να διαπιστώσει ξέπλυμα χρήματος για τους σκοπούς της τρομοκρατίας και είναι σχεδόν αδύνατο να εντοπίσει ή να αποδείξει την παράνομη χρήση των κεφαλαίων προτού τελεσθεί το αδίκημα.¹⁶⁷ Το γεγονός αυτό από μόνο του θέτει ένα σοβαρό ζήτημα ουσιαστικής και αποτελεσματικής εφαρμογής των προληπτικών μέτρων που καλούνται να αναλάβουν οι υπόχρεοι φορείς και πρόσωπα, για τη γενική πρόληψη της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

¹⁶⁷ Leong A., σελ. 45

Τυπολογία του ξεπλύματος χρήματος

Στη σύγχρονη εποχή υπάρχει μια μεγάλη ποικιλία μεθόδων και τεχνικών με τις οποίες και διαμέσουν των οποίων μπορεί να επιτευχθεί η νομιμοποίηση παράνομων εσόδων. Η επιλογή κάποιας απο αυτές τις τεχνικές εξαρτάται απο τα ακόλουθα κριτήρια:¹⁶⁸

- Το επιχειρηματικό περιβάλλον. Παρότι δεν υπάρχει περιορισμός στις μεθόδους και πρακτικές που μπορεί να χρησιμοποιηθούν για το ξέπλυμα, κατα κύριο λόγο επιλέγονται εκείνες που συνάδουν με την εν γένει επιχειρηματική δραστηριότητα και οικονομική κατάσταση στην περιοχή/χώρα όπου εξελίσσεται το ξέπλυμα.
- Η τάξη μεγέθους. Μικρά ποσά, που αποκτώνται κατά διαστήματα, μπορούν να ξεπλυθούν ευκολότερα και απαιτούν άλλες τεχνικές σε σχέση με μεγαλύτερα ποσά.
- Ο παράγοντας χρόνος. Η επιλογή της μεθόδου νομιμοποίησης εξαρτάται απο το εαν πρόκειται μία και μοναδική (*once-and-for-all*) ή σποραδική προσπάθεια, ή εντάσσεται σε ένα πλαίσιο διαρκούς και τακτικά επαναλαμβανόμενης εμπλοκής.
- Η εμπιστοσύνη μεταξύ των εμπλεκομένων. Αφορά τις περιπτώσεις που απαιτείται η συνεργασία και άλλων προσώπων για το ξέπλυμα. Απαιτεί την αξιολόγηση του κινδύνου της συνεργασίας ή του ενδεχομένου προδοσίας και τη στάθμιση των παραγόντων φόβου και απληστείας.
- Η ικανότητα των διωκτικών αρχών. Το ξέπλυμα απαιτεί χρήμα και χρόνο. Το πόση ενέργεια θα διατεθεί για την διαστρωμάτωση και την καλύτερη δυνατή συγκάλυψη των παράνομων εσόδων εξαρτάται απο το πόσο αποφασισμένες και αποτελεσματικές είναι οι διωκτικές αρχές στην έρευνα τέτοιων υποθέσεων στην περιοχή ή χώρα όπου εξελίσσεται η διαδικασία.
- Η σχεδιαζόμενη διάθεση των εσόδων. Η διαχείριση των παράνομων έσοδων προκειμένου να φαίνονται νόμιμα εξαρτάται απο το αν πρόκειται να αναλωθούν άμεσα, εαν θα αποταμιευθούν με εμφανείς (λ.χ. αγορά ακίνητης περιουσίας) ή αφανείς (λ.χ. τοποθέτηση σε τραπεζική θυρίδα) τρόπους ή θα επανεπενδυθούν.

¹⁶⁸ Μελέτη UNODC, σελ. 12

Για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας επιλέχθηκαν να αναφερθούν οι ακόλουθες τεχνικές/μέθοδοι:

Η διακίνηση μετρητών

Η φυσική διακίνηση μετρητών χρημάτων εκτός των συνόρων της χώρας όπου προέρχονται και η τοποθέτηση τους στο χρηματοοικονομικό σύστημα μιας άλλης χώρας είναι μια αρκετά απλή και δημοφιλής μέθοδος στη διαδικασία ξεπλύματος χρήματος. Βασικό πλεονέκτημα της μεθόδου είναι ότι ο εγκληματίας δεν χάνει σε καμία στιγμή τη φυσική επαφή με τα διακινούμενα παράνομα έσοδα, αλλά πιο σημαντικά η διακίνηση τους από χώρα σε χώρα, από εκεί όπου παρήχθησαν προς εκεί όπου θα επενδυθούν, τοποθετηθούν ή θα αναλωθούν, δεν αφήνει κανένα έγγραφο ίχνος (*paper trail*), πέρα από το ταξίδι του μεταφορέα (*cash courier*) και αυτό μόνο σε περιπτώσεις που υφίσταται διαβατηριακό έλεγχο και όχι για παράδειγμα σε *intra Schenghen* μετακίνηση. Η διακίνηση μετρητών σε μετρητά μπορεί να αφορά και την μεταφορά κεφαλαίων μεταξύ ιδρυμάτων της ίδιας χώρας. Η ανάληψη από ένα κατάστημα σε μετρητά, η διακίνηση τους σε άλλο κατάστημα της ίδιας χώρας εξυπηρετεί το σκοπό του να χαθεί κάθε στοιχείο που να συνδέει τους δύο λογαριασμούς μεταξύ τους. Τις περισσότερες φορές όμως αφορά άλλη χώρα από εκείνη στην οποία τελείται η εγκληματική δραστηριότητα από την οποία προκύπτουν τα παράνομα έσοδα. Έτσι, ακόμα και αν η τοποθέτηση των μετρητών χρημάτων στο τραπεζικό σύστημα κινήσει υποψίες, η απουσία οποιουδήποτε στοιχείου στη χώρα κατάθεσης για το βασικό αδίκημα, καθιστά απίθανη τη στοιχειοθέτηση του αδικήματος του ξεπλύματος χρήματος¹⁶⁹.

Παρά τα θετικά της στοιχεία, η διακίνηση μετρητών συγκεντρώνει και δύο βασικά μειονεκτήματα: Το ένα είναι ο όγκος και το βάρος των χρημάτων που θα πρέπει να διακινηθούν. Στη περίπτωση της διακίνηση ναρκωτικών το βάρος των παράνομων εσόδων μπορεί να ξεπερνά το βάρος των ναρκωτικών από την εμπορία των οποίων προέκυψαν¹⁷⁰. Αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι η εμπορία 623 γραμμαρίων (22 ουγγιών) ηρωίνης μπορεί να αποφέρει στους εμπλεκόμενους ένα εκατομμύριο δολάρια (ισοκατανεμημένα σε χαρτονομίσματα των 5, 10 και 20 \$), τα

¹⁶⁹ Βλ. σχετ. τα από 11 Φεβρουαρίου 2000 συμπεράσματα της 2^{ης} άσκησης τυπολογίας για τη διασύνδεση οργανωμένου εγκλήματος και ξεπλύματος χρήματος, της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων για την αξιολόγηση των μέτρων κατά του ξεπλύματος χρήματος, του Συμβουλίου της Ευρώπης.

¹⁷⁰ Durrieu R., σελ. 25 [PC-R-EV (2000)2]

οποία με τη σειρά τους ζυγίζουν περίπου 7 κιλά (250 ουγγιές)¹⁷¹. Το δεύτερο μειονέκτημα είναι ότι υπάρχει πάντοτε ο κίνδυνος εντοπισμού των μετρητών από τις τελωνειακές ή άλλες διωκτικές αρχές κατά τη διέλευση των συνόρων και η κατάσχεση τους.

Σε επίπεδο ΕΕ, παράλληλα με τη θέσπιση της 3^{ης} Ευρωπαϊκής Οδηγίας για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος (2005/60/EC) διαπιστώθηκε ότι η ενασμόνιση των πρακτικών στον ενιαίο χώρο της Ένωσης δεν καλύπτει την περίπτωση της διακίνησης μετρητών όπου θα μπορούσαν να καταφύγουν οι υπαίτιοι του ξεπλύματος χρήματος ή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Για να καλυφθεί αυτό το κενό ψηφίστηκε, την ίδια χρονιά, από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της ΕΕ, ο Κανονισμός 1889/2005, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ την 15 Δεκεμβρίου 2005. Ο Κανονισμός Ελέγχου Μετρητών (Cash Control Regulation), όπως ονομάστηκε, προσπάθησε να λειτουργήσει συμπληρωματικά στα λοιπά μέτρα αντιμετώπισης του ξεπλύματος χρήματος, στοχεύοντας συγκεκριμένα τα μετρητά χρήματα που εισέρχονται ή εξέρχονται από την ΕΕ, προσπαθώντας να συμβιβάσει την ανάγκη πρόληψης του ξεπλύματος χρήματος και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας με την ελεύθερη διακίνηση προσώπων, αγαθών και υπηρεσιών, στο πλαίσιο της ενιαίας αγοράς, της οικονομικής και νομισματικής ένωσης. Η ρύθμιση αυτή είναι σε απόλυτη συμφωνία με τη Σύσταση 32 της FATF που πραγματεύεται το αντικείμενο των μεταφορέων χρημάτων.

Ο Κανονισμός Ελέγχου Μετρητών θεμελιώνει την υποχρέωση δήλωσης ποσού μετρητών άνω των 10.000 €, για κάθε φυσικό πρόσωπο που διασχίζει τα εξωτερικά σύνορα της Ένωσης. Η υποχρέωση πέρα από τα μετρητά αφορά κάθε κοιμζόμενο διαπραγματεύσιμο αξιόγραφο, που δε φέρει όνομα δικαιούχου, όπως ταχυδρομικές επιταγές¹⁷². Δεν ορίζεται συγκεκριμένα αν θα πρέπει η δήλωση αυτή να είναι προφορική ή γραπτή ή ηλεκτρονική, ούτε επιβάλλεται κάποιο συγκεκριμένο πρότυπο. Παρολαυτα, 16 από τις χώρες της ΕΕ συμφώνησαν και χρησιμοποιούν ένα

¹⁷¹ Αναφορά του Ολλανδικού Υπουργείου Οικονομικών, Σελ. 7 & 75-76

¹⁷² Άρθρο 1 του Κανονισμού 1889/2005. Ο ορισμός των μετρητών προέρχεται από τις Συστάσεις της FATF. Στην έννοια των μετρητών δεν συμπεριλαμβάνονται τα πολύτιμα μέταλλα ή οι πολύτιμοι λίθοι παρά την αυξημένη ρευστότητα τους και την υψηλή ανταλλακτική τους αξία.

έγγραφο ενιαίου τύπου που καλείται European Common Declaration Form¹⁷³. Η δήλωση των ταξιδιωτών θα πρέπει να συνοδεύεται από πληροφορίες για αυτόν που πραγματοποιεί τη δήλωση, τον κάτοχο του ποσού και τον παραλήπτη του (ονοματεπώνυμο, τόπο και ημερομηνία γέννησης, εθνικότητα), το ύψος του ποσού, τη φύση του, την προέλευση και το σκοπό της χρήσης, την ακολουθητέα διαδρομή και το μέσο μεταφοράς¹⁷⁴. Ο Κανονισμός στο άρθρο 5 παράγραφος 2 δίνει τη δυνατότητα στις χώρες μέλη να απαιτούν τη δήλωση μεταφοράς μετρητών και σε περίπτωση κάτω των 10.000 €, όταν υπάρχουν ενδείξεις παράνομης δραστηριότητας που σχετίζονται με τη μεταφορά των χρημάτων (περιπτώσεις *structuring/smurfing*). Τέλος, σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με την υποχρέωση δήλωσης μεταφοράς χρημάτων τα κράτη θα πρέπει να επιβάλλουν αναλογικές, αποφασιστικές και αποτελεσματικές κυρώσεις. Οι κυρώσεις αυτές μπορεί να είναι αποστέριση, κατάσχεση ή δήμευση του ποσού, επιβολή προστίμου ή ακόμα και στερητική της ελευθερίας ποινή.

Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία, από την 15-06-2007 έως την 30-06-2009, στο σύνολο των κρατών μελών, συγκεντρώθηκαν 178.351 δηλώσεις μετρητών που αφορούσαν το συνολικό ποσό των 79.922 εκατ. €. Από αυτές τις δηλώσεις οι 101.824 αφορούσαν εισοδο στην ΕΕ και οι 76.527 έξοδο από το έδαφος της. Είκοσι ένα από τα κράτη-μέλη της Ένωσης προωθούν περιστασιακά τις πληροφορίες που περιλαμβάνουν οι δηλώσεις μεταφοράς μετρητών στην εθνική ΜΧΠ. Η Φιλανδία, Ιταλία και Ηνωμένο Βασίλειο τις αποστέλλουν μόνο κατόπιν σχετικού αιτήματος, ενώ η Κύπρος και η Ουγγαρία αποστέλλουν μόνο εκείνες για τις οποίες υπάρχουν υποψίες ότι αφορούν νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες.

Η διαμόρφωση του ενιαίου χώρου Schengen και η διεύρυνση του με την προσχώρηση νέων χωρών, επεκτείνει σημαντικά τα εξωτερικά σύνορα της Ένωσης όπου υπάρχει η υποχρέωση αναφοράς διακινούμενων μετρητών. Για διακινήσεις μετρητών εντός της ΕΕ, οι χώρες μπορούν να λαμβάνουν μέτρα σε εθνικό επίπεδο, τα

¹⁷³ Οι χώρες αυτές, σύμφωνα με την αναφορά COM 2010/429 προς την ΕΕπ για την εφαρμογή του Κανονισμού Ελέγχου Μετρητών, είναι οι: AT, CY, DK, EE, EL, FI, HU, IE, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SE και SI. Σύμφωνα με την ίδια αναφορά η Δανία, η Αυστρία και η Ισπανία δέχονται και προφορικές δηλώσεις που οι τελωνειακές αρχές έχουν την υποχρέωση να καταχωρούν εγγράφως.

¹⁷⁴ Άρθρο 3 του Κανονισμού 1889/2005

οποία θα πρέπει να είναι σε απόλυτη συμφωνία με το άρθρο 65 της Συνθήκης Λειτουργίας της ΕΕ. Το συγκεκριμένο άρθρο δίνει τη δυνατότητα στα κράτη-μέλη να θεσπίζουν διαδικασίες αναφορικά με τον έλεγχο της διακίνηση μετρητών για διοικητικούς σκοπούς ή τη συλλογή στατιστικών στοιχείων ή να λαμβάνουν μέτρα που δικαιολογούνται από τη δημόσια πολιτική, την πολιτική ασφάλειας, υπό τον όρο τα μέτρα και οι διαδικασίες που τίθενται να μην συνιστούν μέσα αυθαίρετης διάκρισης ή κεκαλλυμένο περιορισμό της ελεύθερης διακίνησης κεφαλαίων.

Υπό το περιοριστικό πρίσμα της παραπάνω ρύθμισης, λίγες είναι οι χώρες που έχουν θεσπίσει την υποχρέωση αναφοράς διακινούμενων κεφαλαίων, στο εσωτερικό τους, άνω του ορίου των 10.000 €. Από τις χώρες αυτές η Αυστρία δεν περιορίζει την υποχρέωση αναφοράς στα εθνικά της σύνορα, αλλά την επεκτείνει σε όλη την επικράτεια. Η Ισπανία έχει θεσμοθετήσει παρόμοιες με την Αυστρία ρυθμίσεις, για ποσά άνω των 100.000 €. Στο Ηνωμένο Βασίλειο δεν έχει θεσπιστεί κάποια πάγια υποχρέωση αναφοράς, αλλά τα στελέχη των διωκτικών αρχών μπορούν να διενεργούν (τυχαίους) ελέγχους σε επιβάτες και στις αποσκευές τους, προς αναζήτηση μεταφερόμενων χρημάτων.

Η προς ψήφιση 4^η Ευρωπαϊκή Οδηγία αναγνωρίζει επίσης τον κίνδυνο που μπορεί να προέλθει από τις συναλλαγές σε μετρητά, άσχετα με το γεγονός εάν διακινούνται εντός ή εκτός ΕΕ. Για το λόγο αυτό θεμελιώνει την υποχρέωση αναφοράς πληρωμών σε μετρητά άνω των 7500 €, δίνοντας το περιθώριο στις χώρες μέλη να θεσπίσουν ακόμα αυστηρότερες διατάξεις και να ορίσουν ακόμη χαμηλότερο «κατώφλι» υποχρέωσης αναφοράς¹⁷⁵.

Ένας από τους παράγοντες που επηρέασε τη διακίνηση μετρητών χρημάτων στην Ευρώπη ήταν η εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος. Πριν από την κυκλοφορία του ΕΥΡΩ και την απόσυρση των εθνικών νομισμάτων σχετική μελέτη της FATF¹⁷⁶ ανέφερε ότι η εισαγωγή του ΕΥΡΩ και ειδικά του χαρτονομίσματος των 500 € (υψηλής ονομαστικής αξίας) θα επηρεάσει το ξέπλυμα χρήματος με τη μορφή μετρητών, καθώς θα μειώσει τον όγκο των διακινούμενων χρημάτων. Ταυτόχρονα όμως επισημάνθηκε ότι η χρήση των χαρτονομισμάτων των 500 € θα διευκολύνει τη

¹⁷⁵ Στοιχείο 6 της εισαγωγής της πρότασης Οδηγίας σχετικά με τη πρόληψη της χρησιμοποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες.

¹⁷⁶ FATF Report on money laundering typologies 1998-1999, σελ. 8-11

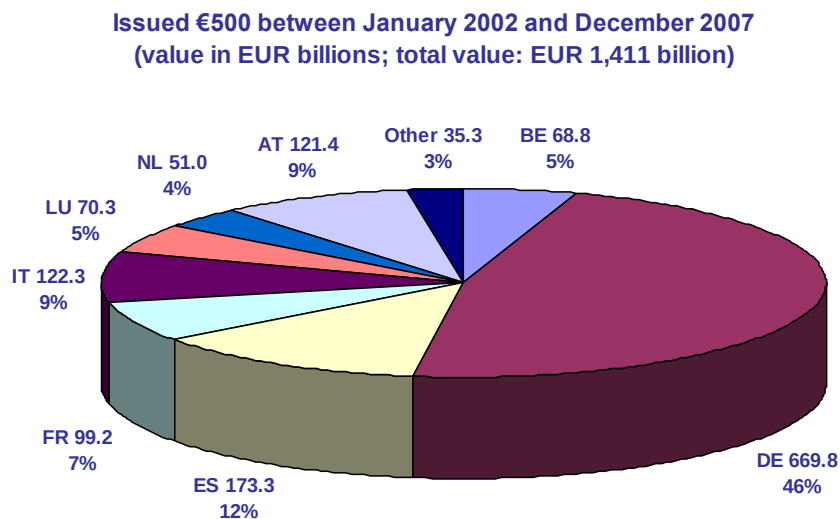
διακίνηση τους, αλλά όχι και το ξέπλυμα τους καθώς δεν είναι χαρτονομίσματα ευρείας κυκλοφορίας και η χρησιμοποίησή τους έλκει την προσοχή των συναλλασόμενων. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τα μέτρα δέουσας επιμέλειας και της εκτίμησης της επικινδυνότητας από πλευράς των χρηματοοικονομικών φορέων, αυξάνει τις πιθανότητες να θεωρηθεί η συναλλαγή ύποπτη.

Οι φόβοι που εκφράστηκαν στην αναφορά της FATF βρήκαν απήχηση κυρίως στο Ηνωμένο Βασίλειο. Έπειτα από έρευνα που διενήργησε η υπηρεσία Σοβαρού και Οργανωμένου Εγκλήματος (SOCA) διαπιστώθηκε ότι μόνο το 10% των χαρτονομισμάτων των 500 € που κυκλοφορούν στη χώρα έχουν νόμιμη χρήση. Το υπόλοιπο 90% «βρίσκεται στα χέρια του οργανωμένου εγκλήματος»¹⁷⁷. Η έρευνα των Βρετανικών αρχών κατέδειξε ότι όταν οι εγχώριες εγκληματικές ομάδες θέλουν να εισάγουν ή (όπως ισχύει τις περισσότερες φορές) να εξάγουν χρήματα από τη χώρα προτιμούν το ποσό να είναι σε χαρτονομίσματα των 500 €. Η προτίμηση και επιλογή του συγκεκριμένου χαρτονομίσματος έγκειται στο γεγονός ότι μειώνεται σημαντικά ο όγκος των χρημάτων, συνεπώς και ο κίνδυνος εντοπισμού. Συγκεκριμένα, 1 εκατ. Λίρες σε χαρτονομίσματα των 500 € έχουν βάρος περίπου 2,2 κιλών, ενώ το αντίστοιχο ποσό σε χαρτονομίσματα των 20 Λιρών ζυγίζει περίπου 50 κιλά. Αποτέλεσμα αυτής της διαπίστωσης ήταν να απαγορευτεί η κυκλοφορία του χαρτονομίσματος στη χώρα.

Μια ένδειξη για πιθανή μη νόμιμη χρησιμοποίηση των χαρτονομισμάτων των 500 € προκύπτει και από σχετική έρευνα της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, για την μέχρι το 2007 κυκλοφορία του. Η μέλετη της ΕΚΤ σχετικά με την έκδοση και επιστροφή του χαρτονομίσματος των 500 €, όπως απεικονίζεται στα διαγράμματα που ακολουθούν) κατέδειξε αρχικά ότι κατανομή τους ανα χώρα είναι σε συνάφεια με τη γενικότερο μέγεθος της οικονομίας της κάθε χώρας. Το μεγαλύτερο μέρος της παραγωγής των χαρτονομισμάτων των 500 €, σε αξία, εστιάζεται στη Γερμανία, Ιταλία, Αυστρία και Ισπανία. Συγκρίνοντας όμως την παραγωγή με την επιστροφή του χαρτονομίσματος πίσω στη τράπεζα διαπιστώνεται ότι Γερμανία, Ισπανία και Λουξεμβούργο παρατηρείται ότι η εκροή έχει σημαντικό θετικό πρόσημο, που

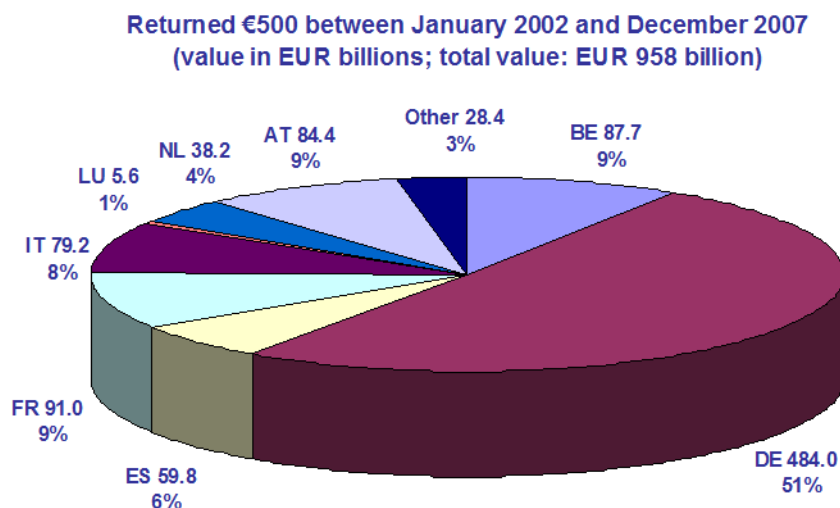
¹⁷⁷ Βλ. σχετ. αναφορές του BBC προσβάσιμες στις ιστοσελίδες: http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/8678886.stm & http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_magazine/8678979.stm, πρόσβαση για τελευταία φορά την 08-09-2013

σημαίνει η ισορροπία γέρνει προς τις εκροές, ανώ θα έπρεπε εισροές και εκροές να είναι ισοσκελισμένες (όπως στη περίπτωση λ.χ. της Ολλανδίας και της Αυστρίας). Επίσης επειδή τα διαθέσιμα στατιστικά δεδομένα της έρευνας καλύπτουν ένα ευρύ χρονικό διάστημα από τις αρχές του 2002 (που ξεκίνησε η κυκλοφορία του ενιαίου νομίσματος) έως τα τέλη του 2007 δεν υπάρχει περίπτωση λογιστικού ή στατιστικού λάθους. Το συμπέρασμα που βγαίνει από αυτή την αναντιστοιχία εισροών-εκροών είναι ότι στις χώρες αυτές, Γερμανία, Ισπανία και Λουξεμβούργο, γίνεται ανάληψη και διακίνηση μετρητών σε χαρτονομίσματα των 500 €, άγνωστο για ποιο σκοπό. Παρότι δεν προκύπτει ο σκοπός και με δεδομένο ότι η σχέση εισροών-εκροών είναι σχεδόν ισοσκελισμένη για τις άλλες χώρες της ΕΕ, μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα ότι τα χρήματα που εκρέουν από τη Γερμανία, Ισπανία και Λουξεμβούργο δεν τοποθετούνται στο τραπεζικό σύστημα των άλλων χωρών του ΕΥΡΩ.¹⁷⁸

Διάγραμμα 2α: Παραγωγή χαρτονομισμάτων των 500 €, ανα χώρα της ΕΕ

¹⁷⁸ Τα διαγράμματα που ακολουθούν καθώς και τα στατιστικά στοιχεία που αναφέρθηκαν προέρχονται από την παρουσίαση που πραγματοποίησε το στέλεχος της ΕΚΤ, Henk Esselink, στο Ευρωπαϊκό Συνέδριο για το Σοβαρό Οργανωμένο Έγκλημα, που έλαβε χώρα στο Λίβερπουλ, στις 5 Μαρτίου 2008, με θέμα: *The demand for high denomination bank notes: where does it come from?*

Διάγραμμα 2β: Επιστροφή χαρτονομισμάτων των 500 €, ανα χώρα της ΕΕ

Ανεπίσημα συστήματα διακίνησης κεφαλαίων¹⁷⁹

Μια από τις τεχνικές που χρησιμοποιείται για την αποφυγή του συστημικού ελέγχου είναι η υπόγεια τραπεζική, επίσης γνωστή ως «παράλληλη» τραπεζική, τραπεζική «των σχέσεων», ανεπίσημα δίκτυα διακίνησης χρημάτων ή εναλλακτικά συστήματα εμβασμάτων. Ο Passas χρησιμοποιεί τον όρο «ανεπίσημα συστήματα διακίνησης κεφαλαίων» για να περιγράψει «κάθε σύστημα ή δίκτυο ατόμων που διευκολύνουν περιστασιακά ή αποκλειστικά, την εγχώρια ή διεθνή διακίνηση αξιών, έξω από το συμβατικό και θεσμοθετημένο χρηματοοικονομικό σύστημα»¹⁸⁰ προφανώς για να αποφεύγεται ο εποπτικός έλεγχος των συναλλαγών αυτών. Η τεχνική αυτή είναι ιδιαίτερα δημοφιλής στις περιοχές της κεντρικής και νότιο ανατολικής Ασίας και είναι γνωστή στους υπηκόους των χωρών αυτών ως *hawalla*¹⁸¹ (στην Πακιστανική κοινότητα), *hundi* (στην Ινδική κοινότητα), *Phoei Kuan* (στην

¹⁷⁹ Ο όρος που αναφέρεται στη διεθνή βιβλιογραφία είναι *Informal Value Transfer Systems* ή *Alternative Remittance Systems*

¹⁸⁰ Passas N., σελ. 11

¹⁸¹ *Hawalla* στην αραβική γλώσσα σημαίνει «διακινώ», *hundi* σημαίνει «συγκεντρώνω» στην σανσκριτική διάλεκτο και *fei chien* σημαίνει «απτάμενα χρήματα» στα κινεζικά. Βλ. το άρθρο του Ch. Bowers “Hawalla, Money Laundering and Terrorist Financing”, σελ. 379 καθώς και τις σχετικές εργασίες του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας.

Ταϊλανδική κοινότητα), Fie Ch' ieu (στην Κινεζική κοινότητα)¹⁸². Τα ίδια τα ονόματα υποδηλώνουν την εθνοτική και εθνική καταγωγή των παρόχων και των χρηστών των υπηρεσιών αυτών οι οποίες υπήρχαν αρκετά πριν από τη διαμόρφωση της σύγχρονης τραπεζικής και των χρηματοπιστωτικών συστημάτων¹⁸³. Τα συστήματα υπόγειας τραπεζικής τηρούν κάποια έγγραφα στοιχεία, όπως συνηθίζεται και στις συμβατικές χρηματοοικονομικές συναλλαγές, με τη διαφορά ότι η καταγραφές είναι κωδικοποιημένες ή σε διάλεκτο με την οποία δεν είναι εξοικειωμένες οι διωκτικές αρχές. Η λειτουργία των συστημάτων αυτών στηρίζεται στην αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των συμβαλλομένων μερών (αποστολέων, παραληπτών και διαμεσολαβητών) και μπορούν να χρησιμοποιηθούν εξίσου για νόμιμους ή για παράνομους σκοπούς. Χρήματα κατατίθενται στον εκπρόσωπο του δικτύου σε μία χώρα και παραδίδονται από άλλο εκπρόσωπο στη χώρα όπου διαμένει ο παραλήπτης σε αυτόν, χωρίς στην ουσία να διακινούνται καθόλου χρήματα, παρά μόνο η εντολή παράδοσης του κατατεθειμένου χρηματικού ποσού. Η κατάθεση των χρημάτων, η διαβίβαση της εντολής και η παραλαβή των χρημάτων γίνεται μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα, με καμία έγγραφη διατύπωση και εξ ολοκλήρου εκτός του κανονιστικού πλαισίου που έχει θεσπιστεί για το ξέπλυμα χρήματος¹⁸⁴. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την αδυναμία κατανόησης του πολιτισμικού πλαισίου που αυτό το σύστημα είναι ενταγμένο, έχει ως αποτέλεσμα ελάχιστα να είναι γνωστά για τη λειτουργία του στις διωκτικές και εποπτικές αρχές.

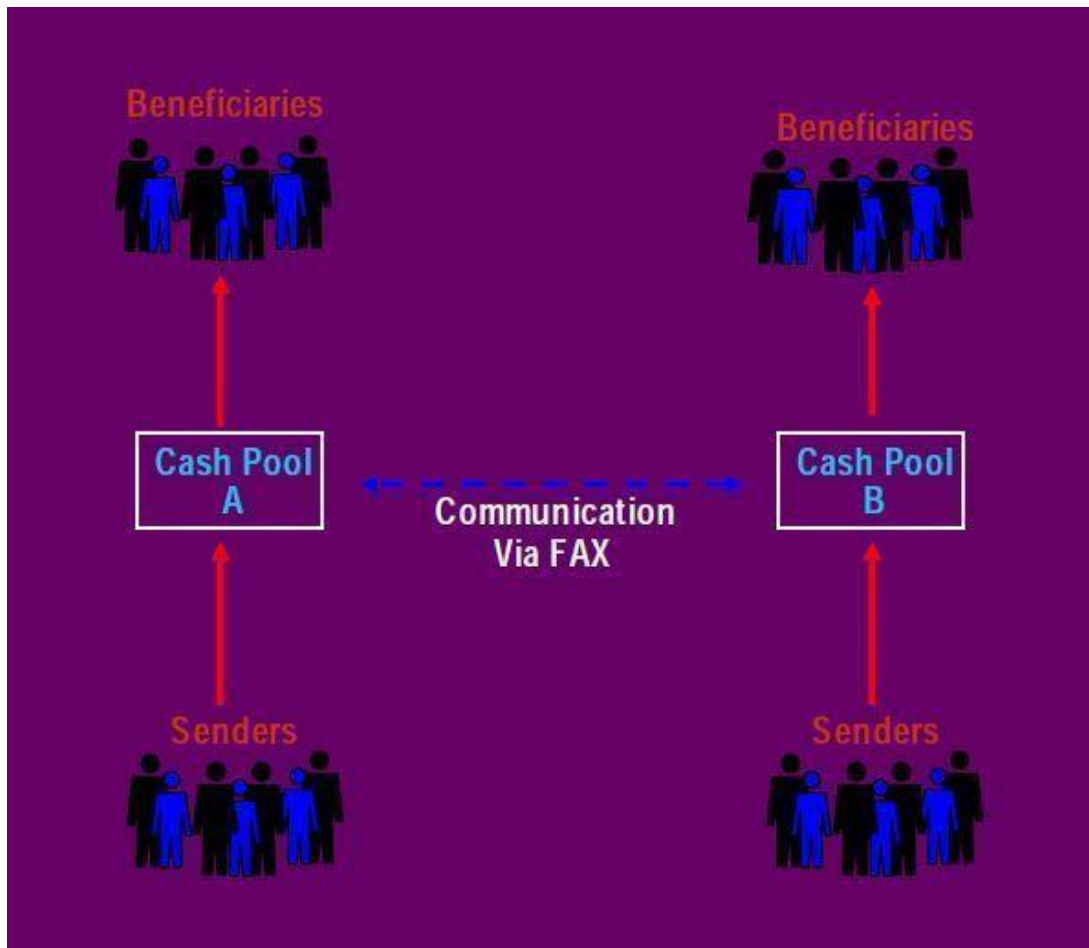
Η λειτουργία των ανεπίσημων συστημάτων διακίνησης κεφαλαίων έχει δύο πτυχές: την αποστολή και παραλαβή των χρημάτων που ο πελάτης θέλει να διακινήσει και την πτυχή του ισοσκελισμού (σ.σ. settlement). Η πρώτη πτυχή αφορά τη σχέση του πελάτη με τον διαμεσολαβητή και η δεύτερη των διαμεσολαβητών μεταξύ τους. Η βέλτιστη λειτουργία του συστήματος απαιτεί να υπάρχουν κεφαλαικά διαθέσιμα και στα δύο άκρα (χώρες) της συναλλαγής. Η ανισοροπία μεταξύ των

¹⁸² Angela Leong, σελ. 36-37

¹⁸³ Passas N., σελ. 15.

¹⁸⁴ Bowers Ch., ο.π.. Ο συγγραφέας περιγράφει τη λειτουργία του συστήματος Hawalla ως εξής: «Κατά την επιθυμία του πελάτη ένας πακιστανός hawalladar που λειτουργεί στις ΗΠΑ, θα καλέσει ή θα στείλει fax ή e-mail στον ομόλογο του, για παράδειγμα στο Πακιστάν, με τα στοιχεία της συναλλαγής, δηλαδή ποσό και κωδικό πρόσβασης (σ.σ. password), όχι ονόματα. Ο hawalladar που λειτουργεί στο Πακιστάν θα καταβάλει το ποσό από τα δικά του κεφάλαια και σε τοπικό νόμισμα, μόλις ο παραλήπτης του προσκομίσει τον κωδικό»

κεφαλαιακών διαθεσίμων, όπως διαμορφώνονται απο τις συναλλαγές και τις οικονομικές συγκυρίες απαιτούν τακτικό ισοσκελισμό. Ο τρόπος που γίνεται αυτός ο ισοσκελισμός δεν διαφέρει απο τον τρόπο λειτουργίας των δυτικών τραπεζών. Η διαφορά έγκειται οτι στην περίπτωση των ανεπίσημων συστημάτων μπορούν να χρησιμοποιηθούν μέθοδοι της νόμιμης (λ.χ. τραπεζική συναλλαγή) αλλά και της υπόγειας οικονομίας (λ.χ. φυσική διακίνηση μετρητών).¹⁸⁵

Εικόνα 3: Παραστατικός τρόπος λειτουργίας του συστήματος hawalla (βλ. σχετ. Passas N. σελ. 41)

Εξαιτίας του γεγονότος οτι οι χώρες της κεντρικής και νοτιοανατολικής Ασίας είναι χώρες καταγωγής τρομοκρατών, τα εναλλακτικά (ανεπίσημα) δίκτυα διακίνησης κεφαλαίων απέκτησαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον ιδιαίτερα μετά την τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου.¹⁸⁶ Υπάρχουν περιπτώσεις που οι τρομοκράτες πράγματι χρησιμοποίησαν ανεπίσημα συστήματα διακίνησης κεφαλαίων για την

¹⁸⁵ Passas N., σελ. 45-53

¹⁸⁶ ο.π., σελ. 4

διακίνηση κάποιων απο τα κεφάλαια τους. Στην περίπτωση όμως της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και παρά τις σχετικές αναφορές στον τύπο τα απαιτούμενα κεφάλαια για την επίτευξη του χτυπήματος διακινήθηκαν μέσω του επίσημου χρηματοοικονομικού τομέα. Έχοντας ως δεδομένο ότι για να πραγματοποιηθεί ένα τρομοκρατικό χτύπημα απαιτούνται σχετικά μικρά χρηματικά ποσά, αυτά θα μπορούσαν να διακινηθούν και μέσω του επίσημου οικονομικού συστήματος χωρίς να εγερθεί οποιαδήποτε υποψία. Επομένως δεν μπορεί να ειπωθεί ότι, αφενός τα ανεπίσημα συστήματα διακίνησης κεφαλαίων είναι η προτιμητέα επιλογή των τρομοκρατικών οργανώσεων και αφετέρου ότι τα συστήματα αυτά είναι πιο ευάλωτα να χρησιμοποιηθούν για τρομοκρατικούς σκοπούς απο ότι ο επίσημος οικονομικός τομέας.¹⁸⁷

Η λειτουργία φορολογικών «παραδείσων» και (εξωχώριων) οικονομικών κέντρων

Το ξέπλυμα χρήματος θεωρείται πλέον ένα εγκληματικό φαινόμενο παγκοσμίου εμβέλειας. Με την λήψη των νομοθετικών μέτρων που προαναφέρθηκαν στο αντίστοιχο κεφάλαιο της εργασίας η διεθνής κοινότητα προσπάθησε να δημιουργήσει ένα «δίκτυ προστασίας» για να αποτρέψει την είσοδο των παράνομων εσόδων στο παγκόσμιο χρηματοοικονομικό σύστημα. Η αποτελεσματικότητα της λειτουργίας αυτού του πλέγματος ρυθμίσεων διεθνώς πλήττεται από ασυνέχειες και κενά τα οποία προσπαθεί να εκμεταλλευτεί -κατά κύριο λόγο- το οργανωμένο έγκλημα. Οι ασυνέχειες αφορούν εκείνες τις χώρες που δεν έχουν εναρμονίσει πλήρως τη νομοθεσία τους με τα διεθνή πρότυπα, όπως αυτά εκφράζονται μέσω των Συστάσεων της FATF. Σοβαρά κενά εμφανίζουν οι οικονομικοί και φορολογικοί «παραδείσοι» που προσφέρουν τις υπηρεσίες του με δύο τρόπους: α) με τη λειτουργία αυστηρού πλαισίου προστασίας του απορρήτου, το οποίο συνεπάγεται την άρνηση ή πλημμελή συνεργασία με ξένες διωκτικές αρχές, καθώς και β) με την ίδρυση και λειτουργία εξωχώριων εταιριών στο έδαφος τους.¹⁸⁸

Η ζήτηση των υπηρεσιών με χαρακτηριστικά που προσφέρουν τα εξωχώρια οικονομικά κέντρα (χαλαρό κανονιστικό πλαίσιο και εποπτεία, φορολογικό πλαίσιο

¹⁸⁷ ο.π., σελ. 17

¹⁸⁸ Adamoli S., σελ. 85

κ.λ.π.) γίνεται εντονότερη σε συνδυασμό με την ανάγκη για φοροδιαφυγή, διαφθορά και απάτη, καθώς και τους αυστηρούς ελέγχους στις λοιπές χώρες. Έτσι τα εξωχώρια οικονομικά κέντρα χρησιμοποιούνται για δεκαετίας απο εταιρικά σχήματα και ιδιώτες για φοροδιαφυγή και φοροαποφυγή. Η υποδομή που υπάρχει σε αυτά κατα τον ίδιο τρόπο μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για ξέπλυμα βρώμικου χρήματος.¹⁸⁹ Η ασυμμετρία των νομικών συστημάτων μεταξύ των χωρών μπορεί να πλήξει την ίδια την ισχύ τους και να καταστήσει αναποτελεσματική τη λειτουργία των θεσμών, αφού θα υπάρχει πάντα πρόσφορη η καταφυγή σε οικονομικά κέντρα που προσφέρουν ελαστικό κανονιστικό πλαίσιο.

Μπορεί λοιπόν να ειπωθεί ότι όσο μικρότερος είναι ο κίνδυνος ανακάλυψης της παράνομης δραστηριότητας, λόγω της αδιαφάνειας της νομοθεσίας που διέπει τα εξωχώρια οικονομικά κέντρα, τόσο μεγαλύτερη είναι η πιθανότητα να παρατηρηθεί μια στροφή της ζήτηση των εγκληματικών οργανώσεων για υπηρεσίες ξεπλύματος χρήματος προς τα κέντρα αυτά. Μπορεί να παρατηρηθεί μια στροφή οικονομικής δραστηριότητας από καλύτερα κανονισμένα οικονομικά κέντρα σε λιγότερο κανονισμένα και μη συνεργάσιμα, τα οποία αποτελούν ασφαλή καταφύγια της παράνομης δραστηριότητας.¹⁹⁰

Παρότι επικρατεί ευρέως η άποψη ότι η διαδικασία του ξεπλύματος εξελίσσεται σε χώρες που έχουν αδύναμους ή ανεπαρκείς μηχανισμούς αντιμετώπισης του φαινομένου¹⁹¹, ο Gilmore υποστηρίζει ότι ο βαθμός επιτήδευσης των τεχνικών ξεπλύματος διαφέρει ανάλογα με τη χώρα. Καμία χώρα όμως δεν μένει ανέγγιχτη. Σε χώρες που έχουν υιοθετηθεί σύγχρονες αντεγκληματικές στρατηγικές, με προληπτικά και κατασταλτικά μέτρα που ενισχύουν την αποτελεσματικότητα του εθνικού συστήματος απονομής της δικαιοσύνης, ο κίνδυνος εντοπισμού διακίνησης παράνομων κεφαλαίων και δίωξης είναι μεγαλύτερος και για το λόγο αυτό είναι πιο πιθανό να χρησιμοποιούνται με μεγαλύτερη συχνότητα επιτηδευμένες τεχνικές ξεπλύματος χρήματος¹⁹² γεγονός που μπορεί να δικαιολογήσει την «προτίμηση» σε εξωχώρια οικονομικά κέντρα.

¹⁸⁹ MAsciandaro D. & Portolano A., σελ. 125

¹⁹⁰ Adamoli S., σελ. 92

¹⁹¹ Adamoli (PC van Duyne) 192

¹⁹² Gilmore W., σελ. 28

Η απαρχή της δημιουργίας των εξωχώριων εταιριών χρονολογείται το 1929 όταν και εκδικάστηκε στα Βρετανικά δικαστήρια η υπόθεση “*Egyptian Delta Land and Investment Ltd v. Todd*”. Στην υπόθεση αυτή έγινε δεκτό ότι η εταιρία μπορούσε να είναι καταχωρημένη στο Λονδίνο, ενώ το σύνολο της επιχειρηματικής δραστηριότητας να πραγματοποιούνται στο Κάιρο, όπου βρίσκονταν ο πρόεδρος και η γραμματεία, η σφραγίδα και τα λογιστικά βιβλία της εταιρίας. Το δικαστήριο αποφάνθηκε ότι οι εταιρίες μπορεί να είναι καταχωρημένες στα μητρώα εταιριών της Βρετανίας, αλλά τα κέρδη τους να μην υπόκεινται στη Βρετανική φορολογική νομοθεσία. Η ισχύς της απόφασης δεν δεσμευε μόνο το Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά το σύνολο της βρετανικής αυτοκρατορίας, γεγονός που εκμεταλλεύτηκαν οι Βερμούδες, οι Μπαχάμες και τελικά, τη δεκαετία του 1970 τα νησιά Κεμαν.¹⁹³

Παρά το γεγονός ότι στις συλλογικές αναπαραστάσεις η έννοια των εξωχώριων οικονομικών κέντρων είναι συνιφασμένη με το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, τη φοροδιαφυγή ή φοροαποφυγή ή την αποταμίευση των κεφαλαίων κλεπτοκρατών, ο ορισμός που δίνει το ΔΝΤ¹⁹⁴ δεν έχει καμία σχέση με αυτές. Η εξωχώρια οικονομία αφορά την παροχή χρηματοοικονομικών υπηρεσιών από τις τράπεζες ή άλλους χρηματοοικονομικούς φορείς σε μη (γηγενείς) κατοίκους. Οι υπηρεσίες αυτές μπορεί να είναι από τοποθέτηση ή χορήγηση κεφαλαίων, τοποθέτηση κεφαλαίων από ιδιώτες και επένδυση τους σε άλλες αγορές, έως αρκετα πιο περίπλοκες χρηματοοικονομικές πρακτικές. Επομένως, εξωχώριο οικονομικό κέντρο είναι κάθε οικονομικό κέντρο όπου λαμβάνουν χώρα εξωχώριες συναλλαγές¹⁹⁵. Στην περίπτωση εκείνη που ο διαχειριστής των κεφαλαίων δεν κάνει καμία διάκριση ανάμεσα σε κατοίκους ή μη της χώρας όπου αυτό εδρεύει τότε καλείται Διεθνές Οικονομικό Κέντρο. Αυτή είναι η περίπτωση της Νέας Υόρκης, του Λονδίνου, του Τόκυο, κλπ.

¹⁹³ Walker R., σελ. 191. Σύμφωνα με τα σχετικά στοιχεία που παραθέτει ο συγγραφέας υπολογίζεται ότι 11 περίπου τρις \$ βρίσκονται τοποθετημένα σε εξωχώριους προορισμούς, εκ των οποίων 1 τρις \$ στα νησιά Κέμαν.

¹⁹⁴ Βλ. σχετ. στην ιστοσελίδα: <http://www.imf.org/external/np/mae/oshore/2000/eng/back.htm>, πρόσβαση για τελευταία φορά την 07-09-2013.

¹⁹⁵ Young M.A., σελ. 12

Ένας πιο πρακτικός ορισμός των εξωχώριων κέντρων τα περιγράφει ως δικαιοδοσίες όπου η πλειονότητα των συναλλαγών αφορούν μη κατοίκους. Υπο το πρίσμα αυτό τα εξωχώρια οικονομικά κέντρα αναφέρονται ως:

- Δικαιοδοσίες που έχουν μεγάλο αριθμό χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων που πραγματοποιούν συναλλαγές με μη κατοίκους,
- Οικονομικά συστήματα με εξωτερικά κεφάλαια και υποχρεώσεις, δυσανάλογες ως προς την εγχώρια οικονομική δραστηριότητα, και
- Πιο συχνά, κέντρα που παρέχουν, μηδενική ή ελάχιστη φορολογία, χλιαρό ή ελαφρύ οικονομικό έλεγχο, τραπεζικό απόρρητο και ανωνυμία.

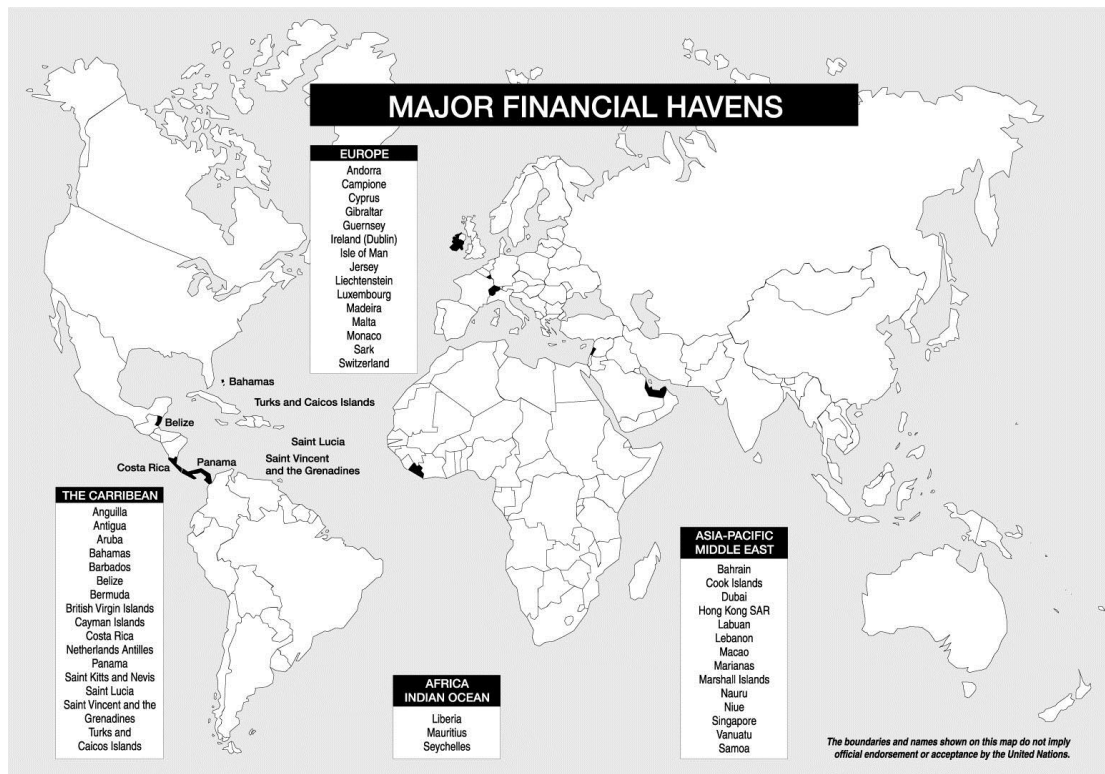
Οι τράπεζες και τα χρηματοοικονομικά ιδρύματα που λειτουργούν εξωχώρια απαλλάσσονται από την εφαρμογή μιας ευρείας κλίμακας κανονισμών σε σχέση με όσα ισχύουν για τα εγχώρια ιδρύματα. Οι συναλλαγές τους είναι αφορολόγητες, δεν παρεμποδίζονται από απαιτήσεις αποθεματικού, δεν υπάρχουν περιορισμοί επιτοκίων και συχνά αλλά όχι πάντοτε απαλλάσσονται από ενδελεχή έλεγχο ρευστότητας και κεφαλαιακής επάρκειας. Οι συναλλαγές με μη κατοίκους ή άλλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα γίνονται κυρίως σε ξένο ή ξένα νομίσματα.¹⁹⁶ Σύμφωνα με τη προσέγγιση της FATF, τα εξωχώρια οικονομικά κέντρα έχουν τα ακόλουθα κοινά χαρακτηριστικά: διενεργούν μια σειρά πολλαπλών συναλλαγών, διαχειριστές των τραπεζικών λογαριασμών εμφανίζονται αντίκλητοι ή αχυράνθρωποι, και διαμορφώνουν ένα διεθνές δίκτυο εικονικών εταιριών. Τα χαρακτηριστικά αυτά επιτρέπουν τη διακίνηση μεγάλων χρηματικών ποσών με παράνομη προέλευση, τα οποία μπορούν να επενδυθούν/ενσωματωθούν στην εγχώρια οικονομική αγορά¹⁹⁷.

Εν συντομία, οι φορολογικοί παράδεισοι και οι δικαιοδοσίες με ενισχυμένη προστασία του τραπεζικού απορρήτου επιτρέπουν την διενέργεια συναλλαγών και τη λειτουργία εκτός του διεθνώς τεθέντος κανονιστικού πλαισίου. Η λειτουργία αυτή ευνοεί περισσότερο τους παραγωγούς του βρώμικου χρήματος και τους συνεργούς τους στη διαδικασία ξεπλύματος του, παρά τη νόμιμη φιλελεύθερη οικονομία.¹⁹⁸

¹⁹⁶ Μελέτη των ΗΕ για τους φορολογικούς παραδείσους, το τραπεζικό απόρρητο και το ξέπλυμα χρήματος, σελ. 21

¹⁹⁷ Mitsilegas V., σελ. 82

¹⁹⁸ Walker R., σελ. 194

Εικόνα 4: Οι κυριότεροι οικονομικοί παράδεισοι σύμφωνα με την έρευνα των HE

Ο Masciandaro εκφράζει την άποψη ότι η διαμόρφωση των παραγόντων που συνιστούν ένα εξωχώριο οικονομικό κέντρο δεν είναι πάντοτε μια «συνειδητή» επιλογή. Αντίθετα μπορεί απλά να αποδειχθούν χρήσιμοι συγκρινόμενοι με άλλων χωρών. Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα των εξωχώριων οικονομικών κέντρων/«φορολογικών παραδείσων» μπορεί να έχουν διαμορφωθεί συνεπεία ιστορικών γεγονότων, της ομιλούμενης γλώσσας, της γεωγραφικής θέσης ή ακόμα απο καθαρή τύχη¹⁹⁹. Αρκετές εξωχώριες δικαιοδοσίες απολαμβάνουν μια προνομιακή σχέση με χώρες της ΕΕ. Συγκεκριμένοι συγκεκριμένοι πολιτικοί, ιστορικοί και οικονομικοί δεσμοί, διαμορφώνουν ειδικές χρηματοοικονομικές σχέσεις με χώρες της Ένωσης και διευκολύνουν τη διακίνηση κεφαλαίων, ειδικά προς την ΕΕ.²⁰⁰ Στην περίπτωση της Καραϊβικής είναι η ίδια γεωγραφική θέση των νησιών και η εγγύτητα με τις χώρες και παραγωγής (Λατινική Αμερική) και κατανάλωσης ναρκωτικών (Βόρεια Αμερική), εγκληματική δραστηριότητα που παράγει τεράστια, προς νομιμοποίηση, παράνομα κέρδη. Ο ανεπτυγμένος οικονομικός τομέας εξασφαλίζει την αναγκαία χρηματοοικονομική υπόδομή και η γεωγραφική θέση κατα μήκος των

¹⁹⁹ Masciandaro D., σελ. 128

²⁰⁰ Mitsilegas V., σελ. 82-83

οδών διακίνησης θέτει τα οικονομικά κέντρα της Καραϊβικής στο στόχαστρο των εγκληματιών²⁰¹. Ομοίως, η Κύπρος, η Ανδόρρα και το Λιχτενστέιν προτιμούνται διότι γειτνιάζουν ή αποτελούν μέλος της ΕΕ.

Ως συνέπεια της παγκοσμιοποίησης του εμπορίου και της οικονομίας, το ξέπλυμα χρήματος δεν είναι πρόβλημα μόνο των μεγαλύτερων οικονομικών κέντρων του κόσμου και των ελαφρώς κανονικοποιημένων φορολογικών παραδείσεων. Καμία χώρα που αποτελεί μέρος του διεθνούς οικονομικού συστήματος δεν είναι ικανή να αντικρούσει την απειλή των υπαιτίων του ξεπλύματος. Με την αποδόμηση των ελέγχων ανταλλαγής συναλλάγματος και την αυξανόμενη αλληλοεξάρτηση των αγορών, η πρόσβαση στο χρηματοοικονομικό σύστημα μιας χώρας επιτρέπει την διακίνηση κεφαλαίων παγκοσμίως. Όσο κάποια ανεπτυγμένα οικονομικά κέντρα εντείνουν τους ελέγχους λειτουργίας τους, τόσο τα κράτη με αναπτυσσόμενους οικονομικούς τομείς γίνονται πιο ελκυστικά, ιδιαίτερα εκείνα όπου το εγχώριο νόμισμα μπορεί να μετατραπεί και οι παλιοί κανονισμοί και έλεγχοι αίρονται.²⁰² Το συμπέρασμα αυτό όμως δεν πρέπει να μας οδηγήσει σε δαιμονοποίηση αυτών των κρατών. Ο Levi αναφέρεται σε ένα σύγχρονο και συγχρονισμένο ηθικό πανικό που παρουσίαζε τους «φορολογικούς παραδείσους» ότι ευνοούν το «οργανωμένο έγκλημα» και τη «χρηματοδότηση της τρομοκρατίας». Αποτέλεσμα της θεώρησης αυτή ήταν η προσπάθεια, τη χρονική περίοδο 2000-2005, της FATF να χαρακτηρίσει χώρες και δικαιοδοσίες ως μη συνεργαζόμενες²⁰³, με αποτέλεσμα να καθίσταται για αυτές πιο δύσκολη και κοστοβόρα η διενέργεια οικονομικών συναλλαγών, προκειμένου να αναγκαστούν οι αυτές χώρες, κυρίως της Καραϊβικής και του Νότιου Ειρηνικού, υπο την απειλή του οικονομικού στραγγαλισμού και της πολιτικής απομόνωσης, να προσαρμόσουν τη νομοθεσία τους στα δυτικά πρότυπα²⁰⁴.

²⁰¹ Young M.A., σελ. 12

²⁰² McDonnell R., σελ. 9

²⁰³ Σε εκτέλεση της Πρότασης του Φορουμ για την Οικονομική Σταθερότητα, το 2000, το ΔΝΤ ανέλαβε να αξιολογήσει 44 χώρες ή εξαρτημένες δικαιοδοσίες. Κάποιες από τις χώρες που αξιολογήθηκαν δεν ήταν μέλη του Ταμείου, ενώ κάποιες από τις δικαιοδοσίες εξαρτώνταν από μέλη του. Οι αξιολογήσεις ολοκληρώθηκαν το 2003. Βλ. σχετ. Reuter P. & Truman E., 87 κ.ε.

²⁰⁴ Βλ. Levi M., σελ. 11

Νέες μορφές πληρωμών: η συμβολή της τεχνολογίας και του διαδικτύου

Η εξέλιξη της τεχνολογίας και η εξάπλωση της χρήσης του διαδικτύου επέδρασαν στο ξέπλυμα χρήματος με τον ίδιο τρόπο που επηρρέασαν γενικά το έγκλημα: είτε εισήγαγαν νέους τρόπους τέλεσης «παραδοσιακών» αδικημάτων, είτε δημιούργησαν νέες κατηγορίες αδικημάτων²⁰⁵. Η στροφή των εγκληματιών και το ενδιαφέρον τους για τις ηλεκτρονικές συναλλαγές μπορεί να εξηγηθεί αφενός από την ανάπτυξη των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών που υιοθετούν τις εξελίξεις της τεχνολογίας και αφετέρου από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που προσλαμβάνουν (οι νέες υπηρεσίες) και αποτελούν τον αδύναμο κρίκο που προσπαθούν να εκμεταλλευτούν για το ξέπλυμα του χρήματος. Τα συγκεκριμένα αυτά χαρακτηριστικά είναι: η μη αυτοπρόσωπη παρουσία κατά την καταχώρηση και το άνοιγμα του λογαριασμού, η σε μεγάλο βαθμό εξασφάλιση ανωνυμίας, η ταχύτητα των συναλλαγών, η διεθνής παρουσία, η περιορισμένη ανθρώπινη παρέμβαση, ο υπερβολικά μεγάλος αριθμός συναλλαγών και η εν γένει αδυναμία των παραδοσιακών χρηματοπιστωτικών οργανισμών να διακρίνουν τις ύποπτες συναλλαγές.²⁰⁶

Το ξέπλυμα με τη χρήση των νέων τεχνολογιών και του διαδικτύου μπορεί να αφορά παράνομα έσοδα που προέκυψαν τόσο από τη τέλεση «παραδοσιακών» αδικημάτων, όσο και από την τέλεση κυβερνο-εγκλημάτων. Στη δεύτερη περίπτωση, ο όρος «ξέπλυμα χρήματος», θα πρέπει να θεωρείται ελλιπής, καθώς ο τρόπος διενέργειας των συναλλαγών στο διαδίκτυο και η στροφή στην ηλεκτρονική τραπεζική που παρατηρείται στη σύγχρονη εποχή δίνει τη δυνατότητα η διαδικασία νομιμοποίησης περιουσίας που αποκτήθηκε παράνομα να μπορεί να ολοκληρωθεί χωρίς την χρήση χρημάτων²⁰⁷.

Οι νέες μέθοδοι πληρωμών αναπτύχθηκαν για να καλυφθεί η ζήτηση της αγοράς για εναλλακτικές επιλογές στις συμβατικές χρηματοοικονομικές συναλλαγές, καθοδηγούμενες από την ανάγκη για ασφάλεια στις αγοραπωλησίες στο διαδίκτυο ή για ευκολότερη πρόσβαση στις τραπεζικές συναλλαγές και την ανάπτυξη πιο φιλικών

²⁰⁵ Βλ. σχετ. τις προσεγγίσεις των Charney και Hurewitz και Lo στην έννοια του πληροφορικού εγκλήματος, όπως παρατίθενται από το Λάζο Γρ., σελ. 50

²⁰⁶ Αναφορά της FATF, *Money laundering and terrorist financing vulnerabilities of commercial websites and Internet payment systems*, 2008, σελ. 23-24. Βλ. επίσης την αναλυτική παράθεση των χαρακτηριστικών αυτών από τον Filipkowski W.

²⁰⁷ Hopton D., σελ. 2

υπηρεσιών προς τον χρήστη. Η στροφή που παρατηρείται προς τη παράνομη χρήση μεθόδων της ηλεκτρονικής τραπεζικής (για ξέπλυμα χρήματος) δεν οφείλεται μόνο στη διαθεσιμότητα τους και στην αυξανόμενη χρήση τους, αλλά είναι και το αποτέλεσμα της πίεσης, προληπτικής και κατασταλτικής, που ασκήθηκε στις συμβατικές μεθόδους διενέργειας τραπεζικών συναλλαγών από το κανονιστικό πλαίσιο του ξεπλύματος χρήματος. Ειδικά η περίπτωση του ηλεκτρονικού χρήματος²⁰⁸ («e-money» ή «webmoney»), παρότι ακόμη δεν χαίρει ευρείας αποδοχής, παρέχει τη δυνατότητα να καταστήσει ευκολότερη και με μικρότερη διακινδύνευση τη νομιμοποίηση εσόδων.²⁰⁹

Η σχετική έρευνα που διενήργησε η FATF²¹⁰, αρχικά το 2006 και την επικαιροποίησε τον Οκτώβριο του 2010, κατέδειξε ότι ως ένα βαθμό οι νέες μέθοδοι πληρωμών είναι ευπρόσβλητες για τους σκοπούς του ξεπλύματος χρήματος, όμως είναι αρκετά δύσκολο έως αδύνατο να υπολογισθεί η έκταση της παράνομης χρήσης τους. Οι νέες μέθοδοι πληρωμών περιλαμβάνουν²¹¹:

- ο Προπληρωμένες κάρτες συναλλαγών. Η χρήση τους διαφέρει από χώρα σε χώρα, καθώς, σύμφωνα με διαθέσιμες έρευνες²¹², η αγορά της Ιταλίας θεωρείται η πιο εξελιγμένη στην Ευρώπη, ενώ της Αυστρίας και Γερμανίας βρίσκεται ακόμη σε εμβρυακό στάδιο. Στην Αμερική το 17% των

²⁰⁸ Η ΕΕπ έκανε μια προσπάθεια να ορίσει την έννοια του ηλεκτρονικού χρήματος, με έναν τεχνολογικά ουδέτερο ορισμό. Σύμφωνα με την Οδηγία 2009/11/ΕΕ, για τη ρύθμιση θεμάτων σχετικά με επιχειρήσεις ηλεκτρονικού χρήματος, η έννοια του περιλαμβάνει κάθε κατάσταση όπου ο πάροχος υπηρεσιών πληρωμών εκδίδει μια προπληρωμένη αξία σε αντάλλαγμα κεφαλαίων, η οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί για πληρωμές επειδή γίνεται αποδεκτή από τρίτα πρόσωπα ως πληρωμή. Ο ορισμός καλύπτει την περίπτωση που τα ηλεκτρονικά χρήματα τηρούνται σε μια συσκευή (κάρτα ή κινητό τηλέφωνο) στα χέρια του κατόχου ή σε ένα διαμετακομιστή που διαχειρίζεται ο πάροχος της υπηρεσίας και ο κάτοχος του αποκτά πρόσβαση μέσω συγκεκριμένου λογαριασμού.

²⁰⁹ McDonnell R., σελ. 7. Για τους κινδύνους που απορρέουν από το ηλεκτρονικό χρήμα χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της εταιρίας-τράπεζας του διαδικτύου Liberty Reserve που προσέφερε υπηρεσίες ηλεκτρονικού χρήματος και πρόσφατα στοχοποιήθηκε από τις Αμερικανικές αρχές για την εμπλοκή της σε ξέπλυμα χρήματος προερχόμενο από κάθε είδος αδικήματος, «παραδοσιακού» ή του κυβερνοχώρου.

²¹⁰ Αναφορά της FATF: *Money laundering using new payment methods*,

²¹¹ ο.π.

²¹² Τα στοιχεία προέρχονται από την έρευνα που διενήργησε η Boston Consulting Group, για τη χρήση των προπληρωμένων καρτών και παρατίθενται στην αναφορά της FATF, ο.π.

καταναλωτών κατέχει προπληρωμένες κάρτες και το 2009 εκτιμάται ότι διακινήθηκαν γύρω στα 120 δις \$. Χαρακτηριστικό είναι ότι η διακίνηση κεφαλαίων μέσω αυτών περιορίζεται σε μικρά σχετικά ποσά.

- ο Υπηρεσίες πληρωμών μέσω διαδικτύου. Οι υπηρεσίες αυτές μπορούν να παρέχονται από τον τραπεζικό τομέα, στην περίπτωση του e-banking, μέσω ενός τραπεζικού λογαριασμού ή να παρέχονται από εταιρίες εκτός του χρηματοπιστωτικού συστήματος, όπως στην περίπτωση του ηλεκτρονικού χρήματος και των προϊόντων προπληρωμένων πληρωμών διαδικτύου, μέσω εταιρειών που επιτρέπουν στους χρήστες τους να στέλνουν ή να λαμβάνουν χρήματα, διαμέσω ενός εικονικού προπληρωμένου λογαριασμού, με πρόσβαση σε αυτόν από το διαδίκτυο.

Η χρήση του ηλεκτρονικού χρήματος επεκτάθηκε, πέρα από τους εικονικούς κόσμους διαδικτυακών παιχνιδιών και σε συναλλαγές μεταξύ χρηστών (person-to-person/p2p), καθώς μπορούν να ανταλλαχθούν και να μετατραπούν σε πραγματικά χρήματα.

- ο Υπηρεσίες πληρωμών μέσω κινητών. Αφορούν κυρίως τη δυνατότητα αποθήκευσης πραγματικών αξιών στο κινητό τους τηλέφωνο και να τις χρησιμοποιούν για τη διενέργεια συναλλαγών.

Η ανάπτυξη των νέων μεθόδων πληρωμών παρέχουν νέες δυνατότητες στους εγκληματίες και καθιστούν πιο δύσκολο τον εντοπισμό μιας ύποπτης συναλλαγής. Ακόμη, οι εγκληματίες που δραστηριοποιούνται στον κυβερνοχώρο, για να επιτύχουν το σκοπό τους, συνδυάζουν, στα επιμέρους στάδια της ίδιας διαδικασίας παραδοσιακές και νέες μεθόδους συναλλαγών. Ο βαθμός έκθεσης της κάθε μεθόδου σε πιθανό κίνδυνο ξεπλύματος χρήματος εξαρτάται από την ανωνυμία που προσφέρει, την έδρα του παρόχου της υπηρεσίας, τη σχέση με κάποιο πιστωτικό ίδρυμα και την αποτελεσματική εποπτεία του, κ.α.

Τα κύρια χαρακτηριστικά που συνθέτουν την επικινδυνότητα των νέων μεθόδων συναλλαγών είναι:

- α) Ο παράγοντας της τεχνολογίας:

Η αυξημένη και ευρεία πρόσβαση σε γρήγορο και σύγχρονο εξοπλισμό και συνδέσεις επιτρέπουν τη διενέργεια συναλλαγών γρήγορα και με ελάχιστο κόστος. Η

εξέλιξη των προγραμμάτων (software) δημιουργεί φιλικά προς το χρήστη περιβάλλοντα εργασίας, που δεν απαιτούν εξειδικευμένες γνώσεις ή ιδιαίτερες δεξιότητες για τη διενέργεια των συναλλαγών.

β) Η ανωνυμία:

Η έναρξη συνεργασίας με έναν πάροχο υπηρεσιών πληρωμών στο διαδίκτυο, απαιτεί ελάχιστη έως καθόλου απευθείας επαφή του πελάτη με τον διαχειριστή της υπηρεσίας. Η λειτουργία τέτοιων υπηρεσιών βασίζεται στην απουσία αυτοπρόσωπης επαφής που συνεπάγεται την αγνοία του προφίλ των πελατών. Ορισμένοι πάροχοι επιτρέπουν ακόμα και το άνοιγμα ανώνυμων λογαριασμών, που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για συναλλαγές με άλλους χρηματοοικονομικούς φορείς ή την έκδοση ανώνυμων πιστωτικών, χρεωστικών ή προπληρωμένων καρτών.

Οι πρακτικές αυτές δυναμιτίζουν τα μέτρα δέουσας επιμέλειας, με αποτέλεσμα, σε περίπτωση που κάποια συναλλαγή που έχει πραγματοποιηθεί σε αυτό το πλαίσιο κριθεί ύποπτη, να μην υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία που να μπορούν να υποστηρίξουν την έρευνα των αρμόδιων αρχών. Ακόμη όμως και στις περιπτώσεις που έχουν τεθεί μέτρα δέουσας επιμέλειας από τους διαδικτυακούς παρόχους, η εφαρμογή του δυσχεραίνεται από το γεγονός ότι οι πελάτες είναι συνήθως περιστασιακοί και έχουν μια σύντομη συναλλακτική σχέση. Οι πάροχοι ζητούν ονομαστικά στοιχεία αλλά η διαδικασία επαλήθευσης τους είναι αμελητέα έως ιδιαίτερα περίπλοκη. Στον αντίποδα θα πρέπει να λεχθεί ότι ακόμα και αν δεν καλύπτονται από μέτρα δέουσας επιμέλειας, οι ηλεκτρονικές συναλλαγές αφήνουν (ηλεκτρονικά) ίχνη. Τα ίχνη αυτά (λ.χ. ηλεκτρονική διεύθυνση που χρησιμοποιήθηκε, περιεχόμενο ηλεκτρονικής επικοινωνίας, διεύθυνση αποστολής ή ανάληψης των χρημάτων) μπορούν να επεξεργαστούν περαιτέρω από τις διωκτικές αρχές και να οδηγήσουν στην ταυτότητα του ανώνυμου πελάτη.

γ) Αδειοδότηση και εποπτεία:

Η μελέτη των νέων μεθόδων πληρωμών έχει καταδείξει ότι δεν συμμορφώνονται απολύτως με το κανονιστικό πλαίσιο που έχει τεθεί διεθνώς για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος χρήματος. Το αδύναμο ή απών κανονιστικό πλαίσιο λειτουργίας σε συνδυασμό με ενεπαρκείς ή αύπαρκτες κυρώσεις ενισχύουν την επικινδυνότητα για τους χρηματοοικονομικούς οργανισμούς και για τις χώρες.

Η βασική δυσκολία ελέγχου των υπηρεσιών αυτών έγκειται στο γεγονός ότι καταχωρούν ως έδρα τους μια χώρα η οποία έχει ευνοϊκό νομικό πλαίσιο και παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε άλλη ή άλλες χώρες. Η πραγματικότητα αυτή δημιουργεί σοβαρά προβλήματα ποινικής δικαιοδοσίας. Μια οπτική υπαγορεύει ότι η χώρα που «φιλοξενεί» τους διαμετακομιστές (servers) της υπορεσίας είναι αρμόδια να ελέγχει τους όρους και το καθεστώς λειτουργίας. Σύμφωνα με την άλλη οπτική κάθε χώρα, στο έδαφος της οποίας παρέχονται οι υπηρεσίες ηλεκτρονικών συναλλαγών, έχει κανονιστική αρμοδιότητα.

Την αδυναμία αυτή έρχεται να καλύψει η υπό ψήφιση 4^η Ευρωπαϊκή Οδηγία για το ξέπλυμα, που στο άρθρο 42 ορίζει ότι υποκαταστήματα ή θυγατρικές, που λειτουργούν σε χώρες με λιγότερο αυστηρό πλαίσιο, θα πρέπει να εφαρμόζουν τους κανόνες για το ξέπλυμα που διέπουν τη λειτουργία της μητρικής εταιρίας που εδρεύει σε κράτος-μέλος της ΕΕ. Σε περίπτωση που αυτό δεν είναι δυνατό θα πρέπει να εφαρμόζονται ειδικές διαδικασίες για τον περιορισμό του πιθανού κινδύνου.

δ) Παγκόσμια κλίμακα

Η παγκόσμια απήχηση του διαδικτύου έχει εκμηδενίσει την έννοια της απόστασης και των συνόρων. Το εύρος της δυνατότητας συναλλαγών διευρύνει και τον κίνδυνο κατάχρησης για ξέπλυμα χρήματος. Η δυνατότητα διασυνοριακών συναλλαγών και η απομακρυσμένη διαχείριση των κεφαλαίων παρέχει μια ανεκτίμητη υπηρεσία σε όσους επιθυμούν το ξέπλυμα παράνομων εσόδων.

Τα πλεονεκτήματα της υπερσυνοριακής έκτασης της συναλλαγής, της αμεσότητας της πραγματοποίησης, σε τρόπο και χρόνο είναι τα ουσιαστικά μειονεκτήματα που δημιουργούν τεράστια εμπόδια για τις διωκτικές αρχές. Μια συναλλαγή μέσω e-banking μπορεί να πραγματοποιηθεί και να εκτελεσθεί σε ελάχιστο χρόνο από τη στιγμή που ο ενδιαφερόμενος αποκτήσει πρόσβαση στο λογαριασμό του μέσω διαδικτύου. Αντίστοιχα, ένα αίτημα διωκτικών αρχών μιας χώρας προς άλλη για μια παρόμοια συναλλαγή που στοχοποιήθηκε ως ύποπτη μπορεί να απαιτήσει πολύ μεγάλο χρόνο για να απαντηθεί, να μην απαντηθεί καθόλου ή όταν απαντηθεί τα κεφάλαια να έχουν διακηνηθεί ήδη προς άλλο προορισμό.

Όλα τα παραπάνω στοιχεία συμπεκνώνονται στην περιγραφή από τις Αμερικανικές δικαστικές αρχές²¹³ της έρευνας αποδόμησης της εταιρίας χρηματοοικονομικών συναλλαγών μέσω του διαδικτύου Liberty Reserve. Ο επικεφαλής Εισαγγελέας χαρακτήρισε την υπόθεση ως τη μεγαλύτερη υπόθεση ξεπλύματος χρήματος που απασχόλησε τις Αμερικανικές αρχές, ένα σημαντικό βήμα χαλιναγώγησης της «Άγριας Δύσης» των παράνομων διαδικτυακών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών. Η Liberty Reserve ήταν διεθνώς ένας από τους μεγαλύτερους παρόχους ηλεκτρονικού χρήματος, που κατά τις Αμερικανικές διωκτικές αρχές ιδρύθηκε με σκοπό να εξυπηρετεί εγκληματίες που επιθυμούσαν να χρησιμοποιούν το ηλεκτρονικό χρήμα για να ξεπλένουν παράνομα έσοδα προερχόμενα από μια ποικιλία αδικημάτων. Η εταιρία είχε 1 εκατ. χρήστες, εκ των οποίων 200.000 στις ΗΠΑ, πραγματοποίησε πάνω από 55 εκατ. διαφορετικές συναλλαγές και μέσω αυτής ξεπλύθηκαν περίπου 6 δις \$.

Η Liberty Reserve είχε ως έδρα τη Κόστα Ρίκα, ενώ διατηρούσε εξυπηρετητές (*serves*) στην Ελβετία και στη Σουηδία. Η λειτουργία της είχε δομηθεί πάνω στην ανωνυμία των συναλλαγών, εξασφαλίζοντας το ακαταδίωκτο, κάτι που θα ήταν αδύνατο σε άλλο νόμιμο χρηματοοικονομικό οργανισμό²¹⁴. Επίσης η τροφοδότηση των λογαριασμών που τηρούνταν στην LR γίνονταν με τη συμβολή ενδιάμεσων (*third party exchangers*), που λειτουργούσαν σε κανονιστικούς παραδείσους, όπως Βιετναμ, Νιγηρία, Ρωσσία και Μαλαισία, ώστε να μην τηρείται κεντρικό αρχείο των συναλλαγών, ως αντίμετρο στις ερευνητικές προσπάθειες των διωκτικών αρχών.

²¹³ Το σχετικό δελτίο τύπου και το λοιπό υποστηρικτικό υλικό είναι διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.justice.gov/usao/nys/pressreleases/May13/LibertyReservePR.php>, (προσβάσιμο τελευταία φορά την 19-09-2013)

²¹⁴ Κατά τη διάρκεια της έρευνας, ένας ερευνητής κατάφερε να δημιουργήσει ένα λογαριασμό με τα στοιχεία κατόχου: “Joe Bogus,” όνομα λογαριασμού: “tostealeverything,” διεύθυνση: “123 Fake Main Street” στην “Completely Made Up City,” ΗΠΑ, ενδεικτικό του πλημμελούς ή ανύπαρκτου ελέγχου και εφαρμογής δέουσας επιμέλειας ως προς τον πελάτη.

Κριτική-Συμπεράσματα

Η θέσπιση του πλαισίου κανόνων που ακολούθησε την εγκληματοποίηση της συμπεριφοράς του ξεπλύματος χρήματος, απο το 1988 μέχρι και σήμερα, διαμόρφωσε σε διεθνές, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο ένα πυκνό πλέγμα ρυθμίσεων. Οι ρυθμίσεις αυτές αποσκοπούν στο να δημιουργηθεί ένα δίκτυ προστασίας του παγκόσμιου χρηματοοικονομικού τομέα απο την απειλή της εισροής και διακίνησης κεφαλαίων προερχόμενων απο παράνομες δράσεις, καθώς και ένα δίκτυ αλίευσης όσων δεν αποτρέπονται (*ειδική πρόληψη*) ή δεν απωθούνται (*γενική πρόληψη*) και προσπαθούν ή καταφέρνουν να νομιμοποιήσουν παράνομα έσοδα. Υπό το πρίσμα αυτό το κανονιστικό πλαίσιο εξελίχθηκε σταδιακά και πλέον περιλαμβάνει προληπτικά μέτρα, τα οποία ουσιαστικά αφορούν το ρόλο του ιδιωτικού τομέα για την περιφρούρηση της λειτουργίας του και κατασταλτικά μέτρα που διαρθρώνονται κυρίως στην ποινικοποίηση της συμπεριφοράς του ξεπλύματος και την κατάσχεση/δήμευση των παράνομων εσόδων ή περιουσία ίσης αξίας.

Για να καταστεί δυνατή η αποτελεσματικότερη δυνατή εφαρμογή των ρυθμίσεων, σταδιακά, απο το 1988 και έπειτα, επιχειρήθηκε μια σημαντική διεύρυνση τόσο των βασικών αδικημάτων, πέρα απο τη διακίνηση ναρκωτικών, που μπορεί να αποτελέσουν αντικείμενο εφαρμογής της νομοθεσίας σχετικά με το ξέπλυμα, όσο και των φορέων του χρηματοπιστωτικού τομέα, πέρα από τις τράπεζες, που έχουν υποχρέωση εφαρμογής των προληπτικών μέτρων. Η διεύρυνση αποσκοπούσε στο να μπορεί να προβλεφθεί η εγκληματική σκέψη, να καλυφθούν πιθανά κενά του χρηματοοικονομικού τομέα και να υποβοηθηθούν οι διωκτικές αρχές με ένα πρόσθετο εργαλείο στην αντιμετώπιση του βασικού αδικήματος. Οι βασικές επικρίσεις που δέχτηκαν οι σχετικές ρυθμίσεις αμφισβητούν κατα πόσο είναι δυνατόν να επιτευχθεί αυτός ο στόχος.

Η διεύρυνση του καταλόγου των βασικών αδικημάτων έχει σχεδόν αποκλειστική εφαρμογή στο στάδιο του ποινικού κολασμού της πράξης. Όταν μια συναλλαγή χαρακτηρίζεται ως ύποπτη, ο υπάλληλος του χρηματοοικονομικού φορέα που κάνει την εκτίμηση αυτή δεν μπορεί να ξέρει αν προέρχεται απο εγκληματική δραστηριότητα, απο ποιά συγκεκριμένα και αν αυτή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της νομοθεσίας για το ξέπλυμα. Αυτό αφορά τις ΜΧΠ και τις διωκτικές αρχές με συναφή αρμοδιότητα και αποτελεί αντικείμενο μακροχρόνιων και πολύπλευρων

ερευνών, τόσο για την αναζήτηση της πορείας του χρήματος, εντός και εκτός της χώρας, όσο και την πιθανή διασύνδεση με παράνομη δραστηριότητα. Η εκτίμηση και μόνο της υποψίας, στη βάση αξιολογικών στοιχείων, θεωρείται αρκετή για την εκίνηση της ερευνητικής διαδικασίας, η οποία υποβάλλει τον συναλλασσόμενο στη θέση του ερευνώμενου. Ενώ η διαδικασία εξελίσσεται κατα κύριο λόγο σιωπηρά, καθώς οι χρηματοοικονομικοί φορείς είναι υποχρεωμένοι να μην αποκαλύπτουν τις υποψίες τους στον πελάτη, μπορεί να έχει ακόμη και στο πρώιμο στάδιο της έρευνας δυσμενείς επιπτώσεις, από την άρνηση συναλλαγής έως την δέσμευση των χρημάτων του.

Ακόμη, στο όνομα της προστασίας του χρηματοπιστωτικού τομέα από τη «φθοροποιό» επιρροή των βρώμικων κεφαλαίων στηρίχθηκε η ανάγκη λήψης των αναγκαίων (προληπτικών) μέτρων. Τα μέτρα αυτά, δέουσας επιμέλειας, τήρηση αρχείου στοιχείων πελατών και συναλλαγών, αναφορά ύποπτων συναλλαγών, προκρίθηκαν ως απαραίτητα για τη προστασία της φήμης και ακεραιότητας του χρηματοπιστωτικού τομέα και ενέτρεψαν τον παραδοσιακό τρόπο λειτουργίας των τραπεζών. Οι οικονομικές επιπτώσεις του ξεπλύματος αφορούν κυρίως τον αθέμιτο ανταγωνισμό μεταξύ νόμιμων και παράνομων πειχειρήσεων, την διαστρέβλωση των τιμών, τις αρνητικές συνέπειες στις επενδύσεις και στην απώθηση των υγιών επιχειρήσεων. Από ηθικής άποψης δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι η οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή δεν μπορεί να συντηρείται και να προάγεται από χρήματα που προέρχονται από παράνομες πράξεις. Όσον αφορά όμως την ικανότητα των παράνομων κεφαλαίων να πλήξουν το χρηματοπιστωτικό σύστημα τίθεται το θέμα αφενός της παράνομης προέλευσης τους, αφετέρου της έντασης της προσβολής που καθορίζεται από το ύψος των κεφαλαίων που εισρέουν στην οικονομία. Κεφάλαια μπορούν να τοποθετούνται στο πιστωτικό σύστημα ή στην αγορά ακίνητης περιουσίας και να θεωρούνται καλοδεχούμενα εάν έχουν «ξεπλυθεί» με επιτυχία. Μόνο όταν προκύψει η υποψία παράνομης προέλευσης είναι δυνατόν ο αντίστοιχος τομέας, με τη συνδρομή των αρχών, να αναλάβει πρωτοβουλίες προστασίας του. Αντίστοιχα, μεγαλύτερα σε μέγεθος κεφάλαια, με συνεχή ροή στους τομείς της νόμιμης οικονομίας θα πρέπει να θεωρούνται υπαρκτή απειλή για την ομαλή λειτουργία του, σε σχέση με μικρότερες ή σποραδικές εισροές.

Τέλος, τα κριτήρια που έχουν τεθεί, τα σχετικά χαμηλά όρια αναφοράς και η ευρεία γκάμα αδικημάτων που θεωρούνται βασικά ως προς το ξέπλυμα χρήματος,

κινδυνεύουν να οδηγήσουν σε αγκύλωση τον μηχανισμό αντιμετώπισης ξεπλύματος χρήματος, λόγω των υπεράριθμων ύποπτων αναφορών που είναι σε θέση να παράξουν καθιστώντας ουσιαστικά αδύνατη την ουσιαστική και σε βάθος διερεύνηση τους. Η πρακτική αδυναμία αξιολόγησης του συνόλου των αναφορών οδήγησε στην εισαγωγή της έννοιας της επικινδυνότητας, ώστε να δίνεται ιδιαίτερο βάρος σε εκείνες τις περιπτώσεις που θεωρούνται ότι παρουσιάζουν μεγαλύτερο κίνδυνο.

Συμπερασματικά όλων των ανωτέρω μπορεί να ειπωθεί ότι ενώ η λογική των ρυθμίσεων κινείται στη σωστή τροχιά, στοχοποιώντας τα παράνομα έσοδα και δίνοντας μια δεύτερη ευκαιρία στις διωκτικές αρχές να αντιληφθούν και να «χτυπήσουν», άμεσα και έμεσα, το βασικό αδίκημα, πρακτικά έχει εκτραπεί από την επίτευξη του τεθέντος στόχου. Έτσι η άκρατη διεύρυνση, προς κάθε κατεύθυνση, δίνει τη δικονομική δυνατότητα να υπαχθεί κάθε προσοδοφόρα εγκληματική συμπεριφορά στο πλαίσιο του ξεπλύματος χρήματος, όποια τεχνική και αν επιλέξει για το σκοπό αυτό. Ουσιαστικά όμως αποπροσανατολίζει τον μηχανισμό από τις σοβαρές υποθέσεις οικονομικού και οργανωμένου εγκλήματος, που αποτελούν τον μεγαλύτερο και πρωτεύων κίνδυνο για την κοινωνία και την οικονομία, λόγω του ύψους των παράνομων κερδών, της μεθοδικότητας στη τέλεση των αδικημάτων, στην ικανότητα να διεισδύουν στις κρατικές δομές και να παρακάμπτουν ελεγκτικές διαδικασίες. Στην κατεύθυνση αυτή ο ρόλος των ιδιωτικών χρηματοοικονομικών φορέων είναι κεφαλαιώδους σημασίας λόγω της δυνατότητας για έγκαιρη παροχή έγκυρων πληροφοριών που απαιτούνται για την εκκίνηση της διαδικασίας.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία:

Ελένη Καμπέρου-Ντάλτα, *Ο ν. 3691/2008 για το ζέπλυμα βρώμικου χρήματος*, Αθήνα 2009, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλα

Γεωργίου Εμμ. Τραγάκη, *Οργανωμένο έγκλημα και ζέπλυμα βρώμικου χρήματος*, Αθήνα 1996, Νομική Βιβλιοθήκη

Γιώργος Δημήτριντας, *Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, ζητήματα εφαρμογής του ν. 2331/1995*, Αθήνα 2002, Νομική Βιβλιοθήκη

Φωτεινή Ριζάβα, *Οργανωμένο Έγκλημα. Θεωρητική προσέγγιση, κατ' άρθρον ερμηνεία και νομολογιακή προσέγγιση*, Αθήνα 2012, Νομική Βιβλιοθήκη

Σταύρος Α. Κατσιός, *Η γεωπολιτική του διεθνούς πιστωτικού και χρηματοοικονομικού συστήματος: Το φαινόμενο της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα*, Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε., Θεσσαλονίκη 1998

Γρηγόρης Λάζος, *Πληροφορική & Έγκλημα*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2001

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία:

Guy Stessens, *Money Laundering: A new international law enforcement model*, 2000, Cambridge University Press

Alastair N. Brown, *Proceeds of crime: money laundering, confiscation & forfeiture*, Εδιμβούργο 1996, W. Green / Sweet & Maxwell

Alette Smeulers & Roelof Haveman, *Supranational Criminology: Towards a Criminology of International Crimes*, Antwerp-Oxford-Portland, 2008, Intersentia

Peter Reuter & Edwin M. Truman, *Chasing Dirty Money: Progress on Anti-Money Laundering*, Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών, Ουάσινγκτον, 2004

R.C.H. Alexander, *Insider Dealing and Money Laundering in the EU: Law and Regulation*, Ashgate Publishing Company, Λονδίνο 2007

International Monetary Fund (IMF) & World Bank, *Financial Intelligence Units: An Overview*, Washington DC, 2004,

Valsamis Mitsilegas, *Money Laundering Countermeasures in the European Union: A new paradigm of security governance versus fundamental legal principles*, Kalwer Law International, London 2003

William Gilmore, *Dirty Money: The evolution of money laundering counter measures*, Μέρος 609, Συμβούλιο της Ευρώπης, 1999

Donato Masciandaro, Elod Takats, Brigitte Unger, *Black Finance: The economics of money laundering*, Edward Elgar Publishing, 2007

Steven Mark Levy, *Federal Money Laundering Regulations: Banking, Corporate and Securities Compliance*, Aspen Publishers, Α΄ έκδοση, 2004

Alain Wright, *Organized Crime*, Willan Publishing, Portland 2006

Hopton Doug, *Money laundering, a concise guide for all business*, Gower Publishing Ltd, Surrey 2009

Angela Veng Mei Leong, *The disruption of international organized crime. An analysis of legal and non-legal strategies*, Ashgate Publishes LTD, 2007

Roberto Durrieu, *Rethinking money laundering and financing of terrorism in international law*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden Netherlands 2013

Raymond W. Walker, *Capitalism's Achilles heel: dirty money and how to renew the free-market system*, John Wiley & Sons, New Jersey 2005

Alice Mary Young, *Banking Secrecy and offshore financial centers*, Routledge, 2013

Unger Brigitte & Daan van der Linde, *Research handbook on money laundering*, Edward Elgar Publishing, 2013

Άρθρα-αναφορές:

Jan Wouters & Frederik Naert, *The European Union and "September 11"*, Νομική Σχολή K.U. Leuven, Ινστιτούτο Διεθνούς Δικαίου, Κείμενο Νο. 40 – Ιανουάριος 2003, προσβάσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.law.kuleuven.be/iir/nl/onderzoek/wp/WP40e.pdf>, πρόσβαση για τελευταία φορά την 27-08-2013

Οββαδίας Σ. Ναμίας, *Ο ρόλος και η ευθύνη του χρηματοπιστωτικού συστήματος στο ξέπλυμα βρώμικου χρήματος*, Κεφάλαιο 7, σελ. 237-273, στο βιβλίο "Τα Οικονομικά Εγκλήματα του Νέστορα Κουράκη, Ειδικό μέρος, δεύτερος τόμος", Αθήνα-Κομοτηνή 2007, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα

Αθανασία Διονυσοπούλου, *Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα Ν. 2331/95*, Κεφάλαιο 8, σελ. 275-295, στο βιβλίο "Τα Οικονομικά Εγκλήματα του Νέστορα Κουράκη, Ειδικό μέρος, δεύτερος τόμος", Αθήνα-Κομοτηνή 2007, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα

Στέφανος Παύλου, *Ο Ν. 3691/2008 για την πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας*, ΠoinXρον 2008, 923 κε, όπως αναδημοσιεύτηκε στο "Η Νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες στη διαχρονική της

διάσταση, απο το Ν. 2331/1995 στο Ν. 3691/2008” του ιδίου και του Γιώργου Δημήτρη, σελ. 3-26, Π. Ν. Σάκκουλας, 2000

Paolo Bernasconi, *La criminalite organisee et d' affaire internationaux*, άρθρο στο συλλογικό έργο *Changes in society, crime and criminal justice in Europe*, Volume II *International organized and corporate crime*, Kluwer Law International, 1995

Παγκόσμια Τράπεζα (World Bank), *Reference guide to Anti-money laundering and combating terrorist financing*, *Money laundering and terrorist financing: Definitions and Explanations*, Κεφάλαιο 1, 2003

Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (OECD), *Money Laundering Awareness Handbook for Tax Examiners and Tax Auditors*, 2009

Γραφείο για το Έγκλημα και τα Ναρκωτικά των ΗΕ (UNODC), Μελέτη με θέμα: *Financial Havens, banking secrecy and money laundering*,

Unger Brigitte κ.λ.π., *Αναφορά για το Ολλανδικό Υπουργείο Οικονομικών: The amount and effects of money laundering*, Utrecht school of economics, 2006

Michael Levi & Peter Reuter, *Money laundering*, University of Chicago, 2006, σελ. 289-375

Sabrina Adamoli, *The protection of EU financial system from the exploitation of financial centers and offshore jurisdictions from organized crime*, άρθρο στο *Upper-world and underworld in cross-border crime*, P.C. van Duyne, Klaus von Lampe, Nikos Passas, Wolf Legal Publishers, 2002, σελ. 85-114

Donato Masciandaro & Alessandro Portolano, *Financial Policy: Offshore centres and competitions in regulations: the laxity problem*, Κεφάλαιο 4 στο *Global financial crime: terrorism, money laundering and offshore centres*, Ashgate Publishing Ltd, 2004, σελ. 125-180

Henk Esselink, στέλεχος της ΕΚΤ, παρουσίαση με θέμα: *The demand for high denomination bank notes: where does it come from?*, που πραγματοποιήθηκε στο Ευρωπαϊκό Συνέδριο για το Σοβαρό Οργανωμένο Έγκλημα, Λίβερπουλ, 5 Μαρτίου 2008,

Wojciech Filipkowski, *Cyber laundering: an analysis of typology and techniques*, άρθρο στο *International Journal of Criminal Justice Sciences*, τόμος 3, τεύχος 1, Ιανουάριος-Ιούνιος 2008, σελ. 15-27, (διαθέσιμο στο διαδίκτυο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.sascv.org/ijcjs/wojciech.html>, προσβάσιμη για τελευταία φορά την 19-09-2013)

John Madinger, *Money laundering: A guide for criminal investigators*, Taylor & Francis, 2006, 2^η έκδοση

Nikos Passas, *Informal Value Transfer Systems, Terrorism and Money Laundering*, Αναφορά που δημοσιεύτηκε από το Αμερικανικό Υπουργείο Δικαιοσύνης, Ιανουάριος 2005

Διαδικτυακές πηγές:

Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για το Έγκλημα και τα Ναρκωτικά (www.unodc.org)

Ομάδα Χρηματοοικονομικής Δράσης (www.fatf-gafi.com)

Ευρωπαϊκή Επιτροπή/Οικονομικό Έγκλημα
(www.ec.europa.eu/internal_market/company/financial-crime/index_en.htm)

Ευρωπαϊκή Νομοθεσία (www.eur-lex.europa.eu)

Δίκτυο Δίωξης Οικονομικών Εγκλημάτων, Υπουργείο Οικονομικών των ΗΠΑ
(www.fincen.gov)

Εθνική Επιτροπή Τρομοκρατικών Επιθέσεων στις ΗΠ (<http://www.9-11commission.gov>)

Εθνικό Τυπογραφείο (www.et.gr)

Τράπεζα της Ελλάδος (www.bankofgreece.gr)

Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας και Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης (www.hellenic-fiu.gr)

Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (www.oecd.org)